

ISBN 978-99938-28-22-8

Usklađenost
zakona u BiH sa
UN Konvencijom
o pravima osoba
sa invaliditetom

glavni rezultati analize i preporuke

Implementacija UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini
Implementation of UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in BiH

Ovaj projekt finansira EU

Usklađenost
zakona u BiH sa
UN Konvencijom
o pravima osoba
sa invaliditetom

glavni rezultati analize i preporuke

Banja Luka, april 2015.

Naslov:

„Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o
pravima osoba sa invaliditetom:
glavni rezultati analize i preporuke“

Uredio:

Mladen Protić

Izdavač:

Helsinški parlament građana Banjaluka

Grafička dizajnerica:

Maja Ilić

Štampa:

Grafid, Banjaluka

Tiraž:

2000

Datum izdavanja:

april 2015. godine

ISBN 978-99938-28-22-8

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

Sadržaj

PRIZNAVANJE INVALIDITETA KAO PITANJA LJUDSKIH PRAVA	5
<i>BiH i UN Konvencija</i>	<i>6</i>
IDENTIFIKACIJA PROBLEMA I POTREBA ZA ANALIZOM	8
<i>Cilj</i>	<i>14</i>
<i>Metodologija i proces Analize</i>	<i>15</i>
REZULTATI	17
OPŠTE PREPORUKE	19
Preporuke po oblastima	22
<i>Zdravstvo</i>	<i>22</i>
<i>Socijalna zaštita</i>	<i>23</i>
<i>Zapošljavanje</i>	<i>25</i>
<i>Kultura i Sport</i>	<i>26</i>
<i>Obrazovanje</i>	<i>27</i>
ZAKLJUČAK	31
O projektu „IN“	32
Skraćenice	34
Prilog 1	35

Priznavanje invaliditeta kao pitanja ljudskih prava

*Nemam noge,
Ali imam osjećaje.
Ne vidim,
Ali stalno razmišljam.
Premda ne čujem,
Želim komunicirati.
Zašto ljudi smatraju da sam beskorisna, bez misli i glasa,
Kad sam jednako sposobna kao i svi drugi,
Da razmišljam o našem svijetu.*

Coralie Severs (14), Velika Britanija

Ova pjesma govori u ime miliona djece i odraslih osoba s invaliditetom koji žive širom svijeta. Mnogi od njih svakog se dana suočavaju s diskriminacijom. Njihove se sposobnosti zanemaruju, a mogućnosti potcjenjuju. Ne dobijaju ni obrazovanje ni zdravstvenu njegu koji su im potrebni i isključuju se iz aktivnosti u njihovim zajednicama.

Međutim, djeca i odrasle osobe s invaliditetom imaju jednaka prava kao i svi drugi¹. Ovo je utvrđeno i **UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom** koja predstavlja ključni, sveobuhvatni međunarodni ugovor kojim se priznaju ljudska prava osoba s invaliditetom i definišu obaveze poštovanja, zaštite i ispunjenja tih prava.

Donošenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obilježilo je kraj duge borbe osoba s invaliditetom i organizacija koje ih predstavljaju za punim priznavanjem

¹ Pineda, V. S. (2009). *Govorimo o mogućnostima*. Fond ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF).

invaliditeta kao pitanja ljudskih prava, koja je započela još 1981. Konvencija je usvojena 2006. godine, a prethodilo joj je usvajanje Standardnih pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom, usvajanje izvještaja Posebnih izvjestitelja za invaliditet i Pododbora za prevenciju diskriminacije i zaštitu manjina, kao i niza rezolucija Odbora za ljudska prava 1998., 2000. i 2002.

Ostali važni dokumenti bili su Opšta preporuka br. 18 (1991) o ženama s invaliditetom Odbora za uklanjanje diskriminacije žena, Opšti komentar br. 5 (1994) o osobama s invaliditetom Odbora za ekonomska, društvena i kulturna prava te usvajanje regionalnih dokumenta, kao što su Međumerička konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije osoba s invaliditetom (1999).

BIH I UN KONVENCIJA

Bosna i Hercegovina potpisala je UN Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom i njen Fakultativni protokol u julu 2009. godine, a ratifikovala je 12. marta 2010. godine². Konvencija je formalno stupila na snagu 12. aprila 2010. godine, 30 dana nakon objavljivanja instrumenta o ratifikaciji.

Prve aktivnosti u oblasti promocije i zaštite ljudskih prava osoba sa invaliditetom započele su još ranije, tačnije 2003. godine kada je na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Savjet ministara BiH donio odluku o usvajanju Standardnih pravila UN-a za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom. Potom su Ministarstvo civilnih poslova BiH zajedno sa Direkcijom za ekonomsko planiranje BiH i entitetskim

² („Službeni Glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, broj 11/9)

vladama pokrenuli proces donošenja Politike u oblasti invalidnosti. Ovaj strateški dokument Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je usvojilo 8.maja 2008. godine i objavljen je u Službenom glasniku BiH broj 76/08.

Sljedeći dokument koji je usvojen je Akcioni plan Savjeta Evrope za promociju prava i punog učešća osoba sa invaliditetom u društvu 2006 – 2015. Dokument je usvojen od strane Savjeta ministara BiH 2009. godine na prijedlog Ministarstva civilnih poslova BiH, a daje smjernice za djelovanje evropskih država u svim aspektima zaštite prava osoba sa invaliditetom.

Nakon usvajanja Politike u oblasti invalidnosti (2008.), u oba entiteta je izrađena „Strategija za unapređenje društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2010-2015“ i „Strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine 2011- 2015“. Ovo su operativni dokumenti sa naznačenim obavezama entitetskih ministarstava u 22 oblasti definisane Standardnim pravilima UN-a za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom i posebno pitanjem stanovanja.

Nastojeći da se na nivou BiH poboljša mehanizam zaštite ljudskih prava osoba sa invaliditetom i sistem koordinacije između nadležnih institucija, Savjet ministara BiH donio je odluku o formiranju Vijeća za osobe sa invaliditetom BiH na sjednici 19.10.2010. godine. Vijeće se sastoji od 20 članova, jednu polovinu čine predstavnici svih nivoa vlasti (BiH, entiteti i Brčko distrikt), a drugu čine predstavnici organizacija osoba sa invaliditetom iz oba entiteta i Brčko distrikta BiH.

Nosilac odgovornosti za implementaciju UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u BiH na državnoj razini je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, dok Ministarstvo civilnih poslova ima koordinirajuću ulogu.

Identifikacija problema i potreba za Analizom

Pet godina nakon stupanja na snagu UN Konvencije, ljudska prava garantovana Ustavom Bosne i Hercegovine i svim gore navedenim međunarodnim i domaćim dokumentima i dalje ostaju, u velikoj mjeri, nedostupna osobama sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini.

Osobe sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini nemaju jednak pristup zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i mogućnostima zapošljavanja i ne participiraju ravnopravno u svakodnevним društvenim procesima i aktivnostima.

Trenutno, situaciju u BiH obilježava neujednačena primjena postojećih zakonskih propisa koja se manifestuje u nejednakom uživanju prava i sloboda osoba sa invaliditetom.

Ovo se prije svega odnosi na nejadnaku dostupnost javnim objektima i institucijama, na nejednako postupanje od strane organa vlasti i javnih organa prema osobama sa invaliditetom, te na nejednake naknade i primanja (koja se kreću od 81 KM do 1845 KM za isti stepen i vrstu invalidnosti), a koja zavise od uzroka nastanka invaliditeta i mjesta prebivališta³.

Uklanjanje ove vrste diskriminacije (po osnovu uzroka nastanka invaliditeta i mjesta boravka) zatraženo je i kroz preporuke koje je Bosna i Hercegovina dobila nakon

{ 8 }

³ My Right (2014). Alternativni izvještaj o primjeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom Ujedinjenih nacija za Bosnu i Hercegovinu.

prvog ciklusa Univerzalnog periodičnog pregleda (2010)⁴. Međutim, ova vrsta diskriminacije i dalje je utemeljena u zakonima, bez vidljive tendencije za njeno uklanjanje.

Bosna i Hercegovina za socijalna davanja izdvaja, za evropske standarde, visok udio bruto društvenog prihoda (BDP) od četiri posto. Za ratne vojne invalide i civilne žrtve rata izdvajaju se dvije trećine ukupnih izdvajanja za socijalnu zaštitu, odnosno 66 % u entitetu FBiH, a 75 % u entitetu RS (Svjetska banka, 2012)⁵. Pored toga što je ovakvo uređenje u potpunosti neodrživo, ovo uopšte nema uticaja na poboljšanje uslova života za osobe sa invaliditetom.

Osim reforme sistema socijale zaštite, potrebno je obezbijediti i niz drugih uslova kako bi se osobe sa invaliditetom mogle ravnopravno uključiti u društvene procese, kako bi mogle voditi samostalan život u skladu sa ličnim željama i dati svoj doprinos društvu, kao njegovi aktivni sudionici.

Primjera radi, da bi se mogli zaposliti, potrebno je da završe određene škole. A da bi završili školu ili fakultet koji žele potrebno je da te škole i/ili fakulteti imaju obezbijeđen pristup za osobe sa invaliditetom. U suprotnom, osoba sa invaliditetom se, ne samo isključuje i diskriminiše jer nema isti pristup obrazovanju kao drugi, nego se umanjuju šanse i da društvo dobije kvali-

⁴ Univerzalni periodični pregled (UPP) je relativno novi instrument Ujedinjenih nacija čiji je cilj poboljšanje poštivanja ljudskih prava u svijetu. Jednom u četiri i po godine svaka država članica Ujedinjenih nacija ima obavezu da podnese izvještaj Vijeću za ljudska prava, u kojem izvještava o naporima i postignućima u unapređenju ljudskih prava kao i o obavezama koje je sprovela u djelo, a koje proističu iz konvencija i drugih međunarodnih dokumenata koji se tiču ljudskih prava. Bosna i Hercegovina je 2010 dobila 126 preporuka za unapređenje poštivanja ljudskih prava, od kojih su se pet (5) odnosile na osobe sa invaliditetom.

⁵ Svjetska banka (2014). Izvještaj Svjetske banke o javnoj potrošnji iz 2012.godine. Pronađeno u My Right, (2014). Alternativni izvještaj o primjeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom Ujedinjenih nacija za Bosnu i Hercegovinu.

fikovanu radnu snagu koja će sutra biti sposobna da radi i zarađuje u svojoj struci.

O ovome svjedoči i izjava jednog studenta iz Banjaluke (2014)⁶:

„Prije nego što sam se upisao na Fakultet političkih nauka, Odsjek za socijalni rad, koji je prilagođen mojim potrebama, morao sam upisati Pravo koje nikada nisam volio, ali upisao sam ga jer je imao pristup za osobe sa invaliditetom. Međutim, na Fakultetu političkih nauka koji se smatra prilagođenim, slijepe i slabovidne osobe i dalje imaju problema u dostupnosti informacija, dok gluhe i nagluhe osobe uopšte ne mogu da slušaju predavanja jer nemaju mogućnost gestovnog tumačenja”.

U Specijalnom izvještaju o pravima osoba sa invaliditetom Institucije ombudsmena BiH⁷ se, između ostalog, konstatuje da se osobe sa invaliditetom nalaze u izuzetno teškom položaju; da nema organizovanog i sistemskog pristupa kompleksnim statusnim pitanjima OSI; da je u BiH prisutna neujednačena praksa u postupanjima sa OSI zbog podijeljene nadležnosti između entiteta i kantona u BiH; da kriteriji za dodjelu naknada i ostalih prava po osnovu invalidnosti nisu usaglašeni; da ne postoji jedinstvena esencijalna lista lijekova; da nema kvalitetnih rehabilitacionih programa i da nedostaje okvirni zakon, kojim bi se utvrdila pravila i onemogućio

⁶ Izjava preuzeta sa <http://www.radiosarajevo.ba/novost/136915/fakulteti-u-banjoj-luci-nisu-prilagodeni-osobama-sa-invaliditetom>

⁷ Ombudsman za ljudska prava BiH (2011). Specijalni izvještaj o pravima osoba sa invaliditetom. Broj žalbi koje je tokom 2009. i 2010. godine od osoba sa invaliditetom primila Institucija ombudsmena za zaštitu ljudskih prava BiH bio je povod za izdavanje Specijalnog izvještaja o pravima osoba sa invaliditetom.

svaki oblik samovoljnog donošenja egzistencijalno važnih odluka za ugrožene građane.

U izvještaju Ombudsmena se takođe konstatuje da je država ignorisala preporuke Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava i Komiteta za ljudska prava, te da su, čak, neka usvojena rješenja suprotna nekim od predloženih preporuka. Tako nije smanjena proturječnost između budžeta za civilne i vojne žrtve rata, a usvojene izmjene Zakona o socijalnoj zaštiti, civilnim žrtvama rata i porodicama sa djecom u FBiH iz 2009. godine su dovele do toga da su prava izgubile sve osobe sa invaliditetom manjim od 90%, a osobama sa invaliditetom koji je nastao nakon 65 godine života ukinuto je pravo na dodatak za njegu i pomoć od drugog lica i propisano da ovo pravo ostvaruju u skladu sa propisom kantona, a takođe im je ukinuto i pravo na ličnu invalidninu, bez obzira na procenat oštećenja organizma sve dok se ne provede postupak revizije. Tako su osobe sa invaliditetom uskraćene za ionako minorna materijalna primanja koja su imala, a koja su velikoj većini predstavljala jedini izvor prihoda.

Osobe sa intelektualnim teškoćama, koje nisu u stanju da se same brinu o sebi, skoro niko ne spominje. Ove osobe u entitetu RS, imaju pravo samo na tuđu njegu i pomoć koja iznosi 81 ili 162 KM u zavisnosti od kategorije, ali ne i pravo na invalidninu.

„Roditelji djece sa intelektualnim teškoćama imaju pravo da jedan roditelj radi 4 sata, a drugi 8 sati. Prema našim podacima oko 60 roditelja koristiti to pravo i to uglavnom oni roditelji koji rade u državnim institucijama, dok oni zaposleni kod privatnika, ne mogu ni da pomisle na to, ne smiju ni pitati. U većini slučajeva roditelji nisu ni zaposleni, i to su uglavnom majke, koje su, iako nose najveći teret, potpuno nevidljive, iako je

cijela briga o takvom djetetu zapravo na njenim plećima, plećima majke“, (Savez MeNeRaLi RS).

I oko 5000 slijepih i slabovidnih lica u BiH se susreće sa nizom problema, jer nisu stvoreni uslovi za uključivanje slijepih u redovne škole, izbor tiflotheničkih pomagala je sveden na bijeli štap i tamne naočare, a pravo na računar sa govornim softverom imaju samo slijepa lica do 35 godina starosti i to samo u jednom entitetu – RS. Zvučni semafori su izuzetak, a ne pravilo, a rehabilitacija slijepih i obuka za svakodnevne vještine je prepuštena organizacijama koje svoje korisnike uče pisanju i čitanju Brajevog pisma, kretanju uz korištenje bijelog štapa i obavljanju svakodневnih poslova u domaćinstvu.

Udruženje građana oštećenog vida Tuzla provodi projekat kroz koji slijepe i slabovidne žene uče vještinama kuhanja, šminkanja, oblačenja i izrade nakita. Slijepe i slabovidne žene žrtve su dvostruke diskriminacije, kao žene i kao slijepe osobe. Stopa njihove nezaposlenosti veoma je visoka, što ih čini finansijski ovisnim o porodici. Samo 3% članica Udruženja je zaposleno. 40% ih ima završenu osnovnu školu, a srazmjerno malo ih upisuje više škole i fakultete. One koje steknu srednjoškolsko ili visoko obrazovanje, ne uspijevaju se zaposliti bilo zbog nekonkurentnosti ili predrasuda poslodavaca. Kroz ovaj projekat, koji se finansira kroz program malih grantova u okviru projekta „IN“, Udruženje nastoji osnažiti slijepe i slabovidne žene, naročito mlade djevojke koje žele ići u korak sa svojim vršnjakinjama, i naučiti ih bazičnim vještinama kako bi bile samostalnije i nezavisnije u obavljanju svakodnevних poslova.

Pristupačnost osnovnim informacijama u javnim uslugama koje se tiču svih građana onemogućena je nedostupnošću tumača za znakovni jezik, informacija u audio-video tehnici, Brajevom pismu ili pojednostavljenog teksta. Obaveza javnih službi, prema članu 8. Konvencije, stav 2.c, kao i prema članu 21., jeste da učine svoje internet stranice dostupnima osobama s invaliditetom, kao i sve druge materijale, koji se tiču, na primjer, distribucije štampanih informacija u zdravstvenim ustanovama ili u općinama i organima drugih nivoa vlasti na prilagođenim formatima. Ove obaveze se ne ispunjavaju, i na to stalno ukazuju organizacije osoba s invaliditetom. Javni medijski servisi za koje se izdvajaju značajna sredstva iz državnih budžeta, u svojim uređivačkim politikama nemaju obavezu prilagođavanja svog sadržaja osobama s invaliditetom. Nekoliko TV servisa ima jednosatne emisije jednom sedmično za osobe oštećenog sluha, ali svi ostali programi - informativni, kulturni, obrazovni, sportski, kao i igrani filmovi ili serije, nisu pristupačni osobama s invaliditetom⁸.

U želji da sagledamo u kojoj mjeri su domaći zakoni usklađeni sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i da i na taj način ponudimo odgovor na trenutno stanje u BIH po pitanju invaliditeta, uradili smo **analizu** koja je obuhvatila zakone i druge dokumente u 5 oblasti ključnih za život osoba sa invaliditetom, a to su obrazovanje, zapošljavanje, socijalna zaštita, zdravstvo i kultura i sport.

Analiza usklađenosti zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom bila je jedna od aktivnosti projekta „IN“ koji realizuje pet

⁸ My Right (2014). Alternativni izvještaj o primjeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom Ujedinjenih nacija za Bosnu i Hercegovinu.

organizacija civilnog društva, a finansira EU (više o projektu na strani 19).

CILJ

Cilj analize je bio utvrditi stepen usklađenosti domaćih zakona i drugih dokumenta sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i formulisati jasne preporuke i prijedloge za izmjene i dopune zakona u svrhu njihovog usklađivanja sa UN konvencijom.

Na ovaj način nastoji se obezbijediti ujednačeno uživanje prava i sloboda OSI na cijeloj teritoriji BiH, poboljšanje uslova života OSI i onemogućiti svaki oblik samovoljnog donošenja egzistencijalno važnih odluka za građane/ke koje pripadaju populaciji OSI.

No, da bi bilo koji zakon "zaživio", odnosno bio primjenjiv u praksi⁹, potrebno je paralelno raditi i na promjeni svijesti i društvene klime u kojoj su derogirane neke univerzalne vrijednosti i gdje se osobe sa invaliditetom percipiraju kao "nesposobne" i kao teret. U okviru projekta IN veliki dio aktivnosti bio je usmjeren upravo na razbijanje predrasuda o OSI i promjeni/podizanju svijesti o potencijalima, mogućnostima i doprinosu koji osobe sa invaliditetom mogu dati razvoju društva. U tom kontekstu uspostavljen je i poseban portal www.ukljuci.in posvećen osobama sa invaliditetom na kojem se na dnevnoj bazi objavljuju informacije relevantne za pitanja invaliditeta.

⁹ U BiH već godinama je na snazi Zakon o ravnopravnosti polova, koji između ostalog, od 2009. godine, propisuje da na svim nivoima odlučivanja mora biti 40% žena, ali smo još daleko od zakonom proklamovane kvote.

www.ukljuci.in

Portal projekta IN www.ukljuci.in za veoma kratko vrijeme postao je prepoznatljiv u cijeloj BiH sa brojem posjeta koji se stalno povećava. U periodu od januara do decembra 2014. godine portal je bilježio prosječno 2400 mjesečnih posjeta. Na portalu se svakodnevno objavljuju informacije iz BiH, regiona i svijeta koje su relevantne za osobe sa invaliditetom. Pored toga, na portalu se mogu pronaći i svi izvještaji, zakoni i druge publikacije u vezi sa problematikom OSI.

METODOLOGIJA I PROCES ANALIZE

Proces analize započeo je formiranjem radnih grupa po oblastima analize (Obrazovanje, Zapošljavanje, Zdravstvo, Socijalna zaštita, Kultura i sport) i uz konsultacije sa partnerskim organizacijama formiran je tim od 30 eksperata¹⁰ (6 po radnoj grupi) koji direktno ili indirektno rade u sektoru osoba sa invaliditetom.

Na prvom sastanku članova radnih grupa dogovoreno je da se kao metod rada koristi komparativna analiza sadržaja koja podrazumijeva temeljno iščitavanje

¹⁰ Spisak članova/ca radnih grupa nalazi se u Prilogu 1

određenih zakona i njihovo upoređivanje sa članovima UN Konvencije koji regulišu određenu oblast.

Analiza je trajala 5 mjeseci, od novembra 2013. godine do kraja marta 2014. godine.

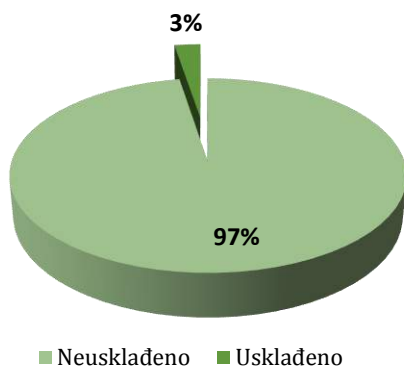
Nakon analize uslijedio je niz javnih konsultacija po oblastima analize i nivoima vlasti, odnosno radnih sastanaka sa svim zainteresovanim stranama kojih se zakonska rješenja u oblasti invalidnosti tiču na direktan ili indirektan način (centri za socijalni rad, ministarstva, fondovi za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, privredne komore, zavodi za rehabilitaciju, fondovi zdravstva, obrazovne institucije, organizacije osoba sa invaliditetom). Na sastancima su predstavljeni nacrti analize po oblastima, a sugestije i komentari koje su učesnici sastanaka imali, uvrštene su finalni tekst Analize.

REZULTATI

Kao rezultat Analize utvrđen je stepen usklađenosti zakona u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, socijalne zaštite, zdravstva, kulture i sporta sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i definisane su preporuke za konkretne izmjene i dopune određenih zakona, podzakonskih akata, pravilnika i drugih dokumenata uključenih u analizu.

Analiza je ukupno obuhvatila 231 zakon uključujući i druge dokumente koji se tiču oblasti invaliditeta: 66 Kultura i sport; 68 Obrazovanje; 17 Socijalna zaštita; 16 Zapošljavanje i 64 Zdravstvo.

% usklađenosti zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom

Analiza je pokazala da je 97% od 231 zakona i drugih analiziranih dokumenata neusklađeno sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Važno je napomenuti da kriteriji korišteni za dobijanje ovog procenta neusklađenosti uključuju intervencije u analiziranim zakonima polazeći od onih koje znače izmjenu samo jedne riječi, pa do suštinskih izmjena unutar zakona.

Ovaj poražavajuće visok postotak neusklađenosti nalaže intervencije u zakonima koje variraju od:

- prijedloga da se dopuni ili izmijeni određeni član zakona,
- prijedloga da se u zakon doda kompletno novi član jer je, na osnovu analize, zaključeno da u okviru zakona ne postoji takav koji reguliše određeno pitanje,
- prijedloga da se potpuno prečisti tekst zakona
- do prijedloga da se donose potpuno novi zakon i/ili pravilnik.

Konkretne prijedloge i preporuke za svaku analiziranu oblast možete pronaći u ostalih pet publikacija, koje su sastavni dio ovog izdanja.

OPŠTE PREPORUKE

- 1 U potpunom zakonodavstvu BiH uspostaviti jedinstvenu definiciju invaliditeta, te terminologiju za različite oblike invaliditeta, u skladu sa UN Konvencijom i Međunarodnom klasifikacijom funkcionisanja invaliditeta i zdravlja kao univerzalnim okvirom za definiciju invaliditeta.
- 2 Uspostaviti jedinstveni registar osoba sa invaliditetom uključujući podatke o polnoj i starosnoj strukturi, vrsti invaliditeta, socijalno – ekonomskom statusu i drugim relevantnim podacima.
- 3 Kreirati online registar prava i beneficija za osobe sa invaliditetom u različitim oblastima (zapošljavanje, socijalna zaštita, zdravstvo, obrazovanje) poštujući principe web pristupačnosti za slijepe i slabovidne osobe s ciljem povećanja informisanosti osoba sa invaliditetom.
- 4 Kontinuirano raditi na povećanju pristupačnosti za osobe sa invaliditetom što uključuje:
 - uklanjanje arhitektonskih barijera na postojećim objektima i prilazima gdje je to moguće i voditi računa o pristupačnosti prilikom gradnje novih;
 - obezbjeđenje pristupačnosti servisima podrške i uslugama za osobe sa različitim tipom invaliditeta;
 - osiguranje pristupa informacijama za osobe sa različitim tipom invaliditeta u njima dostupnim formatima i tehnikama (Brajevo pismo, gestovni tumač, pojednostavljen tekst, audio zapis i drugim odgovarajućim vidovima komunikacije);

- rad na povećanju web pristupačnosti za slijepe i slabovidne osobe kao najvažnijem sredstvu za prikupljanje informacija;
- ustanovljavanje mehanizama monitoringa pristupačnosti, kao i provođenje kaznenih mjera za nepoštovanje istih.

- 5 Osigurati javni i privatni transport pristupačnim za osobe sa invaliditetom, kako u fizičkom tako i u informativnom smislu.
- 6 Kontinuirano i sistematski raditi na edukaciji zaposlenih u institucijama o osobama sa invaliditetom kao ravnopravnim i jednakim članovima zajednice u svim segmentima i oblastima društva.
- 7 Raditi na povećanju svijesti i informisanju javnosti o invaliditetu i razumijevanju invaliditeta kao kompleksne pojave i otklanjati negativne stavove i predrasude o osobama sa invaliditetom.
- 8 U rješavanju problema i izazova u ostvarivanju jednakih mogućnosti za osobe sa invaliditetom posebnu pažnju posvetiti potrebama i učešću pitanju mladih i žena sa invaliditetom, kao i osobama sa invaliditetom iz društveno isključenih ili diskriminiranih grupa stanovništva.
- 9 U svim zakonima ukloniti diskriminatorske odredbe po pitanju naknada i ostvarivanja prava za osobe sa invaliditetom bez obzira na način i uzrok sticanja invaliditeta i mjesto boravka.
- 10 Ukinuti institucionalno zbrinjavanje osoba (djece i odraslih) sa invaliditetom i raditi na uspostavljanju adekvatnih sistema podrške za porodice osoba sa invaliditetom. U slučajevima gdje je zbrinjavanje u instituciju jedino rješenje, osigurati dignitet i

potpuno poštovanje ljudskih prava, kao i kaznene mjere za kršenje istih.

- 11 Uvesti jedinstven sistem za procjenu invaliditeta koji će biti zasnovan na principima UN Konvencije i koji uzima u obzir individualne mogućnosti i sposobnosti pojedinca/ke, bez obzira na uzrok nastanka invaliditeta. U vezi sa tim, potrebno je uvesti i sertifikovanje osoblja koje vrši procjenu stepena invaliditeta.
- 12 U procesu donošenja politika, strategija, zakona i drugih dokumenata u oblasti invaliditeta obavezno uključiti osobe sa invaliditetom i organizacije koje predstavljaju ovu populaciju, vodeći se geslom „Ništa o nama bez nas“.
- 13 Poboljšati rad na naučnom istraživanju u oblasti invaliditeta s ciljem povećanja razumijevanja invaliditeta i kreiranja efikasnijih programa i insistirati na uključivanju akademske zajednice u rješavanje problema u oblasti invaliditeta.
- 14 Osigurati usluge rane intervencije za djecu sa invaliditetom.

Preporuke po oblastima

ZDRAVSTVO

- 1 Osigurati potpunu pristupačnost za osobe sa invaliditetom u fizičkom i informativnom smislu u svim ustanovama zdravstvene zaštite u urbanim i ruralnim sredinama i ustanoviti kaznene mjere i sankcije za nepoštovanje principa pristupačnosti.
- 2 Raditi na obezbjeđivanju prilagođenih dijagnostičkih instrumenata i opreme naručito za osobe sa većim stepenom invaliditeta.
- 3 Obezbijediti usluge i podršku u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja za osobe sa invaliditetom, sa naglaskom na usluge specijalno namijenjene ženama sa invaliditetom (ginekološke usluge vezane za materinstvo i savjetovanje o reproduktivnom zdravlju).
- 4 Prilagoditi i omogućiti stomatološke i druge zdravstvene usluge za djecu i odrasle sa intelektualnim teškoćama.
- 5 Uvesti obaveznu obuku medicinskog i paramedicinskog osoblja za rad sa osobama sa različitim tipom invaliditetom, s akcentom na potrebe uslovljene različitim oblicima invaliditeta.
- 6 Osigurati da su programi medicinske rehabilitacije dostupni u jednakom obimu i intenzitetu svim osobama sa invaliditetom na osnovu njihovih individualnih potreba, a ne na osnovu uzroka nastanka invaliditeta. Pored primarne medicinske, proširiti programe i usluge i na druge vidove

rehabilitacije kao što je na primjer rekreacija i aktivan oporavak.

- 7 Za sve osobe sa invaliditetom obezbijediti besplatno zdravstveno osiguranje.
- 8 Osigurati da sve osobe sa invaliditetom imaju ista prava na ortopedska i druga pomagala na osnovu individualnih potreba, a ne na osnovu uzroka nastanka invaliditeta. Jednako tako, obezbijediti da su pomagala prilagođena njihovim stvarnim životnim potrebama, te ih dodjeljivati ne samo na osnovu dijagnoze već i na osnovu procjene potreba za uključivanje u sve životne tokove.

SOCIJALNA ZAŠTITA

- 1 Izjednačiti kriterije za ostvarivanje prava i naknada za sve osobe sa invaliditetom u oblasti socijalne zaštite nezavisno od uzroka nastanka invaliditeta i mjesta stanovanja.
- 2 Kroz promjenu socijalnog zakonodavstva utvrditi egzistencijalni/socijalni minimum za osobe sa invaliditetom kroz koji mogu pokrivati troškove hrane, odjeće, stanovanja i neprekidno poboljšavati životne uslove. Egzistencijalni minimum je od prvorazrednog značaja za osobe sa invaliditetom s obzirom na njihovo siromaštvo i veliku nezaposlenost.
- 3 Davanja za egzistencijalni minimum odvojiti od sredstava namijenjenih za podršku osobama sa invaliditetom.
- 4 Za sve osobe sa invaliditetom bez obzira na uzrast i uzrok nastanka invaliditeta, utemeljiti jedinstveni institucionalni model za ocjenu stepena invalidnosti, koji bi imao jedinstvene kriterije i

postupak zasnovan na Međunarodnoj klasifikaciji funkcionisanja, invaliditeta i zdravlja Svjetske zdravstvene organizacije.

- 5 Institucije koje vrše ocjenu stepena invaliditeta potrebno je kadrovski, tehnički i materijalno osposobiti i opremiti kako bi bio u stanju da pruža standardizovane usluge bez obzira na vrstu i uzrok invaliditeta u cilju predupređivanja mogućih zloupotreba i obezbjeđivanja pravičnosti.
- 6 S ciljem što potpunijeg učešća u svakodnevnim životnim aktivnostima, u zakonodavstvu uspostaviti jasan sistem usluge personalne asistencije za osobe sa invaliditetom.
- 7 U zakone iz oblasti socijalne zaštite ugraditi uslugu socijalnog stanovanja za osobe sa invaliditetom (stanovanje uz podršku i zaštićeno stanovanje).
- 8 Donijeti zakone o servisima podrške (podrška u kući, podrška u porodici) osobama sa invaliditetom u cilju standardizacije kvaliteta socijalnih usluga, potpunijeg i efikasnijeg zadovoljavanja potreba osoba sa invaliditetom i otklanjanja svih vidova diskriminacije po vrsti invaliditeta. Donošenjem zakona o servisima podrške osobama sa invaliditetom ubrzao bi se proces njihove de-institucionalizacije i integracije u društvo, što je humaniji model i u većoj mjeri obezbjeđuje poštivanje njihovih osnovnih ljudskih prava u oblasti socijalne zaštite.
- 9 U Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH vratiti prava osobama sa 60%, 70% i 80% invaliditeta, kao i prava na dodatak za njegu i pomoć od drugog lica za osobe kod kojih je invaliditet nastao nakon 65 godine života.

- 10 U zakonima i drugim propisima treba obezbijediti da uvećani troškovi koji nastaju zbog invaliditeta ne opterećuju lica sa invaliditetom niti njihove porodice i staratelje.
- 11 Obaveza organima vlasti da se za osobe sa intelektualnim teškoćama uvede obavezno osnovno pravo - lična invalidnina.

ZAPOŠLJAVANJE

- 1 Fondovi za profesionalnu rehabilitaciju, osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, vlasti i organizacije osoba sa invaliditetom trebaju raditi više na podizanju svijesti među poslodavcima i samim osobama sa invaliditetom o postojanju prednosti i mogućnosti za zapošljavanje.
- 2 U entitetskim zakonima o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom ugraditi odredbe kojima se uređuje utvrđivanje preostale odnosno promijenjene radne sposobnosti, koja se treba zasnivati na procjeni i preporukama nadležne ustanove za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom koja bi vršila procjenu i davala preporuke u pogledu radne sposobnosti i perspektive osoba sa invaliditetom.
- 3 U Brčko Distriktu donijeti Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom.
- 4 U okviru Zakona o porezu na dodatnu vrijednost BiH treba biti ugrađena odredba da se dobra i usluge koji su predmet poslovanja u okviru djelatnosti kojima se bave privredna društva i zaštitne radionice osobe sa invaliditetom oslobođeni od

plaćanja obaveze PDV-a. Pored ovoga, treba omogućiti da za ortopedska i sva druga asistivna sredstva ne plaća PDV.

- 5 U entitetskim zakonima o penzijsko/mirovinskom-invalidskom osiguranju uključiti prava osoba sa invaliditetom i po osnovu invaliditeta.

U zakonu RS uvrstiti uvećani radni staž i za osobe sa „mentalnim poremećajima“ (termin koji se u zakonu i dalje koristi), a u Zakonu FBiH uvrstiti uvećani radni staž za sve osobe sa invaliditetom.

- 6 U zakonima o radu uvrstiti pravo na asistenta u radu za osobe sa invaliditetom.

KULTURA I SPORT

- 1 Omogućiti pristup digitalnim medijima i internetu uopšte kroz razvoj web pristupačnosti za slijepe i slabovidne osobe.

- 2 Izmjenom Zakona o lokalnoj samoupravi povećati obaveze jedinica lokalne samouprave na obezbjeđenju fizičke pristupačnosti svim objektima gdje se odvijaju kulturne i sportske manifestacije.

- 3 Izmjenom zakona omogućiti slijepim i slabovidnim osobama, da uz pomoć audio formata, Brajevog pisma i uvećanog tiska, kao i gluva i nagluva lica da uz pomoć znakovnog tumača, mogu da prate sve manifestacije u okviru kulture (film, pozorište, bioskop, muzej, tv, novine, internet) i sve sportske manifestacije.

- 4 Jasno definisati nadzor nad sprovođenjem odredaba i sankcije u slučaju neprovođenja istih.

- 5 U zakone o sportu na svim nivoima u BiH obavezno uvrstiti da pravo na nacionalnu penziju imaju i sportisti sa invaliditetom koji su osvojili medalje i na svjetskim i evropskim prvenstvima kao što je to regulisano za sportiste bez invaliditeta.

OBRAZOVANJE

- 1 U svim zakonima, pravilnicima i podzakonskim aktima uskladiti postojeću terminologiju sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom
- 2 Obezbijediti inkluzivno obrazovanje kroz pristupačnost obrazovnim institucijama kako u smislu prilaza i unutrašnjeg prilagođavanja, tako i informativnu pristupačnost za učenike sa senzornim invaliditetom.
- 3 Postojeće zakone u oblasti obrazovanja je neophodno izmjeniti sveobuhvatno i uz uvažavanje principa inkluzivnog obrazovanja. Inkluzivno obrazovanje, pa tako i zakonodavni okvir, treba da razumije da su sva djeca različita i da škola i obrazovni sistem treba da se promijene kako bi odgovorili potrebama svih učenika – kako onih koji imaju invaliditet tako i onih koji ga nemaju.
- 4 Zakonodavni okvir treba da omogući inkluziju koja ne znači asimilovanje – ili isto očekivanje od svakog. Ključni činilac je fleksibilnost – priznavanje činjenice da djeca uče različitom dinamikom i da su nastavnicima potrebne vještine da bi pružili podršku njihovom učenju na fleksibilan način.
- 5 Kontinuirano raditi na primjeni inkluzivnog obrazovanja kroz obučavanje nastavnog osoblja na svim nivoima obrazovanja za rad sa osobama sa invaliditetom. Ovo uključuje korišćenje različitih

metoda da bi se odgovorilo različitim potrebama djece, njihovim različitim kapacitetima i dinamikama razvoja.

- 6 Pedagoški standardi moraju biti usklađeni s potrebama kvalitetnog obrazovanja i principima inkluzivnog obrazovanja prema različitostima i različitim mogućnostima učenika.
- 7 U zakonima o visokom obrazovanju unijeti sljedeće izmjene radi primjene inkluzivnog obrazovanja:
- Optimalne i minimalne uslove prilagoditi stvarnoj potrebi, ugrađujući određena rješenja kojima će studentima biti omogućeno veće stvarno učešće u visokoškolske ustanove (pitanje slobode kretanja i komunikacije kao obavezu, ali i pitanja postojanja pomagala i opće dostupnosti asistivnih tehnologija, tehničke opremljenosti prostorija, alternativne metode ispitivanja);
 - Učiniti biblioteke visokoškolskih ustanova inkluzivnim za studente sa različitim tipom invaliditeta;
 - Prilagođavanja kurikuluma na svim visokoškolskim ustanovama s ciljem podizanja kompetencija u radu s osobama s invaliditetom budućeg nastavnog osoblja;
 - Urede za podršku studenata nastao u okviru Tempus projekta „Jednake mogućnosti za studente sa posebnim potrebama u visokom obrazovanju“ učiniti dio sistema a ne samo projektom aktivnošću.
- 8 U realizaciji zakonodavnog okvira koji propisuje inkluzivno obrazovanje omogućiti implementaciju istog putem:
- Ispitivanje i usmjeravanje djece sa invaliditetom vršiti u okviru obrazovnog sistema.

- Obezbjđivanje adekvatnog i prilagođenog prevoza za djecu sa invaliditetom, a pogotovo za one iz ruralnih i udaljenijih sredina.
- Osiguranje opremljenosti škola sa dovoljnim brojem asistivnih i didaktičkih pomagala, nastavnih sredstava i učila i druge literature u pristupačnim formatima i tehnikama neophodne za rad sa djecom sa invaliditetom.
- Obezbjđivanje podrške u školama stručnjaka iz drugih oblasti kao što su logoped, oligofrenolog, radni terapeut, psihoterapeut i drugi.
- Individualni nastavni planovi moraju biti posebno kreirani za svakog učenika sa invaliditetom posebno.
- U proces nastavnog planiranja uključiti roditelje/staratelje koji bi zajedno sa drugim članovima stručnog tima (specijalni pedagog, psiholog, socijalni radnik, nastavnik određenog predmeta, direktor škole, ljekar) trebali odrediti kratkoročne i dugoročne ciljeve za razvoj djeteta.
- U zakonima urediti da pravo na asistenciju u nastavi imaju sva djeca sa invaliditetom bez obzira na vrstu invaliditeta. Na fakultete sa pedagoškim usmjerenjem obavezno uvrstiti predmete koji će obučavati buduće generacije za rad sa osobama sa invaliditetom.
- U zakonima jasno definisati ulogu specijalnih škola u sistemu inkluzivnog obrazovanju po UN Konvenciji kao i razlučivanje šta je rehabilitacija, a šta obrazovanje koje pripada obrazovnim institucijama, a koji dio rehabilitacijsko-zdravstvenim ustanovama.
- U nastavni plan i proces uvesti obrazovanje djece i omladine koje će ih osposobiti za nezavisan život i pripremiti ih za zapošljavanje.

- Obezbijediti uključivanje djece i mladih sa invaliditetom u sve oblike javnih i privatnih van nastavnih aktivnosti.

Da bi bili u skladu s članom 24. UN Konvencije zakoni bi trebalo da sadrže elemente koji se nalaze u članu 24. s obzirom da isti očekuje od države da će olakšati učenje znakovnog jezika i promovisanje jezičkog identiteta zajednice gluhih, a u skladu s već postojećim Zakonom o upotrebi znakovnog jezika u Bosni i Hercegovini.

ZAKLJUČAK

Iako osobe sa različitim vrstama invaliditeta imaju različite specifične potrebe, zajedničko svima je izloženost diskriminaciji u svim oblastima života i predrasudama društva. Stoga je potrebno intenzivno raditi na afirmaciji pristupa zasnovanog na ljudskim pravima u rješavanju problema OSI, koji u prvi plan stavlja osobu, a ne invaliditet, kao jednu od njenih karakteristika, odnosno koji polazi od prava da se bude različit i koji invaliditet sagledava kao problem društva koje nije stvorilo iste uslove i mogućnosti za sve građane koji u njoj žive, bez obzira na njihove različitosti. Afirmacija ovog koncepta, kao i jačanje kapaciteta organizacija osoba sa invaliditetom trebala bi da vodi istinskom poboljšanju života ove kategorije stanovništva u BiH, prevenciji i ublažavanju posljedica invaliditeta i aktivnom učešću osoba sa invaliditetom u životu zajednice.

Jedan od koraka na tom putu je usklađivanje postojećih zakona i drugih dokumenta u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Poslanici, delegati, odbornici i ministri na svim nivoima vlasti u BiH mogu napraviti taj korak, a na nama svima je da zajedno gradimo društvo jednakih mogućnosti u kojem će svi njegovi članovi i članice voditi ispunjene i dostojanstvene živote.

O PROJEKTU „IN“

Bez obzira na napredak učinjen na polju promocije i zaštite prava osoba sa invaliditetom (OSI), što uključuje i ratifikovanje UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom (UN Konvencija) i donošenje strategija za unapređenje društvenog položaja osoba sa invaliditetom na entitetskim nivoima, osobe sa invaliditetom ostaju jedna od najranjivijih grupa u društvu BiH i spadaju u grupe koje su među najizloženijim diskriminaciji u svim oblastima života (kao što su zapošljavanje, prevoz, obrazovanje, socijalna zaštita, sport, itd).

S obzirom na to, 5 organizacija civilnog društva, od kojih četiri direktno rade sa osobama sa invaliditetom su kreirale projekat pod nazivom “IN – Implementacija UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u BiH”. Glavni nosilac projekta je nevladina organizacija Helsinški parlament građana Banja Luka a partnerske organizacije su: Organizacija amputiraca „UDAS“, Savez udruženja za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim licima Republike Srpske, Savez paraplegičara i oboljelih od dječije paralize Federacije BiH i Udruženje slijepih Kantona Sarajevo.

Projekat je dizajniran tako da paralelno djeluje u dva smjera - u smjeru zakonskih intervencija (usklađivanja domaćeg zakonodavstva na svim nivoima sa UN Konvencijom o pravima OSI i otklanjanja uzroka koji diskriminišu osobe sa invaliditetom) i u smjeru osnaživanja organizacija OSI i ravnopravne integracije OSI u društvene procese. Glavni pristup projektu biće zasnovan na konceptu ljudskih prava koji u prvi plan stavlja osobu/individuu, njene mogućnosti, prava, obaveze i odgovornosti, a ne invaliditet, kao jednu od

njenih karakteristika, odnosno koji polazi od prava da se bude različit i koji invaliditet sagledava kao problem društva koje nije stvorilo iste uslove i mogućnosti za sve građane koji u njoj žive, bez obzira na njihove različitosti.

Opšti cilj projekta je da doprinese ravnopravnoj integraciji osoba sa invaliditetom u društvene procese i obezbijedi jedinstveno uživanje prava i sloboda OSI na cijeloj teritoriji BiH.

Svrha projekta je poboljšanje uslova života osoba sa invaliditetom, kroz usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa UN Konvencijom, jačanje kapaciteta organizacija osoba sa invaliditetom, njihovo umrežavanje i afirmacija koncepta ljudskih prava kao glavnog pristupa u rješavanju problema osoba sa invaliditetom.

Skraćenice

OSI	osobe sa invaliditetom
UN Konvencija	UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
UN	Ujedinjene nacije
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
BD	Brčko distrikt
KM	Konvertibilna marka
OOSI	organizacije osoba sa invaliditetom

Prilog 1

SPISAK ČLANOVA/CA RADNIH GRUPA

Zdravstvo

Lejla Somun Krupalija, liderka radne grupe

Milorad Jović, član

Gordana Ilić, članica

Belma Goralija, članica

Almir Šahmanija, član

Hamdo Kentra, član

Socijalna zaštita

Almas Kulović, lider radne grupe

Ognjen Ranisavić, član

Vanja Čolić, članica

Amela Hamzić, članica

Haris Haverić, član

Mirsad Imamović, član

Zapošljavanje

Veselin Rebić, lider radne grupe

Lazo Babić, član

Biljana Vukadinović, članica

Risto Nišić, član

Edib Skulić, član

Sanela Jažić, članica

Obrazovanje

Zoran Pologoš, lider radne grupe

Mijat Šarović, član

Vladana Tešić, članica

Jasminka Rebac, članica

Binasa Goralija, članica

Jasminka Proho, članica

Kultura i sport

Slavica Turanjanin, liderka radne grupe

Aleksandar Bošnjak, član

Dubravka Ostojić, članica

Mirsad Đulbić, član

Amna Alispahić, članica

Dževad Hamzić, član

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

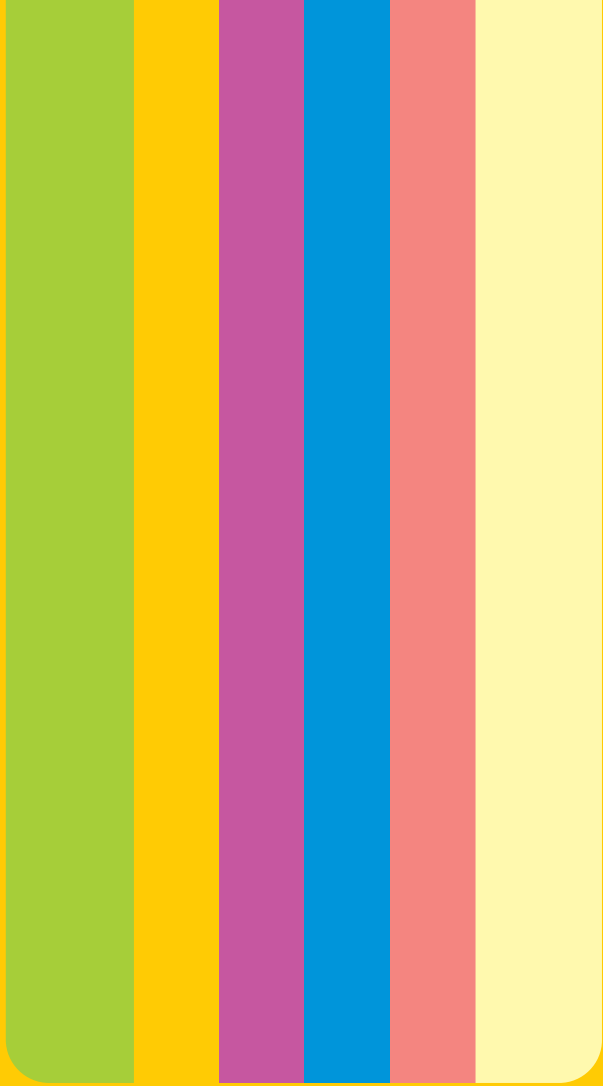
341.2-056.24
364.694

УСКЛАЂЕНОСТ закона у БиХ

Uskladenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima
osoba sa invaliditetom : glavni rezultati analize i preporuke /
[uredio Mladen Protić]. - Banja Luka : Helsinški parlament
građana, 2015 (Banja Luka : Grafid). - 1 knj. (razl. pag.) : ilustr. ;
24 cm

Komplet u zaštitnoj kutiji. - Tiraž 2.000. - Napomene i
bibliografske reference uz tekst. - Sadržaj: Zdravstvo ; Socijalna
zaštita ; Zapošljavanje ; Kultura i sport ; Obrazovanje.

ISBN 978-99938-28-22-8
COBISS.RS-ID 5034264

ISBN 978-99938-28-22-8

Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom

zdravstvo

prijedlozi i preporuke

Implementacija UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini
Implementation of UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in BiH

EUROPEAN UNION

Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom

zdravstvo
prijedlozi i preporuke

Banja Luka, april 2015.

Naslov:

„Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom u oblasti zdravstvo: prijedlozi i preporuke“

Uredio:

Lejla Somun-Krupalija, liderka radne grupe
Gordana Ilić, članica
Milorad Jović, član
Almir Šahmanija, član
Belma Goralija, članica
Hamdo Kentra, član

Izdavač:

Helsinški parlament građana Banjaluka

Grafička dizajnerica:

Maja Ilić

Štampa:

Grafid, Banjaluka

Tiraž:

2000

Datum izdavanja:

april 2015. godine

ISBN 978-99938-28-22-8

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

Sadržaj

UVOD	5
PRAVNI OKVIR	8
<i>UN Konvencija</i>	8
Pravni okvir BiH	11
INSTITUCIONALNI OKVIR	15
ANALIZA	17
<i>REPUBLIKA SRPSKA</i>	17
<i>FEDERACIJA BiH</i>	41
<i>BRČKO DISTRIKT</i>	91
ZAKLJUČAK	108
Skraćenice	111

UVOD¹

Oblast zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja nije u nadležnosti centralnih institucija Bosne i Hercegovine, već je u izvornoj nadležnosti entiteta, a u Federaciji BiH u podijeljenoj nadležnosti Federacije i kantona. Entitetski zakoni o zdravstvenoj zaštiti propisuju eksplicitnu zabranu diskriminacije po osnovu invaliditeta i načelno proklamuju najviše standarde i jednake mogućnosti u korištenju zdravstvene zaštite.

Međutim, postojećim zakonima licima sa invaliditetom ne obezbjeđuje se jednak izbor i pristup, kvalitet i standard usluge zdravstvene zaštite, uključujući usluge polnog i reproduktivnog zdravlja i javne zdravstvene programe namijenjene široj populaciji, a što se ogleda u:

- Fizičkoj nepristupačnosti većini ustanova primarne zdravstvene zaštite u urbanim i u ruralnim sredinama;
- Nepostojanju ili neprilagođenosti dijagnostičkih i drugih instrumenata i opreme, naročito za osobe sa najtežim invaliditetom;
- Nemogućnost korištenja specifičnih i rijetkih lijekova za prevenciju ili povećanje stepena invaliditeta, te specijalizovanih programa prehrane u cilju prevencije invaliditeta ili njegovog umanjivanja;
- Nedostupnost usluga koje su specijalno namijenjene za žene sa invaliditetom (

¹ Sljedeći tekst je preuzet iz Zuko, Zahirović, Dobraš (2014) Izvještaj o usklađenosti zakonodavnog sistema Bosne i Hercegovine sa Konvencijom o pravima lica sa invaliditetom: Izvještaj monitora sistema, Sarajevo: My Right, str.16-17.

ginekološke usluge vezane za materinstvo i savjetovanje o reproduktivnom zdravlju, te neprilagođenost stomatoloških i drugih zdravstvenih usluga za djecu i odrasle osobe sa intelektualnim poteškoćama i sl.)

- Nepostojanje programa obuke medicinskog i paramedicinskog osoblja za rad sa osobama sa invaliditetom;
- Nedostupni programi medicinske rehabilitacije za sve osobe sa invaliditetom, kojima je potrebna;
- Nepostojanje programa adekvatnog utvrđivanja potrebe za ortopedskim i drugim pomagalima, primjerenim individualnim potrebama osoba sa invaliditetom, te programa obezbjeđivanja higijenskog sanitetskog materijala.

Ilustracije radi Članom 33 Federalnog zakona o zdravstvenom osiguranju predviđeno je pravo na korištenje ortopedskih i drugih pomagala koje je uslovljeno medicinskim indikacijama, kao i pravo na korištenja lijekova, čije liste utvrđuju kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja. Uslovljenost korištenja prava na ortopedska pomagala samo medicinskom indikacijom u značajnoj mjeri ograničava mogućnost dobijanja adekvatnih individualno prilagođenih pomagala, koja su osobama sa invaliditetom neophodna u svakodnevnom životu. Dodatan problem je što je regulisanje prava na pomagala i lijekove u nadležnosti kantonalnih ministarstava zdravlja, što dovodi do neujednačenog pristupa, utvrđivanje bitno različitih prava po kantonima, što osobe sa invaliditetom dovodi u veoma nepovoljan položaj.

{ 6 }

U budžetima ministarstva nadležnih za zdravlje i zavodima zdravstvenog osiguranja nisu jasno planirana sredstva za nabavku ortopedskih i drugih pomagala,

naročito onih čijim korištenjem bi se povećao nivo uključenosti osoba sa najtežim stepenom invaliditeta , niti su planirana sredstva za prilagođavanje objekata i medicinske opreme , kako bi postali dostupni i za ostvarivanje zdravstvene zaštite osoba sa najtežim invaliditetom.

Entitetskim zakonima o zdravstvenom osiguranju nije propisano pravo na zdravstveno osiguranje osobama sa invaliditetom, po osnovu invaliditeta , već to pravo izvode iz nekog drugog osnova (nosioca osiguranja, socijalnog statusa itd.) što često dovodi do toga da osoba sa invaliditetom nema zdravstveno osiguranje, a što kao posljedicu ima nemogućnost korištenja usluga zdravstvene zaštite. Neke lokalne zajednice (npr. Kanton Sarajevo) svojim propisima su obezbijedile zdravstveno osiguranje i po osnovu invaliditeta , čime se pravi diskriminacija osoba sa invaliditetom i po teritorijalnom principu. Generalno gledajući mogućnost da osoba sa invaliditetom ostane bez zdravstvenog osiguranja, a time i bez prava na korištenje zdravstvenih usluga, dovodi u pitanje ustavom proklamovano pravo na zdravstvenu zaštitu.

Nedvosmisleno se može zaključiti da postojeći propisi u Bosni i Hercegovini, u dovoljnoj mjeri, ne poštuju principe i opšte obaveze koje propisuje Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom , a što ne obezbjeđuje puno poštivanje dostojanstva i samostalnosti lica sa invaliditetom, poštivanje različitosti i obezbjeđenje jednakih mogućnosti za osobe sa invaliditetom.

PRAVNI OKVIR

UN KONVENCIJA

Član 25 Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom je posvećen pitanju zdravlja osoba sa invaliditetom. Ovim članom se BiH obavezala da će osobama sa invaliditetom pružati isti opseg i kvalitet usluga kao i svim drugim građanima-kama, pružati specifične zdravstvene usluge potrebne osobama sa invaliditetom, osigurati i pristup zdravstvenim uslugama u ruralnim područjima, obezbjediti senzibilizirane zdravstvene profesionalne i tehničke radnike-ce, te obezbjediti svim osobama sa invaliditetom zdravstvenu zaštitu i zdravstveno osiguranje bez obzira na vrstu ili uzrok njihovog invaliditeta.

Cijela Konvencija UN odiše zahtjevom da se osobe sa invaliditetom tretiraju kao osobe koje imaju jednake mogućnosti i čiji invaliditet neće biti posmatran samo kroz prizmu zdravstvenog aspekta invalidnosti, već da će se njihove preostale sposobnosti i uloga u društvu i mogućnost da učestvuju kao jednakopravni građani i građanke smatrati polaznom tačkom odnosa prema njima. Prema tome, pored navedenog člana 25, koji se izričito bavi pitanjem zdravlja, i drugi članovi direktno doprinose ostvarivanju jednakih mogućnosti osoba sa invaliditetom u oblasti zdravstvene zaštite:

8

- Član 5 Ravnopravnost i nediskriminacija, kojim se obezbjeđuje da osobe sa invaliditetom nisu zanemarene u procesu donošenja bitnih politika, programa, usluga u oblasti zdravstva.

- Član 6, Žene sa invaliditetom, kojim se specifične potrebe žena sa invaliditetom u oblasti zdravstvene zaštite uzimaju u obzir.
- Član 7 Djeca sa invaliditetom, kojim se specifične potrebe djece sa invaliditetom uzimaju u obzir kada je u pitanju zdravstvena zaštita djece.
- Član 8 Podizanje svijesti, kojim se zahtijeva senzibilnost društva, a posebno zaposlenih u institucijama zdravstvene zaštite da osobe sa invaliditetom tretiraju kao jednakopravne građane, pružajući im podršku kako bi mogli imati jednake mogućnosti u oblasti zdravstva kao i drugi građani-ke.
- Član 9 Pristupačnost, koji uveliko može uticati na pristupačnost zdravstvenih usluga za osobe sa invaliditetom, kroz eliminaciju arhitektonskih barijera zdravstvenih institucija, razvijanje pristupačnih informacija za osobe sa invaliditetom, itd.
- Član 15 Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, kojim se posebno stvara zaštita prava i zaštita od manipulacije osobama sa invaliditetom koje nisu u stanju da se same odbrane od takvih postupanja, posebno u zdravstvenim ustanovama, te procesima donošenja odluka o načinu i vrsti zdravstvene zaštite koju će osoba sa invaliditetom primati.
- Član 20 Osobna pokretljivost, kojim se reguliše pitanje prava na funkcionalna pomagala.
- Član 21 Sloboda izražavanja mišljenja i pristup informacijama, kojim se obezbjeđuje da sve informacije u vezi sa pružanjem zdravstvenih

usluga jesu pristupačne svim osobama sa invaliditetom.

- Član 22 Poštovanje privatnosti, kojim se privatnost zdravstvenih podataka o osobama sa invaliditetom štiti kao i kod drugih građana-ki.

Pravni okvir BiH

Spisak zakona i ostalih dokumenata obuhvaćenih analizom

[DRŽAVNI NIVO BIH

1. Ustav BiH

[REPUBLIKA SRPSKA

1. Zakon o zaštiti osoba s mentalnim poremećajima RS
2. Zakon o zdravstvenom osiguranju RS
3. Zakon o zdravstvenoj zaštiti RS
4. Ustav Bosne i Hercegovine
5. Ustav Republike Srpske
6. Pravilnik o pravu na medicinska sredstva RS
7. Zakon o pravima boraca, vojnih invalida i porodica poginulih vojnika odbrambeno-otadžbinskog rata Republike Srpske.
8. Pravilnik o pravu na ortopedska pomagala i druga medicinska sredstva RS

[FEDERACIJA BIH

1. Zakon o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama FBiH
2. Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata FBiH
3. Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zdravstvenom osiguranju FBiH
4. Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH
5. Nacrt Zakona o liječenju neplodnosti biomedicinski potpomognutom oplodnjom
6. Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH

7. Zakon o stomatološkoj djelatnosti FBiH
8. Zakon o provodjenju kontrole zakonitosti korištenja prava iz oblasti branilačko-invalidske zaštite FBiH
9. Zakon o dopunskim pravima branilaca i članova njihovih porodica FBiH
10. Zakon o pravima branilaca i članova njihovih porodica FBiH
11. Zakon o pravima demobilisanih boraca i članova njihovih porodica FBiH
12. Zakon o izmjenama i dopunama prava demobiliziranih branilaca i članova njihovih porodica FBiH
13. Zakon o dopunskim pravima branilaca i članova njihovih porodica Zeničko-dobojskog kantona
14. Zakon o dopunskim pravima branitelja u Županiji posavskoj
15. Ustav Bosne i Hercegovine
16. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine
17. Pravilnik o medicinskim pomagalima FBiH
18. Pravilnik o ortopedskim pomagalima Unsko-sanskog kantona
19. Pravilnik o ortopedskim pomagalima Zeničko-dobojskog kantona
20. Pravilnik o ortopedskim pomagalima Bosansko-podrinjskog kantona
21. Pravilnik o ortopedskim pomagalima Srednjobosanskog kantona
22. Pravilnik o ortopedskim pomagalima Hercegovačko-neretvanskog kantona
23. Pravilnik o ortopedskim pomagalima Tuzlanskog kantona
24. Pravilnik o ortopedskim pomagalima Sarajevskog kantona
25. Pravilnik o ortopedskim pomagalima Zapadno-hercegovačke županije
26. Pravilnik o ortopedskim pomagalima Herceg-bosanske županije

27. Pravilnik o ortopedskim pomagalama Posavske županije
28. Dopunska prava porodica poginulih boraca i ratnih vojnih invalida Bosansko-Podrinjskog kantona.
29. Zakon o dopunskim pravima branilaca, RVI i članova njihovih porodica u Kantonu Sarajevo
30. Odluka o osnovicama i stopama doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje za Kanton Sarajevo
31. Odluka o naknadi plaće za vrijeme privremene spriječenosti za rad
32. Uredba o obimu uslovima i načinu ostvarivanja prava osiguranih lica na korištenje ortopedskih i drugih pomagala, endoproteza, stomatološko-protetske pomoći i stomatološko-protetskih nadomjestaka
33. Odluka o proširenom obimu prava za korištenje ortopedskih pomagala, lijekova, medicinsko sanitetskih sprava i materijala za RVI sa područja Kantona Sarajevo
34. Odluka o listi lijekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo kao i načinu njihovog propisivanja
35. Odluka o dopuni Odluke o listi lijekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo kao i načinu njihovog propisivanja i izdavanja
36. Odluka o ampularnoj listi lijekova koji se primjenjuju u zdravstvenim ustanovama primarne zdravstvene zaštite na teret sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo i načinu njihove primjene
37. Odluka o magistralnoj listi lijekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo

38. Odluka o ličnom učešću osiguranih lica u troškovima korištenja zdravstvene zaštite i snošenju troškova liječenja na teritoriji Kantona Sarajevo
39. Pravilnik o postupku i kriterijima za utvrđivanje privremene spriječenosti za rad zbog bolesti, povrede ili drugih okolnosti
40. Ustav Kantona Sarajevo
41. Ustav Srednjobosanskog kantona
42. Ustav Posavskog kantona
43. Ustav Tuzlanskog kantona
44. Ustav Unsko-sanskog kantona
45. Ustav Hercegovačko-neretvanskog kantona
46. Ustav Kantona Goražde
47. Ustav Zeničko-dobojskog kantona
48. Ustav Županije Herceg-Bosne (Kanton 10)
49. Ustav Zapadno-hercegovačke Županije

BRČKO DISTRIKT

1. Zakon o zdravstvenom osiguranju Brčko distrikta BiH, član 18 i 71
2. Zakon o dopunskim pravima porodica poginulih boraca i ratnih vojnih invalida Brčko distrikta BiH
3. Ustav Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
4. Esencijalna lista lijekova Brčko distrikta BiH - Odluka o utvrđivanju obima finansiranja lijekova sa esencijalne liste lijekova za potrebe osiguranih lica Fonda zdravstvenog osiguranja Brčko distrikta BiH10.04.2013 broj: 015-180/7-26/13-1
5. Zakon o zdravstvenoj zaštiti u Brčko distriktu BiH
6. Pravilnik o načinu i postupku ostvarivanja prava na ortopedska i druga pomagala osiguranih lica Fonda sa listom ortopedskih pomagala Brčko distrikta BiH

INSTITUCIONALNI OKVIR

[REPUBLIKA SRPSKA

Zakonodavna vlast

Narodna skupština Republike Srpske

- Odbor za zdravstvo, rad i socijalnu politiku
- Odbor jednakih mogućnosti

Institucije u sistemu zdravlja RS

- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske
- Javni fond za dječiju zaštitu Republike Srpske
- Bolnice, domovi zdravlja, ambulante
- Ustanove zdravstvene zaštite

[FEDERACIJA BIH

Zakonodavna vlast

Parlament Federacije BiH

- Predstavnički dom
- Dom naroda - Odbor za boračka i invalidska pitanja, rad, zdravstvenu i socijalnu zaštitu
- Skupštine Kantona

Institucije u zdravstvenom sistemu Federacije BiH

- Federalno ministarstvo zdravstva
- 10 kantonalnih resornih ministarstava
- Bolnice, domovi zdravlja, ambulante
- Lokalne službe socijalne zaštite

[BRČKO DISTRIKT

Skupština Brčko distrikta BiH

- Povjerenstvo za rad, zdravstvo i socijalnu skrb
- Povjerenstvo za zaštitu ljudskih prava

Institucije u zdravstvenom sistemu Brčko distrikta BiH

- Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge
- Bolnica, Zdravstveni centar, ambulante
- Fond zdravstvenog osiguranja

ANALIZA

REPUBLIKA SRPSKA

ZAKON O ZAŠTITI OSOBA S MENTALNIM POREMEĆAJIMA RS

Ovim zakonom propisuju se osnovna načela, način organizovanja i provođenja zaštite kao i pretpostavke za primjenu mjera i postupanja prema licima sa mentalnim poremećajima.

Dobra strana Zakona je što predviđa uključivanje suda, ministra, komisije za zaštitu lica sa mentalnim poremećajima i Etičke komisije za mentalno zdravlje kada se donose odluke o prisilnom smještaju, biomedicinskim istraživanjima.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon nije usklađen sa UN Konvencijom.

U zakonu bi se prvo trebala uskladiti terminologija za lica sa mentalnim poremećajima i lica sa intelektualnim teškoćama u BIH. Ovim Zakonom nije predviđen multidisciplinarni tim u kojem bi bio angažovan defektolog koji bi trebao biti uključen ako se govori djeci sa intelektualnim teškoćama i njihovom obrazovanju. Ipak u Strategiji razvoja mentalnog zdravlja RS (2009-2015) pominje se defektolog u timu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Dopisati novi član 2. koji glasi:**

“Zabranjuje se svaki vid diskriminacije na osnovu rase, boje kože, spola, jezika, religije ili vjerovanja,

političkih i drugih uvjerenja, nacionalnog i socijalnog porijekla i drugih statusa, prilikom obavljanja radnji na osnovu ovog zakona i pravilnika donesenih na osnovu ovog zakona“.

... **U članu 3 izvršiti sljedeće izmjene i dopune:**

- stav 1. tačka 5. poslije riječi “Zaštitne kuće” dopisati: **“ili stanovi”**
- stav 1. tačka 6. poslije riječi “Zaštitne radionice” dopisati: “u kojima se sprovode radno okupacione aktivnosti sa licima mentalnog poremećaja nedovoljnog mentalnog razvoja i drugih mentalnih poremećaja”.
- stav 1. tačka 9. poslije teksta “Psihijatar, neuropsihijatar - doktor medicine specijalista na području mentalnog zdravlja,” dopisati: **“licenciran od strane ovlaštene ustanove”**
- U stavu 1. dopisati nove tačke 10 i 11 koje glase: **“10. Defektolog – oligofrenolog.”**
“11. Specijalni pedagog – specijalista za lica zavisna od psihoaktivnih supstanci.”
- stav 1 tačka 14, iza riječi “i drugih mogućnosti liječenja” dopisati tekst: **“sa pristankom zakonskog zastupnika”**.
- stav 1 tačka 15 iza riječi “uz njegov pristanak” dopisati: **“i pristanak njegovog zakonskog zastupnika”**.

... **Član 4**

Izvršiti promjenu redoslijeda stavova tako da postojeći stav 2 postaje stav 1, postojeći stav 3 postaje stav 2, postojeći stav 4 postaje stav 3 i postojeći stav 1 postaje stav 4, pa tako novi član 4 glasi:

“Lice sa mentalnim poremećajima bez obzira na pol, rasu, naciju, vjeru ima pravo na jednake uslove liječenja kao i svako drugo lice kojem se pruža zdravstvena zaštita.

Zaštita mentalnog zdravlja se organizuje uglavnom na nivou primarne zdravstvene zaštite. Slobode i prava lica sa mentalnim poremećajima mogu se ograničiti samo zakonom ako je to nužno radi zaštite zdravlja ili sigurnosti tog ili drugih lica. Svako lice sa mentalnim poremećajima, bez obzira na to da li je počinilo krivično djelo ili ne, ima pravo na kvalitetnu zaštitu i unapređivanje svoga zdravlja, pod jednakim uslovima kao i svi drugi građani.”

... **Član 6 dopuniti**

Liječenje lica sa mentalnim poremećajima **“uz saglasnost zakonskog zastupnika”** organizovaće se tako da se u najmanjoj mogućoj mjeri ograničava njihova sloboda i prava te prouzrokuju fizičke i psihičke neugodnosti, vrijeđa njihova ličnost i ljudsko dostojanstvo.

... **Član 7 dopuniti**

Liječenje i briga o svakom pacijentu će se zasnivati na pojedinačno napravljenom multidisciplinarnom planu, koji će biti raspravljen sa pacijentom **“i njegovim zakonskim zastupnikom,”** redovno provjeravan i revidiran ako je to potrebno.

... **Član 9**

U stavu 1 iza riječi “Ugovora o liječenju” dodati riječi: **“kojeg potpisuje i njegov zakonski zastupnik”.**

U stavu 2. iza riječi “Ilekarsku dokumentaciju” dodati: **“i mora biti potpisana od zakonskog zastupnika.”**

Na kraju stava 3. dodati:

*Lice iz stava 1 ovog člana može zahtijevati da u postupku davanja pristanka bude prisutno lice od njegovog povjerenja **“uz saglasnost zakonskog zastupnika”.***

U stavu 4 iza riječi “uz saglasnost” dodati:

*Punoljetno lice sa mentalnim poremećajima koje nije sposobno dati pristanak može se podvrgnuti pregledu ili drugom ljekarskom postupku, samo uz pristanak njegovog zakonskog zastupnika, a ako ga nema onda uz saglasnost “**socijalnog radnika nadležnog centra za socijalni rad**” i komisije za zaštitu lica sa mentalnim poremećajima, ukoliko se ne radi o hitnom slučaju.*

... **Član 11**

Stav 3 dopuniti:

Zdravstvena ustanova mora obavijestiti komisiju za zaštitu lica sa mentalnim poremećajima o svakom slučaju oduzimanja sloboda iz stava 1 ovog člana “i socijalnog radnika nadležnog centra za socijalni rad”.

... **Član 12**

Dopisati novu tačku 5 koja glasi:

“5. Kad se upoznaje sa pravima iz stava 1 tačka 3 i 4 ovog člana, gluvo i nagluvo lice, obavezno se angažuje gestovni prevodilac”.

Dopuniti tačku 6 novim stavom 4 koji glasi:

“Prava iz stave 1 tačka 11, 12 i 13 ovog člana se mogu ograničiti kad postoji osnovana sumnja da lice sa mentalnim poremećajima nastoji pribaviti oružje ili drogu, dogovara se o bijegu ili počinjenju krivičnog djela ili kada to zahtijeva zdravstveno stanje lica. Podaci se unose u medicinsku dokumentaciju.”

... **Član 13**

Stav 1 i 4 dopuniti:

Neophodno liječenje lica sa mentalnim poremećajima u zdravstvenoj ustanovi, će se omogućiti i sprovesti u odgovarajućoj akreditovanoj ustanovi koja se nalazi u mjestu njegovog prebivališta, ako nema prebivališta onda u mjestu njegovog boravišta, a ako ni njega

nema onda u mjestu gdje je lice zatečeno, a ako u tom mjestu nema zdravstvene ustanove u zdravstvenoj ustanovi koja je najbliža mjestu njegovog prebivališta, boravišta ili mjesta gdje je lice zatečeno. Psihijatrijsko liječenje djece i maloljetnih lica sprovodi se na akreditovanom odjelu zdravstvenih ustanova namijenjenih liječenju djece i omladine koji su odvojeni od odjela za punoljetne bolesnike.

... **Član 15** iza riječi “nadležna” dopuniti:

Psihijatrijsko liječenje djece s poremećajima u ponašanju, mentalno oštećene djece, djece sa mentalnim poremećajima te mentalno oštećenog ili bolesnog lica, organizuje i sprovodi nadležna “akreditovana” zdravstvena ustanova. Prisilni smještaj lica iz stava 1 ovog člana sprovodi se po odredbama ovoga zakona.

... **Član 16**

Stav 1 tačku b) dopuniti:

Elektrokonvulzivno liječenje može se primijeniti samo pod sljedećim pretpostavkama:

b) uz pozitivno mišljenje “komisije za zaštitu lica sa mentalnim poremećajima, pri akreditovanoj zdravstvenoj ustanovi o potrebi i posljedicama takvog postupka”

Dopuniti stav 3 tekstom koji glasi:

Primjena liječenja iz stava. 1 i 2 ovog člana mora se uvijek upisati u ljekarsku dokumentaciju zajedno sa pismenim pristankom navedenih lica i mišljenjem “komisije za zaštitu lica sa mentalnim poremećajima, pri akreditovanoj zdravstvenoj ustanovi o potrebi i posljedicama takvog postupka.”

... **Član 52**

Stav 2 dopuniti:

*Komisija iz stava 1 ovog člana sastoji se od “sedam” članova, i to: psihijatar, psiholog, “defektolog” socijalni radnik, predstavnik lokalne zajednice i “2” predstavnika udruženja građana.
Organizaciju, rad i finansiranje komisija propisuje ministar zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske.*

... **Član 55**

Dopuniti stav 2:

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske odobrava i nadzire istraživačke projekte koji se sprovode u “akreditovanim” zdravstvenim ustanovama.

... **Član 56**

Dopuniti stav 1:

Pravno lice kazniće se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od “10.000 do 50.000KM” ako :

Stav 2: Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se novčanom kaznom u iznosu od “5.000 do 50.000 KM” odgovorno lice u pravnom licu.

Iza člana 56 dopisati novi član 57 koji glasi:

“Pravno lice će se kazniti za prekršaj kaznom suspenzije sa radnog mjesta u trajanju od jedne godine ako ponovi prekršaje iskazane u članu 56 ovog zakona od tačke 1 do tačke 14”.

[**ZAKON O ZDRAVSTVENOM OSIGURANJU RS**

22

Zakon o zdravstvenom osiguranju RS i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju (“Službeni glasnik Republike Srpske” br. 18/99, 51/01, 70/01, 51/03, 57/03, 17/08 i 1/09)

Ovim zakonom uređuje se sistem obaveznog i proširenog zdravstvenog osiguranja, prava iz osiguranja, način

ostvarivanja prava i načela privatnog zdravstvenog osiguranja.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Uvažavanjem primjedbi na Zakon dobio bi se veći stepen usklađenosti sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Iza člana 3 dopisati novi član 4, koji glasi:**

“Član 4.

Zabranjuje se svaki vid diskriminacije na osnovu rase, boje kože, spola, jezika, religije ili vjerovanja, političkih i drugih uvjerenja, nacionalnog i socijalnog porijekla i drugih statusa, prilikom obavljanja radnji na osnovu ovog zakona i pravilnika donesenih na osnovu ovog zakona.”

... **Član 10.**

U stavu 1 dodati novu tačku 6 koja glasi

6. “Lica sa tjelesnim i senzornim invaliditetom i intelektualnim teškoćama”.

... **Član 19.**

U stavu 1 dopisati novu tačku 5 koja glasi:

“5. Prevenciju i liječenje bolesti usta i zuba za potrebe osoba sa intelektualnim teškoćama.”

Dopisati novu tačku 8 koja glasi:

“8. Proteze, ortopedska i druga pomagala, pomoćne i sanitarne sprave, stomato-protetsku pomoć i stomatološke materijale za potrebe osoba sa intelektualnim teškoćama”

... **Član 36.**

Dopisati novi stav 2 koji glasi:

“Naknada plate osiguraniku iz člana 31. ovog zakona zbog njege oboljelog člana sa invaliditetom uže porodice mlađeg od 15 godina pripada najduže do 30 dana u toku kalendarske godine, a ako je oboljeli invalidni član uže porodice stariji od 15 godina najduže do 20 dana u toku kalendarske godine.”

... **Član 45.**

Dodati novu tačku 5. Koja glasi:

“5. “Lica sa tjelesnim i senzornim invaliditetom i osobe sa intelektualnim teškoćama.”

ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI RS

Ovim zakonom uređuje se sistem zdravstvene zaštite, organizacija zdravstvene službe, društvena briga za zdravlje stanovništva, opšti interes u zdravstvenoj zaštiti, prava i obaveze pacijenata, zdravstvena zaštita stranaca, osnivanje Agencije za akreditaciju zdravstvenih ustanova Srbije, nadzor nad provođenjem ovog zakona, kao i druga pitanja od značaja za organizaciju i sprovođenje zdravstvene zaštite.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o zdravstvenoj zaštiti Republike Srpske nije uopšte prilagođen sa UN Konvencijom. U zakonu ima dosta kršenja ljudskih prava, prava na pristupačnost i diskriminacije, primjer gdje navodi da pružalac zdravstvenih usluga može da obezbijedi tumača znakovnog jezika ako želi

24

što nije u skladu sa UN Konvencijom, gdje se vrši diskriminacija prema gluhim i nagluhim osobama. Zatim zakon vrši diskriminaciju prema slijepim i slabovidnim osobama jer ne definiše informacije prilagođene njima, primjer izdavanje recepta, nalaza, pisanje pravilnika, izdavanje rješenja, potpisivanje saglasnosti o

zdravstvenim uslugama itd.. Diskriminacija se odnosi prema ženama i djeci sa invaliditetom jer zakonodavac ne obavezuje pružaoce zdravstvene zaštite da usluge prilagode prema njihovim potrebama, primjer ginekologija za žene sa invaliditetom, djeca sa poteškoćama u razvoju kako da koriste zdravstvenu zaštitu. Zakon nije definisao pri izdavanju certifikata, akreditacija naučno istraživačkog rada da se usluge moraju prilagoditi prema osobama sa invaliditetom na njima dostupan način bez diskriminacije na osnovu invaliditeta. Zatim zakon ne definiše da se mora riješiti problem pristupačnosti u objektima gdje se pruža zdravstvena zaštita osobama sa invaliditetom. Zakon ne definiše ravnopravno učešće osoba sa invaliditetom prilikom formiranja Etičkih odbora i raznih komisija.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Član 2.

Na kraju stava (2) iza riječi „u skladu sa načelima profesionalne etike“ dodati tekst:

“dostupne i prilagođene svim licima sa invaliditetom, u skladu sa UN Konvencijom o pravima lica sa invaliditetom. ”

... Član 3.

Dodati stav 4 koji glasi:

(4) Zdravstvena djelatnost prilagođena svim osobama sa invaliditetom i usklađena sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

... Član 7.

U stavu 1 člana 7 izvršiti sljedeću dopunu:

đ) razvoj naučno-istraživačke djelatnosti u oblasti zdravstvene zaštite, **“bez zloupotrebe osoba sa invaliditetom”**.

... Član 8.

Na kraju stava 1. dodati tekst:

“bez diskriminacije na osnovu invaliditeta”

... **Član 10.**

Na kraju člana 10. dodati tekst:

“bez diskriminacije na osnovu invaliditeta”.

... **Član 11.**

U članu 11, na kraju stava 2 dodati tekst:

“a posebno na osnovu invaliditeta”.

... **Član 12.**

Na kraju člana 12 dodati tekst:

“posebno dostupno za djecu i žene sa invaliditetom”

... **Član 17.**

Na kraju člana 17. dodati tekst:

“bez diskriminacije na osnovu invaliditeta”

... U članovima koji definišu davanje saglasnosti za određene operativne zahvate u pisanom obliku (**npr. član 25. stav 3. ili član 26, stav 2**) procedure je potrebno prilagoditi slijepim i slabovidnim osobama u smislu prisustva svjedoka ili druge nadležne osobe koja će umjesto pacijenta sastaviti pisanu izjavu.

... U svim članovima zakona obavezno poštovati princip “pristupačnosti” kako u smislu fizičkog pristupa objektima zdravstvene zaštite (**npr. član 9, stav 1, tačka d**), tako i pristupačnosti informacijama (**npr. član 19, stav 2; član 22, stavovi 1, 2, 5, 10 i 11; član 33, stav 1**).
Pristupačnost informacijama u okviru zakona takođe obavezno poštovani prilikom organizovanja obuke (nastave) ili naučno – istraživačke djelatnosti (**npr. član 36, stav 4; član 37, stav 6**).

... **Član 63.**

U članu 63, stav 2, na kraju tačke “b” dodati tekst:

“dodati i za sportiste koji su osobe sa invaliditetom”

... **XI SERTIFIKACIJA I AKREDITACIJA ZDRAVSTVENIH USTANOVA**

Prilikom certifikacije zdravstvenih ustanova voditi računa da su zadovoljeni uslovi ustanovljeni UN Konvencijom u smislu poštovanja principa pristupačnosti i prilagođenosti opreme u ustanovi osobama sa invaliditetom.

U ovaj dio zakona obavezno uvrstiti da akreditaciju ne mogu dobiti ustanove koje ne ispunjavaju uslove za pružanje usluga osobama sa invaliditetom na njima dostupan način

[**USTAV RS**

Ustav sadrži načelne propise o društvenom, ekonomskom i političkom uređenju države; propisuje prava i dužnosti građana; određuje najviše organe vlasti, njihove međusobne odnose te odnose prema nižim organima vlasti i građanima.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ustav nije usklađen sa Konvencijom

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U članu 10. iza riječi “imovno stanje” dodati riječ “invaliditet”**

Građani Republike su ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, jednaki su pred zakonom i uživaju istu pravnu zaštitu bez obzira na rasu, pol, jezik, nacionalni pripadnost, vjeroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, “invaliditet”, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo.

... Na kraju člana 19. staviti tački i dodati sljedeći tekst:

*Zajamčeno je pravo na odbranu. Jamči se pravo na slobodan izbor branioca i nesmetano opštenje sa njim. **“Osobe sa invaliditetom imaju pravo na pristupačnost pravdi kroz upotrebu tiflotehničkih i drugih pomagala, tumača za znakovni jezik te pojednostavljen tekst”.***

... Na kraju člana 33. brisati tačku i dodati tekst:

*Građani imaju pravo da učestvuju u obavljanju javnih poslova i da pod jednakim uslovima budu primljeni u javnu službu **“omogućavajući jednak pristup zapošljavanju osobama sa invaliditetom”.***

... Na kraju stava 7 člana 36. Ustava brisati tačku i dodati tekst:

*Maloljetnici o kojima se roditelji ne staraju, kao i lica koja nisu u mogućnosti da se sama staraju o sebi i zaštiti svojih prava i interesa, imaju posebnu zaštitu, **“posebno imajući u vidu osobe sa invaliditetom”.***

U stavu 3. člana 37. iza riječi “stara lica” dodati tekst **“i osobe sa invaliditetom”**

*Djeca, trudnice i stara lica **“i osobe sa invaliditetom”** imaju pravo na zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, a druga lica pod uslovom utvrđenim zakonom.*

[PRAVILNIK O PRAVU NA MEDICINSKA SREDSTVA RS

28

Ovim pravilnikom propisuju se sadržaj, obim i način ostvarivanja prava na medicinska sredstva kao prava na zdravstvenu zaštitu, propisanog Zakonom o zdravstvenom osiguranju.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Nije u skladu sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Dodati novi član 2 koji glasi:**

“Ovim Pravilnikom zabranjuje se svaki vid diskriminacije na osnovu rase, boje kože, spola, jezika, religije ili vjerovanja, političkih i drugih uvjerenja, nacionalnog i socijalnog porijekla i drugih statusa”.

... **U stavu 2 Člana 3** iza riječi „pristanak“ dodati tekst: „**ili njegovog zakonskog zastupnika**“

... **Član 5**

Na kraju stava 3 i stava 4 dodati tekst: “u iznosu od 50 %“

... **Član 10**

Na kraju stava 5 i stava 6 dodati tekst: “a izuzete su osigurane osobe sa intelektualnim teškoćama”

... **Član 14.**

Na kraju stava 1 dodati tekst: “i predstavnika udruženja osiguranih lica”

... **Član 35.**

Na kraju člana dodati tekst: „i osigurana osobe sa intelektualnim teškoćama“

... **Dodati novi član 44 koji glasi:**

„Osigurane osobe sa intelektualnim teškoćama ostvaruju prava iz člana 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42 i 43 ovog Pravilnika po preporuci specijaliste oftalmologa, a na prijedlog doktora porodične medicine“.

... **Član 49**

Dodati novi stav 3 koji glasi:

„ (3) Pravo na zubnu protezu iz stava 1 ovog člana imaju osigurane osobe sa intelektualnim teškoćama, a

ista se odobrava po uzrastu osiguranika na prijedlog doktora stomatologije i doktora specijaliste odgovarajuće grane medicine, ugovorne zdravstvene ustanove osposobljene za ove usluge.“

... **S obzirom da pomagala za slijepe i slabovidne osobe nisu detaljno definisana, predlažemo listu pomagala:**

LISTA NAJNEOPHODNIJIH OSNOVNIH TIFLOTEHNIČKIH POMAGALA

1. Bijeli štap za slijepe

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe;
- Odobrava se osiguranoj osobi od navršene 6 godine života;
- Prijedlog nije potreban, propisuje ga liječnik opće medicine;
- Rok upotrebe pomagala je jedna godina;
- Opis - pomagalo je od aluminijske ili karbonske, bijele boje, sklopivi ili teleskopski, sa izmjenjivom rotirajućom kuglom na vrhu.

2. Ručni/ džepni sat za slijepe

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe od 6 godine.
- Prijedlog nije potreban; pomagalo propisuje liječnik opće medicine;
- Rok upotrebe pomagala 5 godina.
- Opis - pomagalo je od metala, ima metalno kućište, kvarcni ili mehanički, a remen je kožni ili metalni. To je taktilni sat s kazaljka i zaštitnim poklopcem ili govorni sat na našem jeziku.

3. Brajeva pisaća mašina.

- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijalistu oftalmologa);

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe;
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;
- Potrebni dodatni uslovi: da bi se ostvarilo pravo na ovo pomagalo obavezno treba priložiti potvrdu o završenom kursu Brajevog pisma.
- Rok upotrebe pomagala je 15 godina;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala, postoji obaveza vraćanja pomagala;

4. Računar sa govornim softverom.

- Pravo na pomagalo imaju osigurane slijepe osobe koje su završile kurs informatike.
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 5 godina;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala postoji obaveza vraćanja pomagala.
- Dodatni uslov: cijena računara treba da bude najviše 70% od ukupnog iznosa za ovo pomagalo.

5. Brajeva elektronska bilježnica

- Pravo na pomagalo imaju osigurane gluho-slijepe osobe.
- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijaliste otorinolaringologa i oftalmologa);
- Potrebni dodatni uslovi: da bi se ostvarilo pravo na ovo pomagalo obavezno treba priložiti potvrdu o završenom kursu Brajevog pisma.
- Pomagalo propisuju specijalisti otorinolaringolog i oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 7 godina
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala, postoji obaveza vraćanja pomagala.

6. Reprodaktor i snimač zvučnih knjiga u daisy formatu za slijepe osobe

- Pravo na ovo pomagalo imaju sve osigurane slijepo osobe;
- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijalistu oftalmologa);
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 5 godina;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala postoji obaveza vraćanja pomagala;

7. Govorni topломjer za slijepo na našem jeziku.

- Pravo na ovo pomagalo imaju sve osigurane slijepo osobe;
- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijalistu oftalmologa);
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 7 godina;

8. Osigurana osoba koja je u isto vrijeme i gluha i slijepa ima pravo na: crveno-bijeli ultrazvučni štapić.

- Pravo na ovo pomagalo imaju sve osigurane gluho-slijepo osobe;
- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijaliste otorinolaringologa i oftalmologa);
- Pomagalo propisuju specijalisti otorinolaringolog i oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 3 godine;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala postoji obaveza vraćanja pomagala;

Napomena:

Ova lista osnovnih pomagala za slijepe nije obuhvatila mjerače krvnog pritiska i šećera u krvi, niti pomagala koja se koriste u domaćinstvu.

ZAKON O PRAVIMA BORACA, VOJNIH INVALIDA I PORODICA POGINULIH VOJNIKA ODBRAMBENO-OTADŽBINSKOG RATA REPUBLIKE SRPSKE.

Ovim zakonom uređuju se uslovi, način i postupak za utvrđivanje statusa i prava boraca, ratnih i mirnodopskih vojnih invalida (u daljem tekstu: RVI) i članova porodice poginulih, umrlih i nestalih boraca odbrambeno-otadžbinskog rata (u daljem tekstu: porodica poginulog borca), članova porodice umrlih vojnih invalida, članova porodice poginulog ili umrlog vojnika na služenju vojnog roka i lica u rezervnom sastavu, način ostvarivanja prava, način obezbjeđenja novčanih sredstava te druga pitanja od značaja za ostvarivanje prava propisanih ovim zakonom.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Nije prilagođen UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom.

Zakon ne definiše prioritete pri ostvarivanju prava čak ih stavlja u podređen položaj u odnosu na porodice poginulih boraca i ako se radi o osobama bez povrede ili invaliditeta. Zdravstvena zaštita je ovim zakonom predviđena za porodice poginulih boraca, demobilisane borce ali ne daje prednost ratnim vojnim invalidima ili nije definisana zdravstvena zaštita da bude pristupačna ratnim vojnim invalidima. Zakon predviđa da Boračka organizacija kao NVO daje mišljenje da li je neko borac a time i osoba sa invaliditetom. Odluke, pravilnici, rješanja koja definišu status ratnog vojnog invalida nisu prilagođene svim ratnim vojnim invalidima na njima dostupan način. Zakon ne definiše ni pravo na

prekvalifikaciju radi mogućeg pronalaska odgovarajućeg zaposlenja. Zakon ne dozvoljava povećanje procenta invaliditeta na osnovu bolesti poznate ili nepoznate što je kršenje osnovnih ljudskih prava i Ustava Republike Srpske. Naglašavamo da je Zakon predvidio otklanjanje arhitektonskih barijera, obezbjeđivanje prostora za parkiranje, banjsko i klimatsko liječenje što je u duhu UN Konvencije i daje dobar primjer kako se mogu polako početi ostvarivati prava osoba sa invaliditetom u ovom slučaju ratnih vojnih invalida. Zakon je obuhvatio i mirnodopske vojne invalide koji su povrede zadobili van ratnih dejstava što je pozitivno, a zakon definiše i prava ratnih vojnih invalida iz drugog svjetskog rata što se vidi u Članu 2. pasus (4) i Član 6. pasus (1).

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **Svi materijali, rješenja, potvrde, uvjerenja, pravilnici i postupci unutar zakona treba da budu prilagođeni svim osobama sa invaliditetom na njima dostupan način.**
- ... **Na kraju člana 1, iza riječi „ovim zakonom“ brisati tačku i dodati tekst:**

“vodeći računa o ne diskriminaciji osoba sa invaliditetom na osnovu UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom kao pravno obavezujućem dokumentu na području BiH i RS”

- ... **U stavu 1 i 3. člana 27** koji regulišu utvrđivanje statusa boraca odnosno dužina angažovanja u oružanim snagama, bi trebalo izbaciti mišljenje Boračke organizacije iz razloga što one nisu postojale u toku ratnih dejstava i da je jedino mjerodavna evidencija ratnih jedinica, vojnih odsjeka i Ministarstva unutrašnjih poslova, koje su tada bile zvanični organi”.
- ... **U članu 39 izvršiti sljedeće izmjene i dopune:**

- Na kraju tačke “d” dodati sljedeći tekst:
“prilagođena svim vojnim invalidima na njima dostupan način”
- Dodati novu tačku “z” koja će glasiti: “pravo na odgovarajuću prekvalifikaciju”, dok se ostale tačke preslovljavaju po odgovarajućem azbučnom rasporedu.
- Na kraju sadašnje tačke “j” dodati tekst: “na svim javnim i ostalim objektima koji pružaju usluge ovoj populaciji”
- Dodati nove tačke “j” i “k” koje će glasiti:
“j) obezbjeđivanje adekvatnog gradskog prevoza”
“k) pravo na bavljenje i finansiranje iz budžeta invalidskim sportom”
- ostale tačke člana 39 se preslovljavaju po odgovarajućem azbučnom rasporedu

... **U članu 54.** unijeti izmjene u smislu da bi prednost pri zapošljavanju u odnosu na druga lica trebalo da imaju ratni vojni invalidi zajedno sa drugim osobama sa invaliditetom pod jednakim uslovima

... **U članu 57 dodati novi član “4” koji će glasiti:**

“(4) U lokalnim zajednicama koje imaju gradski prevoz stajališta i vozila se moraju prilagoditi svim osobama sa invaliditetom, da na ravnopravan način sa ostalim korisnicima mogu koristiti gradski prevoz”

... **U stavu 1, člana 62 umjesto sadašnje postavke „da član porodice umrlog vojnog invalida od prve do četvrte kategorije“ ima zdravstvenu zaštitu, uraditi sljedeću izmjenu:**

„član porodice umrlog vojnog invalida bez obzira na kategoriju invalidnosti ima zdravstvenu zaštitu ako je ne može ostvariti po drugom osnovu”

- ... **U stavu 3, člana 102 vrši se diskriminacija po pitanju ostvarivanja prava na veći procenat invaliditeta i trebala bi se izvršiti izmjena na sljedeći način:**

“procenat vojnog invaliditeta može se povećati i na osnovu daljeg pogoršanja oštećenja organizma tj. napredovanja bolesti, poznate ili nepoznate etnologije”

Obrazloženje:

U slučaju Osoba sa amputacijom koji koriste protezu može doći do bolesti kičme, drugog parnog organa, može doći do bolesti amputiranog bataljka, do velike depresije zbog gubitka dijela tijela koja kasnije može dovesti do suicida ili agresije prema drugim licima što se često i dešava a ovaj član ne dozvoljava povećanje procenta invaliditeta jer je on tako definisan kasnijim pravilnikom.

- ... **U stavu 4, člana 126 vrši se diskriminacija prema ratnim vojnim invalidima vezano za član. 88 ovog zakona jer se potvrde o ranjavanju ili bolesti priznaju samo do godinu dana nakon nastanka povrede ili bolesti.**

Boračka organizacija je jedno od tijela koje daje mišljenje po ovom pitanju iako u toku rata nije postojala kao organizacija. Smatramo da Boračka organizacija ne može imati pravo davanja mišljenja nego to isključivo treba da rade zvanične institucije u prvom postupku tako da stranka ima pravo žalbene procedure drugostepenoj komisiji.

Da bi neko ostvario pravo po ovom zakonu da je ratni vojni invalid, tj. da je stekao invaliditet kao posljedicu rata, mora prvo dokazati da je borac, a ako Boračka organizacija to ne potvrdi, osoba neće ostvariti pravo na status Ratnog vojnog invalida, što može dovesti do diskriminacije na osnovu zakona“

{ 36 }

- ... **U članu 130 se radi o diskriminaciji prema ratnim vojnim invalidima u slučaju vojne invalidnine ili**

postupka za povećanje procenta invaliditeta. Ovaj član eksplicitno ne priznaje pravo na utvrđivanje procenata vojnog invaliditeta na osnovu nepoznate bolesti ili ako je bolest uslovljena endogenim ili drugim urođenim ili stečenim sklonostima u toku ratnih dejstava, tj. da je neko mogao oboljeti od neke bolesti, ili da mu se pogorša stanje na osnovu neke degenarativne ili urođene bolesti“.

PRAVILNIK O PRAVU NA ORTOPEDSKA POMAGALA I DRUGA MEDICINSKA SREDSTVA RS

Ovim pravilnikom se uređuju vrste medicinsko-tehničkih pomagala (u daljem tekstu: pomagala), indikacije za propisivanje pomagala koja se obezbjeđuju osiguranim licima iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja, standardi materijala od kojih se izrađuju pomagala, rokovi trajanja pomagala, odnosno nabavka, održavanje i znavljanje pomagala kao i način i postupak ostvarivanja prava osiguranih lica na pomagala.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Pravilnik nije usklađen sa Konvencijom i dalje se zasniva na medicinskom pristupu prema osobama sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Član 6.

(2) Osigurano lice može ostvariti pravo na novo pomagalo kada je pomagalo koje koristi dotrajalo ili više nije funkcionalno, ali u pravilu ne prije isteka roka trajanja pomagala navedenog u Listi pomagala.

U stavu 2, člana 6 treba brisati dio “ali u pravilu ne prije isteka roka trajanja pomagala navedenog u Listi pomagala”.

(3) Osigurano lice ne može ostvariti pravo na novo pomagalo, iako je rok trajanja pomagala istekao,

ukoliko isto zadovoljava kriterijume funkcionalnosti i kvaliteta, što procjenjuje doktor ovlašćen za predlaganje pomagala

Brisati kompletan stav 3

... **Član 10.**

(4) U slučaju iz stava 3. ovog člana, osigurano lice ne može ostvariti pravo na novo istovrsno pomagalo do isteka propisanog roka trajanja pomagala.

Brisati kompletan stav 4.

... **Član 29**

(3) Djeci kojoj su odobrene ortopedske cipele, ne mogu biti odobreni i ortopedski ulošci.

Brisati kompletan stav 3

... **Član 53.**

Stav 1. - Osigurano lice, kojem je oštrina vida na oba oka 0,05 i manja slijepo lice, ima pravo na sljedeća tiflotehnička medicinska sredstva:

Na kraju tačke "b" stava 1 dodati: ili elektronska brajeva bilježnica za gluhoslijepe osobe"

U tački "v" iza riječi "reproduktor" dodati: "i snimač zvučnih knjiga u daisy formatu" – Katsete i četverokanalni reproduktori se izbacuju iz upotrebe.

U tački "g" iza riječi "bijeli štap" dodati još jednu stavku: "ultrazvučni bijeli štap za gluho-slijepe osobe"

Stav 2. - Osigurano lice ima pravo na jedno od medicinskih sredstava, Brajevu pisaću mašinu, računar opremljen govornim softverom ili reproduktor po vlastitom izboru.

"Stav 2 bi u potpunosti trebalo brisati jer ostvarivanje prava na jedno pomagalo ne treba da utiče na ostvarivanje prava na drugo, jer ta pomagala nemaju istu namjenu. Sva tri pomagala su neophodna za normalno funkcionisanje slijepe osobe."

... **Spisak pomagala za slijepe osobe se treba proširiti sljedećim neophodnim pomagalima:**

1. Ručni/ džepni sat za slijepe

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe od 6 godine.
- Pomagalo propisuje liječnik opće medicine;
- Opis - pomagalo je od metala, ima metalno kućište, kvarcni ili mehanički, a remen je kožni ili metalni. To je taktilni sat s kazaljka i zaštitnim poklopcem ili govorni sat na našem jeziku.
- Rok upotrebe 4 godine.

2. Govorni toplomjer na našem jeziku.

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe.
- Pomagalo propisuje liječnik opće medicine;
- Rok upotrebe 5 godina.

... **Član 54.**

U stavu 2 i 3 ovog člana je navedeno sljedeće:

2. Izuzetno, slijepom osiguranom licu koje nije na redovnom školovanju može biti odobrena Brajeva pisaća mašina, ukoliko je odobravanje ovog medicinskog sredstva preporučio Savez slijepih Republike Srpske, a zbog specifične aktivnosti slijepog osiguranog lica.
3. Da bi osiguranom licu iz st. 1. i 2. ovog člana bila odobrena Brajeva pisaća mašina, potrebno je da poznaje Brajevo pismo, što se dokazuje potvrdom Saveza slijepih Republike Srpske.

Ovaj član nije u skladu sa UN Konvencijom o pravima OSI, jer osoba sa invaliditetom ne smije biti primorana da bude član neke organizacije da bi dobila pomagalo, konkretno riječ je o Savezu slijepih Republike Srpske.

... **Član 55.**

U članu 55, stav 1 se navodi ograničenje od koje do koje godine slijepo osobe mogu ostvariti pravo na računar sa govornim softverom, kao i da se računar može dodijeliti samo osobama koje su prošle informatičku obuku.

“U ovom članu treba brisati limitirajući faktor od koje godine do koje godine slijepo osobe mogu ostvariti pravo na ovo pomagalo, kao i da osoba mora imati završen informatički kurs. U dosadašnjoj primjeni računar za slijepo se pokazao kao najpraktičnije pomagalo i bez obzira koliko godina ima slijepa osoba treba joj omogućiti pravo na računar sa govornim softverom. U pravilniku nije precizirana cijena računara, i predlažemo da to bude najviše 70% od ukupnog iznosa namjenjenog za ovo pomagalo”

... **Član 56.**

Slijepo osigurano lice koje se nalazi na redovnom školovanju ima pravo na reproduktor, ukoliko je član specijalne biblioteke za slijepa lica i koje je savladalo obuku rukovanja ovim medicinskim sredstvom, što dokazuje potvrdom Saveza slijepih Republike Srpske. **Ovaj član bi se trebao brisati iz razloga što slijepo osobe ne bi trebalo ograničavati niti uslovljavati da budu članovi određene organizacije da bi dobili pomagalo**

... **Član 57.**

Bijeli štap za slijepa lica odobrava se slijepom osiguranom licu na period od 12 mjeseci.

U članu 57 treba navesti da štap mora biti odgovarajuće kvalitete, odgovarajuće visine sa izmjenjivom rotirajućom kuglom na vrhu.

[USTAV BOSNE I HERCEGOVINE

Ustavi sadržavaju načelne propise o društvenom, ekonomskom i političkom uređenju države; propisuje prava i dužnosti građana; određuje najviše organe vlasti, njihove međusobne odnose te odnose prema nižim organima vlasti i građanima.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ustav BiH nije prilagođen sa UN Konvencijom

Prijedlozi izmjena i dopuna

... 4. Nediskriminacija

Uživanje prava i sloboda predviđenih ovim člankom ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovom Ustavu, osigurano je za sve osobe u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao što je spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, “invaliditet”, vezivanje za neku nacionalnu manjinu, imovina, rođenje ili drugi status.

[USTAV FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Ustavi sadržavaju načelne propise o društvenom, ekonomskom i političkom uređenju države; propisuje prava i dužnosti građana; određuje najviše organe vlasti, njihove međusobne odnose te odnose prema nižim organima vlasti i građanima.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Može se reći da ni jedan ustav nije usklađen sa Konvencijom.

Prijedlog izmjena i dopuna

... Član 2.

U stavu 1, tačka 1, alineja “**d**” iza riječi “političkih ili drugih stavova” dodati: “**invaliditet**”

... B. PRVA IMENOVANJA I FUNKCIJE OMBUDSMANA

1. Opće odredbe

Član 2.

- U stavu 1 iza riječi “etničkog progona” dodati tekst:
- “i kršenja prava osoba sa invaliditetom”
- U Dodatku Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine „Instrumenti za zaštitu ljudskih prava koji imaju snagu ustavnih odredaba“
- Dodati tačku 22: „**UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom**“

[ZAKON O ZAŠTITI OSOBA SA DUŠEVNIM SMETNJAMA FBIH

Ovim zakonom propisuju se osnovna načela, način organizovanja i provođenja zaštite te pretpostavke za primjenu mjera i postupanje prema osobama sa duševnim smetnjama.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama FBIH je neusklađen sa Konvencijom o pravima OSI jer član 25 Konvencije o pravima OSI počinje sa “pravom na uživanje najvišeg dostupnog standarda zdravlja bez diskriminacije po osnovu invaliditeta” što se ne može uočiti u ovom Zakonu jer ne predviđa brigu u zajednici, nego je baziran na tradicionalnom pristupu i hospitalnom tretmanu osoba sa duševnim smetnjama.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Bilo bi dobro da se terminologija uskladi na nivou BiH (jer u RS se nazivaju djeca i lica sa mentalnim poremećajem, a u FBiH djeca i osobe sa duševnim smetnjama). Logično je da u jednoj državi bude jedinstvena terminologija na cijeloj teritoriji i da se u svim zakonima koristi jedinstven naziv za ovu vrstu invalidnosti.

Obzirom da je Zakon uglavnom baziran na hospitalnom tretmanu osoba sa duševnim smetnjama što isključuje njegovu usklađenost sa Konvencijom o pravima OSI.

Zbog potreba velikih izmjena u cilju usklađivanja Zakona sa Konvencijom o pravima OSI, te Politikom i Strategijom za unapređenje mentalnog zdravlja trebalo bi pristupiti izradi novog zakona koji će tretirati ovu oblast i uskladiti ga sa svim usvojenim domaćim i međunarodnim dokumentima te ugraditi u njega pored hospitalnog tretmana osoba sa duševnim smetnjama i socijalni model brige o ovim osobama (zbrinjavanje u zajednici) kao i prevenciju mentalnih poremećaja.

Predlaže se zabrana biomedecinskih istraživanja na živim ljudima, a naročito na onima koji nisu u stanju da se bore i štiti svoja prava. Ako se ne mogu zabraniti potrebno je kroz zakon uvesti maksimalnu kontrolu u cilju sprečavanja bilo kakve zloupotrebe.

... **Član 3.**

U članu 3 poslije tačke 3 dopisati novu tačku 4 koja glasi: “Zakonski zastupnici djece i osoba sa duševnim smetnjama su: roditelji, staratelji, hranitelji i socijalni radnik nadležnog Centra za socijalni rad”

Tako će postojeća tačka 4 postati tačka 5 i tako redom, U tački 11 poslije riječi “pristanak” dopisati novi tekst koji glasi:

”za nedovoljno duševno razvijene osobe, pismena saglasnost zakonskog zastupnik”.

... **Član 8.**

U članu 8. stav 1 poslije riječi “pristanak” dopisati novi tekst koji glasi:

”za nedovoljno duševno razvijene osobe pismeni pristanak zakonskog zastupnika”.

U stavu 2 istog člana poslije riječi “povjerenja” dopisati novi tekst koji glasi:

”a za nedovoljno duševno razvijene osobe, mora prisustvovati zakonski zastupnik”.

... **Član 10.**

U članu 10. U stavu 3 poslije riječi “člana” dopisati novi tekst koji glasi:

”a ako se radi o nedovoljno duševno razvijenoj djeci i osobama , obavještava i zakonskog zastupnika”.

... **Član 11.**

U članu 11. Poslije tačke 2 dopisati novu tačku 3 koja glasi:

”Obavjest iz tačke 1 i 2 stava 1 ovog člana, ako se daju gluvim i nagluvim osobama, obavezno se angažuje gestovni prevodilac”

Tako će postojeća tačka 3 postati tačka 4 i tako redom, U postojećoj tački 4 istog člana poslije riječi “u razvoju” dopisati novi tekst koji glasi:

”uz uključivanje defektologa/ oligofrenologa u kreiranju nastavnog plana i programa”

Poslije stava 3 dopisati novi stav 4 koji glasi:

”Prava iz stave 1. tačka 8. ovog člana, osobe sa tjelesnim i senzornim invaliditetom i zaostale u

razvoju ostvaruju o trošku nadležnog Centra za socijalni rad."

Tako da bi član 11 imao 5 stavova.

... **Člana 12.**

U članu 12. stav 1 poslije riječi "odgovarajućoj" dopisati "**akreditovanoj**" ustanovi

U stavu 2 istog člana dopisati poslije riječi "provodi" se na "**akreditovanom**" odjelu

... **Član 14.**

U članu 14 stav 1 poslije riječi "nadležna" dopisati "**akreditovana**" zdravstvena ustanova

... **Član 15.**

U članu 15 stav 1 pod b) poslije riječi "mišljenje" dopisati novi tekst koji glasi: "komisije za zaštitu osoba da duševnim smetnjama pri akreditovanoj zdravstvenoj ustanovi o potrebi i posljedicama primjene takvog liječnočkog postupka"

U stavu 3 istog člana poslije riječi "osoba" dopisati novi tekst koji glasi: "I mišljenje komisije za zaštitu osoba sa duševnim smetnjama pri akreditovanoj zdravstvenoj ustanovi o potrebi I posljedicama primjene takvog liječničkog postupka".

... **Član 16.**

U članu 16. Stav 1 dopisati novu tačku "c" koja glasi: "Ako je pribavljeno pozitivno mišljenje komisije za zaštitu osoba sa duševnim smetnjama u akreditovanoj zdravstvenoj ustanovi o potrebi istraživačkog projekta " tako bi postojeća tačka "c" postala tačka "d" I tako redom te bi tačke u stavu 1 ovog člana bile od "a" do "f"

U stavu 4 istog člana poslije riječi ustanovi dodati novi tekst koji glasi: "koja je akreditovana za biomedicinska istraživanja.

... **Član 54.**

U članu 54. stav 1 poslije riječi “u iznosu od”, dopisati novi tekst koji glasi: **“10.000 do 50.000 KM”**

U stavu 2 istog člana poslije riječi u iznosu od, dopisati novi tekst koji glasi: **“5.000 do 50.000 KM”**

Poslije člana 54. dodati novi član 55. koji glasi:

Pravna osoba će se kazniti za prekršaj kaznom suspenzije sa radnog mjesta u trajanju od 1 godine ako:

1. ponovi prekršaje iskazane u članu 54 ovog zakona od tačke 1 do 12

ZAKON O PRAVIMA, OBAVEZAMA I ODGOVORNOSTIMA PACIJENATA FBIH

Ovim se zakonom određuju prava, obaveze i odgovornosti pacijenata prilikom korištenja zdravstvene zaštite, način korištenja tih prava, način zaštite i unapređenja tih prava, kao i druga pitanja u vezi sa pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI , a ako se usvoje dole navedene primjedbe prijedlozi , sugestije i zaključak , tad mislim da bi se moglo iskazati da bi navedeni Zakon bio usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI

Prijedlozi izmjena i dopuna

46

U ovom Zakonu u članu 12. koristi se termin pacijent poslovno nesposobno lice, odnosno lice sa duševnim smetnjama, što bi bilo veoma potrebno pojasniti šta taj termin sve podrazumjeva. Ovako korišten termin može izazvati određena nerazumijevanja u praksi pa iz tog razloga predlažem da se ovaj termin pojasni šta se sa njim sve obuhvata, a posebno koje su vrste invalidnosti

tu smještene, te stoga predlažemo da se u ovom Zakonu posebno u jednom od članova preciznije ponudi tumačenje pojedinih termina koji se više puta pojavljuju u ovim članovima.

U istom članu stav 4 se spominje termin „pacijent sa invaliditetom“ koji ne objašnjava koje vrste invaliditeta spadaju u tu grupu. Potrebno precizno navesti „osobe sa tjelesnim i senzornim invaliditetom i osobe sa intelektualnim teškoćama“. Ako tako se ne napiše postoji mogućnost da se prilikom tumačenja termina izbacii iz tretmana neka od navedenih kategorija invaliditeta. U praksi do sada iz tog termina su se isključivali djeca i lica u stanju priznatih kategorija intelektualnih poteškoća

... **Član 1**

U članu 1. stav 2 poslije riječi “rehabilitacije” dopisati: “uključujući područje seksualnog i reproduktivnog zdravlja”

... **Član 3.**

U članu 3 poslije riječi “genetskog nasljeđa” dopisati novi tekst: “,**invaliditeta i njegovog nastanka**”

... **Član 6**

U članu 6 poslije riječi “na informacije”, dopisati tekst koji glasi: “na jednak kvalitet usluge za lica sa tjelesnim, senzornim invaliditetom i osobama sa intelektualnim teškoćama”, odmah ispod: “na dostupnost zdravstvenih usluga koje su posebno potrebne licima sa tjelesnim, senzornim invaliditetom i osobama sa intelektualnim teškoćama i usluge dizajnirane da minimiziraju i spriječe daljnji invaliditet,”

U istom stavu poslije teksta “na samovoljno napuštanje zdravstvene ustanove” dopisati tekst koji glasi: “na zloupotrbu biomedicinskih istraživanja nad osobama sa duševnim smetnjama i osobama sa

intelektualnim poteškoćama i ostalih” pacijenta nad kojim se vrši medicinsko istraživanje.

... **Član 7.**

U članu 7 stav 2 poslije riječi “vrstu” dopisati novi tekst koji glasi: **“oboljenja ili invaliditet, kao i nastanak invaliditeta.**

... **Član 9**

U članu 9 stav 3 poslije riječi “psihičkom”, dodati riječ: **“i mentalnom”**

... **Član 22**

U članu 22 stav 4 poslije riječi “psihičkom” dopisati riječ **“mentalnom”**

... **Član 32**

U članu 32 stav 1 poslije riječi “vrijeme” dopisati novi tekst koji glasi: **“osim pacijenata u stanju inelektualnih poteškoća”**

... **Član 41.**

U članu 41 stav 1 iza riječi “praksu” dopisati novi tekst koji glasi: “a u ime pacijenta koji je poslovno nesposobno lice sa duševnim smetnjama prigovor ulaže roditelj, staratelj ili zakonski zastupnik”.

[ZAKON O ZDRAVSTVENOM OSIGURANJU FBiH

Pomenutim zakonom pružaoci usluga nisu obavezani da svoje usluge prilagode osobama sa invaliditetom. Često se osobe sa invaliditetom mogu pronaći u socijalnoj kategoriji što se krši sa načelima UN Konvencije jer ona daje jednaka prava osobama sa invaliditetom sa ostalim članovima društva. Definitivno zakon se mora kroz Skupštinske klupe doraditi, usaglasiti sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom bez diskriminacije osoba sa invaliditetom, posebno obratiti pažnju na žene sa invaliditetom i djecu sa invaliditetom. U zakonu se ne vidi da je zakonodavac obavezan informacije, odluke,

pravilnike i same zakon dostaviti osobama sa invaliditetom na njima pristupnim informacijama primjer ne spominje se Brajevo pismo i sl.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Prilikom donošenja određenih rješenja, pravilnika ili kreiranja bilo kakvih materijala voditi računa da format bude prilagođen osobama sa invaliditetom, dok prilikom imenovanja u Upravne odbore voditi računa o zastupljenosti osoba sa invaliditetom.

... Član 1.

U članu 1, stav 1 iza riječi „zakona“ dodati tekst:

„i prilagođen UN Konvenciji o pravima Osoba sa invaliditetom kao pravno obavezujućem dokumentu koga je BiH potpisala i ratifikovala“.

... Član 19.

U stavu 15, iza riječi “po drugom osnovu” na kraju stava dodati tekst:

“i sve osobe sa invaliditetom koje nemaju zdravstveno osiguranje po nekom drugom osnovu“.

... Član 22.

Na kraju stava 1 dodati sljedeći tekst:

„Djeca osiguranika su zdravstveno osigurana ako su osobe sa invaliditetom, bez diskriminacije na osnovu godina starosti“.

... Član 35.

U stavu 1 iza riječi „odgovarajućom medicinskom rehabilitacijom“ dodati tekst:

„prilagođenu svim osobama sa invaliditetom uključujući i odgovarajuću medicinsku rehabilitaciju kao nastavak bolničkog liječenja, prilagođenu specifičnim potrebama žena sa invaliditetom i

osobama sa mentalnim invaliditetom intelektualnim teškoćama“.

... **Član 50.**

U stavu 2 iza riječi „odgovarajući prijevoz“ dodati tekst:

„prilagođen za osobe sa invlidityetom koja koriste kolica kao ortopedsko pomagalo, odnosno naknada za korištenje istog“.

... **Član 86.**

Dodaje se novi stav 10. koji glasi:

„10.Za sve osobe sa invaliditetom koja nemaju zdravstveno osiguranje po nekom drugom osnovu“.

... **Član 87.**

U stavu 4 iza riječi „hitne medicinske pomoći“, brisati tačku i dodati tekst:

„i za osobe sa teškim i višestrukim invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta a koja nemaju novčana primanja“.

... **Član 89.**

U stavu 2 ovog člana dodati novu alineju koja glasi:

„- za osobe sa teškim i višestrukim invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta a koja nemaju novčana primanja.“

... **Član 104.**

Dodaje se nova alineja na kraju stava 1 koja glasi:

„- bez diskriminacije za osobe sa invaliditetom na način prilagođavanja zdravstvenog osiguranja i reosiguranja UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom“.

NACRT ZAKONA O LIJEČENJU NEPLODNOSTI BIOMICINSKI POTPOMOGNUTOM OPLODNJOM

Ovim zakonom uređuju se uvjeti i način liječenja neplodnosti postupcima biomedicinski potpomognute oplodnje, kao i druga pitanja od značaja za primjenu postupaka biomedicinski potpomognute oplodnje na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Vlada Federacije je na sjednici održanoj 05.09.2011. godine, donijela zvanični zaključak da će: “svi zakoni Federacije BiH koji tretiraju pitanja invaliditeta i koji su od značaja za osobe sa invaliditetom ubuduće biti donošeni u skladu sa principima Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba sa invaliditetom.

I pored ovog zaključka ovaj zakon nije u potpunosti usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. Kratki uvod može nam približiti ovu problematiku.

Često nailazimo na čuđenje i negativan stav tzv. osoba bez invaliditeta koje ne mogu razumjeti potrebu osobe s invaliditetom da postane roditelj. Stereotipna pitanja tipa kako takva osoba može biti roditelj, odgajati dijete, igrati se s njime, obavljati svakodnevne aktivnosti, posljedica su neznanja, nepoznavanja života i nerazumijevanja koje je duboko ukorijenjeno u našem društvu.

Kada govorimo o osobama s ozljedom leđne moždine, koja za posledicu ima para ili tetraplegiju, kod žena to ne utječe na njihovu plodnost, moguć je psihološki orgazam.

Mogućnost muškarca s navedenim ozljedama da oplodi ženu individualna je, ovisi o prisutnosti ejakulacije, o kvaliteti i količini spermija u ejakulatu, te njihovoj pokretljivosti. Kod onih koji imaju sakralni refleks

istraživanja pokazuju (Comarr,1970.godine) da 93 posto ispitanika s ozljedom gornjeg motornog neurona ima erekciju, ali njih samo 4 posto može ejakulirati, te je dokazana nemogućnost psihogene erekcije (reakcije na erotski stimulans). Kod ozljede sakralnog refleksa dolazi do promjene reaktivnosti i ejakulatorne funkcije, moguća je psihogena reakcija. Tako je medicinski potpomognuta oplodnja spermom supruga, kada je to moguće, ili donora sperme, način da muškarac s para ili i tetraplegijom ostvari očinstvo².

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Član 2.**

U stavu 5 iza riječi “socijalnog porijekla” dodati tekst:

“u skladu sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.”

... **Član 5.**

U stavu 2, pod tačkom “5” iza riječi “ljudskih prava” dodati tekst:

“i prava osoba sa invaliditetom”

... **Član 8.**

U stavu 3 iza riječi “opreme i kadra” dodati tekst:

“vodeći računa o pristupačnosti osobama sa invaliditetom”

... **Član 17.**

Ovim članom propisano je da pravo na postupke medicinski pomognute oplodnje imaju poslovno sposobne osobe.

Smatramo da prilikom izrade Konačnog prijedloga Zakona o medicinski pomognutoj oplodnji treba insistirati na primjeni Konvencije o pravima osoba sa

² Dio teksta preuzet sa <http://www.in-portal.hr/clanak/roditeljstvo-bez-granica-medicinski-potpomognuta-oplodnja-za-osobe-s-invaliditetom>

invaliditetom te zakonski tekst usaglasiti sa načelima zaštite ljudskih prava koja proizlaze iz tog za Bosnu i Hercegovinu također obavezujućeg međunarodnog dokumenta. U prvom redu, predviđeno je da zakonska norma apsolutno uskraćuje mogućnost osobama bez poslovne sposobnosti na liječenje postupcima medicinski pomognute oplodnje što je u suprotnosti sa principom univerzalne dostupnosti zdravstvene zaštite.

Ta je norma u suprotnosti i čl. 12. st. 2. Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom koji propisuje da će države stranke priznati svim osobama s invaliditetom pravnu i poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi s drugima. Prema tome, države stranke dužne su reformirati svoje zakonodavstvo kako bi se ono uskladilo s Konvencijom iz čega proizlazi da su se dužne suzdržati od donošenja propisa koji su protivni samoj Konvenciji.

Zato predlažemo da se briše u članku 17, poslovno sposobne, te da novi tekst glasi:

Članak 17. Na liječenje neplodnosti primjenom postupaka medicinski potpomognute oplodnje imaju pravo bračni ili vanbračni partneri koje su punoljetne, poslovno sposobne i u starosnoj dobi koja omogućava obavljanje roditeljskih dužnosti, osobama s različitom vrstom invaliditeta, na njihov zahtjev, omogućiti u odgovarajućem formatu pristup informacijama o njihovim pravima i mogućnostima njihovog ostvarivanja, kao što su Brajevo pismo, krupna štampa, zvučni zapis, pristupačni digitalni format.

ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI FBIH

Ovim zakonom uređuju se načela, mjere, način organizovanja i provođenja zdravstvene zaštite, nosioci

društvene brige za zdravlje stanovništva, prava i obaveza lica u korištenju zdravstvene zaštite, te sadržaj, način obavljanja i nadzor nad obavljanjem zdravstvene zaštite na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Navedeni zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U svim članovima zakona prilagoditi terminologiju i principe pristupačnosti UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom.**

... **Član 2.**

U stavu 1 iza riječi “zdravstvenih tehnologija” dodati tekst:

“poštivajući UN Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom”.

U stavu 2 uza riječi “medicinske nauke” dodati tekst:

“isključujući bilo koji oblik diskriminacije prema osobama sa Invaliditetom”.

... **Član 4.**

U stavu 2 iza riječi “na svom području” dodati tekst:

“koje moraju biti u skladu sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom”

... **Član 5.**

U stavu 2, iza riječi “zdravstvenih kadrova” dodati tekst:

“uključujući njihov senzibilitet prema osobama sa invaliditetom”, i nastaviti sa ostalim dijelom teksta u ovom stavu...

... **Član 10. Stav 1**

U stavu 1 pod tačkom “8” iza riječi “zdravstvenih saradnika” dodati tekst:

“uključujući njihov senzibilitet prema osobama sa invaliditetom;”

U stavu 1 pod tačkom “11” iza riječi “udruženjima” dodati tekst:

“naročito koja se bave zaštitom osoba sa Invaliditetom”...

... **Član 13.**

U stavu 1 izvršiti sljedeće izmjene i dopune:
Dopuniti tačku 7 iza riječi “udruženjima” sljedećim tekstom:

“a naročito koja se bave zaštitom osoba sa invaliditetom i pojedincima;”

Tačku 14 dopuniti iza riječi “udruženjima” sljedećim tekstom:

“naročito koja se bave zaštitom osoba sa invaliditetom na poslovima razvoja zdravstvene zaštite na svom području.”

U stavu 5 iza riječi “stanovništva” dodati tekst:

“, pojedine kategorije osoba sa Invaliditetom”...

... **Član 14.**

U stavu 4 iza riječi “stručnih udruženja” dodati tekst:

“udruženja koja se bave zaštitom osoba sa Invaliditetom”...

... **Član 19.**

Na kraju člana iza riječi “vrste bolesti” dodati tekst:

“intektualnog, senzornog ili fizičkog invaliditeta, bez obzira na procenat invaliditeta.”

... **Član 27.**

U stavu 2, pod drugom alinejom iza riječi
“informacije” dodati tekst

*“uključujući i njihovu dostupnost u neophodnim
tehnikama (Brajevo pismo, uvećani tisak, zvučni
format);*

[**ZAKON O STOMATOLOŠKOJ DJELATNOSTI FBIH**

Ovim zakonom uređuju se: principi, mjere, način organiziranja i provođenja stomatološke djelatnosti, nosioci društvene brige za oralno zdravlje stanovništva, prava i obaveze osoba u pružanju i korištenju stomatološke zaštite, te sadržaj, način obavljanja i nadzor nad provođenjem stomatološke djelatnosti na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Stomatološke intervencije kod lica sa intelektualnim teškoćama je specifična i kod određenih kategorija se pruža pod anestezijom, te je ona kao usluga za ovu kategoriju lica nerazvijena i za mnoge kategorije nedostupna. Neophodno je da se ona razvije u cijeloj državi da bi se zaštitilo zdravlje ove populacije, kao što je i neophodno da se u zakonodavstvo Bosne i Hercegovine ugradi i finasiranje protetskih radova zuba za ovu kategoriju lica, gdje je stomatološka intervencija specifična. Zakon u oba entiteta načelno reguliše ovu oblast, ali u praksi je sasvim drugačija slika. Unošenje dole navedenih izmjena Zakon će imati veći stepen usklađenost sa UN Konvencijom.

{ 56 }

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Član 4.**

Izmjeniti člana 4 stav 1 koji bi glasio:

“Zabranjuje se diskriminacija po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnim manjinama, imovina, rođenje ili drugi status, prilikom obavljanja radnji na osnovu ovog zakona i propisa donesenih na osnovu ovog zakona.”

... **Član 7.**

U stavu 2 iza riječi “trudnica” dodati tekst:

“osoba sa intelektualnim teškoćama”...

... **Član 8.**

U stavu 1 dodati novu tačku 5, koja će glasiti:

“5) Programe preventivne stomatološke zaštite i provođenjem specifičnih preventivnih i kurativnih mjera za mentalno nedovoljno razvijena lica”

... **Član 9.**

U stavu 1 dopuniti tačku 2 sljedećim tekstom:

“sa posebnom brigom o osobama sa intelektualnim teškoćama.”

... **Član 10.**

U stavu 1 tačku 5 dopuniti iza riječi “mladih” sa tekstom:

“specifičnih populacija”

... **Član 15.**

U stavu 1, tačka 4, umjesto izraza “tjelesno i duševno hendikepiranih” **navesti “osoba sa tjelesnim i mentalnim invaliditetom”**, zatim iza odmah dodati: **“osoba sa intelektualnim teškoćama”**.

... **Član 20.**

U stavu 4 iza riječi “pojedinačnog pacijenta” dodati tekst:

“posebno kod potreba osoba sa intelektualnim teškoćama”

... **Član 42.**

Dopuniti alineju 2 stava 1 iza riječi “listi čekanja” sljedećim tekstom:

“izuzev osoba sa intelektualnim teškoćama”

ZAKON O PROVOĐENJU KONTROLE ZAKONITOSTI KORIŠTENJA PRAVA IZ OBLASTI BRANILAČKO-INVALIDSKE ZAŠTITE FBIH

Ovim Zakonom uređuju se uvjeti, način i postupak provođenja kontrole zakonitosti korištenja prava svih korisnika prava ostvarenih prema propisima iz oblasti branilačko-invalidske zaštite i povoljnijeg penzionisanja (u daljnjem tekstu: revizija)

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakoni koji se odnose na prava boračke populacije ne definišu prednost za osobe sa invaliditetom nego su stavljeni u isti položaj sa ostalim borcima, porodicama poginulih boraca. Primjetno je da se ovi zakoni isključivo odnose na korisnike učesnike ratnih dejstava. Naglašavamo da je u toku rata bilo i civilnih i mirnodopskih žrtava a koje kroz ove zakone ne mogu ostvariti svoja prava a radi se o osobama sa invaliditetom. U zakonima nije definisano prilagođavanje radnih mjesta za osobe sa invaliditetom, pravo na prilagođavanje pristupčnosti objektima za stanovanje osoba sa invaliditetom, pravo na odgovarajuću rehabilitaciju, pravo na bavljenje sportom. Zatim povećanje stepena invaliditeta ne omogućavaju zakoni na osnovu bolesti nego samo povrede nastale u ratu. što je diskriminacija jer recimo amputirac može zbog nošenja proteze dobiti oboljenje kičme, kuka, druge zdrave noge

ili isto to i za amputirce ruke ili šake a zakon pri reviziji ne dozvoljava povećanje procenta invaliditeta. Zakoni ne propisuju mogućnost izdavanja rješenja na način prilagođen svim osobama sa invaliditetom. Ne obavezuju javne institucije i ostale da prilagode pristupačnost svojim objektima i uslugama za osobe sa invaliditetom a pogotovo adekvatnom pristupu informacijama osobama sa invaliditetom u ovim zakonima isključivo RVI. Ratni vojni invalidi Narodne odbrane Autonomne pokrajine Zapadne Bosne ni u Zakonu o izmjenama i dopunama zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica ne mogu ostvariti pravo po Zakonu o pravima branilaca i članova njihovih porodica, što je diskriminacija. Po ovome oni ne mogu ostvariti ličnu invalidninu, pravo na smještaj, pravo na zdravstvenu zaštitu ako ne rade ili su korisnici Centra za socijalni rad, ne mogu ostvarivati pravo na besplatna ortopedska pomagala, pravo na rehabilitaciju itd. Definitivno ni jedan Zakon nije usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Član 6 i član 7

Voditi računa o tome da u revizorske timove i ljebarske komisije budu uključene i osobe sa invaliditetom kao jedni od korisnika prava.

Rješenja, obrazci dokazni materijal prilagođen svim osobama sa invaliditetom na njima pristupačan način (Brajevo pismo, elektronski zapis, audio snimak).

... Član 7.

U stavu 7. se navodi sljedeće:

*Kod korisnika prava kod kojih je vojni invaliditet cijenjen na osnovu pogoršanja stanja oboljenja u skladu sa članom 11. Zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica, **ne može se u postupku***

revizije utvrditi veći procent vojnog invaliditeta od onog koji je utvrđen rješenjem koje se revidira.

Ovde se radi o diskriminaciji na osnovu invaliditeta, jer kasnije može doći do povećanja invaliditeta na osnovu daljnjeg pogoršanja oštećenja organizma koje je direktno prouzrokovano invaliditetom.

Zajednički opis za sljedeće zakone:

- [ZAKON O DOPUNSKIM PRAVIMA BRANILACA I ČLANOVA NJIHOVIH PORODICA FBIH**
- [ZAKON O PRAVIMA BRANILACA I ČLANOVA NJIHOVIH PORODICA FBIH**
- [ZAKON O PRAVIMA DEMOBILISANIH BORACA I ČLANOVA NJIHOVIH PORODICA FBIH**

Ovim Zakonom uređuju se: uvjeti, način i postupak za ostvarivanje prava ratnih vojnih invalida i članova njihovih porodica, članova porodica šehida, članova porodica poginulih, umrlih i nestalih branilaca (u daljnjem tekstu: porodice poginulih, umrlih, nestalih branilaca) i demobiliziranih branilaca, lica zaslužnih u odbrambeno-oslobodilačkom ratu, kao i druga pitanja iz oblasti branilačko-invalidske zaštite. Pojam šehid ili pojam poginuli branilac, u smislu ovog Zakona, koristi se po slobodnom izboru korisnika prava.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakoni koji se odnose na prava boračke populacije ne definišu prednost za osobe sa invaliditetom nego su stavljeni u isti položaj sa ostalim borcima, porodicama poginulih boraca. Primjetno je da se ovi zakoni isključivo odnose na korisnike učesnike ratnih dejstava. Naglašavamo da je u toku rata bilo i civilnih i mirnodopskih žrtava a koje kroz ove zakone ne mogu ostvariti svoja prava a radi se o osobama sa invaliditetom. U zakonima nije definisano prilagođavanje radnih mjesta za osobe sa invaliditetom, pravo na prilagođavanje pristupčnosti objektima za stanovanje osoba sa invaliditetom, pravo na odgovarajuću rehabilitaciju, pravo na bavljenje sportom. Zatim

povećanje stepena invaliditeta ne omogućavaju zakoni na osnovu bolesti nego samo povrede nastale u ratu. što je diskriminacija jer recimo amputirac može zbog nošenja proteze dobiti oboljenje kičme, kuka, druge zdrave noge ili isto to i za amputirce ruke ili šake a zakon pri reviziji ne dozvoljava povećanje procenta invaliditeta. Zakoni ne propisuju mogućnost izdavanja rješenja na način prilagođen svim osobama sa invaliditetom. Ne obavezuju javne institucije i ostale da prilagode pristupačnost svojim objektima i uslugama za osobe sa invaliditetom a pogotovo adekvatnom pristupu informacijama osobama sa invaliditetom u ovim zakonima isključivo RVI. Ratni vojni invalidi Narodne odbrane Autonomne pokrajine Zapadne Bosne ni u Zakonu o izmjenama i dopunama zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica ne mogu ostvariti pravo po Zakonu o pravima branilaca i članova njihovih porodica, što je diskriminacija. Po ovome oni ne mogu ostvariti ličnu invalidninu, pravo na smještaj, pravo na zdravstvenu zaštitu ako ne rade ili su korisnici Centra za socijalni rad, ne mogu ostvarivati pravo na besplatna ortopedska pomagala, pravo na rehabilitaciju itd. Definitivno ni jedan Zakon nije usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

ZAKON O PRAVIMA DEMOBILISANIH BORACA I ČLANOVA NJIHOVIH PORODICA FBIH

... **Član 16.**

Dodati novi Stav 3 koji glasi:

“Pravo na prilagodbu radnog mjesta za osobe sa invaliditetom”

... **Član 17.**

Dodati novi stav 4 koji glasi:

“Konkurs ili nadmetanje treba biti prilagođen svim osobama sa invaliditetom na njima prihvatljiv način”

- ... U svim članovima zakona voditi računa da propisi i pravilnici budu prilagođeni osobama sa invaliditetom na njima dostupan način

ZAKON O DOPUNSKIM PRAVIMA BRANILACA I ČLANOVA NJIHOVIH PORODICA FBIH

- ... U svim oblastima zakona voditi računa da sve usluge i prava po zakonu budu prilagođene za osobe sa invaliditetom na njima dostupan način
- ... U zakon unijeti poštovanje principa pristupačnosti kao jednog od osnovnih principa UN Konvencije, što se odnosi na izgradnju pristupnih rampi za korisnike kolica i pristupačnih ostalih servisa unutar zgrade (toalet, niži prijemni šalter i slično)
- ... U oblasti „Oslobađanje od plaćanja sudskih i administrativnih taksi” (član 28 i član 29) zakona osloboditi osobe sa invaliditetom plaćanja istih (uključujući sve kategorije osoba sa invaliditetom)
- ... U članu 30 koji reguliše ostvarivanje prava na participaciju u troškovima učešća u sportskim takmičenjima i manifestacijama, odnosno u organizovanju i održavanju sportsko-rekreativnih takmičenja i aktivnosti, te manifestacija u sportu i rekreaciji osoba sa invaliditetom, osim ratnih vojnih invalida, OVA PRAVA MORAJU OSTVARIVATI I OSOBE SA INVALIDITETOM ČIJI UZROK NASTANKA INVALIDITETA NIJE RATNOG KARAKTERA.
- ... U članu 31. koji reguliše sufinansiranje i obilježavanje značajnih datuma, uključiti i 3. decembar – Međunarodni dan osoba sa invaliditetom.

ZAKON O PRAVIMA BRANILACA I ČLANOVA NJIHOVIH PORODICA FBIH

- ... Uskladiti terminološke nepravilnosti sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom
- ... Voditi računa o tome da rješenja, obrasci, dokazni materijal treba da bude prilagođen svim osobama sa invaliditetom na njima pristupčan način (Brajevo pismo, elektronski zapis, audio snimak).
- ... Postupak za ostvarivanje prava, postupak za izdavanje potvrda i rješenja kao i žalbeni postupak i ponavljanje treba da bude prilagođen osobama sa invaliditetom na njima dostupan način
- ... U članu 11, stav 2 se na vodi da: Procent vojnog invaliditeta utvrđen konačnim rješenjem u skladu sa stavom 1. ovog člana ne može se kasnije povećavati, bez obzira na daljnje pogoršanje oštećenja organizma.
- ... U ovom članu Zakona se radi o diskriminaciji na osnovu invaliditeta, jer pojedine povrede organizma odnosno zdravstvena stanja zbog same prirode mogu da dovedu do pogoršanja i povećanja procenta invaliditeta, na primjer do deformiteta kičme, određenih depresivnih stanja, pogotovo ako se radi o progresivnoj bolesti. Prema tome stav 2 zakona promijeniti da glasi: "Procentat vojnog invaliditeta se može povećavati na osnovu daljnjeg pogoršanja oštećenja organizma."

[ZAKON O DOPUNSKIM PRAVIMA BRANILACA I ČLANOVA NJIHOVIH PORODICA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

64

Ovim Zakonom se uređuju uvjeti, način i postupak za ostvarivanje prava ratnih vojnih invalida i članova njihovih porodica, članova porodica šehida, poginulih, umrlih i nestalih branilaca (u daljem tekstu: porodice

šehida, poginulih, umrlih, nestalih branilaca), demobiliziranih branilaca i članova njihovih porodica i lica sa naročitim zaslugama u odbrambeno-oslobodilačkom ratu, kao i druga pitanja iz oblasti zaštite branilaca i članova njihovih porodica, koji imaju prebivalište na području Zeničko-dobojskog kantona (u daljem tekstu: Kanton), kao i povratnika u Republiku Srpsku koji ostvaruju osnovna prava iz branilačko-invalidske zaštite u općinama Kantona ili koji su na evidenciji nadležnog organa za vojne evidencije u općinama Kantona.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon nije u potpunosti usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Osobama s različitom vrstom invaliditeta, na njihov zahtjev, omogućiti u odgovarajućem formatu pristup informacijama o njihovim pravima i mogućnostima njihovog ostvarivanja. Brajevo pismo, krupna štampa, zvučni zapis, pristupačni digitalni format.

U ovom zakonu se koristi termin "medicinski indiciran" koji nije u skladu sa Konvencijom. Iz dosadašnjeg iskustva ta formulacija komplikuje ostvarivanje prava slijepih osoba

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Član 1.

U stavu 1 iza riječi "njihovih porodica" dodati tekst:

"koja su usklađena sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom"...

... Član 6.

U stavu 3 iza riječi "ortopedskih" dodati:

"tiflotehničkih"...

ZAKON O DOPUNSKIM PRAVIMA BRANITELJA U ŽUPANIJI POSAVSKOJ

Ovim Zakonom uređuju se prava, uvjeti i postupak za ostvarivanje prava, korištenje i prestanak prava, sredstva za financiranje prava: branitelja (dragovoljaca, veterana, sudionika rata), ratnih vojnih invalida, (u daljnjem tekstu „branitelja“) članova obitelji poginulih, umrlih, nestalih i zatočenih branitelja, članova obitelji ratnih vojnih invalida i članova obitelji razvojačenih branitelja, (u daljnjem tekstu članova obitelji branitelja), koji imaju prebivalište na području Županije Posavske (u daljnjem tekstu: Županija), izrada registra branitelja, kao i druga pitanja iz oblasti braniteljske zaštite.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon nije u potpunosti usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

U ovom zakonu se koristi termin medicinska dokumentacija, koji dodatno komplikuje ostvarivanje prava za slijepu RVI. Pravo na rehabilitaciju, pomagala, banjsko i klimatsko liječenje uslovljeno je sa medicinskom dokumentacijom. Kada su u pitanju slijepa osobe mislim da bi se termini medicinska dokumentacija i medicinska indikacija trebale posebno definisati. Većina dopunskih prava RVI ostvaruju kroz dodatne pravilnike koje ovaj zakon propisuje.

Osobama s različitim vrstom invaliditeta, na njihov zahtjev, omogućiti u odgovarajućem formatu pristup informacijama o njihovim pravima i mogućnostima njihovog ostvarivanja. Brajevo pismo, krupna štampa, zvučni zapis, pristupačni digitalni format.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Član 1.

U stavu 1, iza riječi “oblasti braniteljske zaštite” dodati tekst:

“koja su usklađena sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.”

Zajednički opis za sljedeće dokumente

- [**PRAVILNIK O MEDICINSKIM POMAGALIMA FBIH**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
UNSKO-SANSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
SREDNJE-BOSANSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
TUZLANSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
SARAJEVSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
ZAPADNO-HERCEGOVAČKE ŽUPANIJE**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
HERCEG-BOSANSKE ŽUPANIJE**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
POSAVSKE ŽUPANIJE**

Ovim pravilnicima se uređuju vrste medicinsko-tehničkih pomagala (u daljem tekstu: pomagala), indikacije za propisivanje pomagala koja se obezbjeđuju osiguranim licima iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja, standardi materijala od kojih se izrađuju pomagala, rokovi trajanja pomagala, odnosno nabavka, održavanje i završavanje pomagala kao i način i postupak ostvarivanja prava osiguranih lica na pomagala.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Pravilnici nisu usklađeni sa Konvencijom i dalje se zasnivaju na medicinskom pristupu prema osobama sa invaliditetom.

PRAVILNIK O MEDICINSKIM POMAGALIMA FBIH

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Član 6.

U stavu 2, člana 6 treba brisati dio “ali u pravilu ne prije isteka roka trajanja pomagala navedenog u Listi pomagala”.

Brisati stav 3:

(3) Osigurano lice ne može ostvariti pravo na novo pomagalo, iako je rok trajanja pomagala istekao, ukoliko isto zadovoljava kriterijume funkcionalnosti i kvaliteta, što procjenjuje doktor ovlašćen za predlaganje pomagala.

... Član 10.

Brisati stav 4:

(4) U slučaju iz stava 3. ovog člana, osigurano lice ne može ostvariti pravo na novo istovrsno pomagalo do isteka propisanog roka trajanja pomagala.

... Član 29

Brisati stav 3:

(3) Djeci kojoj su odobrene ortopedske cipele, ne mogu biti odobreni i ortopedski ulošci.

... **Član 53.**

Stav 1: Osigurano lice, kojem je oštrina vida na oba oka 0,05 i manja slijepo lice, ima pravo na sljedeća tiflotehnička medicinska sredstva:

Pod tačkom "b" iza riječi "govornim softverom" dodati:

"ili elektronska Brajeva bilježnica za gluhoslijepe osobe"

Pod tačkom "v" iza riječi "reproduktor" dodati:

"i snimač zvučnih knjiga u daisy format" - jer kasete i četvorokanalni reproduktori se izbacuju iz upotrebe

Dodati tačku "d" koja će glasiti:

"ultrazvučni bijeli štamp za gluho-slijepe."

Stav 2 glasi: Osigurano lice ima pravo na jedno od medicinskih sredstava, Brajevu pisaću mašinu, računar opremljen govornim softverom ili reproduktor po vlastitom izboru.

Stav 2 bi trebalo izmijeniti na način da ne ograničava pravo na korištenje više pomagala jer ta pomagala nemaju istu namjenu. Sva tri pomagala su neophodna za normalno funkcionisanje slijepe osobe.

... **Spisak pomagala za slijepe osobe se treba proširiti sljedećim neophodnim pomagalima:**

1. Ručni/ džepni sat za slijepe

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe od 6 godine.
- Opis - pomagalo je od metala, ima metalno kućište, kvarcni ili mehanički, a remen je kožni ili metalni. To je taktilni sat s kazaljka i zaštitnim poklopcem ili govorni sat na našem jeziku.

- Rok upotrebe 4 godine.

2. Govorni topломjer na našem jeziku.

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepo osobe.
- Rok upotrebe 5 godina.

... **Član 54.**

Članom 54 se određuje pravo na Brajevu pisaću mašinu pod uslovom da je ovo pomagalo odobrio Savez slijepih Republike Srpske, i da korisnik poznaje Brajevo pismo što takođe potvrđuje Savez slijepih Republike Srpske.

Ovaj član nije u skladu sa UN Konvencijom o pravima OSI, jer osoba sa invaliditetom ne smije biti primorana da bude član neke organizacije da bi dobila pomagalo.

... **Član 55. glasi:**

- 1. Slijepo osigurano lice od 10. do navršene 35. godine života ima pravo na računar sa govornim softverom.*
- 2. Izuzetno, slijepom osiguranom licu od navršene 35. godine života može biti odobren računar sa govornim softverom, ukoliko korišćenjem navedenog medicinskog sredstva obezbjeđuje egzistenciju, uz preporuku Saveza slijepih Republike Srpske.*
- 3. Računar sa govornim softverom odobrava se uz uslov da je osigurano lice iz st. 1. i 2. ovog člana završilo informatičku obuku, što se dokazuje potvrdom Saveza slijepih Republike Srpske.*

U ovom članu treba brisati limitirajući faktor od koje do koje godine slijepo osobe mogu ostvariti pravo na ovo pomagalo jer diskriminiše osobe starije od 35 godina koje takođe imaju potrebu korištenja računara. U dosadašnjoj primjeni računar za slijepo se pokazao kao najpraktičnije pomagalo. Bez obzira koliko godina ima slijepa osoba treba joj omogućiti pravo na računar sa

govornim softverom. U pravilniku nije precizirana cijena računara, predlažem da to bude najviše 70% od ukupnog iznosa namjenjenog za ovo pomagalo.”

... **Član 56. glasi:**

Slijepo osigurano lice koje se nalazi na redovnom školovanju ima pravo na reproduktor, ukoliko je član specijalne biblioteke za slijepa lica i koje je savladalo obuku rukovanja ovim medicinskim sredstvom, što dokazuje potvrdom Saveza slijepih Republike Srpske. **Kao i u prethodnim članovima korisnike pomagala ne bi trebalo uslovljavati da budu članovi određenih institucija da bi imali pravo na pomagalo. Ovaj član izmijeniti da slijepo osigurano lice ima pravo na reproduktor.**

... **Član 57. glasi:**

Bijeli štap za slijepa lica odobrava se slijepom osiguranom licu na period od 12 mjeseci. **Ovdje treba napomenuti da štap mora biti odgovarajuće kvalitete, odgovarajuće visine sa izmjenjivom rotirajućom kuglom na vrhu.”**

PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA UNSKO-SANSKOG KANTONA

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Član 4.**

Ako osigurano lice namjerno ili zbog nepažnje uništi, odnosno pokvari pomagalo, gubi pravo na popravak pomagala, te ne može ostvariti pravo na novo istovrsno pomagalo do isteka propisanog roka upotrebe pomagala.

Umjesto gubitka prava na pomagalo uvesti mogućnost uvođenja nadoknade štete.

... **Član 8.**

Istekom roka upotrebe pomagala iz stava 1. ovog člana, osigurano lice stječe pravo na novo pomagalo pod uslovom da je dosadašnje dotrajalo ili više nije funkcionalno.

Brisati dio “pod uslovom da je dosadašnje dotrajalo ili više nije funkcionalno”

Brisati stav:

Pomagala kojima je, u skladu sa stavom 2. i 3. ovog člana, produženo vrijeme za upotrebu koriste se u roku koji utvrde ugovorni isporučitelj i ovlašteno lice Zavoda, a koji ne može biti manji od ¼ vremena predviđenog odlukom za njegovo trajanje.

... **Član 30.**

Brisati stav:

Osigurano lice koje ostvari pravo na ortopedsku obuću nema pravo na ortopedske uloške.

Zajednički prijedlozi izmjena i dopuna

- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
SREDNJE-BOSANSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
TUZLANSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
SARAJEVSKOG KANTONA**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
ZAPADNO-HERCEGOVAČKE ŽUPANIJE**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
HERCEG-BOSANSKE ŽUPANIJE**
- [**PRAVILNIK O ORTOPEDSKIM POMAGALIMA
POSAVSKE ŽUPANIJE**

74

... U svim pravilnicima u članovima koji govore da usljed slučajnog ili namjernog oštećenja pomagala, korisnik gubi pravo na isto, obavezno ukloniti gubitak prava na pomagalo nego uvesti nadoknadu štete.

- ... **S obzirom da su pomagala za slijepe i slabovidne osobe neadekvatno regulisana u svim Pravilnicima predlažemo da se u svaki kantonalni Pravilnik o ortopedskim pomagalima unese „Lista najneophodnijih“ osnovnih tiflotehničkih pomagala“**

LISTA NAJNEOPHODNIJIH OSNOVNIH TIFLOTEHNIČKIH POMAGALA

1. Bijeli štap za slijepe

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe;
- Odobrava se osiguranoj osobi od navršene 6 godine života;
- Rok upotrebe pomagala je jedna godina;
- Opis - pomagalo je od aluminija ili karbona, bijele boje, sklopivi ili teleskopski, sa izmjenjivom rotirajućom kuglom na vrhu.

2. Ručni/ džepni sat za slijepe

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe od 6 godine.
- Rok upotrebe pomagala 5 godina.
- Opis - pomagalo je od metala, ima metalno kućište, kvarcni ili mehanički, a remen je kožni ili metalni. To je taktilni sat s kazaljka i zaštitnim poklopcem ili govorni sat na našem jeziku.

3. Brajeva pisaća mašina.

- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijalistu oftalmologa);
- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe;
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;

- Potrebni dodatni uslovi: da bi se ostvarilo pravo na ovo pomagalo obavezno treba priložiti potvrdu o završenom kursu Brajevog pisma.
- Rok upotrebe pomagala je 15 godina;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala, postoji obaveza vraćanja pomagala;

4. Računar sa govornim softverom.

- Pravo na pomagalo imaju osigurane slijepe osobe koje su završile kurs informatike.
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 5 godina;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala postoji obaveza vraćanja pomagala.
- Dodatni uslov: cijena računara treba da bude najviše 70% od ukupnog iznosa za ovo pomagalo.

5. Brajeva elektronska bilježnica

- Pravo na pomagalo imaju osigurane gluho-slijepe osobe.
- Potrebni dodatni uslovi: da bi se ostvarilo pravo na ovo pomagalo obavezno treba priložiti potvrdu o završenom kursu Brajevog pisma.
- Pomagalo propisuju specijalisti otorinolaringolog i oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 7 godina
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala, postoji obaveza vraćanja pomagala.

6. Reprodaktor i snimač zvučnih knjiga u daisy formatu za slijepe osobe

- Pravo na ovo pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe;
- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijalistu oftalmologa);
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;

- Rok upotrebe pomagala je 5 godina;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala postoji obaveza vraćanja pomagala;

7. Govorni toplomjer za slijepe na našem jeziku.

- Pravo na ovo pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe;
- Potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijalistu oftalmologa);
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 7 godina;

8. Osigurana osoba koja je u isto vrijeme i gluha i slijepa ima pravo na : crveno-bijeli ultrazvučni štap.

- Pravo na ovo pomagalo imaju sve osigurane gluho-slijepe osobe;
- Potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijaliste otorinolaringologa i oftalmologa);
- Pomagalo propisuju specijalisti otorinolaringolog i oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 3 godine;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala postoji obaveza vraćanja pomagala;

Napomena:

Ova lista osnovnih pomagala za slijepe nije obuhvatila mjerače krvnog pritiska i šećera u krvi, niti pomagala koja se koriste u domaćinstvu.

[DOPUNSKA PRAVA PORODICA POGINULIH BORACA I RATNIH VOJNIH INVALIDA BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA.

Ovim zakonom uređuju se dopunska prava porodica poginulih boraca i ratnih vojnih invalida koja su u nadležnosti BPK.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Nije usklađen sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Član 9.**

U stavu 1, dio teksta “ratne vojne invalide *paraplegičare*” zamijeniti sa “**ratne vojne invalide prve kategorije**”

... **Član 17.**

Iza riječi “nezaposleni vojni” dodati tekst: “**ili ratni vojni**”

Isto ponoviti u ostatku ovog člana kao i u članu 39

... **Član 44.**

Dodati novi stav koji glasi:

“Ukoliko je lice korisnik prava na dodatak za njegu i pomoć od drugog lica, ima pravo na naknadu troškova prevoza i boravka za lice koje s njim putuje u pratnji.”

... **Osobama s različitim vrstom invaliditeta, na njihov zahtjev, omogućiti u odgovarajućem formatu pristup informacijama o njihovim pravima i mogućnostima njihovog ostvarivanja.**

... **Brajevo pismo, krupna štampa, zvučni zapis, pristupačni digitalni format.**

[**ZAKON O DOPUNSKIM PRAVIMA BRANILACA, RVI I ČLANOVA NJIHOVIH PORODICA U KANTONU SARAJEVO**

78

Ovim zakonom uređuju se dopunska prava porodica poginulih boraca i ratnih vojnih invalida koja su u nadležnosti Kantona Sarajevo

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Nije usklađen sa Konvencijom

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U stavu 2** riječ “paraplegičar” zamjeniti sa “RVI” koji su ostvarili dodatak za njegu i pomoć od drugog lica”.

Zajednički komentar za sljedeće dokumente:

- [**ODLUKA O OSNOVICAMA I STOPAMA DOPRINOSA ZA OBAVEZNO ZDRAVSTVENO OSIGURANJE ZA KANTON SARAJEVO**
- [**ODLUKA O NAKNADI PLAĆE ZA VRIJEME PRIVREMENE SPRIJEČENOSTI ZA RAD KANTONA SARAJEVO**
- [**UREDBA O OBIMU USLOVIMA I NAČINU OSTVARIVANJA PRAVA OSIGURANIH LICA NA KORIŠTENJE ORTOPEDSKIH I DRUGIH POMAGALA, ENDOPROTEZA, STOMATOLOŠKO-PROTETSKE POMOĆI I STOMATOLOŠKO-PROTETSKIH NADOMJESTAKA KANTONA SARAJEVO**
- [**ODLUKA O PROŠIRENOM OBIMU PRAVA ZA KORIŠTENJE ORTOPEDSKIH POMAGALA, LIJEKOVA, MEDICINSKO SANITETSKIH SPRAVA I MATERIJALA ZA RVI SA PODRUČJA KANTONA SARAJEVO**
- [**ODLUKA O LISTI LIJEKOVA KOJI SE PROPISIJU I IZDAJU NA TERET SREDSTAVA ZAVODA ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA KANTONA SARAJEVO KAO I NAČINU NJIHOVOG PROPISIVANJA**
- [**ODLUKA O DOPUNI ODLUKE O LISTI LIJEKOVA KOJI SE PROPISUJU I IZDAJU NA TERET SREDSTAVA ZAVODA ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA KANTONA SARAJEVO KAO I NAČINU NJIHOVOG PROPISIVANJA I IZDAVANJA**

- [**ODLUKA O AMPULARNOJ LISTI LIJEKOVA KOJI SE PRIMJENJUJU U ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA PRIMARNE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE NA TERET SREDSTAVA ZAVODA ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA KANTONA SARAJEVO I NAČINU NJIHOVE PRIMJENE**
- [**ODLUKA O MAGISTRALNOJ LISTI LIJEKOVA KOJI SE PROPISUJU I IZDAJU NA TERET SREDSTAVA ZAVODA ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA KANTONA SARAJEVO**
- [**ODLUKA O LIČNOM UČEŠĆU OSIGURANIH LICA U TROŠKOVIMA KORIŠTENJA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I SNOŠENJU TROŠKOVA LIJEČENJA NA TERITORIJI KANTONA SARAJEVO**
- [**PRAVILNIK O POSTUPKU I KRITERIJIMA ZA UTVRĐIVANJE PRIVREMENE SPRIJEČENOSTI ZA RAD ZBOG BOLESTI, POVREDE ILI DRUGIH OKOLNOSTI KANTONA SARAJEVO**

U nedostatku kantonalnih zakona o zdravstvenom osiguranju kao ni zakona o zdravstvenoj zaštiti, grupa je odlučila da se uradi analiza ostalih zakonskih, tj. Podzakonskih akata kako bi se napravio sveobuhvatan uvid u zakonodavni okvir na kantonalnom nivou u oblasti zdravstva.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Navedeni podzakonski akti (odluke i pravilnici) osim (uredbe i odluke za RVI) nemaju značajne elemente da bi se vršila njihova usklađenost sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Ustanovljeno je da osim “Uredbe o obimu uslovima i načinu ostvarivanja prava osiguranih lica na korištenje ortopedskih i drugih pomagala, endoproteza, stomatološko-protetske pomoći i stomatološko-protetskih nadomjestaka” i “Odluke o proširenom obimu prava za korištenje ortopedskih pomagala, lijekova, medicinsko sanitetskih sprava i materijala za RVI” sa područja Kantona Sarajevo, nema značajnih elemenata koji bi mogli biti predmet analize usklađenosti sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Pored ovoga analizirani su i podzakonski akti ostalih Kantona/Županija te je ustanovljeno da se radi uglavnom o istim ili sličnim podzakonskim aktima (odlukama, uredbama i pravilnicima) koje se primjenjuju i u Kantonu Sarajevo.

Zajednički opis za sljedeće ustave:

- [**USTAV KANTONA SARAJEVO**
- [**USTAV SREDNJE-BOSANSKOG KANTONA**
- [**USTAV POSAVSKOG KANTONA**
- [**USTAV TUZLANSKOG KANTONA**
- [**USTAV UNSKO-SANSKOG KANTONA**
- [**USTAV HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA**
- [**USTAV KANTONA GORAŽDE**
- [**USTAV ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA**
- [**USTAV ŽUPANIJE HERCEG-BOSNE (KANTON 10)**
- [**USTAV ZAPADNO-HERCGOVAČKE ŽUPANIJE**

Ustavi sadržavaju načelne propise o društvenom, ekonomskom i političkom uređenju države; propisuje prava i dužnosti građana; određuje najviše organe vlasti, njihove međusobne odnose te odnose prema nižim organima vlasti i građanima. Ovi kantonalni ustavi, još više od državnih i entitetskih najviše pažnje poklanjaju obezbjeđivanju funkcionisanja zakondavnih i izvršnih tijela svojih kantona, te je malo prostora ostalo da se bave građanima i građankama istih kantona.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ustavi ne samo da nisu ni na koji način u skladu sa Konvencijom, već duh u kojem su pisani odiše potpunim neznanjem potreba i stanja osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

USTAV KANTONA SARAJEVO

Unijeti sljedeće izmjene i dopune:

... **Član 12.**

- b) utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranju obrazovanja, **“te pristupačno i inkluzivno obrazovanje za osobe sa invaliditetom.”**
- i) utvrđivanje politike u vezi sa osiguranjem radija i televizije, uključujući donošenje propisa o osiguranju njihovog rada i izgradnji; **“Sve javne informacije bit će prilagođene i dostupne osobama sa invaliditetom, u svim dostupnim tehnikama.”**
- j) provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite; **“Omogućavajući jednak pristup zahtjevima osobama sa invaliditetom.”**

USTAV SREDNJE-BOSANSKOG KANTONA

... **Član 12.**

Kanton u skladu sa Zakonom Federacije i Kantona, preduzima mjere na ostvarivanju prava i zaštite invalida i boraca domovinskog rata i članova porodica poginulih boraca, **“kao i “neratnih” invalida”**

... **Član 18.**

- b) utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranju obrazovanja, **“te pristupačno i inkluzivno obrazovanje za osobe sa invaliditetom.”**

- i) utvrđivanje politike u vezi sa osiguranjem radija i televizije, uključujući donošenje propisa o osiguranju njihovog rada i izgradnji; **“Sve javne informacije bit će prilagođene i dostupne osobama sa invaliditetom, u svim dostupnim tehnikama.”**
- j) provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite; **“Omogućavajući jednak pristup zahtjevima osobama sa invaliditetom”.**

USTAV POSAVSKOG KANTONA

... Član 10.

Službeni jezici Županije su hrvatski i bošnjački jezik.
Službeno pismo je latinica.

Ostali jezici se mogu uporabljivati kao sredstva komunikacije i nastave, sukladno zakonu.

Dodati novi stav:

“Znakovni jezik se koristi kao jedan od zvaničnih jezika institucija u toku svih audiovizuelnih obraćanja građanima.”

USTAV TUZLANSKOG KANTONA

... Član 11.

Kanton ima sve nadležnosti koje nisu Ustavom Federacije izričito povjerene federalnoj vlasti, a naročito za:

- c) utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranje obrazovanja, **“te pristupačno i inkluzivno obrazovanje za osobe sa invaliditetom.”**
- j) utvrđivanje politike u vezi sa osiguranjem radija i televizije, uključujući donošenje propisa o osiguranju njihovog rada i izgradnji; **“sve javne informacije bit**

će prilagođene i dostupne osobama sa invaliditetom, u svim dostupnim tehnikama.”

... **Član 59**

b) provodi utvrđena obrazovna politika, **“vodeći računa o pristupačnom i inkluzivnom obrazovanju za osobe sa invaliditetom”**.

f) provodi socijalna politika i uspostavljaju službe socijalne zaštite, **“omogućavajući jednak pristup zahtjevima osobama sa invaliditetom”**.

USTAV UNSKO-SANSKOG KANTONA

... **VI Član 3.**

Konstitutivni narodi i pripadnici ostalih bit će proporcionalno zastupljeni u općinskim organima vlasti, **“omogućavajući jednak pristup zahtjevima osobama sa invaliditetom”**.

USTAV HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA

... **Član 10**

Službeni jezici Županije su hrvatski i bošnjački jezik.

Službeno pismo je latinica.

Ostali jezici se mogu rabiti kao sredstva komunikacije i nastave, u skladu sa zakonom.

Dodati novi stav:

“Znakovni jezik se koristi kao jedan od zvaničnih jezika institucija Distrikta u toku svih audio obraćanja građanima.”

86

... **Član 15**

d) utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranju obrazovanja, **“te pristupačno i inkluzivno obrazovanje za osobe sa invaliditetom”**

- k) utvrđivanje politike u vezi sa osiguranjem radija i televizije, uključujući donošenje propisa o osiguranju njihovog rada i izgradnji; **“sve javne informacije bit će prilagođene i dostupne osobama sa invaliditetom, u svim dostupnim tehnikama.”**
- l) provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite, **“omogućavajući jednak pristup zahtjevima osobama sa invaliditetom”**

USTAV KANTONA GORAŽDE

... Član 14.

Zaštita invalida i porodica poginulih boraca Kanton u skladu sa Zakonom Federacije i Kantona, preduzima mjere na ostvarivanju prava i zaštite invalida i boraca domovinskog rata i članova porodica poginulih boraca **“kao i “neratnih” invalida”**

... Član 16

- b) utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranju obrazovanja, **“te pristupačno i inkluzivno obrazovanje za osobe sa invaliditetom.”**
- j) provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite, **“omogućavajući jednak pristup zahtjevima osobama sa invaliditetom.”**

USTAV ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

... Član 9.

Službeni jezici Kantona su bosanski i hrvatski jezik. Službeno pismo je latinica. Ostali jezici se mogu koristiti kao sredstva komunikacije i nastave. Dodati novi stav:

“Znakovni jezik se koristi kao jedan od zvaničnih jezika institucija u toku svih audiovizuelnih obraćanja građanima.”

... **Član 12.**

Kanton, u skladu sa zakonom Federacije i Kantona, poduzima mjere na ostvarivanje prava i zaštite invalida i boraca domovinskog rata i članova porodica poginulih boraca, **“kao i zaštiti neratnih invalida”**

... **Član 18.**

- c) utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranju obrazovanja, **“te pristupačno i inkluzivno obrazovanje za osobe sa invaliditetom.”**
- j) utvrđivanje politike u vezi sa osiguranjem radija i televizije, uključujući donošenje propisa o osiguranju njihovog rada i izgradnji; **“sve javne informacije bit će prilagođene i dostupne osobama sa invaliditetom, u svim dostupnim tehnikama.”**
- k) provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite, **“omogućavajući jednak pristup zahtjevima osobama sa invaliditetom.”**

USTAV ŽUPANIJE HERCEG-BOSNE (KANTON 10)

... **Član 10.**

Službeni jezici Županije su hrvatski i bošnjački jezik.
Službeno pismo je latinica.

Ostali jezici se mogu rabiti kao sredstva komunikacije i nastave, u skladu sa zakonom.

Dodati novi stav:

“Znakovni jezik se koristi kao jedan od zvaničnih jezika institucija Distrikta u toku svih audio obraćanja građanima.”

... **Član 15.**

- d) utvrđivanje naobrazbene politike, uključujući donošenje propisa o naobrazbi, te osiguranje naobrazbe, **“te pristupačno i inkluzivno obrazovanje za osobe sa invaliditetom.”**

- f) utvrđivanje stambene politike, uključujući donošenje propisa koji se odnose na uređivanje i izgradnju stambenih objekata, **“te pristupačnost istih objekata osobama sa invaliditetom”**.
- k) utvrđivanje politike u svezi s osiguranjem radio i TV postaja, uključujući donošenje propisa o osiguranju njihovog djelovanja, te osiguranje njihovog rada; **“sve javne informacije bit će prilagođene i dostupne osobama sa invaliditetom, u svim dostupnim tehnikama.”**
- l) provedba socijalne politike i uspostava službi socijalne skrbi **“omogućavajući jednak pristup zahtjevima osobama sa invaliditetom.”**

USTAV ZAPADNO-HERCEGOVAČKE ŽUPANIJE

... Član 10.

Službeni jezici Županije su hrvatski i bošnjački jezik.

Službeno pismo je latinica.

Ostali jezici se mogu rabiti kao sredstva komunikacije i nastave, u skladu sa zakonom.

Dodati novi stav:

“Znakovni jezik se koristi kao jedan od zvaničnih jezika institucija Distrikta u toku svih audio obraćanja građanima.”

... Član 15.

- d) utvrđivanje naobrazbene politike, uključujući donošenje propisa o naobrazbi, te osiguranje naobrazbe, **“te pristupačno i inkluzivno obrazovanje za osobe sa invaliditetom.”**
- f) utvrđivanje stambene politike, uključujući donošenje propisa koji se odnose na uređivanje i izgradnju stambenih objekata, **“te pristupačnost istih objekata osobama sa invaliditetom”**.
- k) utvrđivanje politike u svezi s osiguranjem radio i TV postaja, uključujući donošenje propisa o osiguranju njihovog djelovanja, te osiguranje njihovog rada; **“sve**

javne informacije bit će prilagođene i dostupne osobama sa invaliditetom, u svim dostupnim tehnikama.”

- l) provedba socijalne politike i uspostava službi socijalne skrbi “omogućavajući jednak pristup zahtjevima osobama sa invaliditetom.”

ZAKON O ZDRAVSTVENOM OSIGURANJU BRČKO DISTRIKTA BIH

Zakon je rađen i donesen prije usvajanja i ratifikacije UN Konvencije od strane Bosne i Hercegovine. U mnogim članovima se vidi da su osobe sa invaliditetom tretirane na jednak način sa ostalim osiguranicima i korisnicima usluga zdravstvenog osiguranja gdje se ne vide ciljevi pune participacije i ravnopravnosti osoba sa invaliditetom. Osiguranjem nisu definisane usluge za žene i djecu sa invaliditetom, nije regulisana pristupačnost uslugama, pristupačnost informacijama prilagođena osobama sa invaliditetom, nije regulisana zastupljenost osoba sa invaliditetom u organima upravljanja fondova osiguranja. Pomenutim zakonima pružaoci usluga nisu obavezani da svoje usluge prilagode osobama sa invaliditetom. Često se osobe sa invaliditetom mogu pronaći u socijalnoj kategoriji što se krši sa načelima UN Konvencije jer ona daje jednaka prava osobama sa invaliditetom sa ostalim članovima društva.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon nije usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Član 1

U stavu 1 iza riječi „propisani doprinos“ dodati tekst: „prilagođen UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom kao pravno obavezujućem dokumentu koga je BiH potpisala i ratifikovala.“

... **Član 2.**

U stavu 5 iza riječi „mentalnog zdravlja“ dodati tekst:

„prilagođenu svim osobama sa invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta.“

... **Član 6.**

Dodati novi stav 4 koji glasi:

(4) Obavezno zdravstveno osiguranje trebaju da imaju sve osobe sa invaliditetom sa teškim i višestrukim invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta.

... **Član 9**

U stavu 1 iza riječi „zdravstvenog osiguranja“ dodati tekst:

„osiguranja, bez diskriminacije na osnovu invaliditeta.“

... **Član 18**

(1) U skladu sa ovim zakonom, osiguranici su:

U tački 11 iza riječi „socijalne pomoći“ dodati tekst:

„sva lica sa invaliditetom koja nemaju zdravstveno osiguranje po nekom drugom osnovu.

... **Član 23**

iza riječi „stanja osiguranika“ dodati tekst:

„izuzev kod lica sa invaliditetom kod kojih zbog invaliditeta nije moguće doći do poboljšanja zdravstvene situacije.

... **Član 25**

U stavu 1 iza riječi „bolničkog liječenja“ dodati tekst:

„prilagođenu specifičnim potrebama žena sa invaliditetom i osobama sa mentalnim i intelektualnim invaliditetom.“

... **Član 40**

U stavu 2 iza riječi „taksi službe“ dodati tekst:

„prilagođena za osobe sa invaliditetom koja koriste kolica kao ortopedsko pomagalo.“

... **Član 44**

U stavu 1 iza riječi „doprinos plaćen“ dodati tekst:

„izuzev ako se radi o Licima sa teškim i višestrukim invaliditetom bez obzira na pol, starost i vrstu invaliditeta a nisu u mogućnosti platiti zdravstveno osiguranje.“

... **Član 52**

U stavu 3 iza riječi „uz izvještaj“ dodati tekst:

„napisan na Brajevom pismu za osiguranike koji su slijepa lica.“

... **Član 71**

U tački 3 iza riječi „osiguranja“ dodati tekst:

„uključujući i Lica sa invaliditetom sa teškim i višestrukim invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta.“

U tački 5 iza riječi „socijalne zaštite“ dodati tekst:

„uključujući i Lica sa invaliditetom sa teškim i višestrukim invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta.“

... **Član 77**

Na kraju tačke 5, 6, 9 i 11 dodati sljedeći tekst:

„uključujući i lica sa invaliditetom sa teškim i višestrukim invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta.“

... **Član 79**

U stavu 4 iza riječi „dodatnog paketa“ dodati tekst:

„izuzev za lica sa invaliditetom sa teškim i višestrukim invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta.

... **Član 81**

U stavu 2, alineja 2 iza riječi „zdravstvene zaštite“ dodati tekst:

„uključujući i Lica sa invaliditetom sa teškim i višestrukim invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta.“

U stavu 2, alineja 3, iza riječi „tri mjeseca“ dodati tekst:

„bez diskriminacije za žene sa invaliditetom.“

U stavu 2, alineja 5 iza riječi „Distriktu“ dodati tekst:

„bez zloupotrebe lica lišenih radne sposobnosti u znanstvenim, farmaceutskim i medicinskim eksperimentima.“

... **Član 82**

U stavu 2 iza riječi „zdravstvenog osiguranja“ i u stavu 3 iza riječi „lica starija od 65 godina“ dodati tekst:

„uključujući i Lica sa invaliditetom sa teškim i višestrukim invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta“

U stavu 4 iza riječi „zdravstvenog osiguranja“ na kraju stava dodati tekst:

„osima za Lica sa invaliditetom u stanju socijalne potrebe.“

94

... **Član 83**

U stavu 1 iza riječi „kvaliteta osiguranja“ dodati tekst:

„primjenjujući UN konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom.“

U stavu 3 iza riječi „ljekarskom komorom“ dodati tekst:

„vodeći računa da davaoci usluga vode računa o ženama sa invaliditetom, da prave razliku na osnovu uzrasta, da uzmu u obzir specifične potrebe djevojčica i dječaka a da davaoci usluga prilagode svoje usluge, informacije, zgrade i opremu Licima sa invaliditetom.“

U stavu 4 iza riječi „hitnom slučaju“, stavu 5 iza riječi „medicinskih usluga“, stavu 6 iza riječi „medicinskim osiguranjem“ i stavu 7 iza riječi „zloupotrebu“ dodati tekst:

„koristeći Brajevo pismo kao sredstvo informisanja slijepih lica.“

... **Član 85**

U stavu 1 iza riječi „nastavak tretmana“ dodati tekst:

„vodeći računa da specijalističke usluga budu prilagođene ženama sa invaliditetom, da uzmu u obzir specifične potrebe djevojčica i dječaka a da svoje usluge i opremu prilagode svim Licima sa invaliditetom.“

... **Član 86**

U stavu 1 iza riječi „hospitalizacije“ dodati tekst:

„vodeći računa da bolničke usluga budu prilagođene ženama sa invaliditetom, da uzmu u obzir specifične potrebe djevojčica i dječaka a da svoje usluge i opremu prilagode svim licima sa invaliditetom.“

... **Član 87**

U stavu 3 iza riječi „pruženih usluga“ dodati tekst:

„osim ako se ne radi o licima sa invaliditetom sa teškim i višestrukim invaliditetom bez razlike na pol, starost i vrstu invaliditeta.“

U stavu 4 iza riječi „osiguranik lično“ dodati tekst:

„osim u slučaju da davalac usluga kojeg je predložila ljekarska komisija nije bio u stanju pružiti odgovarajuću zdravstvenu uslugu Licu sa invaliditetom a radi se o hitnom slučaju zbog koga osiguraniku može biti ugrožen život ili doći do pogoršanja zdravstvene situacije na osnovu invaliditeta.“

... **Član 95**

U stavu 4 iza riječi „uključujući i osiguranike“ dodati tekst:

„koristeći Brajevo pismo kao sredstvo informisanja slijepih lica.“

... **Član 97**

U roku od 6 mjeseci od početka funkcionisanja obaveznog zdravstvenog osiguranja, organi i institucije određene ovim zakonom su dužni:

U alineji 1 iza riječi „usluga prevoza“ dodati tekst:

„prilagođenih svi Licima sa invaliditetom bez obzira na pol, starost ili vrstu invaliditeta.“

U alineji 2 iza riječi „prateće akte“ dodati tekst:

„usklađene sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.“

**[ZAKON O DOPUNSKIM PRAVIMA PORODICA
POGINULIH BORACA I RATNIH VOJNIH INVALIDA
BRČKO DISTRIKTA BIH**

{ 96 }

Ovim zakonom uređuju se dopunska prava porodica poginulih boraca i ratnih vojnih invalida i članova njihovih porodica, koja su u nadležnosti Brčko distrikta BiH, na način da se propisuju prava kojima se osigurava adekvatna socijalna zaštita populacije koju ovaj zakon obuhvata, te se utvrđuju uslovi i postupak za ostvarivanje tih prava.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

U ovom zakonu se koristi termin "medicinski indiciran". Iz dosadašnjeg iskustva ta formulacija komplikuje ostvarivanje prava slijepih osoba. Predlažemo da se u skladu sa Konvencijom donese zajednički stav kako postupiti sa ovom formulacijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Član 1.

Na kraju člana iza riječi „ostvarivanje tih prava“ dodati tekst:

„koja su usklađena sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.“

... U članu 8 spominje se termin "teški ratni vojni invalidi-osobe sa paraplegijom". Smatramo da je termin nedefinisan i da je potrebno detaljnije utvrditi koje kategorije invalidnosti su obuhvaćene. "Teški invaliditet" ne obuhvata samo osobe sa paraplegijom nego mnoga druga stanja takođe, čime se vrši diskriminacija prema drugim osobama sa invaliditetom.

... Član 10.

U članu iza riječi "pravo na naknadu troškova prijevoza" dodati tekst: **"uključujući pratioca ako je istom potreban"**

... Osobama s različitim vrstom invaliditeta, na njihov zahtjev, omogućiti u odgovarajućem formatu pristup informacijama o njihovim pravima i mogućnostima njihovog ostvarivanja.

... Brajevo pismo, krupna štampa, zvučni zapis, pristupačni digitalni format.

STATUT BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE

Statut je donesen i usvojen u namjeri da doprinese stalnom i pravednom miru u Bosni i Hercegovini, poštujući nacionalni, religijski i kulturni identitet svih naroda i pravo građana da sudjeluju u vršenju javnih poslova, na osnovu opšteg okvirnog sporazuma za mir i konačne odluke arbitražnog tribunala za spor oko međuentitetske linije razgraničenja u oblasti Brčkog distrikta i Ustava Bosne i Hercegovine (*preambula Statuta Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj ustav nije ni na koji način usklađen sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Prijedlozi izmjena se tiču prvenstveno u zabrani diskriminacije na osnovu invalidnosti, te zabranu diskriminacije osoba sa invaliditetom kada je u pitanju zapošljavanje, obrazovanje i socijalna zaštita, te pristup javnim informacijama. Pored kvalitetnih međunarodnih opcija za ovakve ustavne promjene, najbliže, regionalno, su pronađene u Ustavu Crne Gore koji na svim ovim pitanjima uspostavlja posebne uslove i obećava dodatna prava za omladinu, žene i osobe sa invaliditetom.

I. GLAVA OPĆE ODREDBE

98 ... Član 6

Pismo i jezik

Dodati novi stav (3) koji glasi:

“(3) Znakovni jezik se koristi kao jedan od zvaničnih jezika institucija Distrikta u toku svih audio obraćanja građanima.”

II. GLAVA
PREBIVALIŠTE, DRŽAVLJANSTVO I GRAĐANSKA
PRAVA

... **Član 13**

Osnovna prava i obveze

U stavu 1 uključiti “osnov invalidnosti” te će stav 1 glasiti:

(1) Svatko ima pravo uživati sva prava i slobode garantirane Ustavom i zakonima Bosne i Hercegovine, ovim statutom i zakonima Distrikta, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, uključujući diskriminaciju po osnovi spola, rase, seksualnog opredjeljenja, boje kože, jezika, vjere, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja, “invaliditeta” ili drugog statusa. Posebno, svatko ima pravo pristupa svim javnim institucijama i objektima u Distriktu, “uključujući fizičku i informativnu pristupačnost za osobe sa invaliditetom”, i pravo da se slobodno kreće i određuje svoje mjesto prebivališta, poslovanja ili rada na cijelom teritoriju Distrikta; pravo da kupuje i prodaje pokretnu i nepokretnu imovinu sukladno zakonu.

III. GLAVA
ORGANIZACIJA I FUNKCIJE BRCKO DISTRIKTA
POGLAVLJE A: OPĆE ODREDBE

... **Član 20**

Zaposleni u Distriktu

Na kraju stava (1) dodati tekst: “uključujući osobe sa invaliditetom.”

... **Član 21**

Uvid u financije

Na kraju stava (1) dodati rečenicu:

“Ova izvješća su dostupna u svim raspoloživim tehnikama i osobama sa invaliditetom.”

POGLAVLJE B: SKUPŠTINA BRČKO DISTRIKTA

... **Član 23**

Sastav Skupštine

Dodati novi stav:

(4) Skupština će zaposliti asistente za osobe sa invaliditetom, te tumače za znakovni jezik i drugo stručno osoblje koje će biti zaduženo za pripremu svih skupštinskih dokumenata u svim dostupnim tehnikama za osobe sa invaliditetom.

I. GLAVA

POLICIJA DISTRIKTA

... **Član 63**

Odgovornost

U stavu (1) iza “Evropskom konvencijom o ljudskim pravima” dodati i: **“Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom”**

[ESENCIJALNA LISTA LIJEKOVA BRČKO DISTKTA BIH - ODLUKA O UTVRĐIVANJU OBIMA FINANSIRANJA LIJEKOVA SA ESENCIJALNE LISTE LIJEKOVA ZA POTREBE OSIGURANIH LICA FONDA ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA BRČKO DISTRIKTA BIH10.04.2013 BROJ: 015-180/7-26/13-1

100

Ovom odlukom se utvrđuje obim finasiranja lijekova sa esencijalne list lijekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava Fonda zdravstvenog osiguranja Brčko distrikta BiH, za potrebe osiguranih lica Fonda zdravstvenog osiguranja Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Nije u skladu sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Iza člana 2 dodati novi član 3 koji glasi:**

„Ovom Odlukom osigurana lica sa invaliditetom u stanju tjelesnih, senzornih i intelektualnih poteškoća su izuzeta i svi lijekovi iz člana 2 ove Odluke se izdaju na teret sredstava Fonda zdravstvenog osiguranja Brčko distrikta BIH “

ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI U BRČKO DISTRIKTU BIH.

Ovim zakonom propisuje se osiguranje zdravstvene zaštite, načela zdravstvene zaštite, prava i obveze građana i pacijenata u ostvarivanju zdravstvene zaštite, razine zdravstvene zaštite, osnivanje, akti, početak, prestanak, financiranje rada i organi zdravstvenih ustanova, organiziranje rada zdravstvene ustanove, specifičnosti koje se odnose na rad zdravstvenih radnika i zdravstvenih suradnika, certifikacija i akreditacija zdravstvenih ustanova, privatna praksa, utvrđivanje smrti i obdukcija, stručna tijela, komore, nadzor i druga pitanja od značaja za organizaciju i provođenje zdravstvene zaštite u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine .

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Nije u potpunosti prilagođen UN Konvenciji. Zakon ne definiše zdravstvenu zaštitu i zdravstvenu djelatnost prilagođenu UN Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom iz čega prizilazi da zakon ne definiše prava osoba sa invaliditetom da zdravstvena zaštita i usluge budu prilagođene svim osobama sa invaliditetom. Zato u

zakonu ima i kršenja ljudskih prava, prava na pristupačnost i diskriminacije, primjer gdje navodi da pružalac zdravstvenih usluga može da obezbjedi tumača znakovnog jezika ako to želi što nije u skladu sa UN Konvencijom, gdje se vrši diskriminacija prema gluhim i nagluhim osobama. U zakonu sam uočio da informacije, odluke, nalazi i rješenja koje zakon predviđa nisu prilagođena svim osobama sa invaliditetom, recimo ne definiše se kako će slijepo osobe dobiti informacije koje se tiču njihove zdravstvene zaštite, zatim kako da potpišu određene saglasnosti za njihovo liječenje kad se u zakonu ne vidi kako da ih prvo pročitaju. U zakonu se ne vidi kako se tretiraju žene i djeca sa invaliditetom. Ne vidi se u zakonu da su pružaoci zdravstvene zaštite, da li javni ili privatni, obavezni da svoje usluge, opremu i prostor prilagode prema potrebama osoba s invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Član 3**

(Zdravstvena zaštita)

Dodati novi stav (3) koji glasi:

„(3) Zdravstvena zaštita prilagođena svim osobama sa invaliditetom na njima dostupan način i usklađena sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom“

... **Član 9**

(Odbor za zdravlje)

Dopuniti stav (2) koji će nakon dopune glasiti:

(2) Članovi Odbora se biraju iz reda poslanika Skupštine, predstavnika davalaca i primalaca zdravstvenih usluga i drugih zainteresovanih organizacija kao što su zdravstvene, obrazovne i socijalne ustanove, udruženja poslodavaca, „udruženja koja se bave zaštitom i pravima osoba sa invaliditetom“, nevladine organizacije,

predstavnicima zaposlenih i većinski reprezentativni sindikat.

... **Član 25**

(Obavještanje javnosti)

Dodati novi stav 4 koji glasi:

„(4) informacije i obavještenja moraju biti prilagođena svim osobama sa invaliditetom na njima dostupan način“

... **Član 28**

(Pravo pacijenta na informaciju i drugo mišljenje)

U stavu (6) umjesto sadašnje postavke koja glasi: “a ako je pacijent gluvonijem, može obezbijediti tumača” unijeti obavezu za ovu uslugu te će stav 6 glasiti:

(6) Ako pacijent ne poznaje jezike koji su u službenoj upotrebi u Distriktu, zdravstvena ustanova, odnosno privatna praksa mu može obezbijediti prevodioca, a ako je pacijent gluvonijem, “ustanova je obavezna da obezbijedi tumača znakovnog jezika”.

Dodati novi stav 14 koji će glasiti:

„(14) informacije i mišljenja moraju biti prilagođena svim osobama sa invaliditetom na njima dostupan način“.

U dijelovima zakona (Članovi: 30, 32, 33, 36, 37 i 38) koji regulišu davanje pisanih izjava, pisanih pristanaka, saglasnosti ili podnošenje pisanih zahtjeva dozvoliti slijepim i slabovidnim osobama za usmeno izjašnjavanje.

[PRAVILNIK O NAČINU I POSTUPKU OSTVARIVANJA PRAVA NA ORTOPEDSKA I DRUGA POMAGALA OSIGURANIH LICA FONDA SA LISTOM ORTOPEDSKIH POMAGALA BRČKO DISTRIKTA BIH

Pravilnikom se uređuju vrste medicinsko-tehničkih pomagala (u daljem tekstu: pomagala), indikacije za propisivanje pomagala koja se obezbjeđuju osiguranim licima iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja, standardi materijala od kojih se izrađuju pomagala, rokovi trajanja pomagala, odnosno nabavka, održavanje i znavljanje pomagala kao i način i postupak ostvarivanja prava osiguranih lica na pomagala.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Pravilnik nije usklađen sa Konvencijom i dalje se zasnivaju na medicinskom pristupu prema osobama sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

S obzirom da dio Pravilnika koji reguliše pomagala za slijepe i slabovidne osobe nije dobro regulisan predlažemo sljedeću listu pomagala:

LISTA NAJNEOPHODNIJIH OSNOVNIH TIFLOTEHNIČKIH POMAGALA

1. Bijeli štap za slijepe

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe;
- Odobrava se osiguranoj osobi od navršene 6 godine života;
- Prijedlog nije potreban, propisuje ga liječnik opće medicine;
- Rok upotrebe pomagala je jedna godina;

- Opis - pomagalo je od aluminijske ili karbonske, bijele boje, sklopivo ili teleskopski, sa izmjenjivom rotirajućom kuglom na vrhu.

2. Ručni/ džepni sat za slijepe

- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe od 6 godine.
- Prijedlog nije potreban; pomagalo propisuje liječnik opće medicine;
- Rok upotrebe pomagala 5 godina.
- Opis - pomagalo je od metala, ima metalno kućište, kvarcni ili mehanički, a remen je kožni ili metalni. To je taktilni sat s kazaljka i zaštitnim poklopcem ili govorni sat na našem jeziku.

3. Brajeva pisaća mašina.

- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijalistu oftalmologa);
- Pravo na pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe;
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;
- Potrebni dodatni uslovi: da bi se ostvarilo pravo na ovo pomagalo obavezno treba priložiti potvrdu o završenom kursu Brajevog pisma.
- Rok upotrebe pomagala je 15 godina;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala, postoji obaveza vraćanja pomagala;

4. Računar sa govornim softverom.

- Pravo na pomagalo imaju osigurane slijepe osobe koje su završile kurs informatike.
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 5 godina;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala postoji obaveza vraćanja pomagala.

- Dodatni uslov: cijena računara treba da bude najviše 70% od ukupnog iznosa za ovo pomagalo.

5. Brajeva elektronska bilježnica

- Pravo na pomagalo imaju osigurane gluho-slijepe osobe.
- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijaliste otorinolaringologa i oftalmologa);
- Potrebni dodatni uslovi: da bi se ostvarilo pravo na ovo pomagalo obavezno treba priložiti potvrdu o završenom kursu Brajevog pisma.
- Pomagalo propisuju specijalisti otorinolaringolog i oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 7 godina
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala, postoji obaveza vraćanja pomagala.

6. Reprodukator i snimač zvučnih knjiga u daisy formatu za slijepe osobe

- Pravo na ovo pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe;
- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijalistu oftalmologa);
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 5 godina;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala postoji obaveza vraćanja pomagala;

7. Govorni toplomjer za slijepe na našem jeziku.

- Pravo na ovo pomagalo imaju sve osigurane slijepe osobe;
- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijalistu oftalmologa);
- Pomagalo propisuje specijalist oftalmolog;

- Rok upotrebe pomagala je 7 godina;

8. Osigurana osoba koja je u isto vrijeme i gluha i slijepa ima pravo na : crveno-bijeli ultrazvučni štاپ.

- Pravo na ovo pomagalo imaju sve osigurane gluho-slijepe osobe;
- Prijedlog nije potreban (potrebna je Uputnica liječnika opće medicine za specijaliste otorinolaringologa i oftalmologa);
- Pomagalo propisuju specijalisti otorinolaringolog i oftalmolog;
- Rok upotrebe pomagala je 3 godine;
- Nakon prestanka potrebe i roka upotrebe pomagala postoji obaveza vraćanja pomagala;

Napomena:

Ova lista osnovnih pomagala za slijepe nije obuhvatila mjerače krvnog pritiska i šećera u krvi, niti pomagala koja se koriste u domaćinstvu.

ZAKLJUČAK

Zdravstvenu zaštitu u BiH karakteriše diskriminacija korisnika zdravstvene zaštite po teritorijalnoj osnovi (entiteti/kantoni, urbano/ruralne sredine) ali i po obimu zaštite unutar specifično ugroženih grupa.

Diskriminacija se ogleda u različitim zakonskim rješenjima i njihovoj primjeni na različitim nivoima vlasti. Neophodno je da ministarstva u oblasti zdravstva u saradnji sa drugim tijelima u državi rade na donošenju mjera koje će voditi ka harmonizaciji zakona na entiteskom i kantonalnom nivou čime će se smanjiti postojeća diskriminacija u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu na teritorijalnom nivou i omogućiti ujednačeno ostvarivanje prava za sve građane.

Primjeri:

Do prije 5 godina lica korisnici tuđe njege i pomoći u Banjoj Luci su bili osigurani preko nadležnog Centra za socijalni rad, što je bilo dobro rješenje zbog participacije koju ovi osiguranici nisu plaćali. Mišljenja smo da bi se trebao ponovo obezbjediti budžet za takvu vrstu osiguranja upravo zbog participacije koju sada plaćaju OSI. Smatramo neadekvatnim osiguranjem preko biroa za zapošljavanje lica kojima je oduzeta radna i poslovna sposobnost.

108

Ilustracije radi Članom 33 Federalnog zakona o zdravstvenom osiguranju predviđeno je pravo na korištenje ortopedskih i drugih pomagala koje je uslovljeno medicinskim indikacijama, kao i pravo na korištenja lijekova, čije liste utvrđuju kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja. Uslovljenost korištenja prava na ortopedska pomagala samo medicinskom indikacijom

u značajnoj mjeri ograničava mogućnost dobijanja adekvatnih individualno prilagođenih pomagala, koja su osobama sa invaliditetom neophodna u svakodnevnom životu. Dodatan problem je što je regulisanje prava na pomagala i lijekove u nadležnosti kantonalnih ministarstava zdravlja, što dovodi do neujednačenog pristupa, utvrđivanje bitno različitih prava po kantonima, što osobe sa invaliditetom dovodi u veoma nepovoljan položaj. (Izvještaj u sjeni My Rights, 2013.g.)

U analizi zakonodavnog okvira iz oblasti zdravstva naišli smo samo na 6% zakona, dakle samo 4, koji su djelimično usklađeni sa UN Konvencijom, dok ih je 94%, preostalih 60 koji su analizirani, ostalo neusklađeno.

% usklađenosti zakonodavnog okvira u oblasti zdravstva u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom

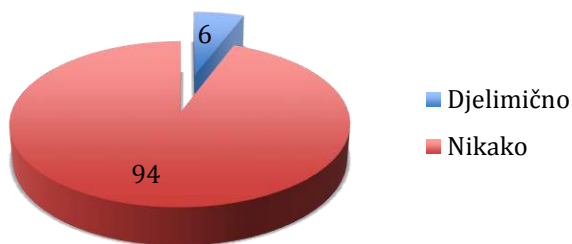

Tabela 1. % usklađenosti zakonodavnog okvira u oblasti zdravstva u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom (pokazuje da je 94% zakonodavnog okvira nikako usklađeno, a 6% djelimično)

Velikim dijelom neusklađenost se odnosi u tri oblasti: na nepostojanje članova koji će garantovati jednake mogućnosti i zabranu diskriminacije po osnovu invalidnosti, pristupačnost za osobe sa invaliditetom, te potreba da se napravi terminološka izmjena.

Terminološka izmjena se odnosi na potrebu da se

naprave izmjene onih riječi koje su diskriminatorne ili koje su neusklađene između različitih zakona.

Međutim, dosta amandmana se odnosi i na suštinska pitanja zdravstvenih usluga, njihove dostupnosti za osobe sa invaliditetom, npr. stomatoloških usluga za djecu i odrasle za intelektualnim invaliditetom pod anestezijom, koje nisu dostupne ni blizu u adekvatnoj mjeri, dalje po pitanju pomagala koja itekako utiču na svakodnevni život osoba sa invaliditetom i njihovu uključenost u društvene tokove.

Analizom smo utvrdili zabrinjavajući stepen zakonske neusklađenosti sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, koju je BiH ratifikovala prije 5 godina. Period od 5 godina je bio dovoljan da se barem neki osnovni zakonodavni paket iz oblasti zdravstva uskladi sa UN Konvencijom. Zdravstvo je jedno od tri temeljna stuba humanog razvoja, pored obrazovanja i zapošljavanja, i u predloženim izmjenama ne postoji hijerarhija već su sve jednako bitne, hitne i neophodne.

Skraćenice

OSI	osobe sa invaliditetom
UN Konvencija	UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
UN	Ujedinjene nacije
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
BD	Brčko distrikt
KM	Konvertibilna marka
OOSI	organizacije osoba sa invaliditetom

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

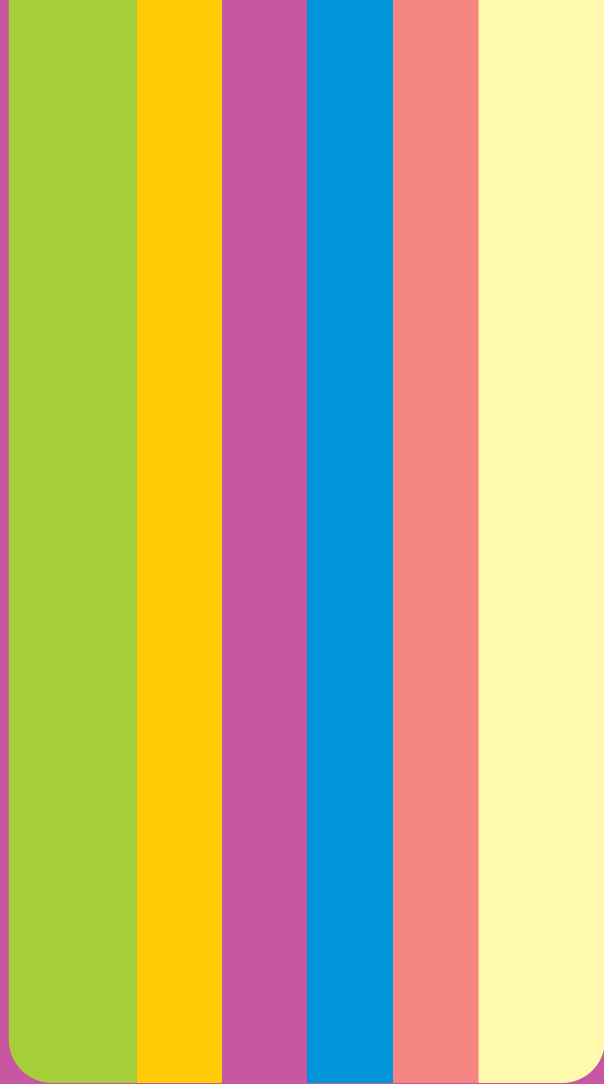
341.2-056.24
364.694

УСКЛАЂЕНОСТ закона у БиХ

Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom : glavni rezultati analize i preporuke / [uredio Mladen Protić]. - Banja Luka : Helsinški parlament građana, 2015 (Banja Luka : Grafid). - 1 knj. (razl. pag.) : ilustr. ; 24 cm

Komplet u zaštitnoj kutiji. - Tiraž 2.000. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Sadržaj: Zdravstvo ; Socijalna zaštita ; Zapošljavanje ; Kultura i sport ; Obrazovanje.

ISBN 978-99938-28-22-8
COBISS.RS-ID 5034264

ISBN 978-99938-28-22-8

Usklađenost
zakona u BiH sa
UN Konvencijom
o pravima osoba
sa invaliditetom

socijalna zaštita

prijedlozi i preporuke

Implementacija UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini
Implementation of UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in BiH

Ovaj projekt finansira EU

Usklađenost
zakona u BiH sa
UN Konvencijom
o pravima osoba
sa invaliditetom

socijalna zaštita

prijedlozi i preporuke

Banja Luka, april 2015.

Naslov:

„Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom u oblasti socijalna zaštita: prijedlozi i preporuke“

Uredio:

Almas Kulović, lider radne grupe
Mirsad Imamović, član
Vanja Čolić, članica
Ognjen Ranisavić, član
Amela Hošić, članica
Haris Haverić, član

Izdavač:

Helsinški parlament građana Banjaluka

Grafička dizajnerica:

Maja Ilić

Štampa:

Grafid, Banjaluka

Tiraž:

2000

Datum izdavanja:

april 2015. godine

ISBN 978-99938-28-22-8

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

Sadržaj

UVOD.....	5
PRAVNI OKVIR	7
<i>UN Konvencija</i>	<i>7</i>
<i>Pravni okvir BiH</i>	<i>8</i>
INSTITUCIONALNI OKVIR	11
ANALIZA	13
<i>REPUBLIKA SRPSKA.....</i>	<i>13</i>
<i>FEDERACIJA BiH.....</i>	<i>25</i>
<i>KANTON 2 /POSAVSKI KANTON /</i>	<i>74</i>
<i>KANTON 10 /LIVANJSKI KANTON /</i>	<i>86</i>
<i>KANTON 8 / ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON /.....</i>	<i>99</i>
<i>BRČKO DISTRIKT</i>	<i>119</i>
ZAKLJUČAK.....	126
Skraćenice	131

UVOD

U Bosni i Hercegovini ne postoji jedinstveni Zakon o socijalnoj zaštiti i ista je u nadležnosti entiteta i Brčko distrikta.

Zbog različitog ustavno-pravnog ustrojstva entiteta i Brčko distrikta u istim su kreirana tri različita sistema socijalne zaštite. Kada su u pitanju sobe sa invaliditetom to za posljedicu ima različito regulisanje vrste i obima prava, uslova i načina za njihovo ostvarivanje što implicira različite oblike diskriminacije na teritorijalnoj osnovi, po uzroku nastanka invaliditeta, imovinskom stanju i dr.

Pored toga, u Bosni i Hercegovini ne postoji jedinstvena definicija osoba sa invaliditetom već se ista različito uređuje u zavisnosti od vrste propisa teritorijalne jedinice na koju se odnosi. Ne postoji baza podataka o broju osoba sa invaliditetom u BiH tako da je nemoguće na duži rok kreirati konzistentne sisteme socijalne zaštite i socijalne politike što u krajnjoj konzekvenci rezultira pravnom nesigurnošću i nejednakošću građana pred Zakonom, a što posebno pogađa osobe sa invaliditetom.

Suprotno Konvenciji UN-a o pravima osoba sa invaliditetom u BiH uglavnom prevladava medicinski model pri utvrđivanju invaliditeta, a u obzir se ne uzimaju stvarne potrebe osoba sa invaliditetom i njihovo funkcionisanje.

Ova analiza između ostalog daje odgovor na pitanje u kojoj mjeri je socijalno zakonodavstvo BiH usklađeno sa članom 28. Konvencije i istovremeno daje preporuke izmjena i dopuna propisa u oblasti socijalne zaštite u cilju njihove harmonizacije sa Konvencijom, odnosno radi

poboljšanja sveukupnog socijalnog statusa osoba sa invaliditetom u BiH.

PRAVNI OKVIR

UN KONVENCIJA

Član 28. Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom¹ odnosi se na odgovarajući životni standard i socijalnu zaštitu.

Ovim članom propisano je:

- 1 Države potpisnice priznaju osobama s invaliditetom i njihovim porodicama pravo na odgovarajući životni standard, uključujući odgovarajuću hranu, odjeću, stanovanje, kao i na neprekidno poboljšanje životnih uslova, te će poduzeti odgovarajuće korake za zaštitu i unaprjeđenje ostvarenja toga prava bez diskriminacije na osnovu invaliditeta.
- 2 Države potpisnice priznaju pravo osoba s invaliditetom na socijalnu zaštitu i na uživanje tog prava bez diskriminacije na osnovu invaliditeta, te će poduzeti odgovarajuće korake da osiguraju i promoviraju ostvarivanje toga prava, uključujući i mjere u svrhu:
 - (a) osiguranja jednakog pristupa osoba s invaliditetom čistoj vodi, i osiguranja pristupa odgovarajućim i dostupnim uslugama, napravama i drugoj pomoći za zadovoljavanje potreba vezanih za invaliditet;
 - (b) osiguranja pristupa osoba s invaliditetom, posebno žena, djevojaka i osoba starije životne dobi s invaliditetom, programima socijalne zaštite i programima smanjenja siromaštva;

¹ („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovor“, br. 11/09.)

- (c) osiguranja pristupa osobama s invaliditetom i njihovih porodica koje žive u uslovima siromaštva državnoj pomoći radi pokrivanja troškova vezanih za invaliditet, uključujući odgovarajuću edukaciju, savjetovanje, finansijsku pomoć i centre za privremenu njegu;
- (d) osiguranja osobama s invaliditetom pristupa programima javno finansiranog stanovanja;
- (e) osiguranja jednakog pristupa osobama s invaliditetom programima i beneficijama penzionog osiguranja.

PRAVNI OKVIR BIH

Spisak zakona i ostalih dokumenata obuhvaćenih analizom

[REPUBLIKA SRPSKA

1. Zakon o socijalnoj zaštiti RS
2. Zakon o zaštiti lica sa mentalnim poremećajima RS
3. Porodični zakon RS
4. Zakona o dječijoj zaštiti RS

[FEDERACIJA BIH

(8)

1. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom F BiH

[KANTONALNI ZAKONI

1. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo

2. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Zeničko - dobojskog kantona
3. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Srednjobosanskog kantona
4. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Unsko-sanskog kantona
5. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom Zapadno-hercegovačkog kantona
6. Zakon o socijalnoj skrbi Herceg-bosanskog kantona
7. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom Posavskog kantona
8. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata, zaštiti porodice sa djecom (Tuzlanski kanton)
9. Zakona o socijalnoj zaštiti (Hercegovačko-neretvanski kanton)
10. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata zaštiti porodice sa djecom Bosansko -podrinjskog kantona

Brčko distrikt

1. Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
2. Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta BiH

INSTITUCIONALNI OKVIR

[REPUBLIKA SRPSKA

Zakonodavna vlast

Narodna skupština Republike Srpske

- Odbor za zdravstvo, rad i socijalnu politiku
- Odbor jednakih mogućnosti

Institucije u socijalnom sistemu RS

- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske
- Javni fond za dječiju zaštitu Republike Srpske
- Centri za socijalni rad
- Ustanove socijalne i dječije zaštite

[FEDERACIJA BIH

Zakonodavna vlast

Parlament Federacije BiH

- Predstavnički dom
- Dom naroda - Odbor za boračka i invalidska pitanja, rad, zdravstvenu i socijalnu zaštitu
- Skupštine Kantona

Institucije u socijalnom sistemu Federacije BiH

- Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
- 10 kantonalnih resornih ministarstava
- Kantonalni centra za socijalni rad
- Lokalne službe socijalne zaštite

- Ustanove za zbrinjavanje osoba koje su u stanju socijalne potrebe
- Ustanove za opskrbljivanje osoba s invaliditetom
- Ustanove za opskrbu djece i mladih osoba ometenih u razvoju

[**BRČKO DISTRIKT**

Zakonodavna vlast u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine:

- Skupština Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine

Izvršna vlast Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine:

- Gradonačelnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine
- Vlada Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine

Institucije u socijalnom sistemu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine:

- Odjel za zdravstvo, javnu sigurnost i ostale usluge
- Pododjeljenje za socijalnu zaštitu Brčko distrikta BiH - Centar za socijalni rad:
 - Služba psihosocijalne zaštite odraslih lica,
 - Služba opšte socijalne zaštite, zaštite braka i porodice,
 - Služba dječije zaštite

ANALIZA

REPUBLIKA SRPSKA

[ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI

Ovaj Zakon obuhvata teritoriju Republike Srpske, te je kao pozitivan zakonski akt obavezujući za sve stanovnike i institucije u Republici Srpskoj.

Zakonom o socijalnoj zaštiti se uređuje sistem socijalne zaštite, nosioci, korisnici i prava korisnika socijalne zaštite, postupak i uslovi za ostvarivanje prava, djelatnost ustanova socijalne zaštite, samostalno obavljanje poslova u oblasti socijalne zaštite, finansiranje, nadzor i druga pitanja značajna za funkcionisanje i ostvarivanje prava iz socijalne zaštite građana u Republici Srpskoj.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Uzimajući u obzir vrijeme stupanja na snagu ovog Zakona (04.04.2012.), te opštost i sveobuhvatnost samog Zakona, po svojoj prirodi, ideji i težnji nema većih odstupanja od principa na kojima se zasniva Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom, tj. suština Zakona je u skladu sa načelima i propisima koja donosi i nosi sama Konvencija. Uzimajući u obzir opštost i širinu koja je odlika oba ova akta, predloženo je nekoliko izmjena koje ne utiču mnogo na sam Zakon kao takav, nego su izmjene više tehničke prirode u osnovnim načelima Zakona i ukazivanje na nedostatke koje Zakon ima, ali ne zbog svoje neusklađenosti sa Konvencijom, nego zbog specifičnosti države u kojoj živimo i samog uređenja iste.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Član 4. ovog Zakona kaže:

(1) Svako je dužan da se brine o zadovoljavanju svojih životnih potreba i potreba lica koja je po zakonu ili po drugom pravnom osnovu dužan da izdržava.

(2) Svako je svojim radom, prihodima i imovinom dužan da doprinosi sprečavanju, otklanjanju ili ublažavanju vlastite socijalne ugroženosti, kao i socijalne ugroženosti članova svoje porodice, posebno djece i drugih članova porodice koji ne mogu sami o sebi da se brinu.

... Stav 1. ovog člana promijeni da glasi:

- 1 Svako, u skladu sa realnim stanjem i mogućnostima, je dužan da se brine o zadovoljavanju svojih životnih potreba i potreba lica koja je po zakonu ili drugom pravnom osnovu dužan da izdržava

***Obrazloženje:** poštivanje individualnih sposobnosti pojedinca, koji je dužan, kao i svi ostali građani, da ispuni svoju dužnost, ali ipak nije u mogućnosti zbog određenog stanja u kom se nalazi.*

- 2 Niski iznosi pomoći i iznosi za usluge koje lica sa invaliditetom koriste za što veću samostalnost, nedovoljni da zadovolje ono za šta su namjenjeni, a takođe nije zakonski regulisano to da se sredstva namjenjena za usluge koriste namjenski, kao primjer navodimo da se sredstva koja su namjenjena za njegu i pomoć drugog lica koriste kao sredstva za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, za hranom, higijenom itd.

Takođe, nedovoljna i nepravilno raspoređena novčana sredstva direktno uzrokuju socijalnu isključenost, malu samostalnost, nezavisnost i uzrokuju

nejednakost mogućnosti, što se suprostavlja nekim osnovnim načelima Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

- 3 Finansiranje određenih usluga (pravo na pomoć i njegu drugog lica) je regulisano na taj način da se dio sredstava finansira Vlada RS a dio lokalna zajednica, a problem je nastao što lokalne zajednice svoj dio ne uplaćuju redovno, što nije adekvatno regulisano Zakonom.

Prijedlog za rješenje ovog problema je da se osnuje posebno nadzorno tijelo koje bi pratilo donošenje budžeta opština, a zadatak bi mu bio da pri sastavljanju budžeta obavezno bude stavka za isplatu svih socijalnih davanja, i da kad se donese budžet sa ovom neizostavnom stavkom nevedeno tijelo prati provođenje budžeta, ali provođenje samo onih dijelova koji se tiču socijalnih davanja i izdvajanja čije kašnjenje može pojedincima da ugrozi osnovna ljudska prava i da im ugrozi dostojanstvo covjeka.

[ZAKON O ZAŠTITI LICA SA MENTALNIM POREMEĆAJIMA RS

Ovaj Zakon obuhvata teritoriju Republike Srpske, te je kao pozitivan zakonski akt obavezujući na njenoj teritoriji.

Zakonom o zaštiti lica sa mentalnim poremećajima se propisuju osnovna načela, načini organizovanja i provođenja zaštite kao i pretpostavke organizovanja i provođenja zaštite kao i pretpostavke za primjenu mjera i postupanja prema licima sa mentalnim poremećajima.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon nije usklađen sa UN Konvencijom. Analizirani zakon je po svojoj prirodi medicinski orijentisan, i načela koja su u njemu iznesena isključuju socijalne modele brige i zbrinjavanja lica obuhvaćenih ovim zakonom. Zbog pomenute orijentacije zaštita se svodi na smještanje u ustanove, koje su prevashodno zdravstvene, i zaštita se svodi na to da se lice zbrinjava da ne nanosi štetu, sebi ili drugima. Kroz zakon se uporno provlači sklonost lica se mentalnim poteškoćama ka činjenju krivičnih dijela i dijela nanošenja štete sebi i drugima oko sebe, što direktno proizvodi stigmatizaciju i diskriminaciju ove populacije.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Član 4. Zakona, ispravka stava 1.

Svako lice sa mentalnim poremećajima, bez obzira na to da li je počinilo krivično djelo ili ne, ima pravo na kvalitetnu zaštitu i unapređivanje svoga zdravlja, pod jednakim uslovima kao i svi drugi građani.

Lice sa mentalnim poremećajima bez obzira na pol, rasu, naciju, vjeru ima pravo na jednake uslove liječenja kao i svako drugo lice kojem se pruža zdravstvena zaštita.

Zaštita mentalnog zdravlja se organizuje uglavnom na nivou primarne zdravstvene zaštite.

Slobode i prava lica sa mentalnim poremećajima mogu se ograničiti samo zakonom ako je to nužno radi zaštite zdravlja ili sigurnosti tog ili drugih lica.“

{ 16 }

U skladu sa navedenim **preporučujemo da iz ovog člana izbaci dio** „bez obzira na to da li je počinilo krivično djelo ili ne“ jer se navedenim dijelom ovog člana potencira sklonost lica sa mentalnim poremećajima ka činjenju krivičnih dijela i društveno nedopustivom načinu ponašanja što dovodi do

stigmatizacije a samim tim i diskriminacije osoba na koje se ovaj zakon direktno odnosi.

... **Član 5. Zakona, ispravka stava 3.**

Dostojanstvo lica sa mentalnim poremećajima mora se štiti i poštovati u svim okolnostima.

Lica sa mentalnim poremećajima imaju pravo na zaštitu od bilo kakvog oblika zlostavljanja i ponižavajućeg postupanja.

Lica sa mentalnim poremećajima ne smiju biti dovedena u neravnopravan položaj zbog svog mentalnog poremećaja. Posebna mjere koje se preduzimaju da bi se zaštitila prava ili osiguralo unapređivanje zdravlja lica sa mentalnim poremećajima ne smatraju se oblikom nejednakog postupanja.

Lica sa mentalnim poremećajima moraju se također štiti i od nasilja po osnovu pola, uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja u smislu odredbi Zakona o ravnopravnosti polova u BiH.

Stav tri ovog člana bi trebao glasiti:

- Lica sa mentalnim poremećajima ne smiju biti dovedena u neravnopravan položaj zbog svog stanja.

... **Član 11. Zakona, dopuna stava 1.**

O svakom prisilnom smještaju punoljetnih lica sa mentalnim poremećajima bez njihovog pristanka, odnosno djece i maloljetnih lica sa mentalnim poremećajima i lica lišenih poslovne sposobnosti bez pristanka njihovih zakonskih zastupnika odlučuje sud.

Postupci po odredbama ovog zakona su hitni. Zdravstvena ustanova mora obavijestiti komisiju za zaštitu lica sa mentalnim poremećajima o svakom slučaju oduzimanja sloboda iz stava 1. ovog člana.

Stav jedan ovog člana bi trebao glasiti ovako:

“O svakom prisilnom smještaju punoljetnih lica sa mentalnim poremećajima bez njihovog pristanka, odnosno djece i maloljetnih lica sa mentalnim poremećajima i lica lišenih poslovne sposobnosti bez pristanka njihovih zakonskih zastupnika odlučuje sud uz obavezno konsultovanje i nadzor stručne Komisije koja je propisana ovim zakonom.”

... **Član 14. kompletan član sporan**

“Nedovoljno mentalno razvijeno lice koje ne raspolaže psihičkim mogućnostima za uključivanje u liječenje u zdravstvenoj ustanovi kao i svako drugo lice sa mentalnim poremećajima, liječiće se u ustanovama ili odjelima koji su prilagođeni posebnim potrebama tih lica.”

U ovom članu se upotrebljava izraz “nedovoljno mentalno razvijeno lice”, kao najteži oblik mentalnog stanja, prva nepravilnost ovog člana je što se trenutno važeći termin, kojim se obuhvata sva populacija mentalno nedovoljno razvijenih lica, koristi da označi samo jedan dio ove populacije, a drugo što ovakva pogrešna upotreba termina može proizvesti do niza nepravilnosti i nedoumica u samoj implementaciji zakona (ljudi danas upotrebljavaju ovaj izraz da označe svu populaciju na koju se ovaj zakon odnosi, te kod različitih tretmana i papiroloških radnji može proizvesti niz grešaka i nus pojava).

Druga nepravilnost ovog člana je što u svakom slučaju isključuje vaninstitucionalno zbrinjavanje ovih lica, a u duhu Konvencije je da se teži vaninstitucionalnom staranju o pomenutim licima.

Pomenuti član nije u skladu sa Konvencijom, te je naša preporuka da se ovaj član izbaci iz zakona, ili da se toku procesa izmjene zakona preformuliše pa da bude u skladu sa međunarodnim propisima i praksom naše države.

... **Član 15. Zakona, izmjena stava 1.**

“Psihijatrijsko liječenje djece s poremećajima u ponašanju, mentalno oštećene djece, djece sa mentalnim poremećajima te mentalno oštećenog ili bolesnog lica, organizuje i sprovodi nadležna zdravstvena ustanova.

Prisilni smještaj lica iz stava 1. ovog člana sprovodi se po odredbama ovoga zakona.”

Ovaj stav bi trebao da glasi ovako:

“Psihijatrijsko liječenje djece s poremećajima u ponašanju, djece sa mentalnim poteškoćama, djece sa umanjenim intelektualnim sposobnostima te lica sa mentalnim poteškoćama, organizuje i sprovodi nadležna zdravstvena ili psihosocijalna ustanova.”

Dodatne preporuke:

1. Uvođenje servisa zaštićenog stanovanja - čime bi se postiglo rasterećenje porodica koje imaju gore pomenute slučajeve, a samim tim i učenje ove populacije na život kada budu ostali bez roditelja i ostalih srodnika koji su dužni da se brinu o njima posle smrti roditelja. A ovim servisima bi se postiglo i veća socijalizacija i društvena uključenost, a samim tim bi i stepen stigmatizacije i diskriminacije bio manji.
2. Pri vladinim institucijama osnovati poseban centar koji bi se bavio kampanjama podizanja svijesti u RS.
3. U slučajevima kada je to moguće što više težiti socijalnom modelu zbrinjavanja, obrazovanja, i svih segmenata života osoba sa intelektualnim teškoćama.
4. U formalnom pisanju i sastavljanju izbjegavati termine koji se trenutno upotrebljavaju u zakonu i ostalim aktima, kao npr, bolest, poremećenost, mentalno oštećenje, zamijeniti izrazima kao što su lica sa intelektualnim teškoćama.

[PORODIČNI ZAKON RS

Ovaj Zakon obuhvata teritoriju Republike Srpske, te je kao kao pozitivan zakonski akt obavezujući za sve stanovnike i institucije u Republici Srpskoj.

Porodičnim zakonom uređuju se porodično pravni odnosi između bračnih supružnika, roditelja i djece, usvojioca i usvojenika, staraoca i šticećenika i odnosi između srodnika u bračnoj, vanbračnoj ili usvojeničkoj porodici, te postupci nadležnih organa u vezi s porodičnim odnosima i starateljstvom.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

... **Član 4.**

(1) Sud može u vanparničnom postupku po zahtjevu roditelja, usvojioca ili organa starateljstva odlučiti da se roditeljsko pravo produži i poslije punoljetstva djeteta, ako djete zbog tjelesnog ili duševnog nedostatka nije sposobno da se samo stara o sebi i o svojim pravima i interesima.

Stav (1) primijeniti tako da glasi:

- Sud može u vanparničnom postupku po zahtjevu roditelja, usvojioca ili organa starateljstva odlučiti da se roditeljsko pravo produži i poslije punoljetstva djeteta, ako djete zbog tjelesnih i li duševnih ograničenja nije sposobno da donosi odluke o načinima staranja o sebi i o svojim pravima i interesima.

(20)

... **Član 197.**

Staralac odgovara šticećeniku za štetu koju je skrivio u obavljanju dužnosti staraoca,

dodati „kao i organu starateljstva“.

(samim tim što mu je određen staralac, štíćenik ne može jasno rasuđivati kolika šteta je načinjena od strane staraoca, naročito kada je štíćenik maloljetno lice).

... **Član 210.**

Staralac lica kome je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost dužan je naročito da se stara o njegovoj ličnosti, vodeći računa o uzrocima zbog kojih mu je oduzeta, odnosno ograničena poslovna sposobnost, i nastojati da se ti uzroci otklone i to lice osposobi za samostalan rad (**promjeniti u samostalan život i rad**).

... **Član 233.**

Ako je punoljetno dijete zbog bolesti, fizičkih ili psihičkih nedostataka (**promjeniti u: ograničenja**) nesposobno za rad, a nema dovoljno sredstava za život ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine, roditelji su dužni da ga izdržavaju dok ta nesposobnost (**promjeniti u: ograničenost**) traje.

Prema Porodičnom zakonu briga o djeci sa invaliditetom je usmjerena prvenstveno na porodicu, a u njihovom izdržavanju država ima obavezu samo ako su roditelji bez uslova za osnovno izdržavanje.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... Da se planira razdvajanje termina izdržavanje koje se odnosi na hranu, odjeću i osnovne životne potrebštine od potrebština koje su neophodne zbog nastalog invaliditeta i koje značajno usložnjavaju situaciju u porodici. Ovakav odnos je uzrokovao da djeca sa invaliditetom nemaju jednake mogućnosti kao i druga djeca i da samim tim ostaju i oni i porodice najsiromašniji i ekonomski ugroženi. Posljedice ovakvog pristupa su i u odnosu na odrasle osobe sa invaliditetom jer obavezu izdržavanja imaju njihova djeca ili braća i sestre a nemaju podršku zajednice za realizaciju posebnih potreba.

- ... Prijedlog je da se definiše pojam Izdržavanje kao omogućavanje osnovnih prava na stanovanje, hranu, higijenu i odjeći u obući, a odgovarajuće prilagođavanje i univerzalni dizajn se odnosi na specifične usluge koje omogućavaju jednak pristup i učešće za lica sa invaliditetom (lična pomoć, dnevni centri, prevoz, ortopedska pomagala, zdravstvena zaštita). Porodica ne bi trebala sama da snosi troškove odgovarajućeg prilagođavanja i univerzalnog dizajna.
- ... Generalna preporuka je da se prečisti komplementan tekst Porodičnog zakona i da se terminologija prilagodi terminologiji koja je preporučena Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom (termin *nedostatak* promjeniti u: *ograničenje*, termin *nesposobnost* u: *ograničenost*).

[ZAKON O DJEČIJOJ ZAŠTITI RS

Ovaj Zakon obuhvata teritoriju Republike Srpske, te je kao pozitivan zakonski akt obavezujući za sve stanovnike i institucije u Republici Srpskoj.

Ovim zakonom uređuje se sistem dječije zaštite, koji se zasniva na pravu i dužnosti roditelja da se staraju o podizanju i vaspitanju svoje djece, pravu djeteta na uslove života, koji omogućavaju njegov pravilan psiho-fizički razvoj u obavezi države da mu to omogući.

(22)

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o dječijoj zaštiti se u suštini ne bavi mnogo pitanjima djece sa invaliditetom, osim u par članova gdje se ova grupacija pominje kao “djeca sa smetnjama u razvoju”. Prvo, sam izraz nije adekvatan i dosta je nejasan, a drugo što djeca sa invaliditetom nemaju uređene planske mjere za razvoj i vaspitanje van zdravstvenih i socijalnih ustanova. Dakle, djeca sa

invaliditetom faktički i ne mogu da se uključe u redovne vaspitno-obrazovne ustanove jer iste nemaju programe namjenjene za ovu djecu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Kada je u pitanju pravo na dodatak na djecu, u analiziranom Zakonu, član 18. glasi:

Pravo na dodatak na djecu, kao novčano davanje, ima svaki građanin Republike, prvenstveno nezaposleni borac, vojni invalid I do III grupe invaliditeta, uživatelj porodične invalidnine, odnosno građanin koji ima prebivalište na teritoriji Republike Srpske, pod uslovima predviđenim ovim zakonom.

U član 18. uvrstiti:

“pravo na dodatak na djecu imaju i roditelji sa invaliditetom čiji invaliditet nije nastao kao posljedica rata”.

... Izmjenama Zakona ići ka što većoj uključenosti djece sa invaliditetom u vaspitno obrazovne ustanove, kroz kreiranje prilagođenih programa i aktivnosti, a sve u skladu sa principima Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom i u skladu sa praksom razvijenijih zemalja a uz stručnu pomoć obrazovanih i prepoznatih pojedinaca i organizacija u ovoj oblasti, da bi se što bolje ostvario princip inkluzije osoba sa invaliditetom.

... Uskladiti tekst Zakona sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom, termin djeca sa smetnjama u razvoju (član 28 i član 50) i termin ometenost u razvoju (član 23.) zamjeniti terminom djeca sa invaliditetom.

... Takođe, preporučujemo da se ukinu svi cenzusi na ostvarenje prava po ovom zakonu, i to za roditelje sa invaliditetom i porodice, tj. staratelje, koje imaju djete, ili djecu sa invaliditetom, a sve u cilju postizanja što veće ravnopravnosti i principa jednakih mogućnosti.

DODATNA PREPORUKA:

- ... Kako bi se Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom imala i svoju svrhu u RS i BiH, smatramo da je neophodno da se radi na donošenju adekvatnog zakona o socijalnim uslugama kao što su personalna asistencija, stanovanje uz podršku, zaštićeno stanovanje, pomoć u zbrinjavanju punoljetnih osoba nakon napuštanja ustanova ili hraniteljskih porodica i druge usluge.
- ... Određene usluge danas u RS su definisane Zakonom o socijalnoj zaštiti, i zavise od mogućnosti lokalnih zajednica da li će uopšte i kada biti pokrenute. Ilustracije radi, u RS koja ima 62 lokalne zajednice usluga personalne asistencije postoji samo u tri. Ako tome dodamo da u te tri lokalne zajednice personalnu asistenciju nema više od 15 korisnika, jasno je u kakvim uslovima žive osobe sa invaliditetom u BiH.
- ... Socijalne usluge nisu vezane samo za oblast socijalne zaštite već za sve druge oblasti, jer osobe sa invaliditetom ne mogu biti uključene gotovo ni u jednu oblast života (zdravstvo, obrazovanje, **zapošljavanje, porodični život...**) **bez servisa podrške i usluga.**

ZAKON O OSNOVAMA SOCIJALNE ZAŠTITE, ZAŠTITE CIVILNIH ŽRTAVA RATA I ZAŠTITE PORODICE SA DJECOM F BIH

U Bosni i Hercegovini ne postoji jedinstveni zakon koji reguliše socijalnu zaštitu već se ista uređuje propisima entiteta i Brčko distrikta. Na temelju Ustava Federacije BiH² socijalna zaštita je u podjeljenoj nadležnosti između Federacije BiH i kantona. Federalne vlasti utvrđuju socijalnu politiku i donose zakone, a kantoni također imaju pravo donositi zakone i utvrđivati socijalnu politiku u okviru svoje nadležnosti.

Federalnim zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom³ uređuje se:

- osnove socijalne zaštite građana i njihovih porodica, osnovna prava iz socijalne zaštite i korisnici prava iz socijalne zaštite,
- osnivanje i rad ustanova zaštite i invalidskih udruženja,
- osnovna prava civilnih žrtava rata i članova njihovih porodica,
- osnove zaštite porodice sa djecom,
- finansiranje i druga pitanja od značaja za ostvarivanje osnovnih prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom u Federaciji Bosne i Hercegovine.

² („Službene novine Federacije BiH“, br. 1/94, 13/97, 16/02, 22/02, 52/02, 60/02, 18/03 i 63/03)

³ („Službene novine Federacije BiH“, br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09)

Pod socijalnom zaštitom u smislu navedenog Federalnog zakona podrazumjeva se organizirana djelatnost u Federaciji, usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti njenih građana i njihovih porodica u stanju socijalne potrebe.

Prava iz socijalne zaštite utvrđena Federalnim zakonom su:

- 1) novčana i druga materijalna pomoć
- 2) osposobljavanje za život i rad,
- 3) smještaj u drugu porodicu,
- 4) smještaj u ustanove socijalne zaštite,
- 5) usluge socijalnog i drugog stručnog kadra,
- 6) kućna njega i pomoć u kući,
- 7) osnovna prava lica sa invaliditetom.

Propisima kantona mogu se utvrditi i druga prava iz socijalne zaštite u skladu sa programom razvoja socijalne zaštite i njihovim mogućnostima.

Lica sa invaliditetom i "lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju" su korisnici socijalne zaštite, a pored njih u smislu Zakona korisnici su i:

- 1) djeca bez roditeljskog staranja,
- 2) odgojno zanemarena djeca,
- 3) odgojno zapuštena djeca,
- 4) djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama,
- 5) materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica,
- 6) stara lica bez porodičnog staranja,
- 7) lica sa društveno negativnim ponašanjem,
- 8) lica i porodice u stanju socijalne potrebe, kojima je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

Kantonalnim propisima krug korisnika može se proširiti ovisno o socijalnim programima i ekonomskoj moći kantona.

Lica sa invaliditetom prema Federalnom zakonu su:

- slijepa i slabovidna lica,
- gluha i nagluha lica,
- lica sa poremećajima u govoru i glasu,
- lica sa tjelesnim oštećenjima i trajnim smetnjama u fizičkom razvoju,
- lica sa smetnjama u psihičkom razvoju (lakog, umjerenog, težeg i teškog stepena),
- lica sa kombiniranim smetnjama (višestruko ometena u razvoju).

Lica sa invaliditetom imaju pravo na ličnu invalidninu, dodatak za njegu i pomoć od drugog lica, ortopedski dodatak, pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala, osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija) i prioritetno zapošljavanje.

Pravo na ličnu invalidninu, dodatak za njegu i pomoć od drugog lica i ortopedski dodatak ostvaruju lica sa invaliditetom sa 90% i 100% invaliditeta, a ova prava finansiraju se iz Budžeta Federacije BiH, osim prava na naknadu za pomoć i njegu od strane drugog lica, čiji je invaliditet nastao nakon navršene 65 godine života. Naime, navedena lica ovo pravo trebaju ostvariti na osnovu kantonalnih zakona.

Prava na pomoć i njegu od strane drugog lica ne mogu ostvariti lica sa invaliditetom smještena u institucije socijalne zaštite ili obrazovne institucije, u kojima im je ova vrsta usluga obezbjeđena.

Civilne žrtve rata, koje imaju status lica sa invaliditetom, su razvrstane u šest kategorija, a njihova prava uključuju: ličnu invalidninu ili mjesečno novčano primanje, dodatak

za njegu i pomoć od strane drugog lica, ortopedski dodatak, porodičnu invalidninu, pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala, osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija). Osnovica obračuna novčanih primanja lica sa invaliditetom, koje su istovremeno i civilne žrtve rata, iznosi 70% od osnovice koju ostvaruju ratni vojni invalidi. Sredstva za ovu svrhu se izdvajaju 70% iz Federalnog, a 30% iz kantonalnih budžeta.

Ostala prava koja imaju lica sa invaliditetom pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala, osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija) i prioritetno zapošljavanje, ostvaruju se na osnovu drugih federalnih i kantonalnih zakona i propisa.

Institucije za provođenje federalnog i kantonalnih zakona i propisa su Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva rada i socijalne politike, Institut za medicinsko vještačenje, centri za socijalni rad, opštinski službe nadležne za poslove socijalne zaštite, ustanove i zavodi za smještaj korisnika socijalne zaštite.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

U Federaciji BiH ne postoji jedinstvena definicija osoba sa invaliditetom već se ista različito uređuje u zavisnosti od oblasti na koju se odnosi (socijalna zaštita, profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje, boračko-invalidska zaštita, penzijsko-invalidsko osiguranje, zdravstvo i dr.).

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom utvrđuje prava lica sa invaliditetom (neratni invalidi) i prava civilnih žrtava rata.

Do izmjena i dopuna Zakona 2009. godine lica sa invaliditetom (neratni invalidi) sa stepenom oštećenja organizma od 60 %, 70% i 80% također su imala navedena prava. Međutim, zbog uvođenja u prava velikog broja korisnika preko 100.000 hiljada navedenim promjenama isti su isključeni iz prava zbog nedostatka finansijskih sredstava.

U smislu Federalnog zakona civilna žrtva rata je osoba kod koje je u toku rata ili neposredne ratne opasnosti, usred ranjavanja ili nekog drugog oblika ratne torture nastupilo oštećenje organizma, što uključuje mentalno oštećenje ili značajno narušavanje zdravlja ili nestanak ili pogibiju te osobe. Civilne žrtve rata prema oštećenju organizma razvrstavaju se u šest grupa uzimajući u obzir oštećenje organizma od 60 % - 100%.

Zakonom o pravima branilaca i članova njihovih obitelji⁴ prava u oblasti boračko-invalidske zaštite finansiraju se iz budžeta Federacije BiH. Prema ovom Zakonu ratni vojni invalid definiše se kao lice koje je zadobilo oštećenje organizma najmanje 20% po osnovu rane, povrede, bolesti ili pogoršanja bolesti u sastavu oružanih snaga u razdoblju 18.09.2001. godine do 23.12.1995. godine. U zavisnosti od oštećenja organizma ratni vojni invalidi razvrstavaju se u 10 grupa počev od 20% do 100%. Osnovna novčana primanja ratnih vojnih invalida su lična invalidnina, dodatka za njegu i pomoć drugog lica i ortopedski dodatak.

Profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje lica sa invaliditetom je u nadležnosti entiteta. U F BiH Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom propisuje da osoba sa invaliditetom, u smislu ovog Zakona, je osoba kod koje postoji tjelesno, čulno ili mentalno oštećenje što za posljedicu ima trajnu ili privremenu, a najmanje 12 mjeseci smanjenu

⁴ Službene novine Federacije BiH (br. 33/04, 56/05 i 70/07)

mogućnost rada i zadovoljavanja osobnih potreba u svakodnevnom životu.

U definisanju pojma lica sa invaliditetom polazi se isključivo od medicinskog pristupa (oštećenje organizma) i pritom za različite kategorije u različitim oblastima propisuju se različiti stepeni oštećenja organizma kao osnov za uvođenje u prava (ratni vojni invalidi od 20%-100%, civilne žrtve rata od 60%-100% i neratni invalidi 90% i 100%). Pored toga, primanja ratnih vojnih invalida u odnosu na neratne invalide veća su nekoliko puta.

Za razliku od medicinskog modela u definisanju lica sa invaliditetom, Konvencija UN-a o pravima osoba sa invaliditetom promovira novi pristup koji se sastoji u tome da se invaliditet posmatra u interakciji s različitim barijerama koje mogu ometati njihovo puno i djelotvorno sudjelovanje u društvu ravnopravno sa ostalim njegovim članovima zasnovana na njihovim ljudskim pravima.

Svrha Konvencije je unapređenje zaštite i osiguranje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda osoba sa invaliditetom i unapređivanje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva. Prema Konvenciji osobe sa invaliditetom uključuju osobe sa dugotrajnim fizičkim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjima.

Izmjenama i dopunama „Federalnog zakona o socijalnoj zaštiti“ iz 2009. godine između ostalog propisano je da lice sa invaliditetom koji je nastao nakon 65 godina života a kod kojih je u skladu sa mišljenjem Instituta, utvrđena potreba za korištenja prava na dodatak za njegu i pomoć od drugog lica, to pravo ostvaruju u skladu sa propisima kantona. To je učinjeno s ciljem rasterećenja Federalnog budžeta, ali sa druge strane doprinijelo je diskriminaciji lica sa invaliditetom po kantonima, jer neki ni do danas nisu regulisali ova prava

za navedene lica svojim propisima, što pokazuje analiza kantonalnih propisa.

Federalnim zakonom dodatak na djecu uređuje se propisima kantona što za posljedicu ima različite pristupe u njegovom propisivanju, tako da samo neki kantoni povoljnije regulišu ovo pravo, za roditelje sa invaliditetom i djecu sa invaliditetom i na taj način prouzrokuju diskriminaciju na teritorijalnoj osnovi, što je također predmet ove analize.

Prava na socijalnu pomoć koje se ostvaruje i finansira na nivou kantona u većini kantona nije povoljnije riješeno za lica sa invaliditetom, što znači da nisu priznati njihovi uvećani troškovi koji nastaju zbog invaliditeta. Jedan od pozitivnih izuzetaka je Kanton Sarajevo koje je ovo pravo uvećao za 30% za lica sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

a) Osnovni prijedlozi izmjena i dopuna

Nakon identifikacije neusklađenosti propisa u oblasti socijalne zaštite sa Konvencijom (član 28), u ovom poglavlju predlažu se izmjene i dopune zakona i drugih propisa u cilju njihove harmonizacije sa Konvencijom, odnosno radi poboljšanja sveukupnog položaja osoba sa invaliditetom u F BiH.

- 1 Harmonizirati sve zakone i druge propise u oblasti socijalne zaštite koji važe na teritoriji Federacije BiH s Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom radi primjene njenih standarda u oblasti socijalne zaštite i otklanjanja svih vidova diskriminacije.
- 2 Umjesto važećeg federalnog Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, donijeti četiri nova zakona koji će na sveobuhvatniji i dosljedniji način regulisati

socijalnu zaštitu, zaštitu osoba sa invaliditetom (neratni invalidi), zaštitu civilnih žrtava rata i zaštitu porodice sa djecom.

- 3 Federalnim i kantonalnim zakonima u oblastima socijalne zaštite utvrditi jedinstvenu definiciju osoba sa invaliditetom u duhu s Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom.
- 4 Novim federalnim Zakonom ili izmjenama i dopunama važećeg, vratiti u prava osobe sa invaliditetom (neratni invalidi) sa 60%, 70 %, 80 % invaliditeta koje su izmjenama i dopunama federalnog Zakona 2009. godine nepravedno izostavljene, a sve zbog neodgovarajućih podzakonskih akata i neadekvatnog institucionalnog organizovanja.
- 5 Lica sa invaliditetom koji je nastao nakon 65. godine života, a kod kojih je, u skladu sa mišljenjem Instituta, utvrđena potreba za korištenjem prava na dodatak za njegu i pomoć od drugog lica ponovo vratiti u Federalni socijalni zakon, zbog različitog regulisanja ovog prava za navedena lica na nivou kantona.
- 6 Za sve osobe sa invaliditetom bez obzira na uzrast i uzrok nastanka invaliditeta, utemeljiti jedinstveni institucionalni model za ocjenu stepena invalidnosti, koji bi imao jedinstvene kriterije i postupak zasnovan na Međunarodnoj klasifikaciji funkcionisanja Svjetske zdravstvene organizacije.
- 7 Prava civilnih žrtava rata treba regulisati posebnim zakonom u okviru boračko-invalidske zaštite po uzoru na zemlje u okruženju jer je ostvarivanje njihovih prava vezano za prava boraca i ratnih vojnih invalida.

- 8 Donijeti Zakon o organizacijama osoba sa invaliditetom kojim bi se regulisalo njihovo organizovanje, registrovanje, reprezentativnost i finansiranje ili izmjenama i dopunama važećih zakona o socijalnoj zaštiti u Federaciji BiH, navedena pitanja na prihvatljiviji način urediti za organizaciju osoba sa invaliditetom, u cilju obezbjeđivanja partnerstva organizacija i vlasti, jer iste moraju sudjelovati u procesu konsultacija i donošenju odluka koje se odnose na osobe sa invaliditetom.

b) Druge izmjene i dopune sa preporukama i mjerama

- 1 U Federaciji BiH uspostaviti održiv i konzistentan sistem socijalne zaštite zasnovan na novčanim davanjima i uslugama koje će korespondirati sa potrebama građana kada se nađu u stanju socijalne potrebe, a kada su u pitanju osobe sa invaliditetom koji će biti usmjeren na puno poštivanje njihovih ljudskih prava i obezbjeđivanje jednakih mogućnosti u cilju njihove socijalne inkluzije.
- 2 Na nivou Kantona donijeti zakone o servisima podrške osobama sa invaliditetom u cilju standardizacije kvaliteta socijalnih usluga, potpunijeg i efikasnijeg zadovoljavanja potreba osoba sa invaliditetom i otklanjanja svih vidova diskriminacije po vrsti invaliditeta. Naime, neke vrste usluga tradicionalno se pružaju gluhim, slijepim, osobama sa tjelesnim oštećenjem i osobama sa smetnjama u intelektualnom razvitku kroz institucionalni smještaj, ali je briga o osobama sa Down sindromom i autizmom npr. nedovoljno razvijena.

Donošenjem zakona o servisima podrške osobama sa invaliditetom ubrzao bi se proces njihove deinstitucionalizacije i integracije u društvo, što je humaniji model i u većoj mjeri obezbjeđuje poštivanje njihovih osnovnih ljudskih prava u oblasti socijalne zaštite.

- 3 Na nivou Federacije BiH donijeti Zakon o registru lica sa invaliditetom radi uspostave jedinstvene baze podataka OSI, jer se samo na bazi preciznih podataka mogu kreirati konzistentne politike u oblasti invalidnosti, donositi održivi zakoni i socijalni programi, te spriječiti zloupotrebe u ostvarivanju prava po više osnova.
- 4 Institut za medicinsko vještačenje koji vrši ocjenu stepena invaliditeta potrebno je kadrovski, tehnički i materijalno osposobiti i opremiti kako bi bio u stanju da pruža standardizovane usluge bez obzira na vrstu i uzrok invaliditeta u cilju predupređivanja mogućih zloupotreba i obezbjeđivanja pravičnosti.
- 5 Kroz promjenu socijalnog zakonodavstva na nivou kantona, siromašnim osobama sa invaliditetom osigurati pristup programima javno finansiranog stanovanja pod povoljnijim uslovima.
- 6 Utvrditi egzistencijalni minimum za osobe sa invaliditetom kroz promjenu kantonalnog socijalnog zakonodavstva kako bi iste mogle pokriti osnovne troškove hrane, odjeće, stanovanja i neprekidno poboljšavati životne uslove. Egzistencijalni minimum je od prvorazrednog značaja za osobe sa invaliditetom s obzirom na njihovo siromaštvo i veliku nezaposlenost.
- 7 U okviru penzijsko-invalidskog osiguranja zaštititi prava osoba sa invaliditetom po uzoru na zemlje

Evropske unije, a čiji je invaliditet nastao u toku rada.

[ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI, ZAŠTITI CIVILNIH ŽRTAVA RATA, ZAŠTITI PORODICE SA DJECOM (TUZLANSKI KANTON)

Oblast socijalne zaštite osoba sa invaliditetom u Tuzlanskom Kantonu regulisana je **Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata, zaštiti porodice sa djecom** ("Službene novine Tuzlanskog kantona" broj: 12/00 5/02, 13/03, i 8/06). Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata, zaštiti porodice sa djecom donijela je Skupština Tuzlanskog kantona na sjednici održanoj 28.07.2000. godine. Korisnici socijalne zaštite u smislu Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom su lica i porodice koje se nalaze u stanju socijalne potrebe među kojima su i lica sa invaliditetom i lica ometena u psihofizičkom razvoju. Za nadzor nad provođenjem ovog Zakona drugih propisa i općih akata donesenih u skladu sa ovim Zakonom vrši Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak.

Ovim Zakonom se uređuju:

- socijalna zaštita građana i njihovih porodica,
- iznosi novčanih i drugih davanja, uslovi postupak sticanja prava iz socijalne zaštite i korisnici prava iz socijalne zaštite;
- osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite i postupak osnivanja invalidskih udruženja;
- uslovi, način i postupak ostvarivanja prava civilnih žrtava rata i članova njihovih porodica;
- uslovi, način, postupak, organi i finansiranje prava porodice sa djecom;
- način naplate novčanih iznosa za „Dječiju nedjelju“ i način njihovog raspoređivanja;

finansiranje i druga pitanja od značaja za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata, zaštiti porodice sa djecom Tuzlanskog Kantona (U daljem tekstu: Zakon TK) osobe sa invaliditetom prvi put spominje u članu 3. pomenutog zakona kao korisnike socijalne zaštite i to kao : *“lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju”*(stav. 5)

Navedeni Zakon kaže da su lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom i psihičkom razvoju: slijepa i slabovidna, gluha i nagluha, lica s poremećajima u govoru i glasu, lica sa tjelesnim oštećenjima i trajnim smetnjama u fizičkom razvoju, te lica ometena u psihičkom razvoju i sa lica kombiniranim smetnjama.

Pitanje **stalne novčane pomoći** za osobe sa invaliditetom regulisano članom 15. Zakona TK.

Navedeni Zakon **novčanu naknadu za pomoć i njegu od stane dugog lica** reguliše članom 19 dok član 21 kaže: *“lica s težim i teškim stepenom invaliditeta ostvaruju pravo na novčanu naknadu bez obzira na visinu primanja i da li su osposobljena za život i rad.”* Treba naglasiti da nije data definicija pojma “invaliditet” kao ni kriteriji po kojem se određuje ko su lica s težim i teškim stepenom invaliditeta.

(36)

Pitanje **osposobljavanja za rad** i sticanje uslova za ostvarivanje ovog prava spomenuto je u **članu 29.** Zakona TK.

Pravo na **kućnu njegu i pomoć** regulisano je članom 42 Zakona TK.

Osnivanje **udruženja za zaštitu prava i interesa osoba sa invaliditetom** spominje se u članu 79. Zakona TK gdje

se kaže: *U cilju ostvarivanja boljeg položaja i zaštite djece ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju i zadovoljavanje njihovih potreba ovisno o stepenu invalidnosti mogu se osnivati **invalidska udruženja**, kao udruženja građana.*

Invalidska udruženja osnivaju se na način i po postupku utvrđenom ovim Zakonom i Federalnim zakonom.“

Terminologija u navedenom članu Zakona TK je diskriminatorna, te je u skladu s tim treba mijenjati. Isti problem javlja se i u članu U članu 80. Zakona TK a on glasi:

*„Bliže odredbe postupka osnivanja **invalidskih udruženja** kao i druga pitanja od značaja za rad tih udruženja utvrđuju se posebnim propisom, kojeg donosi Vlada Kantona na prijedlog ministra.“*

Član 81. Zakona TK govori o **civilnim žrtvama rata** gdje daje definiciju samog pojma i kaže: *„Civilna žrtva rata, u smislu ovog Zakona, je lice kod koje je nastupilo tjelesno oštećenje zbog rane, ozljede ili bolesti, zadobivene, odnosno pogoršane ili ispoljene pod okolnostima iz Federalnog Zakona. Civilnim žrtvama rata, odnosno članovima porodica civilnih žrtava rata, smatraju se i druga lica kojima je svojstvo priznato Federalnim zakonom.“*

Član 89. Reguliše pitanje dječijeg dodatka dok se u član 92. posebno spominju djeca sa invaliditetom gdje se kaže:

„Djetetu bez oba ili jednog roditelja, porodici koja ima dijete ometeno u fizičkom ili psihičkom razvoju i porodici u kojoj su oba ili jedan roditelj invalidi, pripada pravo na dječiji dodatak bez obzira na imovinske uslove, uvećan za 50%.“

Prijedlozi izmjena i dopuna

Analizom Zakona TK ustanovljena njegova neusklađenosti sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom u smislu korištenja neadekvatne terminologije pa se u skladu s tim predlažu izmjene u članovima **79.** i **80.** zakona TK gdje će termini **invalidskih udruženja** biti zamijenjeni sa terminom **udruženja osoba sa invaliditetom**.

Sličan problem je i sa članom **92.** Zakona TK, gdje se koristi termin „**invalid**“. Predlažemo da se taj termin zamijeni sa terminom „**osoba sa invaliditetom**“.

Tokom analize primjećena je manjkavost u članu 21 Zakona TK, gdje je neophodno dati tačne odrednice ko su osobe sa „težim i teškim invaliditetom“ koje ostvaruju naknadu za njegu i pomoć.

... **U članu 21. Zakona treba navesti sljedeće:**

„lica sa stepenom invaliditeta od 80 do 100 % invalidnosti ostvaruju pravo na novčanu naknadu za pomoć i njegu bez obzira na visinu primanja i da li su osposobljeni za rad.,,

Nadalje, potrebno je navesti po kom osnovu je ustanovljeno da su ta lica sa 80 do 100% invaliditeta.

Osim navedenog u Zakon TK potrebno je uvrstiti i prava osoba sa invaliditetom čiji je invaliditet nastao nakon 65 godine starosti.

Naredni problem na čijem rješavanju treba raditi je provođenje Zakona TK čime se dodatno krše prava osoba sa invaliditetom:

Kroz iskustva predstavnika udruženja osoba sa invaliditetom ustanovljeno je djelimično sprovođenje člana 89. Zakona TK koji kaže da djeca roditelja koji su osobe sa invaliditetom imaju pravo na dječiji dodatak **bez obzira na imovinsko stanje**. Međutim, iskustva iz prakse govore da određeni broj djece ostaje bez dječijeg

doplata jer su im roditelji u radnom odnosu. Potrebno je izvršiti određen pritisak na one koji su zaduženi za provođenje ovog Zakona, u ovom slučaju radi se o Ministarstvu za rad, socijalnu politiku i povratak Tuzlanskog kantona, da se da naloži službenicima zaduženim za ovo pitanje da bezuslovno provode navedeno u članu 89. Zakona TK.

ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI (HERCEGOVAČKO- NERETVATNSKI KANTON)

Oblast socijalne zaštite osoba s invaliditetom u Hercegovačko-neretvanskom Kantonu regulisana je Zakonom o socijalnoj zaštiti (U daljem tekstu: Zakon HNK) kojeg je usvojila Skupština Hercegovačko-neretvanskog Kantona na sjednici održanoj 03.02.2005. godine, a stupio je na snagu osmog dana od dana objavljivanja Službenim novinama Hercegovačko-neretvanskog Kantona.

Ovim Zakonom bliže se uređuje:

- socijalna zaštita građana i njihovih porodica;
- iznosi novčanih i drugih davanja, uslovi i postupak sticanja prava iz socijalne zaštite i korisnici prava iz socijalne zaštite;
- osnivanje, upravljanje i rad ustanova socijalne zaštite i postupak osnivanja udruženja lica sa invaliditetom;
- postupak za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite;
- finansiranje, nadzor, kaznene odredbe i druga pitanja od značaja za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite.

Nadzor nad provođenjem Zakona, drugih propisa i općih akata donesenih u skladu sa ovim zakonom vrši Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike Hercegovačko-neretvanskog Kantona.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o socijalnoj zaštiti Hercegovačko-neretvanskog Kantona osobe sa invaliditetom prvi put spominje u **članu 5.** stavu 5. kao korisnike socijalne zaštite i lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe i to kao: „**lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju**“, ali nigdje ne daje konkretnu definiciju navedenog pojma.

Pomenuti zakon reguliše pravo **na stalnu novčanu pomoć u članu 15.** i za osobe sa invaliditetom gdje se kaže: „**Za domaćinstvo koje ima lice sa invaliditetom i lice sa stalnim smetnjama u fizičkom ili psihičkom razvoju, prihodi nisu dovoljni za izdržavanje, ako ukupna primanja po članu domaćinstva, mjesečno ne prelaze 15% prosječne plate.**“

Pravo za osposobljavanje za život i rad za osobe sa invaliditetom u Zakonu koji je predmet analize spominje se u članu 29. gdje stoji: „**Pravo za osposobljavanje za život i rad ostvaruju djeca ometena u psihofizičkom razvoju i odrasla lica sa umanjenim psihofizičkim sposobnostima na način i pod uvjetima utvrđenim ovim zakonom.**“

Član 34. Zakona govori o smještaju lica i drugu porodicu. Bitno je naglasiti da se nigdje u Zakonu ne spominju posebni uslovi ili kriteriji kada je u pitanju smještaj u drugu porodicu lica sa invaliditetom. Isti problem uočen je i u dijelu Zakona koji govori o smještaju u ustanovu socijalne zaštite (**član 40.**)

40

U **Članu 70. Zakona HNK** treba istaknuti neusklađenost terminologije sa Konvencijom UN-a o pravima osoba s invaliditetom. Analizom usklađenosti Zakona o socijalnoj zaštiti Hercegovačko-neretvanskog kantona sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom utvrđeno

je da terminologija u članu 70. Zakona u suprotnosti sa članom 3. stavom 2. gdje se kaže da je jedno od osnovnih načela Konvencije načelo nediskriminacije, pa kaže: Dom za djecu ometenu u fizičkom ili psihičkom razvoju omogućava smještaj, ishranu, odgoj, dijagnosticiranje, uvježbavanje i osposobljavanje umjereno, teže i **teško zaostale djece u fizičkom ili psihičkom razvoju** ili višestruko ometene u razvoju, a prema sklonostima ili sposobnostima. U navedenom članu diskriminacija se ogleda u terminu „teško zaostale djece“ koji je treba zamijeniti prikladnim terminom koji neće sadržavati diskriminirajuće odrednice ni po kom osnovu.

Smještaj osoba s invaliditetom spominje se u članu 79. Zakona HNK gdje stoji : „Dom za socijalno i zdravstveno zbrinjavanje lica sa invaliditetom i drugih lica vrši smještaj odraslih, fizički ili mentalno invalidnih lica, lica sa trajnim smetnjama u fizičkom ili psihičkom razvoju, duševno oboljelih i hronično bolesnih lica, lica sa specifičnim oboljenjima i lica sa društveno negativnim ponašanjem, ako ne postoje bolji uslovi za smještaj u vlastitoj ili drugoj porodici ili drugoj ustanovi, a nije im neophodno bolničko liječenje ili je bolničko liječenje završeno.”

Prijedlozi izmjena i dopuna

Kada je riječ o usklađenosti Zakona HNK sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom u prvom redu treba istaći terminološku neusklađenost s posebnim naglaskom na zvanično usvojen termin „**osobe sa invaliditetom**“. Naime, u Zakonu HNK prisutni su termini koji se mogu protumačiti kao diskriminirajući. Ranije je naveden primjer člana 70. Zakona HNK u kojem nalazimo termine: „**teško zaostale djece u fizičkom ili psihičkom razvoju** ili višestruko ometene u razvoju.“ **Prijedlog je da se citirani dio teksta člana 70 uskladi sa terminologijom predloženom UN Konvencijom.**“

Potrebno je izvršiti izmjene u Zakonu HNK koji govori o smještaju lica u drugu porodicu (**član 34.**) Manjkavost se ogleda u činjenici da nisu navedeni posebni uslovi za smještaj osoba sa invaliditetom čime njihova prava mogu biti ugrožena.

Osim navedenih, uočena je manjkavost Zakona HNK u smislu neusklađenosti sa Zakonom osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Federalni zakon)⁵ što automatski otežava ostvarivanja određenih prava osoba sa invaliditetom:

Nigdje u Zakonu HNK se ne spominju prava civilnih žrtava rata iako je Federalnim zakonom rečeno da određena prava ostvaruju preko kantonalnih zakona. Kao primjer navodimo član 58. Federalnog zakona gdje se kaže da se prava se na pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala, osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, pre-kvalifikacija i dokvalifikacija) i prioritarno zapošljavanje ostvaruju putem kantonalnih zakona. Iz navedenog zaključujemo da je potrebno u Zakon HNK uvrstiti i prava civilnih žrtava rata.

Nadalje, u zakon HNK potrebno je uvrstiti i prava osoba sa invaliditetom čiji je invaliditet nastao nakon 65 godine starosti jer to ovim zakonom nije regulisano.

(42)

[**ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI, ZAŠTITI CIVILNIH
ŽRTAVA RATA ZAŠTITI PORODICE SA DJECOM
BOSANSKO - PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE**

⁵ "Službene novine Federacije BiH", br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata zaštiti porodice sa djecom Bosansko - podrinjskog kantona Goražde usvojen je 25. 05. 2000. godine od strane Skupštine Bosansko - podrinjskog kanton Goražde. Nadzor nad provođenjem ovog zakona zakonitošću rada ustanova i stručni nadzor nad ustanovama koje je osnovao Kanton, odnosno općina vrši Kantonalno ministarstvo. Kraći opis

Ovim Zakonom bliže se uređuje:

- socijalna zaštita građana i njihovih porodica, korisnici prava iz socijalne zaštite i osnovna prava iz socijalne zaštite;
- uvjeti i postupak sticanja prava iz socijalne zaštite, kao i iznosi novčanih i drugih davanja;
- osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite;
- postupak osnivanja invalidskih udruženja;
- uvjeti, način i postupak ostvarivanja prava civilnih žrtava rata i članova njihovih porodica;
- uvjeti, način i postupak, organi i finansiranje prava porodice sa djecom;
- finansiranje i druga pitanja od značaja za ostvarivanja prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon BPK prvi put spominje osobe sa invaliditetom u svom članu 1, i kaže da se između ostalog, ovim Zakonom BPK uređuje „*postupak osnivanja invalidskih udruženja.* „

Na samom početku primjećujemo terminološku neusklađenost sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Zakon BPK u **članu 2.** daje objašnjenje pojma **socijalna zaštita**: „*Socijalna zaštita u smislu ovog zakona, je organizirana djelatnost u Kantonu, usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti njenih građana i njihovih*

porodica u stanju socijalne potrebe. „ i u nastavku ovog člana dalje pojašnjava: „**Socijalnom potrebom**, u smislu stava 1. ovog člana, smatra se trajno ili privremeno stanje u kojem se nalazi građanin ili porodica, prouzrokovano ratnim događajima, elementarnim nesrećama, općom ekonomskom krizom, psihofizičkim stanjem pojedinaca ili drugih razloga, koje se ne mogu otkloniti bez pomoći drugog lica.,,

Osobe sa invaliditetom dalje se spominju u **članu 4.** Zakona BPK kao korisnici socijalne zaštite i to kao: „lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju,, bez dodatnog objašnjavanja citiranih pojmova.

Kada je riječ o **uvjetima i postupcima sticanja prava na novčanu i drugu materijalnu pomoć** Zakon BPK kaže da se novčana i druga materijalna pomoć sastoji se od:

- stalne novčane pomoći,
- novčane naknade za pomoć i njegu od strane drugog lica,
- druge materijalne pomoći (**član 6.**)

Član 9 Zakona BPK, u smislu određivanja o radnoj sposobnosti poziva se na Federalni zakon, i to njegov **član 23** koji kaže:

„Nesposobnim za rad, odnosno spriječenim u ostvarivanju prava na rad, u smislu ovog zakona, smatra se lice:

- 1) *potpuno nesposobno za samostalni rad i privređivanje,*
- 2) *lice starije od 65 godina (muškarac), odnosno 60 godina (žena),*
- 3) *žena za vrijeme trudnoće, porođaja i poslije porođaja, u skladu sa propisima o radu,*
- 4) *roditelji, očuh, maćeha ili usvojilac koji se stara o jednom ili više djece do jedne godine života, a*

nema članove porodice ni srodnike koje su po zakonu obavezni da ga izdržavaju ili ako ih ima, da ta lica nisu u mogućnosti da izvršavaju obavezu izdržavanja,

- 5) dijete do navršene 15 godine života, a ako je na redovnom školovanju do navršene 27 godine života,*
- 6) lice sa trajnim smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju,*
- 7) lice koje u porodici njeguje lice sa invaliditetom ili teško oboljelo lice, ukoliko je utvrđeno da je tom licu prijeko potrebna pomoć i njega od strane drugog lica.,,*

Član 19 Zakona BPK kaže: “*Djeca i odrasla lica sa invaliditetom i lica sa trajnim smetnjama u fizičkom ili psihičkom razvoju ostvaruju pravo na novčanu naknadu za pomoć i njegu od strane drugog lica bez obzira na visinu primanja.*”

Uvjeti za sticanje prava na osposobljavanje za život i rad spomenuti su u **članu 25. Zakona BPK koji kaže:** “*Pravo na osposobljavanje za život i rad ostvaruju djeca ometena u psiho-fizičkom razvoju i odrasla lica sa umanjenim psiho-fizičkim sposobnostima na način i pod uvjetima utvrđenim ovim i federalnim zakonom.*”

Zakon BPK kaže da procjenu o postojanja osnova za sticanju prava na osposobljavanje za život i rad vrši Stručna komisija iz člana 10. stav 2. ovog zakona. Navedeni član 10 stav 2. kaže da “Stručna komisija za ocjenjivanje sposobnosti i razvrstavanje djece ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju koju obrazuje nadležni organ općine, a u drugom stepenu Stručna komisija koju obrazuje Kantonalno ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice (u daljem tekstu: Kantonalno ministarstvo).”

Bitno je naglasiti da nisu navedeni kriteriji kako i na koji način se sastavlja navedena komisija.

Pravo na novčanu naknadu za pomoć i njegu od strane drugog lica regulisano je članom 16 Zakona BPK.

Član 19. Zakona BPK govori o pravima osoba sa invaliditetom i kaže: “Djeca i odrasla lica sa invaliditetom i lica sa trajnim smetnjama u fizičkom ili psihičkom razvoju ostvaruju pravo na novčanu naknadu za pomoć i njegu od strane drugog lica bez obzira na visinu primanja. “

Član 20 kaže: “Potpuno slijepoj osobi i osobi sa teškim invaliditetom koja je u radnom odnosu i kojoj je za odlazak i povratak sa posla prijeko potrebna stalna pomoć drugog lica, novčana naknada za njegu i pomoć iznosi 25 % od prosječne plaće privrede Kantona. “Treba naglasiti da nije jasno navedeno šta se podrazumijeva pod pojmom “**teški invaliditet**” i da je ostavljen prostor za davanje neobjektivnih mišljenja po pitanju stepena invalidnosti.

Druge materijalne pomoć regulisane su članovima od 21 do 24 Zakona BPK.

Peti dio Zakona BPK (od 25 do 29 člana) tiču se uvjeta za sticanje prava na osposobljavanje za život i rad

U šestom dijelu Zakona BPK (od 30 do 36 člana) regulisana su pitanja vezana za smještaj u drugu porodicu.

Smještaj u ustanovu socijalne zaštite regulisan je u sedmom dijelu Zakona BPK (od 37 do 42 člana)

Član 43 Zakona BPK kaže da usluge socijalnog i drugog stručnog rada mogu ostariti pojedinci , porodice u skladu sa članom 46 Federalnog zakona.

Kućna njega i pomoć u kući regulisana je **članom 44** Zakona BPK koji se poziva na Federalni zakon, pa se kaže: „Pravo na kućnu njegu i pomoć u kući mogu ostvariti lica na način utvrđen ovim i federalnim zakonom.

Pravo iz stava 1. ovog člana obezbjeđuje se putem nadležnog Centra za socijalni rad, odnosno općinske službe, a na osnovu angažovanja i saradnje sa humanitarnim organizacijama, udruženjima građana, vjerskim zajednicama i organizacijama koje one osnivaju, stranim fizičkim ili pravnim licima. „

Zakon BPK kaže da se krug korisnika i prava iz socijalne zaštite može proširiti iako ne navodi u skladu s kojim kriterijima i uslovima se to može dogoditi. (**član 45**)

Osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite u Zakonu BPK regulisano je **od 46 do 51 člana**.

O osnivanju i poslovima koje obavlja Centar za socijalni rad govori se **od 52 do 58 člana**.

Član 52. Zakona BPK kaže: „Centar za socijalni rad osniva se radi obavljanja poslova neposredne socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom utvrđenih ovim i federalnim zakonom, kao i radi obavljanja drugih poslova utvrđenih zakonom, drugim propisima i općim aktima.“ Treba naglasiti činjenicu da se u ovom članu zakona ne spominju osobe s invaliditetom iako smatram da bi trebale, zbog činjenice da Centar za socijalni rad mora predstavljati izuzetno važnu ustanovu u procesu ostvarivanja prava osoba s invaliditetom.

Slično se dešava i u **članu 53 stav 11** Zakona BPK koji kaže da Centar za socijalni rad „sarađuje sa građanima, mjesnim zajednicama, društvenim i radnim organima i organizacijama, udruženjima građana, pravosudnim organima i drugim organima koji mogu doprinijeti unapređenju kvaliteta socijalnog rada i socijalne zaštite.“

Dom za djecu bez roditeljskog staranja u Zakonu BPK spominje se od u **članovima 59 i 60**.

Članovi od 61 do 67 baziraju se na pitanja vezana za dom za zaštitu odraslih i starih lica.

Organizacija rada i nadzor nad stručnim radom ustanova socijalne zaštite u Zakonu BPK regulisani su **od 68 do 77 člana** ovog Zakona.

Član 78 bazira se na kako u zakonu stoji „invalidska udruženja“ gdje se kaže: „*U cilju ostvarivanja boljeg položaja i zaštite lica sa invaliditetom i zadovoljavanja njihovih potreba, ovisno od vrste i stepena invalidnosti, mogu se osnovati invalidska udruženja, kao udruženja građana (u daljem tekstu: invalidska udruženja).*

Invalidska udruženja osnivaju, u skladu sa federalnim propisom o udruživanju građana, lica sa invaliditetom sama, ili ako to nije moguće zbog stepena invaliditeta, roditelji tih lica, nastavno i drugo osoblje u ustanovama specijalnog obrazovanja i drugi građani.

U utvrđivanju politike za ostvarivanje programa socijalne zaštite, Kanton ostvaruje saradnju sa invalidskim udruženjima.“ Treba naglasiti da i u ovom članu imamo termin „invalidska udruženja“ koji nije u skladu sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Pitanja vezana za prava civilnih žrtava rata u Zakonu BPK regulisana su u **članovima 79 do 87** gdje osim definisanja pojma civilne žrtve rata imamo:

48

- Prava civilnih žrtava rata
- Zdravstvenu zaštitu i uvjete za sticanje prava civilnih žrtava rata
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacije

- Prioritetno zapošljavanje.

Tako u **članu 80** Zakona BPK , zbog korištenja pojma "invalid" ponovo imamo terminološku neusklađenost sa UN konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Naime, član 80 glasi: *"Radi ostvarivanja prava utvrđenih ovim i federalnim zakonom **invalidi** se razvrstavaju prema utvrđenom procentu tjelesnog oštećenja u šest grupa utvrđenih federalnim zakonom."*

*Isto tako u **članu 87** se spominju "vojni invalidi" kao i "oštećenje invalida".*

Pitanja vezana za zaštitu porodice sa djecom Zakon BPK reguliše **od 88 do 119 člana**.

Bitno je napomenuti da član **94 stav 2** Zakona BPK kaže: *"Djetetu bez oba ili jednog roditelja, porodici koja ima dijete ometeno u fizičkom ili psihičkom razvoju i porodici u kojoj su oba ili jedan **roditelj invalidi**, pripada pravo na dječiji dodatak bez obzira na imovinske uvjete, uvećan za 50%."*, gdje ponovo imamo problem u terminologiji.

Dječiji dodatak regulisan je **članom 97** gdje se kaže: *„Pravo na dječiji dodatak obavezno pripada djetetu do navršene 15 godine života ukoliko ispunjava uvjete predviđene ovim zakonom. Djece starija od 15 godina života ostvaruju pravo na dječiji dodatak:*

- 1 ako se nalaze na redovnom obrazovanju u osnovnim, srednjim, višim školama, akademijama ili fakultetu, ali najduže do navršene 27 godine života;
- 2 ako su nesposobni za samostalan život i rad, a nesposobnost je nastupila do 15 godine života ili u toku redovnog obrazovanja, a najduže do navršene 27 godine života.“

U navedenom članu se ne spominju kriteriji po kojima je neko dijete „nesposobno za samostalan život i rad“.

Član 108 kaže da jedan od roditelja djeteta sa težim smetnjama u razvoju u slučaju da se radi o samohranom roditelju ili da su oba roditelja zaposlena, a dijete nije smješteno u ustanovu socijalno-zdravstvenog zbrinjavanja, ima pravo na naknadu plaće za polovinu punog radnog vremena kada ne radi u iznosu od 40% od ostvarene plaće u periodu od šest mjeseci prije otpočinjanja korištenja ovog prava, s tim što ta naknada ne može biti manja od 35% od zadnje objavljene prosječne plaće u privredi Kantona. Spomenutu naknadu isplaćuje poslodavac.

Postupak za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom u Zakonu BPK regulisan je od **120 do 130 člana**.

Članovi od 131 do 133 regulišu finansiranje socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom.

Na kraju imamo nadzor nad provođenjem zakona (**član 134.**), kaznene odredbe (od **135 do 138 člana**) i prelazne i završne odredbe (**od 138 do 143 člana**)

Prijedlozi izmjena i dopuna

Analizom Zakona BPK ustanovljeno je da spomenuti zakon već na samom početku pokazuje svoju neusklađenost sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. Naime, u **članu 1** imamo termin „invalidska udruženja“ koji treba biti zamijenjen sa terminom „**udruženja osoba sa invaliditetom**“.

U članu 20 Zakona BPK navodi se da potpuno slijepoj osobi i osobi sa teškim invaliditetom koja je u radnom odnosu i kojoj je za odlazak i povratak sa posla prijeko potrebna stalna pomoć drugog lica, novčana naknada za

njegu i pomoć iznosi 25 % od prosječne plaće privrede Kantona. U ovom članu sporna je kvalifikacija „teški invaliditet“ koja ostavlja prostor za neobjektivnu ocjenu stepena invalidnosti pa je u skladu s tim potrebno **mijenjati u „osobe sa stepenom invalidnosti 90% i 100 %.“**

Potrebno je izvršiti izmjene i dopune člana 45 Zakona BPK u smislu da će se tačno navesti pod kojim uslovima se krug korisnika i prava iz socijalne zaštite može proširiti.

Nadalje, **u član 52** Zakona BPK osim navedenih **treba navesti i osobe sa invaliditetom kao bitne korisnike zaštite Centra za socijalni rad.**

Slične izmjene treba napraviti i u **članu 53** zakona gdje će se osim navedenih dodati i saradnja sa organizacijama osoba sa invaliditetom. Time će se još više naglasiti važnost saradnje Centra i osoba sa invaliditetom i njihovih organizacija u procesu ostvarivanja prava ove osjetljive društvene kategorije.

Član 78 ponovo pokazuje terminološku neusklađenost zakona koji je predmet analize sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. U navedenom članu u nekoliko navrata se koristi termin „invalidska udruženja“ koji treba mijenjati u „**udruženja osoba sa invaliditetom.**“

Isti problem imamo u **članu 80** gdje se koristi riječ „invalid“ koju treba zamijeniti sa „**osoba sa invaliditetom**“, koji se ponovo javlja u **članovima 87** sa termina „vojni invalidi“ kao i „oštećenje invalida“ koje treba mijenjati u „osoba čije je invaliditet nastao dok je bio pripadnik vojske“ i „osoba sa invaliditetom“, pa u **članu 94** gdje se spominje „roditelj invalidi“ koji je neophodno zamijeniti sa „roditelj osoba sa invaliditetom“.

U **članu 97** Zakona BPK koji govori o dječijem dodatku potrebno je dodati tačne kriterije po kojima je neko dijete „nesposobno za samostalan život i rad“.

Slično je i sa **članom 108** gdje potrebno je dopuniti sa jasnim odrednicama šta se smatra pod „težim smetnjama u razvoju“. U oba slučaja izbjegli bi se eventualni problemi oko neobjektivnih ocjenjivanja ili kategorizacije.

Osim navedenih izmjena i dopuna u Zakon BPK treba uvrstiti prava osoba sa invaliditetom čiji je invaliditet nastao nakon 65 godine starosti.

[**ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI, ZAŠTITI CIVILNIH ŽRTAVA RATA I ZAŠTITI PORODICE SA DJECOM KANTONA SARAJEVO**

Kroz ovaj zakon se uređuje:

- djelatnost socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom;
- iznosi novčanih i drugih davanja na osnovu prava iz socijalne zaštite utvrđenih Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom ("Službene novine Federacije BiH", broj 36/99 i 54/04, 39/06 i 14/09)) - (u daljem tekstu: Federalni zakon) i ovim zakonom, uvjeti i postupak za sticanje tih prava i njihovo finansiranje;
- uvjeti, način i postupak ostvarivanja prava i finansiranje civilnih žrtava rata utvrđenih Federalnim zakonom i ovim zakonom;
- uvjeti, način, postupak ostvarivanja prava i finansiranje osnovnih prava porodice sa djecom utvrđenih Federalnim zakonom i ovim zakonom;
- ustanove socijalne zaštite i uvjeti za njihovo osnivanje;

- rad i finansiranje invalidskih udruženja;
- nadzor nad provođenjem ovog zakona;
- i druga pitanja od značaja za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom

Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo (Službene novine Kantona Sarajevo, br. 16/02, 8/03, 2/08 i 21/08) za korisnike socijalne zaštite propisani su oblici socijalne zaštite. Sva prava utvrđena po osnovu naprijed navedenih zakona lica i porodice u stanju socijalne potrebe ostvaruju u Službama socijalne zaštite prema mjestu prebivališta podnosioca zahtjeva.

Korisnici prava iz oblasti socijalne zaštite su:

- djeca bez roditeljskog staranja,
- odgojno zanemarena djeca,
- odgojno zapuštena djeca,
- djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama,
- lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju,
- materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica,
- stara lica bez porodičnog staranja, lica sa društveno negativnim ponašanjem,
- lica i porodice u stanju socijalne potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite,
- lica i porodice koja bi svoju socijalnu sigurnost trebala ostvariti od primanja u skladu sa članom 8. Kantonalnog zakona, a ta primanja nisu dovoljna za podmirivanje osnovnih životnih potreba,
- lica izložena zlostavljanju i nasilju u porodici.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Pravo na stalnu socijalnu pomoć imaju lica i porodice po slijedećim uvjetima: 1. da su nesposobni za rad i privređivanje, 2. da nemaju dovoljno prihoda za

izdržavanje, 3. da nemaju članova porodice koji su obavezni da ih izdržavaju ili ako ih imaju da ta lica nisu u stanju da ih izdržavaju.

Isplata naknade umjesto plaće ženi majci u radnom odnosu za vrijeme trudnoće i porođaja propisana je Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo (Službene novine Kantona Sarajevo, br. 16/02, 8/03, 2/08 i 21/08) i naredbom o iznosima po Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo (Službene novine Kantona Sarajevo, broj 20/08).

Sva propisana prava utvrđena zakonskim i podzakonskim aktima koji regulišu ovu oblast, ostvaruju se u općinskom organu uprave prema mjestu prebivališta podnosioca zahtjeva

Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo finansira/sufinansira projekte udruženja iz oblasti rada, socijalne politike, raseljenih lica i izbjeglica jedino putem javnog poziva koji se objavljuje u dnevnim novinama

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo (Službene novine Kantona Sarajevo br. 16/02, 08/03, 02/06, 21/06, 17/10, 26/12, 15/13) je u više navrata izmjenjen i dopunjen te je neophodno usvojiti novi cjelovit tekst Zakona.

54

Ovaj Zakon je adekvatno propisao oblasti kao što su Pravo na dječji dodatak, Prava koja ostvaruju osobe s invaliditetom iznad 65 godina života, Pravo na socijalnu pomoć, Prava i finansiranje civilnih žrtava rata.

Zakon je velikim dijelom harmoniziran sa Federalnim propisima osim u oblasti usluga socijalnog rada, odnosno socijalnim uslugama.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Prijedlog za usaglašavanje sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom (Član 19) ali i sa Federalnim Zakonima i Standardima bi mogao biti kao što slijedi u nastavku:

U zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom iza člana 61 dodati član 61a:

Stanovanje u zajednici uz podršku

- (1) *Stanovanje u zajednici uz podršku je poseban oblik smještaja jedne ili više osoba zajedno, u pravilu do pet osoba, tokom 24 sata dnevno, uz organiziranu stalnu ili povremenu pomoć stručne ili druge osobe u osiguravanju osnovnih životnih potreba te socijalnih, radnih, kulturnih, rekreacijskih i drugih potreba.*
- (2) *Stanovanjem u zajednici uz podršku smatra se stanovanje u zajednici stambenih jedinica.*
- (3) *Stručna pomoć i potpora iz stava 1. ovoga člana može se korisniku pružati u stanu i tokom njegovih organiziranih aktivnosti izvan stana*
- (4) *Plaćanje troškova smještaja iz stava 1. i zaključivanje ugovora vrši se na način utvrđen ovim Zakonom.*
- (5) *Pravna lica koja su registrovana za zbrinjavanje socijalno osjetljivih osoba mogu pružati usluge smještaja koje podrazumjeva "stanovanje u zajednici uz podršku".*
- (6) *Kantonalno ministarstvo donijet će u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona posebni Pravilnik kojim će regulisati način, postupak, uslovi i druga pitanja koja se odnosi na smještaj koji podrazumijeva "stanovanje u zajednici uz podršku".*

Osnovnu/izvornu verziju Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom KS sa svim njegovim izmjenama i dopunama bi trebalo terminološki uskladiti sa Konvencijom Ujedinjenih Nacija

o pravima osoba sa invaliditetom. To bi podrazumjevalo zvanično usvajanje termina: „osobe s invaliditetom“ ali i drugih termina „Osobe sa intelektualnim teškoćama“, „Osobe sa tjelesnim teškoćama“, itd.

[ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI, ZAŠTITI CIVILNIH ŽRTAVA RATA I ZAŠTITI PORODICE SA DJECOM ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Zakon je objavljen u Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona br 13 od 26.07.2007. godine.

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Zeničko-dobojskog kantona donešen je relativno kasno u odnosu na druge nivoe i kantone. Zakon je generalno pratio principe Federalnog zakona iz ove oblasti, ali dijelom i međunarodne norme. Kao takav ima oblasti koje je moguće unaprijediti kako bi bile usklađene sa UN Konvencijom. Tako postoje oblasti koje u cjelosti treba iznova definisati.

Ovaj zakon osigurava jednakost u principu i uživanju sadržanih prava. Zakon zabranjuje bilo koji oblik diskriminacije, indirektna ili direktna po bilo kom osnovu kao što je rasa, pol, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovina, rođenje ili drugi status.

Djelatnost socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom je od interesa za Kanton, kojom se osigurava i ostvaruje pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba, socijalno ugroženih, nesposobnih i drugih lica, koje one same ili uz pomoć članova porodice ne mogu zadovoljiti, zbog nepovoljnih ličnih, ekonomskih, socijalnih i drugih okolnosti.

Korisnici socijalne zaštite po ovom zakonu su lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe i to:

- djeca bez roditeljskog staranja;

- odgojno zanemarena djeca;
- odgojno zapuštena djeca;
- djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama;
- lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju;
- materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica;
- stara lica, bez porodičnog staranja;
- lica sa društveno negativnim ponašanjem;
- lica ovisna o psihoaktivnim supstancama;
- lica i porodice u stanju socijalne potrebe, kojima je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

... Oblast Definisane vrste invaliditeta i terminologija

Ovim zakonom su u Članu 13. definisana lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom i psihičkom razvoju, međutim terminologija i lista kojom se definišu vrste invaliditeta dijelom nije adekvatna i kao takva bi se trebala usaglasiti sa terminologijom iz UN Konvencije

... Oblast Procjena invaliditeta

U Članu 23. Ovog zakona se definiše način procjene invaliditeta - Cjelokupna oblast procjene nije usaglašena sa novim principima i standardima u oblasti procjene invaliditeta kao i sa UN Konvencijom i kao takav je u cjelosti podložan promjeni.

... Oblast Osposobljavanje za život i rad

Ova oblast se kroz ovaj zakon obrađuje kao Pravo na osposobljavanje za život i rad i u većem djelu se oslanja na specijalne ustanove.

Izuzetno, pravo na osposobljavanje za život i rad obezbjeđuje se i djetetu do navršene 21. godine života, odnosno i poslije navršene 21. godine života,

ukoliko je to pravo uspostavljeno do navršene 21. godine života.

... **Oblast Smještaj u drugu porodicu**

Ova oblast zakona nije u skladu sa UN Konvencijom.

... **Oblast Smještaj u ustanovu socijalne zaštite**

Ova oblast zakona obrađuje mogućnost smještaja u ustanove socijalne zaštite i kao takav je u velikom djelu nedorečen i nije usaglašen sa UN Konvencijom.

... **Oblast Kućna njega i pomoć u kući**

Navedena oblast nije adekvatno obrađena i potrebno je usaglašavanje sa drugim zakonima na nivou Kantona i Federacija i može se reći dovodi u diskriminirajući položaj pojedine kategorije osoba s invaliditetom te je neophodna je revizija ove oblasti. Ova oblast nije adekvatno definisana u kontekstu opštih načela UN Konvencije.

... **Oblast Osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite**

Član 73. Pored ostalog obrađuje način osnivanja ustanova:

- centar za socijalni rad,
- ustanova za djecu, i to:
 - za djecu bez roditeljskog staranja,
 - za odgojno zanemarenu i zapuštenu djecu,
 - za djecu ometenu u fizičkom ili psihičkom razvoju
 - djeca sa posebnim potrebama,
- ustanova za odrasla i stara lica,
- ustanova za socijalno - zdravstveno zbrinjavanje invalidnih i drugih lica,
- ustanova za dnevni boravak korisnika socijalne zaštite,
- druge ustanove zavisno od potreba i mogućnosti općina i Kantona.

Član 74. Definiše načine osnivanja ustanova kao pružalaca usluga

Kantonalne, odnosno općinske Ustanove, u skladu sa ovim i Federalnim zakonom, osniva Kanton, odnosno općina, kao javnu Ustanovu.

Javna Ustanova ima svojstvo pravnog lica.

Ustanovu osniva domaće i strano pravno i fizičko lice.

Ustanove se osnivaju radi:

- a) obavljanja stručnih i drugih poslova socijalne zaštite,
- b) zbrinjavanja određenih kategorija korisnika socijalne zaštite,
- c) proučavanja pojava i problema u oblasti socijalne zaštite.

Pravilnik o općim, tehničkim i stručnim uvjetima za osnivanje i rad Ustanova, donijet će Ministar.

... **Oblast Ustanova za djecu sa posebnim potrebama**

Član 86. Ustanova za djecu sa posebnim potrebama pruža usluge od ukupnog značaja za dnevni boravak i zbrinjavanje djece sa posebnim potrebama, u smislu podsticaja socijalizacije, samozastupanja, zadovoljavanja osnovnih životnih potreba za druženjem, usmjeravanja pomoći djece jednih prema drugima, te posvećuje pažnju u radu sa roditeljima.

Član 87. Ustanova za djecu iz člana 86. ovog zakona može se organizovati kao samostalna ustanova ili organizaciona jedinica u okviru ustanova socijalne zaštite i obrazovnih javnih ustanova

... **Oblast Smještaj u drugu porodicu**

U Član 48. ovog Zakona je osoba ili familija gdje je jedan od bračnih drugova osoba s invaliditetom stavljena u diskriminirajući položaj.

... **Oblast Smještaj u ustanovu socijalne zaštite**

U Članu 55. ovog Zakona je definisano pravo smještaja u ustanovu socijalne zaštite. Ovdje nije urađena

harmonizacija sa novim Federalnim standardima iz ove oblasti.

... **Oblast Kućna njega i pomoć u kući**

U Članu 67. Ovog Zakona je potrebno usaglasiti sa drugim zakonima na nivou Kantona i Federacije. Dovodi u diskriminirajući položaj pojedine kategorije osoba s invaliditetom. Naročito se misli na osobe sa invaliditetom kojima je invaliditet nastupio poslije 65-te godine života.

... **Oblast Osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite**

Član 73. definiše osnove mogućnost za razvoj usluga i servisa podrške za osobe sa invaliditetom, ali nije definisana oblast podrške na bazi individualnog pristupa u svim segmentima života osoba s invaliditetom.

Potrebno je dopuniti oblast rada ustava u lokalnim zajednicama.

Pozitivno je to što je ostavljena mogućnost da pored javnih ustanova mogu djelovati i druge ustanove koje bi se mogle organizovati i raditi na novim principima i standardima.

... **Oblast Ustanova za djecu sa posebnim potrebama**

Član 86. i Član 87. Nisu u skladu sa UN konvencijom.

(60)

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Oblast Definisane vrste invaliditeta i terminologija**

Terminologija i lista kojom se definišu vrste invaliditeta dijelom nije adekvatna i kao takva bi se trebala usaglasiti sa terminologijom iz UN Konvencije.

... **Oblast Procjena invaliditeta**

Potrebno je cjelokupnu oblast procjene usaglasiti sa novim principima i standardima u oblasti procjene invaliditeta kao i sa UN Konvencijom.

... **Oblast Osposobljavanje za život i rad**

Potrebno je da se ova oblast kroz definicije i terminologiju adekvatnije obraditi u smislu stvarnih potreba osoba sa invaliditetom kao i usaglašavanja sa UN Konvencijom.

... **Oblast Smještaj u drugu porodicu**

Ova oblast osobu ili familiju gdje je jedna od bračnih drugova osoba s invaliditetom stavlja u diskriminirajući položaj te je potrebno uskladiti sa UN Konvencijom.

... **Oblast Smještaj u ustanovu socijalne zaštite**

Potrebno izmjeniti na način da se ustanove socijalne zaštite transformišu u pružaoce usluga koji su bazirani na modernim principima i standardima kao i na potrebama korisnika odnosno osoba s invaliditetom.

... **Oblast Kućna njega i pomoć u kući**

Potrebno je usaglašavanje sa drugim zakonima na nivou Kantona i Federacija i može se reći dovodi u diskriminirajući položaj pojedine kategorije osoba s invaliditetom te je neophodna je revizija ove oblasti.

... **Oblast Osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite**

Potrebno dodatno definisati oblasti podrške u svim segmentima života osoba s invaliditetom u lokalnim zajednicama. Potrebe osoba s invaliditetom i pravo izbora pružaoaca usluga i mjesta gdje bi dobijao tu uslugu je također u potpunosti zanemareno.

... **Oblast Ustanova za djecu sa posebnim potrebama**

Potrebno izmjeniti terminologiju gdje se navodi termin „djeca sa posebnim potrebama“!

... **Oblast Definisanje vrste invaliditeta i terminologija**

Terminologija i definicija kojom se opisuju vrste invaliditeta u Članu 13. potrebno je usaglasiti sa definisanom terminologijom u UN Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom

... **Oblast Procjena invaliditeta**

Potrebno je usaglasiti sa novim međunarodnim standardima u oblasti procjene invaliditeta kao što je „ICF“ model te sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Kao takav je u cjelosti podložan promjeni.

... **Oblast osposobljavanje za život i rad**

Potrebno je obraditi po principima inkluzivnog obrazovanja i jednakih mogućnosti za djecu sa invaliditetom.

Ukloniti diskriminirajuće definicije: „...ustanovama namijenjenim djeci sa smetnjama u psiho-fizičkom razvoju ili u posebnim odgojnim grupama u odgovarajućim ustanovama za osnovno obrazovanje“ I u ovom slučaju terminologiju treba usaglasiti sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

... **Oblast Smještaj u drugu porodicu**

Potrebna je definicija koja je u skladu sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

... **Oblast Smještaj u ustanovu socijalne zaštite**

Potrebno je ukloniti nedorečenosti i usaglašavanje sa novim standardima i budućim Federalnim Zakonom (Nacrt Zakona iz oblasti socijalne zaštite 2014).

Definiciju Ustanove socijalne zaštite je neophodno redefinisati odnosno ustanove opisati kao pružaoce usluga koji su bazirani na individualnom pristupu, modernim principima i standardima kao i na potrebama korisnika odnosno osoba s invaliditetom.

... **Oblast Kućna njega i pomoć u kući**

Potrebno je usaglasiti ovu oblast sa drugim zakonima na nivou Kantona i Federacije.

... **Oblast Osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite**
Potrebno je dopuniti oblast rada ustava u lokalnim zajednicama. Potrebe osoba s invaliditetom i pravo izbora pružaoca usluga i mjesta gdje bi dobijao tu uslugu je također u potpunosti zanemareno.

... **Oblast Ustanova za djecu sa posebnim potrebama**
Potrebno je definisati Ustanove za djecu sa posebnim potrebama u skladu sa principima inkluzivnog obrazovanja kao i socijalne inkluzije djece sa invaliditetom uopšte. Neophodno je definisati ustanovu kao decentraliziranu organizaciju kojoj je osnovni princip osnovna i socijalna inkluzija ali i individualni pristup rada sa djecom s invaliditetom. Pored suštinskog problema ovdje možemo uočiti i problem u terminologiji gdje se navodi termin „djeca sa posebnim potrebama“.

[**ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI, ZAŠTITI CIVILNIH ŽRTAVA RATA I ZAŠTITI PORODICE SA DJECOM SREDNJOBOSANSKOG KANTONA**

*Zakon je objavljen u Službenim novinama
Srednjobosanskog kantona broj 10 od 14.10.2005
godine*

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Srednjobosanskog kantona je generalno usaglašen sa Federalnim Zakonom iz ovog perioda. Zakon nije dalje dorađivan i usklađivan sa principima. Kao takav ima oblasti koje je moguće unaprijediti kako bi bile usklađene sa UN Konvencijom. Također, postoje oblasti koje u cjelosti treba iznova definisati.

Korisnici socijalne zaštite po ovom zakonu su lica koja se nalaze u stanju materijalne potrebe i to:

- djeca bez roditeljskog staranja;

- odgojno zanemarena djeca;
- odgojno zapuštena djeca;
- djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama;
- lice ometeno u psihičkom i fizičkom razvoju i lice s invaliditetom;
- materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica;
- staro lice, bez porodičnog staranja;
- lice društveno negativnog ponašanja;
- lica i porodice u stanju socijalne potrebe, kojima je zbog posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

... Oblast Definisane vrste invaliditeta i terminologija

Ovim zakonom su u Članu 13. definisana lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom i psihičkom razvoju - Ova oblast je neusaglašena sa definicijom i terminologijom iz UN Konvencije o pravima osoba s Invaliditetom.

... Oblast Novčana i druga materijalna pomoć

U Članu 28 ovog Zakona se opisuje način procjene invaliditeta gdje je definisano kao procjena „o nesposobnosti za rad“. Ovaj član nije u skladu sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom ali ni sa Federalnim zakonom o socijalnoj zaštiti gdje se definiše način procjene putem Federalnog instituta za procjenu zdravstvenog stanja organizma.

U Članu 27. ovog Zakona je definisano je ko se smatra „nesposobnim za rad, odnosno spriječenima u ostvarivanju prava za rad“. Ovaj segment nije usaglašen sa Federalnim zakonom gdje se navodi da za sve osobe s invaliditetom koje imaju 80% i niže procenete invaliditeta Kanton obezbjeđuje sredstva po ovom osnovu.

... Oblast Smještaj u ustanovu socijalne zaštite

Član 46. Ovog Zakona definiše smještaj u ustanovu socijalne zaštite mogu ostvariti djeca i odrasla lica kojima je potrebna stalna briga i pomoć u zadovoljavanju njihovih životnih potreba, a ne mogu ih ostvariti u vlastitoj porodici ili drugoj porodici ili kroz kućnu njegu i pomoć u kući.

... **Oblast Kućna njega i pomoć u kući**

Ova je oblast obrađena na način da zakonodavac odnosno Kantonalni nivo vlasti nije uradio usaglašavanje sa drugim zakonima na nivou Kantona i Federacije. Naročito se misli na usaglašavanje sa propisima koji opisuju način ostvarivanja i korisnike ovog prava.

... **Oblast Ustanove socijalne zaštite**

Član 68 se navodi Ustanova za djecu sa ometenu u fizičkom ili psihičkom razvoju osigurava smještaj, ishranu, odgajanje, dijagnosticiranje, obučavanje i osposobljavanje umjereno i teško zaostale djece u fizičkom ili psihičkom razvoju ili djece višestruko ometene u razvoju, prema njihovim sklonostima ili sposobnostima.

... **Oblast Ustanova za socijalno-zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba.**

Član 78 ovog zakona opisuje Ustanovu za socijalno-zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba koja obavlja smještaj odraslih odnosno mentalno invalidnih lica, osoba sa trajnim smetnjama u fizičkom ili psihičkom razvoju, duševno oboljelih i hronično bolesnih osoba, osobe sa specifičnim oboljenjima i osobe društveno negativnog ponašanja ako ne postoje osnovni uvjeti za smještaj u vlastitoj ili drugoj porodici ili drugoj ustanovi, a nije im prijeko potrebno bolničko liječenje ili je liječenje završeno.

... **Oblast Zaštita civilnih žrtava rata**

Član 107 navodi da Civilne žrtve rata, prema ovom zakonu, imaju pravo: na ličnu invalidninu, na doplatak za njegu i pomoć drugog lica, na ortopedski doplatak, na porodičnu invalidninu, na dječji doplatak, na pomoć za podmirivanje troškova liječenja i nabavku ortopedskih pomagala, na osposobljavanje za rad, na prvenstvo pri zapošljavanju.

... **Oblast Zaštita porodica sa djecom**

Generalna preporuka po ovom zakonu je da se oblast prava obitelji sa djecom treba usaglasiti sa UN konvencijom o pravima djeteta i UN konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Suštinski ali i terminološki se mora redefinisati ova oblast. Možemo reći i da pravo na dječji dodatak nije usaglašen sa Federalnim zakonom o socijalnoj zaštiti.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Oblast Definisanje vrste invaliditeta i terminologija**

Potrebno je definiciju kojom se opisuju vrste invaliditeta usaglasiti sa definicijom i terminologijom u UN Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom

... **Oblast Novčana i druga materijalna pomoć**

Potrebno je usaglasiti sa novim međunarodnim standardima u oblasti procjene invaliditeta kao što je „ICF“ model te sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Kao takav je u cjelosti podložan promjeni.

Potrebno definisati način procjene putem Federalnog instituta za procjenu zdravstvenog stanja organizma, odnosno Kantonalnih ispostava ovog Instituta.

Oblast usaglasiti Federalnim zakonom gdje se navodi da za sve osobe s invaliditetom koje imaju 80% i niže procenete invaliditeta Kanton obezbjeđuje sredstva po ovom osnovu.

Potrebna izmjena definicije „nesposobnost za rad“ u preostale sposobnosti za rad.

... **Oblast Smještaj u ustanovu socijalne zaštite**

Neophodno je uraditi harmonizaciji sa novim Federalnim standardima iz ove oblasti. Potrebno je ukloniti nedorečenosti i usaglašavanje sa novim novim Federalnim standardima.

Definiciju Ustanove socijalne zaštite je neophodno redefinisati, odnosno ustanove opisati kao pružaoce usluga koji su bazirani na socijalnoj inkluziji, individualnom pristupu, modernim principima i standardima kao i na potrebama korisnika odnosno osoba s invaliditetom.

... **Oblast Kućna njega i pomoć u kući**

U ovoj oblasti je potrebno usaglasiti sa drugim zakonima na nivou Kantona i Federacije. Naročito se preporučuje usaglašavanje sa Federalnim propisima. Potrebno je dodatno definisati ostvarivanje prava iz ove oblasti za osobe sa invaliditetom odnosno osobe kojima je invaliditet nastupio poslije 65-te godine života.

... **Oblast Ustanove socijalne zaštite**

Potrebno je definicije ustanova uskladiti sa UN konvencijom. Ovdje bi se ustanove definisale kao pružaoци usluga baziranih na potrebama osoba s invaliditetom i pravu na izbor adekvatnog pružaoца usluga odnosno vrste usluga i mjesta gdje bi dobijao tu uslugu.

Potrebno je preciznije definisati oblast podrške odnosno pružanja usluge putem ustanova generalno ali i ustanova u lokalnim zajednicama.

Potrebno je definisati potrebe osoba s invaliditetom i pravo izbora pružaoца usluga i mjesta gdje bi dobijao tu uslugu.

... **Oblast Ustanova za djecu sa ometenu u fizičkom ili psihičkom razvoju**

Potrebno je u cjelosti uskladiti sa UN Konvencijom.

Potrebno je definisati u skladu sa principima inkluzivnog obrazovanja kao i socijalne inkluzije djece sa invaliditetom uopšte.

Potrebno je izmijeniti terminologiju „teško zaostala djeca“!

... **Oblast Ustanova za socijalno-zdravstveno**

zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba.

Potrebno je u cjelosti uskladiti sa UN Konvencijom i sa novim međunarodnim i Federalnim standardima.

Vidljivo je da je zakonodavac ovu oblast bazirao na medicinskom pristupu tako da je potrebno suštinski i terminološki redefinisati ovu temu.

... **Oblast Zaštita civilnih žrtava rata**

Potrebno je usaglasiti način procjene invaliditeta sa modernim pristupima procjene kao što je ICF model.

Neophodno je da se primanja po grupama invaliditeta adekvatnije definisanše u odnosu na rast troškova života odnosno potreba osoba s invaliditetom.

... **Oblast Zaštita porodica sa djecom**

Generalna preporuka po ovom zakonu je da se oblast prava obitelji sa djecom treba usaglasiti sa UN konvencijom o pravima djeteta i UN konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Suštinski ali i terminološki se mora redefinisati ova oblast. Možemo reći i da pravo na dječji dodatak nije usaglašen sa Federalnim zakonom o socijalnoj zaštiti.

{ 68 }

[**ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI, ZAŠTITI CIVILNIH ŽRTAVA RATA I ZAŠTITI PORODICE SA DJECOM UNSKO - SANSKOG KANTONA**

Zakon je objavljen u Službenim novinama Unsko-sanskog kantona broj 5, od 6. jula. 2000 godine

Zakon je objavljen u Službenim novinama Unsko-sanskog kantona broj 5, od 6. jula 2000. godine. Zakon o socijalnoj

zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom Unsko-sanskog kantona od 6. jula 2000. godine je izmijenjen i dopunjen odlukom o proglašenju Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom, koji je donijela Skupština Unsko-sanskog kantona na sjednici održanoj 02.augusta 2001.godine. Zakon i izmjene i dopune Zakona su velikim dijelom usaglašene sa Federalnim zakonom iz ovog perioda. Zakon nakon ovog perioda nije dalje dorađivan.

Korisnici socijalne zaštite po ovom zakonu su lica koja se nalaze u stanju materijalne potrebe i to:

- djeca bez roditeljskog staranja;
- Osobe i porodice koje nemaju dovoljno prihoda za podmirenje osnovnih životnih potreba su ona koja bi svoju socijalnu djelatnost trebala ostvariti od primanja u skladu sa čl. 14 ovog zakona, a ta primanja nisu dovoljna za podmirenje njihovih potreba;
- odgojno zanemarena djeca;
- odgojno zapuštena djeca;
- djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama;
- osobe s invaliditetom i osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju;
- materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica;
- stare osobe bez porodičnog staranja;
- osobe s društveno negativnim ponašanjem;
- osobe i porodice u stanju socijalne potrebe kojima je, usljed posebnih okolnosti, potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite;
- osobe i porodice koje nemaju dovoljno prihoda za podmirenje osnovnih životnih potreba.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

... Oblast Novčana i druga materijalna pomoć

U členu 5. ovog Zakona se opisuje način procjene invaliditeta gdje je definisano kao procjena „o nesposobnosti za rad“.

U daljim članovima iz ove oblasti definišu se osnove za utvrđivanje novčanih i drugih materijalnih pomoći. Kroz cijelu strukturu u ovom segmentu zakonodavac se povezuje za federalnim zakonom i federalnim normativima.

U členu 17. ovog zakona se opisuje da „Novčanu naknadu za pomoć i njegu drugom osobom ostvaruju osobe čiji ukupan prihod po članu domaćinstva mjesečno ne prelazi iznos 40% prosječne plaće. Suštinski se kroz cijelu ovu oblast definiše cenzus koji u određenim slučajevima može diskriminirati osobe s invaliditetom u smislu ostvarivanja prava na novčane i druge pomoći. Osobe s težim i teškim invaliditetom ostvaruju prava na novčanu naknadu bez obzira na visinu primanja.

U členu 19 ovog zakona se navodi „Potpuno slijepoj osobi i osobi sa teškim invaliditetom koja je u radnom odnosu i ne može dolaziti na posao bez pomoći druge osobe dodatak za njegu i pomoć utvrđuje se u visini od 20% utvrđene osnovice“. Ovdje se pored neadekvatne terminologije može uočiti diskriminacija prema osobama s invaliditetom koje nisu u radnom odnosu i direktno utiče na isključenost osoba koje nisu u mogućnosti da rade i nisu u radnom odnosu!

(70)

... **Oblast Pravo za osposobljavanje za život i rad**

U členu 26 ovog zakona se pored ostalog navodi „U troškovima osposobljavanja za život i rad učestvuju roditelji staratelji i usvojitelji ukoliko prihodi po članu domaćinstva prelazi visinu 30% prosječne plaće.“

... **Oblast Ustanove i Smještaj u ustanovu socijalne zaštite**

Kroz cijelu ovu oblast definišu se vrste ustanova i način smještaja u ustanovu socijalne zaštite Ovdje nije urađena harmonizacija sa novim Federalnim standardima iz ove oblasti.

... **Oblast Ustanova za djecu sa ometenu u fizičkom ili psihičkom razvoju**

Član 62 navodi „Ustanova za djecu sa ometenu u fizičkom ili psihičkom razvoju osigurava smještaj, ishranu, odgajanje, dijagnosticanje, obučavanje i osposobljavanje umjereno i teško zaostale djece u fizičkom ili psihičkom razvoju ili djece višestruko ometene u razvoju, prema njihovim sklonostima ili sposobnostima.“

... **Oblast Ustanova za socijalno-zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba.**

Član 71 ovog zakona opisuje Ustanovu za socijalno-zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba koja obavlja smještaj odraslih odnosno mentalno invalidnih lica, osoba sa trajnim smetnjama u fizičkom ili psihičkom razvoju, duševno oboljelih i hronično bolesnih osoba, osobe sa specifičnim oboljenjima i osobe društveno negativnog ponašanja ako ne postoje osnovni uvjeti za smještaj u vlastitoj ili drugoj porodici ili drugoj ustanovi, a nije im prijeko potrebno bolničko liječenje ili je liječenje završeno.

... **Oblast Zaštita civilnih žrtava rata**

U članu 98 ovog zakona je pored ostalog navedeno: „Komisija iz člana 9, ovog zakona u postupku i na način propisan za vojne invalide, svojim nalazom, ocjenom i mišljenjem utvrđuje.“

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Oblast Novčana i druga materijalna pomoć**

Potrebno je usaglasiti sa novim međunarodnim standardima u oblasti procjene invaliditeta kao što je „ICF“ model .

Uvu oblast je neophodno usaglasiti sa principima jednakih mogućnosti definisanim kroz UN konvenciju, Politiku u oblasti invaliditeta BiH i Strategiju za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom Federacije BiH.

Potrebno usaglasiti definicije invaliditeta sa terminologijom UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Neophodno je ukinuti diskriminirajuće odrednice koje propisuju cenzus za određene vrste invaliditeta i radno-pravni status osoba sa lakšim odnosno težim vrstama invaliditeta.

... **Oblast Pravo za osposobljavanje za život i rad**

Troškove osposobljavanja za život i rad treba definisati po istim principima kao i za djecu i odrasle bez invaliditeta.

... **Oblast Ustanove i Smještaj u ustanovu socijalne zaštite**

Potrebno je ukloniti sve diskriminirajuće odrednice koje djecu, omladinu i odrasle u zavisnosti od vrste invaliditeta upućuju na smještaj u ustanove zatvorenog tipa. Uraditi usaglašavanje sa novim novim Federalnim standardima.

Ustanove socijalne zaštite je neophodno redefinisati odnosno ustanove opisati kao pružaoce usluga koji su bazirani na socijalnoj inkluziji, individualnom pristupu, modernim principima i standardima kao i na potrebama korisnika odnosno osoba s invaliditetom. Definirati mogućnost pružanja usluge putem programa u lokalnim zajednicama.

... **Oblast Ustanova za djecu sa ometenu u fizičkom ili psihičkom razvoju**

Potrebno je u cjelosti ovu oblast redefinisati odnosno uskladiti sa UN Konvencijom i principima inkluzivnog

obrazovanja kao i socijalne inkluzije djece sa invaliditetom. Također je neophodna izmjena terminologije.

... **Oblast Ustanova za socijalno-zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba.**

Potrebno je u cjelosti uskladiti sa UN Konvencijom i sa novim međunarodnim i Federalnim standardima. Vidljivo je da je zakonodavac ovu oblast bazirao na medicinskom pristupu tako da je potrebno suštinski i terminološki redefinisati ovu temu.

... **Oblast Zaštita civilnih žrtava rata**

Potrebno je usaglasiti način procjene invaliditeta sa modernim pristupima procjene kao što je ICF model. Primanja po grupama invaliditeta su fiksno definisana i nije adekvatno definisano u odnosu na rastu troškova života odnosno potreba osoba s invaliditetom.

... **Oblast Zaštita porodica sa djecom**

Preporuka je da se oblast prava obitelji sa djecom treba u cjelosti usaglasiti sa UN konvencijom o pravima djeteta i UN konvenciji o pravima osoba s invaliditetom.

Neophodno je da se i terminološki uredi ova oblast.

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE – BOSNA I HERCEGOVINA

Kanton 2, kolokvijalno Posavski kanton, je federalna jedinica Federacije Bosne i Hercegovine, smješten na sjeveru Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Orašju i sastoji se od 3 opštine: Orašje, Domaljevac-Šamac i Odžak. Sjedište Kantona je Orašje.

Kanton 2 FBiH ima svoj Ustav, sa 5 amandmana (koji je donijela Skupština Kantona, na zasjedanju održanom 10. travnja 1996. godine, a na osnovu člana V.6(a) i člana IV.3(4) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH" broj 1/94)

Posavski kanton je, shodno svojim nadležnostima, donio "**Zakon o socijalnoj zaštiti**"⁶ u kojem nije obuhvatio i regulisao prava o socijalnoj zaštiti civilnih žrtava rata (CŽR) i u tom segmentu treba da se primjenjuju odredbe Federalnog zakona koje se odnose na CŽR⁷, a prema dostupnim informacijama, i donešeni Zakon se u praksi ne primjenjuje u potpunosti, posebno kad je u pitanju iznos tuđe njege i pomoći za OSI, i na taj način se vrši diskriminacija OSOBA S INVALIDITETOM u odnosu na druge kantone.

S obzirom da kantoni imaju pravo proširiti krug korisnika ovisno o socijalnim programima i ekonomskoj moći kantona, Posavski kanton je donio i druga, dodatna, prava iz socijalne zaštite (savjetovanje i pomaganje u prevladavanju posebnih teškoća i pomoć za uzdržavanje i jednokratna pomoć...) u skladu sa svojim programom

⁶ "Narodne novine Županije Posavske", br. 5 od 21. jula 2004.

⁷ "Službene novine Federacije BiH", br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09

razvoja socijalne zaštite i svojim ekonomskim mogućnostima ali koja se najmanjim dijelom odnose na osoba s invaliditetom kao jednu od kategorija korisnika socijalne pomoći.

[ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI KANTONA 2 / POSAVSKI KANTON FBiH

Zakon o socijalnoj skrbi sadrži 173 člana svrstana u XI glava:

- I. Opće odredbe
- II. Korisnici socijalne zaštite
- III. Korisnici socijalne zaštite
- IV. Ustanove socijalne zaštite
- V. Udomiteljska obitelj
- VI. Nadležnost i postupak
- VII. Stručni djelatnici
- VIII. Nadzor
- IX. Naknada štete
- X. Kaznene odredbe
- XI. Prijelazne i završne odredbe

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Analizirani zakon Kantona 2 nije u potpunosti u skladu sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom, konkretno sa članom 28 (što je bilo predmet analize).

U Zakonu se nedovoljno i neadekvatno regulišu prava osoba s invaliditetom iz stava 1 i stava 2 Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom ili se uopšte ne spominju, nema ih u Zakonu, iz stava 2. tačke d) i e) Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom.

Zakon o socijalnoj zaštiti Kantona 2 nije ni terminološki u skladu s Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom, jer ne koristi zvanično usvojeni termin: „**osobe s invaliditetom**“ što je Konvencijom UN o

pravima osoba sa invaliditetom standardizovan termin nego za osobe s invaliditetom koristi neprimjerene termine: *invalid, invalidna lica, djeca i osobe sa posebnim potrebama i ostala neprimjerena terminologija za sve oblike invaliditeta.*

Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom, koju je Bosna i Hercegovina potpisala i ratifikovala, 15. Decembra 2009. godine⁸, svojim članom 28 se odnosi na osobe sa invaliditetom na:

PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Član 28. Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom sadrži dvije stavke i 5 tačaka (u stavki 2) koje obavezuju države potpisnice da priznaju osobama sa invaliditetom pravo na odgovarajući životni standard i socijalnu zaštitu bez diskriminacije na osnovi invaliditeta i poduzimanje adekvatnih mjera za zaštitu i promovisanje prava osoba sa invaliditetom.

Odredbom člana 1. stav 2. *Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom*, osobe s invaliditetom su osobe koje imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu otežati puno i efektivno učešće ovih osoba u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.⁹

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (World Health Organization):

Invaliditet je bilo kakvo ograničenje ili nedostatak sposobnosti za obavljanje neke aktivnosti na način ili u obimu koji se smatra normalnim za ljudsko biće.

{ 76 }

⁸ Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovor“, br. 11/09.

⁹ Institucija obudmnena BiH - Specijalni izvještaj za 2010.godinu

Prijedlozi izmjena i dopuna

Preporuke za konkretne izmjene i dopune zakona na osnovu analize:

... **U članu 10 stav 2 tačka 1 umjesto:**

“tjelesno ili mentalno oštećeno **ili psihički bolesno dijete** te dijete prema kojem je ili bi trebala biti primijenjena mjera obiteljsko ili kazneno pravne zaštite “

Preporuka:

preformulisati u smislu:

“dijete sa tjelesnim ili mentalnim invaliditetom ili dijete sa intelektualnim teškoćama te dijete prema kojem je ili bi trebala biti primijenjena mjera obiteljsko ili kazneno pravne zaštite“

... **U članu 14 stav 1 –** „Pomaganje u prevladavanju posebnih teškoća pruža se samcu ili obitelji radi savladavanja nedaća i teškoća u svezi s bolešću, starošću, smrću člana obitelji, problemima u odgoju djece, invaliditeta, uključenjem u svakodnevni život nakon dužeg boravka u odgojnoj ustanovi ili dužeg liječenja te u drugim nepovoljnim okolnostima ili kriznim stanjima.“

Preporuka:

Iz riječi „djece,“ dodati: „invaliditetom svih oblika“

... **U članu 14 stav 5 –** „Radi prevladavanja komunikacijskih poteškoća, gluhe osobe imaju, u svezi sa sklapanjem pravnih poslova i u postupcima pred državnim tijelima pravo na tumača.“

Preporuka:

brisati riječi 'gluhe' i pisati: “..., gluha i nagluha, sa poremećajima u govoru i glasu...”

... **U članu 14 iza stava 5 dodati stav 6 koji bi glasio:**

„Radi prevladavanja komunikacijskih poteškoća, **slijepe i slabovidne osobe** imaju, u svezi sa sklapanjem pravnih poslova i u postupcima pred državnim tijelima pravo da svi relevantni dokumenti budu napisani i Brajevim (Braille-ovo) pismom.

... **U članu 37 stav (1) - Doplatak za pomoć i njegu može se odobriti osobi:**

„kojoj je zbog tjelesnog ili mentalnog oštećenja ili trajnih promjena u zdravstvenom stanju ili zbog starosti prijeko potrebna stalna pomoć njega druge osobe, jer sama ne može udovoljiti osnovnim životnim potrebama,“ -

Preporuka:

preformulisati tako da piše:

“djeci i odraslim osobama s invaliditetom 1. i 2. grupe prema nalazu i mišljenju ljekarske komisije u skladu sa međunarodnom klasifikacijom oštećenja, invaliditeta i hendikepa Svjetske zdravstvene organizacije, upućena na stalnu njegu od drugog lica i nesposobne su za vršenje osnovnih životnih potreba bez pomoći drugog lica, odnosno nesposobna za vršenje nekih bitnih životnih potreba bez pomoći drugog lica i osobama starijim od 65 godina koje ne mogu samostalno udovoljiti svojim osnovnim životnim potrebama.“

... **U članu 38 - preformulisati stav:**

„Iznimno od članka 37. ovog Zakona osoba potpuno lišena poslovne sposobnosti ili teže tjelesno ili mentalno oštećena osoba ima pravo na doplatak za pomoć i njegu iako je prihod po članu kućanstva, odnosno prihod samca veći od iznosa utvrđenim u članku 37. ovog Zakona.“

Preporuka:

preformulisati tako da piše:

„Iznimno od članka 37. ovog Zakona osobe iz stava 1 imaju pravo na doplatu za pomoć i njegu iako je prihod po članu kućanstva, odnosno prihod samca veći od iznosa utvrđenim u članku 37. ovog Zakona.“

... **Članovi 39 i 40:**

“Doplatu za pomoć i njegu odobrava se u punom ili smanjenom iznosu, ovisno o tome postoji li prijevika potreba pomoći i njege druge osobe u punom ili smanjenom opsegu.“ (član 39; član 40 'razrađuje' prijeviku potrebu))

Preporuka:

Članove 39 i 40 brisati.

Obrazloženje: „Prijevika potreba“ nije nigdje definisana u Federalnom zakonu ili Konvenciji UN o pravima osoba s invaliditetom te se pravo na Doplatu (dodatak) za pomoć i njegu od drugog lica utvrđen od strane nadležne institucije ne može uslovljavati 'prijevikom potrebama'!

... **Član 41:**

“Visina doplatka za pomoć i njegu iznosi:

- u punom iznosu 100 % osnovice iz članka 16. stavka 1. ovog Zakona.
- u smanjenom iznosu 70 % osnovice iz članka 16. stavka 1. ovog Zakona.“

Preporuka:

U članu 41 dodati stav 3 kojim se propisuju način utvrđivanja osnovice za primjenu procenata iz stavova 1 i 2 ovog člana.

... **Član 44 (osobna invalidnina):**

„Pravo na osobnu invalidninu ima teže tjelesno ili mentalno oštećena osoba ili osoba s trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, čije je oštećenje ili bolest **nastala prije navršene 18-te godine života**, ako osobnu invalidninu ne ostvaruje po drugoj osnovi.“

Preporuka:

Preformulisati (brisati dio: "...nastala prije navršene 18-te godine života,...")na način da glasi:

"Pravo na osobnu invalidninu imaju djeca i odrasle osobe s invaliditetom i osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju. Lična invalidnina određuje se srazmjerno stepenu oštećenja, na osnovu nalaza i mišljenja nadležne ljekarske komisije u skladu sa međunarodnom klasifikacijom oštećenja, invaliditeta i hendikepa Svjetske zdravstvene organizacije, ako osobnu invalidninu ne ostvaruje po drugoj osnovi."

... **Član 45:**

- 1) Osobna invalidnina iznosi mjesečno 250 % osnovice utvrđene člankom 16. stavkom 1. ovog Zakona za osobu koja nema vlastitih prihoda.
- 2) Ako korisnik ostvaruje prihod po bilo kojoj osnovi, osobna invalidnina utvrđuje se kao razlika između iznosa iz stavka 1. ovog članka i prosječnog prihoda ostvarenog u prethodna tri mjeseca prije podnošenja zahtjeva."

Preporuka:

član 45 treba dopuniti stavom 3) i pisati:

- 3) *Za osobe sa invaliditetom, bilo kojeg oblika, od najmanje 90% se ne primjenjuju odredbe iz stavka 1) i 2) iz razloga što iste svoje pravo na ličnu invalidninu ostvaruju na nivo Federacije Bosne i Hercegovine.*

(80)

... **Član 46:**

"Korisnik koji ostvaruje pravo na osobnu invalidninu ne može istodobno ostvariti pravo na doplatak za pomoć i njegu."

Preporuka:

Član 46 brisati.

Obrazloženje: *Pravo na invalidninu se uslovljava ostvarivanjem prava na dodatak za tuđu pomoć i*

njegu, a to su zasebna statusna prava osoba s invaliditetom.

U definiciji prava osoba s invaliditetom u Federalnom zakonu decidno se obezbjeđuju tri prava u obliku direktnih novčanih davanja za lica sa najmanje 90% invaliditeta: lična Invalidnina, naknada za pomoć i njegu od strane drugog lica i ortopedski dodatak. Ova tri prava su jedinstvena za cijelu FBiH.

... **Član 49 koji glasi:**

“Pravo na osposobljavanje za samostalan život i rad **ima tjelesno ili mentalno oštećena ili psihički bolesna osoba“** pod uvjetima i na način određen propisom nadležnog ministra.“

Preporuka:

Preformulisati i umjesto “...tjelesno ili mentalno oštećena ili psihički bolesna osoba...” pisati u stavu 1: *“Pravo na osposobljavanje za samostalan život i rad ' imaju djeca sa tjelesnim invaliditetom, intelektualnim teškoćama i mentalnim invaliditetom i odrasla lica sa tjelesnim Invaliditetom i intelektualnim teškoćama bez obzira na uzrok nastanka invalidnosti odnosno radne sposobnosti, ako to pravo ne mogu ostvariti po nekom drugom osnovu, a koja se prema psihofizičkim sposobnostima i godinama života, mogu osposobiti za rad pod uvjetima i na način određen propisom nadležnog ministra.“*

Dodati članu 49 novi stav 2:

„Lice, koje se radi osposobljavanja za život i rad upućuje izvan mjesta prebivališta, ima pravo na novčanu pomoć za pokriće troškova smještaja, prehrane i prevoza, ukoliko mu to njegova porodica ne može osigurati.“

[ZAKLJUČCI

- 1 Zakon o socijalnoj zaštiti** Posavskog kantona nije usklađen sa s Federalnim zakonom o osnovama socijalne zaštite osoba s invaliditetom, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom,. Federalni zakon predviđa da se prava koja nisu određena kantonalnim zakonom uređuju prema Federalnom zakonu, ali u praksi to najčešće nije slučaj što je slučaj i kod Kantona 2 / Posavski kanton
- 2 Ne postoji Zakon o civilnim žrtvama rata**, a CŽR nisu obuhvaćene postojećim Zakonom o socijalnoj zaštiti Posavskog kantona, te se u ovom slučaju se primjenjuje Federalni zakon. – Donijeti Zakon o CŽR ili ovu oblast putem Zakona o izmjenama i dopunama ugraditi kao posebno poglavlje u postojeći Zakon o socijalnoj zaštiti
- 3 Posavski kanton** ima kantonalni Zakon o socijalnoj zaštiti koji ne obuhvata zaštitu porodice sa djecom i zaštitu civilnih žrtava rata pa su na taj način pripadnici ove dvije 'kategorije' u ovom kantonu uskraćeni za određene prava koja, u većoj ili manjoj mjeri, uživaju porodice sa djecom i civilne žrtve rata u ostalih sedam kantona u FBiH koji su svoje zakonodavstvo uskladili sa Federalnim u ovoj oblasti.
- 4 Definicija 'OSI'** kao korisnika socijalne zaštite - Ni jednim članom Zakona nisu konkretno definisane kao korisnici socijalne zaštite osobe s invaliditetom po osnovu oblika i stepena invaliditeta, osim u jednom članu (član 14.) gdje se spominju „*gluho osobe*“, a prema Federalnom zakonu definisano je da su lica sa invaliditetom i lica u fizičkom i psihičkom razvoju, u smislu člana 12. stav 1. tačka

5) ovog zakona, osobe sa invaliditetom djeca i odrasla lica, koja su:

slijepa i slabovidna, gluha i nagluha, sa poremećajima u govoru i glasu, sa tjelesnim oštećenjima i trajnim smetnjama u fizičkom razvoju, sa smetnjama u psihičkom razvoju (lakog, umjerenog, težeg i teškog stepena) i sa kombiniranim smetnjama (višestruko ometena u razvoju).

5 Udruženja osoba s invaliditetom - U predmetnom Zakonu se ne nigdje pominju udruženja osoba s invaliditetom (OSI) kao nevladine organizacije (NVO) koje se, također, bave cjelokupnom problematikom osoba s invaliditetom, pogotovo kad je u pitanju socijalna zaštita kao jedan od najbitnijih segmenata življenja ove populacije i koju sami najbolje i poznaju, a prema Konvenciji UN o pravima osoba s invaliditetom udruženja osoba s invaliditetom su nezaobilazan partner vlastima kad su u pitanju prava osoba s invaliditetom.

6 U najkraćem mogućem roku ispraviti i usaglasiti uočene nepravilnosti i neusklađenosti navedene u PREPORUKAMA kako bi Zakon o socijalnoj zaštiti bio u skladu sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom (član 28) i u skladu sa Federalnim zakonom o pravima iz socijalne zaštite tako da Skupština i Vlada Kantona 2 FBiH, sa svojim institucijama, bi trebali, svako iz svog domena, za bolji položaj osoba sa invaliditetom, preduzeti sljedeće:

donijeti **novi Zakon o socijalnoj zaštiti** ili **izmijeniti i dopuniti postojeći** tako da Zakonom budu obuhvaćene sve kategorije korisnika socijalne pomoći i koji će biti usklađen

sa Federalnim zakonom i Konvencijom UN o pravima osoba s invaliditetom.

posebnim poglavljima regulisati oblast zaštite osoba sa invaliditetom (tzv. neratnih/civilnih osoba s invaliditetom, djece i odraslih) i civilnih žrtava rata kao i osoba starijih od 65 godina. u Zakonu decidno razlučiti prava iz socijalne zaštite prema statusnom stanju (osobe sa invaliditetom) i stanju socijalne potrebe ostalih korisnika tog prava (siromaštvo i drugi oblici socijalnih slučajeva).

ujednačiti kriterije i obim prava za dodjelu naknada osobama s invaliditetom, svih oblika, bez obzira na uzrok nastanka invaliditeta. Kod smještaja u ustanove zatvorenog tipa neophodno je otkloniti sve odrednice koje imaju diskriminirajuće elemente u zavisnosti od vrste invaliditeta, a odnose se na djecu, omladinu i odrasle

Brisati iz Zakona **prihodovni cenzus** u svakom članu Zakona gdje se isti pojavljuje kada su u pitanju osobe s invaliditetom, bilo kojeg oblika, starosne dobi i uzroka invaliditeta.

izvršiti preraspodjelu sredstava u budžetu koja se izdvajaju za potrebe osoba sa invaliditetom u korist istih, identificirati prioritete i naći dodatne izvore finansiranja za potrebe osoba sa invaliditetom i njihovih porodica; Prema ratifikovanoj Konvenciji UN o pravima osoba s invaliditetom i naša država - entiteti, kantoni i distrikt su obavezni izdvajati minimum 1,5% iz budžeta za potrebe osoba s invaliditetom. osigurati redovnu isplatu svih naknada osobama sa invaliditetom bez bilo kakvih zastoja i umanjenja utvrđenih iznosa; osigurati fizičku pristupačnost, uklanjanje arhitektonskih barijera gdje to nije urađeno,

svim javnim ustanovama i objektima gdje se pružaju usluge građanima, a posebno zdravstvenim ustanovama.

obezbjediti sredstva za izgradnju stanova osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama, koji će biti prilagođeni specifičnostima za različite oblike osoba sa invaliditetom;

- 7 U predmetnom, analiziranom, Zakonu o socijalnoj zaštiti Kantona 2 se eklatantno i kontinuirano krši Ustav Federacije Bosne i Hercegovine i Ustav Bosne i Hercegovine, jer se zvanično i u analiziranom, predmetnom, Zakonu, kantonalnom Ustavu i "Službenim novinama Kantona 2" koristi termin „**ŽUPANIJA**“ umjesto **Ustavom** određenog termina „**KANTON 2**“ sa mogućnošću dodatnog, pomoćnog, korištenja '**geografske odrednice – Posavski kanton**'.¹⁰

¹⁰ **Presuda** Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine **Broj U-7/98 od** 7. jula 1998. godine ("Službene novine Federacije BiH", broj 6/95); **Presuda** Ustavnog suda Federacije Federacije Bosne i Hercegovine Broj U-12/99 od 29. marta 2000. godine ("Službene novine Federacije BiH", broj 48/00); Ustavni sud Bosne i Hercegovine, **Odluka** broj U- 39/00 od 04.05.2001. godine

[ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI KANTONA BR. 10 / LIVANJSKI KANTON/ FBIH

Zakon o socijalnoj skrbi sadrži 243 člana razvrstana u XV glava:

- I. Opće odredbe
- II. Korisnici socijalne skrbi
- III. Prava u sustavu socijalne skrbi
- IV. Ustanove socijalne skrbi
- V. Udomiteljska obitelj
- VI. Samostalno obavljanje socijalne skrbi kao profesionalne djelatnosti
- VII. Invalidske udruge
- VIII. Nadležnost i postupak
- IX. Stručni djelatnici
- X. Nadzor
- XI. Troškovi smještaja izvan vlastite obitelji
- XII. Naknada štete
- XIII. Financiranje
- XIV. Kaznene odredbe
- XV. Prijelazne i završne odredbe

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Analizirani 'Zakon o socijalnoj skrbi' Kantona 10 nije, u velikom broju svojih odredbi o socijalnoj zaštiti osoba sa invaliditetom, u skladu sa Članom 28. Konvencija UN o pravima OSI, kako sadržajno tako i terminologijom jer ne koristi zvanično usvojeni termin: „**osobe s invaliditetom**“ što je UN Konvencijom standardizovan termin.

Primjera radi član 3. „Zakona o socijalnoj skrbi“¹¹ definiše pojam i korisnike prava socijalne zaštite u kojem se uopšte ne spominju osobe s invaliditetom bilo kojeg oblika i stepena invaliditeta.

Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom, koju je Bosna i Hercegovina potpisala i ratifikovala, 15. Decembra 2009. godine¹², svojim članom 28 se odnosi na:

PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Član 28. Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom sadrži dvije stavke i 5 tačaka (u stavki 2) koje obavezuju države potpisnice da priznaju osobama sa invaliditetom pravo na odgovarajući životni standard i socijalnu zaštitu bez diskriminacije na osnovi invaliditeta i poduzimanje adekvatnih mjera za zaštitu i promovisanje prava osoba sa invaliditetom.

Odredbom člana 1. stav 2. *Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom*, osobe s invaliditetom su osobe koje imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu otežati puno i efektivno učešće ovih osoba u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.¹³

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (World Health Organization):

Invaliditet je bilo kakvo ograničenje ili nedostatak sposobnosti za obavljanje neke aktivnosti na način ili u obimu koji se smatra normalnim za ljudsko biće.

¹¹ „Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 5 / 1998 od 28.03.1998.

¹² Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovor“, br. 11/09.

¹³ Institucija obudmnena BiH - Specijalni izvještaj za 2010.godinu

Prijedlozi izmjena i dopuna

Preporuke za konkretne izmjene i dopune zakona na osnovu analize:

... **U članu 11. koji glasi:**

„Sredstva za obavljanje djelatnosti i ostvarivanje prava socijalne skrbi utvrđena ovim Zakonom osigurava Federacija BiH, Županija i općine.“

Preporuka:

Dodati stav 2 u kojem će se konkretno navesti u kojim procentualnim odnosima se obezbjeđuju sredstva iz stava jedan s obzirom da se osnovna prava civilnih osoba s invaliditetom svih oblika sa stepenom invalidnosti od 90% i 100% finansiraju u potpunosti iz Federalnog budžeta (tuđa njega pomoć, lična invalidnina i ortopedski dodatak) dok za niže stepene invalidnosti sredstva obezbjeđuju kantoni, a prava CŽR se finansiraju u omjeru 70:30 % / Federacija BiH: kantoni.

... **U Članu 14. pod tačkom 4 se navodi:**

„**tjelesno ili mentalno oštećeno ili psihički bolesno dijete** te dijete prema kojem je ili bi trebala biti primijenjena mjera obiteljsko ili kaznenopravne zaštite.“

Preporuka:

preformulisati tačku 4 u smislu:

“dijete sa tjelesnim ili mentalnim invaliditetom ili dijete sa intelektualnim teškoćama te dijete prema kojem je ili bi trebala biti primijenjena mjera obiteljsko ili kazneno pravne zaštite“

... **Član 14. tačka 5:**

„tjelesno **ili mentalno oštećena** ili bolesna odrasla osoba, koja zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju ne može udovoljiti osnovnim životnim potrebama.“

Preporuka:

Preformulisati tačku 5 u smislu:

“odrasla osoba s invaliditetom bilo kojeg oblika invalidnosti ili bolesna odrasla osoba, koja zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju ne može udovoljiti osnovnim životnim potrebama.”

... **U Članu 18 stav 1 se navodi:**

„Pomaganje u prevladavanju posebnih teškoća pruža se samcu ili obitelji radi savladavanja nedaća i teškoća u svezi s bolešću, starošću, smrću člana obitelji, problemima u odgoju djece, **invalidnošću**, uključivanjem u svakodnevni život nakon duljeg boravka u odgojnoj ustanovi ili duljeg liječenja te u drugim nepovoljnim okolnostima ili kriznim stanjima.“,

Preporuka:

*Iza riječi “..djece,” umjesto 'invalidnošću' dodati:
“invaliditetom svih oblika”*

... **Član 18 stav 5:**

„Pomaganje u prevladavanju posebnih teškoća u pravilu se pruža u korisnikovu domu. Radi prevladavanja komunikacijski poteškoća, **gluhe osobe** imaju u svezi sa sklapanjem pravnih poslova i u postupcima pred državnim tijelima pravo na tumača.“

Preporuka:

brisati riječ 'gluhe' i pisati:

“..., gluhe i nagluhe, sa poremećajima u govoru i glasu, ...”

iza stava 5 dodati stav 6 koji bi glasio:

“Radi prevladavanja komunikacijskih poteškoća, slijepi i slabovidne osobe imaju, u svezi sa sklapanjem pravnih poslova i u postupcima pred državnim tijelima pravo da svi relevantni dokumenti budu napisani i Brajevim (Braille-ovo) pismom.

... **Član 51**

“Iznimno od članka 50. ovoga Zakona osoba potpuno lišena poslovne sposobnosti ili **teže tjelesno ili mentalno oštećena osoba** ima pravo na doplatu za pomoć i njegu iako je prihod po članu obitelji, odnosno prihod samca veći od prihoda utvrđenog u članku 50. ovoga Zakona.“

Preporuka:

Preformulisati član 51 tako da glasi:

“Iznimno od članka 50. ovoga Zakona osoba potpuno lišena poslovne sposobnosti ili osoba koja ima dugoročna tjelesna, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja, osoba s invaliditetom najvišeg stepena invaliditeta, ima pravo na doplatu za pomoć i njegu iako je prihod po članu obitelji, odnosno prihod samca veći od prihoda utvrđenog u članku 50. ovoga Zakona.“

Obrazloženje:

Prihodovni cenzus je prema Federalnom zakonu nepoznata kategorija za osobe s invaliditetom stepena 90% i 100% i u potpunosti se finansira iz federalnog budžeta, te Kanton ne može derogirati viši zakonodavni nivo - Federalni zakon pogotovo što isti u potpunosti obezbjeđuje sredstva za pravo naknade tuđa njega i pomoć, lična invalidnina i ortopedski dodatak.

(90) ... **Članovi 52 i 53**

Preporuka:

Brisati članove 52 i 53 koji se odnosi na uslovljavanje prava na dodatak za pomoć i njegu 'prijekom potrebom'.

Obrazloženje: „Prijeka potreba“ nije nigdje definisana u Federalnom zakonu ili Konvenciji UN o pravima osoba s invaliditetom te se pravo na doplatu

(dodatak) za pomoć i njegu od drugog lica utvrđen od strane nadležne institucije ne može uslovljavati 'prijekim potrebama'!

- ... **Članu 58 stav 1** „Pomoć i njega u kući može se odobriti osobi kojoj je zbog tjelesnog ili mentalnog oštećenja ili trajnih promjena u zdravstvenom stanju ili starosti prijeko potrebna pomoć i njega druge osobe - tačka 3: „ako prihod po članu domaćinstva ne prelazi iznos od 200% osnovice iz članka 20. stavak 1. ovoga Zakona, „

Preporuka:

U članu 58 stav 1 tačka 3 iza 'Zakona,' na kraju rečenice dodati:

“osim za osobe sa invaliditetom svih oblika, najtežeg stepena.”

- ... **Član 60.:**

„Korisniku kojem je odobren doplatka za pomoć i njegu **iznimno** se može osigurati i pomoć i njega za zadovoljenje pojedine potrebe iz članka 59. ovoga Zakona koju mu ne mogu pružiti članovi obitelji.“

Preporuka:

Dodati stav i konkretno navesti u kojim slučajevima se odnosi 'iznimno'.

- ... **Član 63 :**

„Pravo na osobnu invalidninu ima teže tjelesno ili mentalno oštećena osoba ili osoba s trajnim promjena u zdravstvenom stanju, a čije je oštećenje ili bolest **nastala prije navršениh 18. godina života**, ako osobnu invalidninu ne ostvaruje po drugoj osnovi.“

Preporuka:

*Brisati ... 'nastala prije navršениh 18. godina života'...
Obrazloženje: nastanak invalidnosti se ne može uslovljavati starosnom dobi – Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom, a lična invalidnina je regulisana Federalnim zakonom u kojem osobe s*

teškim stepenom invaliditeta to pravo ostvaruju iz federalnog budžeta

... **Član 64:**

„Osobna invalidnina iznosi mjesečno 150% osnovice iz članka 20. stavak 1. ovog Zakona za osobu koja nema vlastitog prihoda.

Ako korisnik ostvaruje prihod po bilo kojoj osnovi, osobna invalidnina utvrđuje se kao razlika između iznosa iz stavka 1. ovoga članka i prosječnog prihoda ostvarenog u prethodna tri mjeseca prije podnošenja zahtjeva.

U prihod iz stavka 2. ovoga članka ne uračunava se pomoć za uzdržavanje ostvarena na temelju ovog Zakona ni dječji doplatak“

Preporuka:

Dodati novi stav iza stava 2 u kojem bi se decidno navelo da se u ovom članu Zakona izuzimaju osobe sa najmanje 90% invaliditeta.

Obrazloženje:

Kantonalni 'Zakon o socijalnoj skrbi' članom 64 dijelimično derogira Federalni zakon, koji je višeg nivoa, jer je osobna/lična invalidnina, ortopedski dodatak i naknada za pomoć i njegu od strane drugog lica u obliku direktnih novčanih davanja za lica sa najmanje 90% invaliditeta regulisan Federalnim zakonom (usvojen 1999.godine, a dopunjevan i mijenjan 2004. 2006. i 2009.godine) i jedinstvena su za cijelu FBiH i bez ikakvih prihodovnih ili imovinskih cenzusa.

(92)

... **Član 65 navodi:**

„Korisnik koji ostvaruje pravo na osobnu invalidninu ne može istodobno ostvariti pravo na doplatak za pomoć i njegu.“

Preporuka:

Član 65 brisati iz Zakona

Obrazloženje: Pravo na ličnu invalidninu se uslovljava ostvarivanjem prava na dodatak za tuđu pomoć i njegu, a to su zasebna statusna prava osoba s invaliditetom. U definiciji prava osoba s invaliditetom u Federalnom zakonu decidno se obezbjeđuju tri prava u obliku direktnih novčanih davanja za lica sa najmanje 90% invaliditeta: lična invalidnina, naknada za pomoć i njegu od strane drugog lica i ortopedski dodatak. Ova tri prava su jedinstvena za cijelu FBiH. Kantonalni zakonodavac članom 65 predmetnog Zakona derogira Federalni zakon i uvodi 'novo pravilo' gdje pravo na ličnu invalidninu isključuje pravo na tuđu njegu i pomoć što je nedopustivo i sa pravnog aspekta ali i sa aspekta ljudskih prava s obzirom da su ova prava za OSI definisana i UN Konvencijom o pravima osobama sa invaliditetom!

... **Član 67. navodi:**

„Vrstu i stupanj tjelesnog ili mentalnog oštećenja, trajnu promjenu u zdravstvenom stanju odnosno radnu sposobnost iz članka 63. ovoga Zakona propisat će ministar nadležan za poslove socijalne skrbi uz suglasnost ministra nadležnog za poslove zdravstva.“

Preporuka:

Član 67 brisati iz Zakona

Obrazloženje: Član 67 Zakona daje pravo da 'nadležni ministar' poropisuje stepen invaliditeta, a što je isključiva nadležnost Instituta za ocjenu invaliditeta Federacije BiH!

... **Član 68. stav 1.**

“Prava na osposobljavanje na samostalan život i rad ima tjelesno ili mentalno oštećena ili **psihički bolesna osoba** pod uvjetima i način određen ovim ili federalnim Zakonom.“ ...

Preporuka:

Umjesto "psihički bolesna osoba" pisati "osoba ometena u psihičkom razvoju"...

... **Član 84:**

"Skrb izvan vlastite obitelji osigurava se **tjelesno i mentalno oštećenoj osobi** kad je to najsvrhovitije radi njihova čuvanja i odgoja, školovanja, osposobljavanja ili psihosocijalne rehabilitacije (poticanje grafomotorike, poticanja perceptivno-motoričke sposobnosti, poticanja kognitivnog razvoja, stimulacije ostatka vida, kretanja u prostoru, auditivnog treninga, služenja Brajevim pismom, neverbalne komunikacije i razvoj aktivnosti samoposluživanja), i to u obliku i na način koji odgovara njihovoj dobi, vrsti i stupnju njihovog tjelesnog i mentalnog oštećenja."

Preporuka:

Umjesto 'tjelesno i mentalno oštećenoj osobi' pisati: *'djeci i odraslim osobama koji imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja'...*

[ZAKLJUČCI:

- 1 **Zakon o socijalnoj skrbi Kantona br.10** nije u usklađen sa s federalnim Zakonom o osnovama socijalne zaštite osoba s invaliditetom, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, čak u nekim članovima Zakona o socijalnoj skrbi derogira nadležnost Federalnog zakona.
- 2 **Civilne žrtve rata** - Zakon o Civilnim žrtvama rata (CŽR) **ne postoji u Kantonu 10**, a CŽR se nigdje ne spominju u '**Zakonu o socijalnoj skrbi**' Kantona 10. Za CŽR u Livanjskom kantonu se primjenjuje Federalni zakon.
- 3 Djeca - Donijeti Zakon o pravima porodica sa djecom, jer su ta prava umjesto zakonom regulisana *Odlukama kantonalne Vlade*¹⁴
- 4 **Dječiji dodatak/doplatak** u Livanjskom kantonu nije zakonski regulisan, de facto ne postoji, i ne isplaćuje se na području Livanjskog kantona¹⁵
- 5 Osobe **starije od 65 godina** - Osobe kod kojih je invaliditet nastao poslije navršenih 65 godina, imaju ista prava kao i ostale OSI, ali to nije regulisano zakonskim aktom nego '**Naputkom**' kantonalne vlade.¹⁶ Umjesto 'naputka' zakonski regulisati i ovaj segment socijalne zaštite.

¹⁴ „Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 1 / 2013. goine .i „Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 1 / 2013. godine

¹⁵ izvor informacije: Udruga paraplegičara i oboljelih od dječje paralize Livanjskog kantona

¹⁶ Naputak o načinu isplate dodatka za njegu i pomoć od strane druge osobe, osobama s invaliditetom čiji je invaliditet nastao nakon 65. godine života i o načinu vođenja evidencije o korisnicima prava. - „Narodne novine Hercegbosanske županije“ godište XVII, broj 7 / 2001. god

- 6 'Osposobljavanje za samostalan život i rad' nije zakonom regulisano nego se putem Pravilnika¹⁷ koji je donijela kantonalna Vlada. Umjesto 'Pravilnika' zakonski regulisati i ovaj segment socijalne zaštite, tj. ovu oblast 'ugraditi' u Zakon o socijalnoj skrbi.
- 7 **Centar za socijalnu zaštitu** ima nedostatak podzakonskih akata za implementaciju Zakona o socijalnoj skrbi, a opština Bosansko Grahovo nema Centar za socijalni rad (što se pravda nedostatkom finansijskih sredstava), a poslove iz oblasti socijalne zaštite vodi opštinski odjel za opštu upravu i inspekcijske poslove (prema podacima iz 2006. godine).¹⁸
- 8 U najkraćem mogućem roku ispraviti i usaglasiti uočene nepravilnosti i neusklađenosti navedene u **PREPORUKAMA** kako bi Zakon o socijalnoj skrbi bio u skladu sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom (član 28) i u skladu sa Federalnim zakonom o pravima iz socijalne zaštite tako da Skupština i Vlada Kantona 10 FBiH, sa svojim institucijama, bi trebali, svako iz svog domena, za bolji položaj osoba sa invaliditetom, preduzeti sljedeće:
- **Donijeti Zakon o izmjenama i dopunama postojećeg Zakona o socijalnoj skrbi Kantona 10** (po hitnom postupku), ili donijeti **novi Zakon,**

¹⁷ Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na osposobljavanje za samostalan život i rad, o sastavu i načinu rada stručnih povjerenstava u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i o razvrstavanju i evidenciji djece sa smetnjama u psiho-fizičkom razvoju - objavljen u " Narodnim novinama Hercegbosanske županije" broj 2 / 2012. god na osnovu član 70. stav 2. i člana 171. Zakon o socijalnoj skrbi - „Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 5 / 1998. god.)

¹⁸ Godišnji izvještaj o aktivnostima Ombudsmena FBiH za 2005. godinu i ocjena stanja ljudskih prava u Federaciji BiH; Poglavlje IV - Stanje socijalnih prava (Sarajevo, maj 2006. godine)

tako da Zakonom budu obuhvaćene sve kategorije korisnika socijalne pomoći.

- posebnim poglavljima regulisati oblast zaštite osoba sa invaliditetom (tzv. neratnih/civilnih osoba s invaliditetom, djece i odraslih) i civilnih žrtava rata kao i osoba starijih od 65 godina.
- u Zakonu decidno razlučiti prava iz socijalne zaštite prema statusnom stanju (osobe sa invaliditetom) i stanju socijalne potrebe ostalih korisnika tog prava (siromaštvo i drugi oblici socijalnih slučajeva).
- Ukloniti iz Zakona prihodovni cenzus u svakom segmentu gdje se isti pojavljuje kada su u pitanju osobe s invaliditetom, bilo kojeg oblika, starosne dobi i uzroka invaliditeta, a što je navedeno i u **Preporukama**.
- izvršiti preraspodjelu sredstava u budžetu koja se izdvajaju za potrebe osoba sa invaliditetom u korist istih, identificirati prioritete i naći dodatne izvore finansiranja za potrebe osoba sa invaliditetom i njihovih porodica. Prema ratifikovanoj Konvenciji UN o pravima osoba s invaliditetom i naša država - entiteti, kantoni i Distrikt su obavezni izdvajati minimum 1,5% iz budžeta za potrebe osoba s invaliditetom.
- osigurati redovnu isplatu svih naknada osobama sa invaliditetom bez bilo kakvih zastoja i umanjenja utvrđenih iznosa.
- osigurati fizičku pristupačnost, uklanjanje arhitektonskih barijera gdje to nije urađeno, svim javnim ustanovama i objektima gdje se pružaju usluge građanima, posebno zdravstvenim ustanovama.
- obezbjediti sredstva za izgradnju stanova osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama, koji će biti prilagođeni specifičnostima za različite oblike osoba sa invaliditetom.

- 9 U predmetnom, analiziranom, Zakonu o socijalnoj skrbi Kantona 10 se **eklatantno i kontinuirano krši Ustav FBiH i Ustav Bosne i Hercegovine**, jer se zvanično u analiziranom predmetnom Zakonu i "Narodnim novinama Kantona 10" koristi termin „**ŽUPANIJA**“ umjesto **Ustavom** određenog termina **KANTON**, sa mogućnošću dodatnog, pomoćnog, korištenja '**geografske odrednice - Livanjski kanton**'.¹⁹

¹⁹ **Presuda** Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine **Broj U-7/98 od** 7. jula 1998. godine ("Službene novine Federacije BiH", broj 6/95); **Presuda** Ustavnog suda Federacije Federacije Bosne i Hercegovine Broj U-12/99 od 29. marta 2000. godine ("Službene novine Federacije BiH", broj 48/00); Ustavni sud Bosne i Hercegovine, **Odluka** broj U- 39/00 od 04.05.2001. godine

KANTON 8 / ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON /

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE – BOSNA I HERCEGOVINA

Kanton 8, kolokvijalno poznat i pod imenom Zapadnohercegovački kanton ali i kao '**Županija Zapadnohercegovačka – ŽZH**' (*pojam koji se konstantno protivustavno koristi u cijeloj FBiH*) je jedan od deset kantona Federacije Bosne i Hercegovine, jednog od entiteta države Bosne i Hercegovine.

Zapadnohercegovački kanton se sastoji od 4 opštine: Široki Brijeg, Ljubuški, Grude i Posušje. Administrativno sjedište Kantona 8 je opština Široki Brijeg.

Kanton 8 - Zapadnohercegovački kanton – Federacije Bosne i Hercegovine ima svoj Ustav²⁰ koji je donijela Skupština Kantona na svojoj sjednici održanoj 26. marta 1996. godine.

Skupština Zapadnohercegovačkog kantona u skladu sa svojim nadležnostima je donijela **Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom**²¹ dopunjen i izmijenjen Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom.²²

Prema Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom FBiH²³, definisani su svi korisnici socijalne zaštite i njihova prava i obaveze, tako da su zakonski obuhvaćene i osobe sa

²⁰ "Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke", broj: 1/96.

²¹ Narodne novine ŽZH", broj: 16/01, 11/02, 4/04 i 9/05.

²² Narodne novine ŽZH", broj: 21/12.

²³ Službene novine Federacije BiH", br. 36/99, 54/04 i 39/06.

invaliditetom (OSI) svih oblika, civilne žrtve rata (CŽR) i zaštita porodice sa djecom

[ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI, ZAŠTITI CIVILNIH ŽRTAVA RATA I ZAŠTITI OBITELJI S DJECOM²⁴ dopunjen i izmijenjen ZAKONOM O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SOCIJALNOJ ZAŠTITI, ZAŠTITI CIVILNIH ŽRTAVA RATA I ZAŠTITI OBITELJI SA DJECOM²⁵

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom sadrži 203 člana sadržanih u VIII glava:

- XVI. Temeljne odredbe
- XVII. Socijalna zaštita
- XVIII. Zaštita civilnih žrtava rata
- XIX. Zaštita obitelji sa djecom
- XX. Financiranje socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom
- XXI. Nadzor nad provođenjem zakona
- XXII. Kaznene odredbe
- XXIII. Prijelazne i završne odredbe

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Analizirani Zakon je vrlo obiman i opširan (203 člana) i ima veliki broj članova koji se bave pravima iz oblasti socijalne zaštite, ali je u 203 člana Zakona i veliki broj članova koja su suštinski 'tehničkog' sadržaja.

{100}

Zakon sadržajno nije u potpunosti u skladu sa Članom 28. Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom što je primjetno iz diskriminatorских zakonskih odredbi koje prave razliku u obimu prava i novčanih davanja između civilnih osoba s invaliditetom i civilnih žrtava rata u

²⁴ Narodne novine "ŽZH", broj: 16/01, 11/02, 4/04 i 9/05.

²⁵ Narodne novine "ŽZH", broj: 21/12.

smislu da ta prava i davanja sankcioniše prema uzroku a ne posljedicama invaliditeta, odnosno stanju invaliditeta korisnika socijalne zaštite, tako da su civilne žrtve rata u mnogo povoljnijem položaju od 'neratnih/civilnih' osoba s invaliditetom.

Neusklađenost sa Konvencijom UN o pravima osoba s invaliditetom je primjetna i u zakonskim odredbama izjednačavanja građana, korisnike socijalne zaštite, koji su u stanju socijalne potrebe i statusnog stanja i potreba osoba osoba s invaliditetom, osim u oblasti prava civilnih žrtava rata koje su u cjelosti u povoljnijem položaju od svih ostalih korisnika socijalne zaštite..

Također, Zakon nije ni terminološki u skladu sa Konvencijom UN o osobama s invaliditetom jer ne koristi zvanično usvojeni termin: „**osobe s invaliditetom**“ što je Konvencijom UN o pravima osoba s invaliditetom standardizovan termin nego koristi druge neprimjerene nazive za sve oblike invaliditeta.

Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom, koju je Bosna i Hercegovina potpisala i ratifikovala, 15. Decembra 2009. godine²⁶, svojim članom 28 se odnosi na:

PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Član 28. Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom sadrži dvije stavke i 5 tačaka (u stavki 2) koje obavezuju države potpisnice da priznaju osobama sa invaliditetom pravo na odgovarajući životni standard i socijalnu zaštitu bez diskriminacije na osnovi invaliditeta i poduzimanje adekvatnih mjera za zaštitu i promovisanje prava osoba sa invaliditetom.

²⁶ Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovor“, br. 11/09.

Odredbom člana 1. stav 2. *Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom*, osobe s invaliditetom su osobe koje imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu otežati puno i efektivno učešće ovih osoba u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.²⁷

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (World Health Organization):

Invaliditet je bilo kakvo ograničenje ili nedostatak sposobnosti za obavljanje neke aktivnosti na način ili u obimu koji se smatra normalnim za ljudsko biće.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Preporuke za konkretne izmjene i dopune zakona na osnovu analize:

... **Član 6:**

“Djetetom, glede ovog Zakona, smatra se osoba **do navršene 15. godine života**, odnosno ako je na redovnom školovanju **do navršene 19. godine života**.”

Preporuka:

Preformulisati ovaj član zbog odrednica godišnje dobi tako da piše:

“Djetetom, glede ovog Zakona, smatra se osoba do navršene 18. godine života, odnosno ako je na redovnom školovanju do navršene 27. godine života.” (prema odredbama Federalnog zakona²⁸)

{ 102 }

... **Član 19:**

“Prava iz socijalne zaštite, glede ovog Zakona, su:

1. novčana i druga materijalna potpora,
2. osposobljavanje za život i rad,
3. smještaj u drugu obitelj,

²⁷ Institucija obudmnena BiH - Specijalni izvještaj za 2010.godinu

²⁸ Službene novine Federacije BiH”, br. 36/99, 54/04 i 39/06.

4. smještaj u ustanove socijalne zaštite,
5. usluge socijalnog i drugog stručnog rada,
6. kućna njega i pomoć u kući.“

Preporuka:

Radi ujednačavanja sa odredbama Federalnog zakona)

- Dodati stav 2:

“Osim prava iz stava 1 prava osobe ometene u fizičkom i psihičkom razvoju imaju i pravo na:

1. ličnu invalidninu
2. ortopedski dodatak
3. dodatak za njegu i pomoć od drugog lica
4. pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala
5. osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija)
6. prioritetno zapošljavanje“

- Dodati stav 3:

Radi ostvarivanja prava utvrđenih ovim zakonom lica sa invaliditetom razvrstavaju se prema utvrđenom procentu oštećenja organizma u grupe, i to:

<i>I grupa</i>	<i>lica sa invaliditetom sa 100% oštećenja organizma</i>
<i>II grupa</i>	<i>lica sa invaliditetom sa 90% oštećenja organizma</i>
<i>III grupa</i>	<i>lica sa invaliditetom sa 80% oštećenja organizma</i>
<i>IV grupa</i>	<i>lica sa invaliditetom sa 70% oštećenja organizma</i>
<i>V grupa</i>	<i>lica sa invaliditetom sa 60% oštećenja organizma</i>

... **Član 23. stav 5):**

“dijete do navršene 15. godine života, a ako je na redovnom školovanju do navršene 19. godine života,“

Preporuka:

Preformulisati ovaj član zbog odrednica godišnje dobi, prema Federalnom zakonu, tako da piše:

5) *“dijete do navršene 18. godine života, a ako je na redovnom školovanju do navršene 27. godine života,”*

... **25 a) Stalna novčana potpora**

Preporuka:

Iza člana 25 Zakona dodati novi član 25a koji bi glasio:

“Pravo na stalnu novčanu potporu može ostvariti i osoba s invaliditetom bilo kojeg oblika i stepena koja je pored svog statusnog stanja i u stanju socijalne potrebe siromaštva na način i pod uvjetima propisanim ovim Zakonom.”

Obrazloženje: *U oblasti 'Stalna novčana pomoć' – članovi 25 do 32 – nigdje se ne spominju osobe s invaliditetom koje takođe mogu biti i u stanju socijalne potrebe po osnovu siromaštva, a statusna primanja po osnovu invaliditeta ne isključuju i pravo socijalne potrebe zbog siromaštva.*

... **Član 33 tačka 1:**

“Novčana naknada za pomoć i njegu druge osobe može se odobriti osobi: kojoj je zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju prijeko potrebna pomoć i njega druge osobe za zadovoljavanje temeljnih životnih potreba, ...²⁹ “

Preporuka:

Dodati-navesti u tački 1 “...ili koja je ometena u fizičkom i psihičkom razvoju...” tako da bi stav 1 člana 33 glasio:

“kojoj je zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju ili osobi sa tjelesnim invaliditetom i

²⁹ Zakon o izmjenama i dopunama zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom ; član 5- („Narodne novine ŽZH“, br: 21/12)

intelektualnim teškoćama prijeko potrebna pomoć i njega druge osobe za zadovoljavanje temeljnih životnih potreba, ...“

... **Član 35:**

“Novčana naknada za pomoć i njegu druge osobe odobrava se u punom (I. skupina) ili smanjenom (II. skupina) iznosu, sukladno nalazu, ocjeni i mišljenju Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja, a ovisno o tome postoji li prijeka potreba pomoći i njega druge osobe u punom ili smanjenom opsegu.³⁰“

Preporuka:

Dodati stav 2 koji bi glasio:

“Djeci i odraslim osobama sa teškim stepenom invaliditeta u fizičkom i psihičkom razvoju, utvrđuju se povoljniji uvjeti u sticanju prava iz socijalne zaštite i visini iznosa materijalnih davanja iz stava 1.”

... **Član 128 stav 1:**

“Civilna žrtva rata glede ovog zakona, je osoba kod koje je nastupilo tjelesno oštećenje od najmanje **40%** zbog ratne povrede i ozljede (u daljnjem tekstu: **invalid**) zadobivene.....“

Preporuka-1:

Umjesto „40%“ pisati „60%“, a umjesto 'invalid' pisati: 'osoba s invaliditetom' tako da bi stav 1 člana 128 trebao da glasi:

“Civilna žrtva rata glede ovog zakona, je osoba kod koje je nastupilo tjelesno oštećenje od najmanje 60% zbog ratne povrede i ozljede (u daljnjem tekstu: osoba s invaliditetom) zadobivene.....“

Preporuka-2:

³⁰ Zakon o izmjenama i dopunama zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom ; član 7 - („Narodne novine ŽZH“, br: 21/12)

Nakon tačke 4) dodati tačku 5) koja bi glasila:
 "... 5. Civilnom žrtvom rata smatra se i osoba koja je preživjela seksualno zlostavljanje i silovanje poginula, umrla ili nestala u tijeku ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti."

... **Član 128 stav 2:**

"Invalid je i osoba kod koje je nastupilo tjelesno oštećenje od najmanje **40%** zbog bolesti zadobivene, odnosno pogoršane ili ispoljene pod okolnostima iz stavka 1. ovog članka."...

Preporuka:

Preformulisati termin „invalid“ u termin „osoba s invaliditetom“ i promijeniti procenat „40%“ u „60%“ sukladno najnižem procentu određenom u Federalnom zakonu.

... **Član 129** određuje prava procenata tjelesnog oštećenja za civilne žrtve rata koji nisu u skladu sa Federalnim zakonom (a finansiraju se 70% iz federalnog budžeta).

Preporuka:

Izjednačiti u članu 129 procenata tjelesnog oštećenja civilnih žrtava rata sa procentima utvrđenim Federalnim zakonom prema tabelarnom primjeru:

	Kanton 8 (član 129)	Federalni zakon (član 56)
Grupa	Tjelesno oštećenje CŽR	
I	100 % sa potrebom pomoći druge osobe	100 % sa potrebom pomoći druge osobe
II	90%	100%
III	80%	90%
IV	70%	80%
V	60%	70%
VI	40%	60%

... **Član 135:**

“Civilne žrtve rata imaju po ovom zakonu slijedeća prava:

1. osobnu invalidninu,
2. dodatak za njegu i pomoć druge osobe,
3. obiteljsku invalidninu,
4. dodatak na djecu,
5. zdravstvenu zaštitu,
6. prioritetno zapošljavanje.“

Preporuka:

Izjednačiti u članu 135 navedena prava civilnih žrtava rata sa pravima utvrđenim Federalnim zakonom prema tabelarnom primjeru:

PRAVA 'CŽR'	Kanton 8 Član 135.	Federalni zakon Član 58.
1.	osobnu invalidninu	ličnu invalidninu ili mjesečno lično novčano primanje
2.	dodatak za njegu i pomoć druge osobe	dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica
3.	obiteljsku invalidninu	porodičnu invalidninu
4.	prioritetno zapošljavanje	prioritetno zapošljavanje
5.	zdravstvenu zaštitu	pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala
6.	dodatak na djecu	-
7.	-	ortopedski dodatak
8.	-	prioritetno stambeno zbrinjavanje
9.	-	psihološku pomoć i pravnu pomoć

Obrazloženje - Prema pravima civilnih žrtava rata, navedenim u tabeli, očito je da su Kantonalni i Federalni zakoni podudarni samo u 4 tačke (1. – 4.). Tačka 5. se može različito tumačiti i dovesti do 'pravne zabune'. Pravo na zdravstvenu zaštitu je uopšten pojam, regulisano posebnim Zakonom, i upitno je da li podrazumjeva sve ono što je navedeno u Federalnom zakonu pod istom tačkom!? Kantonalni Zakon uopšte nije predvidio vrlo bitna prava CŽR, a koja su predviđena Federalnim zakonom: ortopedski dodatak - stambeno zbrinjavanje - psihološku pomoć i pravnu pomoć.

... **Član 136:**

1. "Mjesečna svota osobne invalidnine određuje se od osnovice za obračun invalidnine.
2. Osnovicu utvrđuje Vlada Županije na prijedlog Ministarstva. Mjesečna svota osobne invalidnine civilnih žrtava rata I. do VI. grupe, određuje se u postotku od osnovice i to:

GRUPA	POSTOTAK
I	100%
II	75%
III	55%
IV	40%
V	30%
VI	20%

Preporuka:

Član 136 izmjeniti primjenjujući odredbe Federalnog zakona (član 59) koji je regulisao utvrđivanje osnovice i procenta za svote lične invalidnine, kako bi se izbjegle uočene razlike koje imaju diskriminirajuću 'notu', i to:

1. Lična invalidnina utvrđuje se u mjesečnom iznosu prema grupi oštećenja organizma iz člana 56. ovog zakona, u visini od 70% mjesečnog iznosa

lične invalidnine ratnih vojnih invalida, i to 50% iz federalnog budžeta, a 20% iz kantonalnog budžeta, odgovarajuće grupe po propisima iz Zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica, izuzev za lica iz člana 54. stav 3. ovog zakona, kako slijedi:

I grupa	100%
II grupa	73%
III grupa	55%
IV grupa	43%
V grupa	32%
VI grupa	18%

1. *Mjesečno lično novčano primanje za lica iz člana 54. stav 3. ovog zakona iznosi 70% od osnovice.*
2. *Osnovica i mjesečni iznosi novčanih primanja po ovom zakonu usklađuju se identično kretanju invalidnina branilaca i članova njihovih porodica.*

... **Član 137:**

Preporuka:

Preformulisati terminologiju 'invalid/i' u 'osobe s invaliditetom'

... **Član 138:**

“ Mjesečna svota dodataka za njegu i pomoć druge osobe određuje se u postotku od osnovice iz članka 136. ovog Zakona.

Dodatak za njegu i pomoć druge osobe iznosi mjesečno:

- za prvi stupanj 100% od osnovice,
- za drugi stupanj 65% od osnovice.“

Preporuka - 1:

Usaglasiti ovaj član sa članom 60 Federalnog zakona s obzirom da postoje razlike u procentima i osnovici za obračun mjesečnog iznosa za tuđu njegu i pomoć.

Preporuka - 2:

Nakon člana 138, naslov: "2. b. Dodatak za njegu i pomoć druge osobe", dodati novi član 139 i naslov: "2. c. Ortopedski dodatak" koji bi se odnosili na ortopedski dodatak pravo koje nije tretirano u ovom Zakonu a regulisano je Federalnim zakonom (član 61) kao jedno od osnovnih prava civilnih žrtava rata. Novi član bi trebao da bude suštinski usaglašen sa Federalnim zakonom, član 61.

... **Član 140:**

*"djeca, usvojenici i pastorčad - do navršene 15 godine života, odnosno ako su na redovnom školovanju do kraja propisanog trajanja školovanja, a najkasnije do **navršene 19. godine života**, ako su nesposobna za privređivanje, dok ta nesposobnost traje pod uvjetom daje nesposobnost nastupila prije navršene 15. godine života, odnosno za vrijeme redovnog školovanja do **navršene 19. godine života**."....*

Preporuka:

Usaglasiti starosnu dob navedenu u članu 140 predmetnog Zakona sa starosnom dobi koja je određena u Federalnom zakonu, član 63 stav 2 koji glasi:

"djeca, usvojenici i pastorčad - do navršene 15. godine života, odnosno ako su na školovanju do kraja propisanog trajanja redovnog školovanja, a najkasnije do navršene 25 godine života, a ako su nesposobna za privređivanje, dok ta nesposobnost traje pod uvjetom da je nesposobnost nastupila prije navršene 15. godine života, odnosno za vrijeme redovnog školovanja, prije navršene 27. godine života."

... **Član 142:**

„Mjesečna svota obiteljske invalidnine određuje se u postotku...“

Preporuka:

Zbog neujednačenosti utvrđivanja iznosa i procenata uvećanja za obračun obiteljske invalidnine, član 142 upotpunosti usaglasiti sa iznosima i procentima utvrđenim u Federalnom zakonu, članovi 65 i 65a.“

... **Član 149:**

„Osobe koje su tjelesno oštećenje zadobile pod okolnostima ... dužne su uz zahtjev za priznavanje prava priložiti medicinsku dokumentaciju o liječenju neposredno nakon ranjavanja, povrede ili oboljenja **u vremenu od 1. listopada 1991. godine, u roku od 3 mjeseca od dana stupanja na snagu ovog zakona, a osobe iz članka 128. stavak 1. točka 3. i 4. u roku od 3 (tri) mjeseca od dana nastanka povrede.“**

Preporuka:

Uskladiti član 149 sa članovima 79 i 79a Federalnog zakona po pitanju utvrđivanja početnog datuma i godine nastanka tjelesnog oštećenja - 1. listopada 1991. godine - s obzirom da Federalni zakon nije decidno naveo 'početni datum' i da je to pitanje koje prema federalnim zakonima nije usaglašeno sa kantonima u kojima je većinsko hrvatsko stanovništvo, a što dovodi do neravnopravnosti iste populacije, civilnih žrtava rata i njihove diskriminacije po tom osnovu.

... **Član 150:**

Tjelesno oštećenje **invalida**, pravo na dodatak za njegu i pomoć druge osobe, kao i nesposobnost za privređivanje, utvrđuje se na temelju nalaza i mišljenja komisije nadležne za pregled invalida u postupku i na način koji propiše **Ministarstvo.“**

Preporuka:

Dopuniti ovaj član pojašnjenjem o kojem se ministarstvu radi, s obzirom da član 80 Federalnog zakona decidno navodi da propisivanje za utvrđivanje tjelesnog oštećenja 'invalida' (konstantno neprimjerena terminologija) isključivo u nadležnosti Ministra rada i socijalne politike FBiH.

... **Član 159 stav 1:**

“Osobna invalidnina, dodatak za njegu i pomoć druge, obiteljska invalidnina i zdravstvena zaštita po ovom zakonu pripada od 1. srpnja 2002. godine“ ...

Preporuka:

Uskladiti član 159 stav 1 sa članom 69 stav 1 Federalnog zakona koji navodi: „(1) Lična invalidnina, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica, ortopedski dodatak i porodična invalidnina, po ovom zakonu, pripadaju socijalnoj žrtvi rata (u daljem tekstu: korisnik) od prvog dana narednog mjeseca od dana podnošenja zahtjeva za priznavanje tih prava. Dopuniti član 159 odredbama iz člana 69 stav 2 Federalnog zakona koji navodi: (2) "Pravo na porodičnu invalidninu pripada članovima porodice nestale civilne žrtve rata do njenog proglašenja umrlom, a najduže dvije godine od dana stupanja na snagu ovog zakona, kada im prava prestaju, ukoliko u tom roku ne pokrenu postupak za proglašenje civilne žrtve rata nestalom.“

112 ... **Član 170:**

“Prava koja, glede ovog Zakona, ostvaruje obitelj sa djecom su.....“

Preporuka:

Dopuniti član 170 (7 tačkaka) sa dvije nove tačke (8. i 9.) koje su obuhvaćene u članu 89 tačke 5) i 8) i to:

- pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci i dodatna ishrana za majke – dojilje (tačka 5. Federalnog zakona, član 89)
- osiguranje jednog obroka u vrijeme nastave u školama osnovnog obrazovanja (tačka 8. Federalnog zakona, član 89)

... **Član 174 stav 1 tačka 4:**

“Ukupan prihod domaćinstva čine prihodi koje članovi domaćinstva ostvaruju po osnovu:

.... **4. primanja po propisima invalidske zaštite i zaštite civilnih žrtava rata,**....

... **Član 174 stav 3 :**

“Prihodom u smislu stavka 1. ovog članka ne smatra se **novčana naknada za tjelesno oštećenje, naknada za tuđu njegu i pomoć**, dječiji dodatak, nagrada, otpremnine, alimentacije, stipendije i jednokratne pomoći.“

Preporuka:

Brisati iz člana 174 stav 1 tačku 4 i dio iz stava 3 – “...novčana naknada za tjelesno oštećenje, naknada za tuđu njegu i pomoć...” jer ovaj navod iz stava 3 poništava cijelu tačku 4. istog člana što je suštinski bespotrebno i suvišno!

... **Član 190 stav 3:**

“Manifestacije i mjere iz stavka 2. ovog članka utvrđuje se programom koji **donosi ministar.**“

Preporuka:

Preformulisati ovaj stav na način da se precizira ministarska nadležnost, jer član 94 stav 3 Federalnog zakona navodi:

“Manifestacije i mjere iz stava 2. ovog člana utvrđuju se programom koje donosi Federalni ministar nadležan za socijalnu i dječiju zaštitu.“

... **Član 191 stav 1:**

"Dječji tjedan", tijekom cijelog mjeseca listopada naplaćivat će se novčani iznos **utvrđen Odlukom Vlade županije...**"

Preporuka:

*Izmjeniti '... utvrđen Odlukom Vlade županije...'; jer prema Federalnom zakonu, član 95 stav 1 piše:
„Za “Dječiju nedjelju” tokom cijelog mjeseca oktobra naplaćivat će se novčani iznos **utvrđen odlukom Vlade Federacije Bosne i Hercegovine...**“*

[ZAKLJUČCI:

- 1 **Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom Kantona 8** (Zapadnohercegovački Kanton) je većim dijelom usaglašen sa Federalnim zakonom osim u članovima koji su navedeni u analizi predmetnog Zakona.
- 2 **Ortopedski dodatak** nije obuhvaćen, spomenut, ni jednim članom što se može smatrati neusklađenošću kantonalnog Zakona sa Federalnim zakonom.
- 3 **Civilne žrtve rata** – u ovoj oblasti/poglavlju Zakona postoje značajne suštinske razlike u određenom broju članova Zakona–neusklađenost sa Federalnim zakonom, a koje su i od važne za ovu populaciju i to treba što hitnije ispraviti i usaglasiti sa Federalnim zakonom.
- 4 **Diskriminacija osoba s invaliditetom** nije u većoj mjeri prisutna u analiziranom Zakonu, mada postoje elementi diskriminacije kod određenih zakonskih prava CŽR, ali i kod osoba s invaliditetom –tzv. „neratnih invalida“ - gdje postoji već uobičajeni element diskriminacije – izjednačavanje građana koji su u stanju socijalne potrebe i statusnog stanja osoba s invaliditetom, kao i očigledna diskriminacija (ali to je stalni problem i na Federalnom nivou) između populacije osoba s invaliditetom tzv. „neratnih invalida“ i civilnih žrtava rata gdje su CŽR u mnogo povoljnijem položaju, jer je zakonodavac (federalni i kantonalni) sankcionisao uzroke a ne posljedice nastanka invaliditeta.

- 5 **Zaštita obitelji sa djecom** je zakonski regulisana i postoje neznatne razlike u odnosu na Federalni zakon, što nije od presudnog, suštinskog, značaja s obzirom da ovu oblast prema zakonu uređuje kantonalna vlast i da su djeca i roditelji korektno zaštićeni u predmetnom Zakonu.
- 6 **Osobe starije od 65 godina** - Osobe kod kojih je invaliditet nastao poslije navršenih 65 godina su obuhvaćene predmetnim zakonom i imaju ista prava kao i ostale OSI.
- 7 **'Osposobljavanje za samostalan život i rad** je korektno regulisano analiziranim Zakonom
- 8 **Centar za socijalnu zaštitu** je zakonski regulisan i jasnim zadacima i odgovornošću sukladno federalnim propisima.
- 9 **Poglavlja Zakona** - Poželjno bi bilo da Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom Kantona 8 (Zapadnohercegovački Kanton) bude urađen sa posebnim Poglavljima za:
 - osobe sa stanjem socijalne potrebe,
 - osobe s invaliditetom – tzv. „neratne invalide“, kao što je već urađeno sa poglavljima o civilnim žrtvama rata (CŽR) i Zaštiti porodice sa djecom, jer bi na taj način Zakon bio uređen prema nomotehničkim pravilima (metodološki, strukturalno i jezično) i bio bi mnogo pregledniji i jasniji kad su u pitanju prava iz socijalne zaštite prema potrebi i prema statusu korisnika prava socijalne zaštite.
- 10 U najkraćem mogućem roku ispraviti i usaglasiti uočene nepravilnosti i neusklađenosti sa Federalnim zakonom kako bi kantonalni Zakon bio i u skladu i duhu sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom (Član 28.).

- 11 osigurati redovnu isplatu svih naknada osobama sa invaliditetom bez bilo kakvih zastoja i umanjenja utvrđenih iznosa. osigurati fizičku pristupačnost, uklanjanje arhitektonskih barijera gdje to nije urađeno, svim javnim ustanovama i objektima gdje se pružaju usluge građanima, posebno zdravstvenim ustanovama.
- 12 obezbjediti sredstva za izgradnju stanova osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama, koji će biti prilagođeni specifičnostima za različite oblike osoba sa invaliditetom.
- 13 izvršiti preraspodjelu sredstava u budžetu koja se izdvajaju za potrebe osoba sa invaliditetom u korist istih, identificirati prioritete i naći dodatne izvore finansiranja za potrebe osoba sa invaliditetom i njihovih porodica. Prema ratifikovanoj Konvenciji UN o pravima osoba s invaliditetom i naša država - entiteti, kantoni i Distrikt su obavezni izdvajati minimum 1,5% iz budžeta za potrebe osoba s invaliditetom.
- 14 **Izjednačavanje obima i vrste prava osoba s invaliditetom** (sve kategorije i oblici invalidnosti bez obzira na uzroke nastanka invaliditeta) - ujednačiti osnovna prava socijalne zaštite za sve osobe s invaliditetom bez obzira na uzrok nastanka invaliditeta, jer sadašnje zakonodavstvo i praksa stvaraju diskriminaciju kod korisnika s obzirom da sankcioniše uzrok a ne posljedicu stanja invalidnosti.

Primjer: Razlike u obimu prava između 'neratnih invalida', CŽR i RVI, a što nije u skladu sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i ljudskim pravima, općenito.

15 **Jedinstven zakon za OSI na nivou Federacije Bosne i Hercegovine**- kompleksnosti problematike osoba s invaliditetom, svih oblika i uzroka, je i ustavni ustroj Federacije BiH i Bosne i Hercegovine, a najbolje rješenje za prava socijalne zaštite, ali i drugih oblasti života, za sve osobe s invaliditetom bi bilo regulisanje njihovih prava jedinstvenim zakonima iz svih oblasti življenja i društvene inkluzije na nivou Federacije BiH, pa i države Bosne i Hercegovine (koja je potpisala i ratifikovala Konvenciju UN o pravima OSI), što bi i bh. entitetima i federalnim kantonima olakšalo regulisanje i realizaciju socijalne zaštite ostalog stanovništva koje je u stanju socijalne potrebe i pomoći. Na ovaj način bi se postiglo ujednačavanje kategorizacije, vrste i obima prava osoba s invaliditetom na cijeloj teritoriji FBiH/BiH i izbjegla postojeća diskriminacija ove populacije zbog različitosti entitetskih i kantonalnih zakona o socijalnoj zaštiti i njihovim ekonomskim mogućnostima, odnosno njihovoj neusklađenosti sa Konvencijom UN o pravima OSI, a jedinstveni Federalni/državni zakon bi bilo lakše finansirati, sprovesti i vršiti nadzor nad provođenjem istog,

16 U predmetnom, analiziranom, Zakonu Kantona 8 se **eklatantno i kontinuirano krši Ustav FBiH i Ustav Bosne i Hercegovine**, jer se zvanično u analiziranom Zakonu, kantonalnom Ustavu i "Narodnim novinama Kantona 8" koristi termin „**ŽUPANIJA**“ umjesto **Ustavom** određenog termina **KANTON** (sa brojčanom oznakom), sa mogućnošću dodatnog, kolokvijalnog, korištenja '**geografske odrednice – Zapadnohercegovački kanton**'.³¹

{118}

³¹ **Presuda** Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine **Broj U-7/98 od 7. jula 1998. godine** ("Službene novine Federacije BiH", broj 6/95); **Presuda** Ustavnog suda Federacije Federacije Bosne i Hercegovine Broj U-12/99 od 29. marta 2000. godine ("Službene novine Federacije BiH", broj 48/00); Ustavni sud Bosne i Hercegovine, **Odluka** broj U- 39/00 od 04.05.2001. godine

UVOD

Brčko distrikt Bosne i Hercegovine, odnosno njegovo zakonodavstvo iz oblasti socijalne zaštite, je dio cjelokupne analize usklađenosti bh. zakonodavstva o socijalnoj zaštiti sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom, konkretno člana 28.

Brčko distrikt je zasebna administrativna jedinica Bosne i Hercegovine. Distrikt se nalazi u sjeveroistočnoj Bosni. Sjedište distrikta je grad Brčko.

Distrikt je službeno osnovan 8. marta 2000, jednu godinu nakon konačne međunarodne arbitraže za Brčko. Brčko distrikt je formiran na cijeloj teritoriji bivše opštine Brčko

Na osnovu pisma supervizora za Brčko distrikt Bosne i Hercegovine od 30. decembra 2009. Godine stručna služba Skupštine Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je utvrdila prečišćeni tekst Statuta Brčko distrikta Bosne i Hercegovine koji čine:

- Prvi Statut Brčko distrikta Bosna i Hercegovina ("Službeni glasnik Brčko distrikta Bosna i Hercegovina" broj 1/00),
- Revidirani Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine koji je stupio na snagu 6. maja 2008. godine („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosna i Hercegovina“ broj 17/08),
- Izmjene i izmjene i dopune Statuta Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine doneseni nalogom supervizora od 21. decembra 2009. godine („Službeni glasnik Brčko distrikta Bosna i Hercegovina“ broj 39/09)

Ovlasti Brčko distrikta Bosna i Hercegovina po pitanju lokalne samouprave proizlaze iz toga što je svaki od bh. entiteta delegirao Vladi distrikta sve svoje ovlasti u vezi s upravom koje su prethodno vršili dva bh. entiteta i tri opštinske vlasti na teritoriju predratne Opštine Brčko.

Statut Brčko distrikta Bosna i Hercegovina podliježe izmjenama izvan nadležnosti organa Brčko distrikta samo u slučaju izmjena Ustava Bosne i Hercegovine, a koje bi se odnosile i na Distrikt

Sastav Skupštine Brčko distrikta sačinjava: 31 zastupnik od kojih 2 zastupnika predstavljaju nacionalne manjine u distriktu, a koji se biraju na opštim, slobodnim, otvorenim i neposrednim izborima, tajnim glasanjem, saglasno sa zakonima Bosne i Hercegovine i Distrikta (član 23)

Vladu i Javnu upravu Brčko distrikta sačinjavaju gradonačelnik, dogradonačelnik, glavni koordinator vlade i voditelji odjela javne uprave.

Zakoni, odluke i rezolucije Skupštine objavljuju se u Službenom glasniku Brčko distrikta (član 38. stav 1)

BRČKO DISTRIKT BOSNE I HERCEGOVINE

[STATUT BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE I

(120)

[ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE

STATUT Brčko distrikta Bosna I Hercegovina³² je donesen i usvojen u namjeri da doprinese stalnom i

³² Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“; broj 39/09 –prečišćen tekst: broj: 02-02-36/10 od 14.10.2010. godine;)

pravednom miru u Bosni i Hercegovini, poštujući nacionalni, religijski i kulturni identitet svih naroda i pravo građana da sudjeluju u vršenju javnih poslova, na osnovu opšteg okvirnog sporazuma za mir i konačne odluke arbitražnog tribunala za spor oko međuentitetske linije razgraničenja u oblasti Brčkog distrikta i Ustava Bosne i Hercegovine (*preambula Statuta Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*).

Oblast socijalne zaštite je obuhvaćena Statutom, u članu 8, stav 1, tačka i, kao i donošenjem Zakon o socijalnoj skrbi Brčko distrikt Bosna i Hercegovina od strane Skupštine a na osnovu Statuta Brčko distrikta Bosna i Hercegovina

Članom 9. Statuta se utvrđuje saradnja sa bh. entitetima i opštinama u svrhu olakšanja ostvarivanja svojih funkcija i ovlasti u skladu s ovim Statutom i zakonom, pod uslovom da su takvi sporazumi od jednake koristi svim stanovnicima Distrikta.

Gradonačelnik predsjedava Vladom Distrikta.

Odgovoran je za zakazivanje i vođenje sjednica Vlade Distrikta (član 52 Statuta)

[ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI

Na osnovu člana 33 Statuta Brčko distrikta Bosna i Hercegovina Skupština Brčko distrikta na 54. sjednici održanoj 13. decembra 2002. godine, **usvaja Zakon o socijalnoj skrbi**³³ Brčko Distrikta Bosna i Hercegovina

Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta Bosna i Hercegovina zakonski reguliše oblast socijalne zaštite za područje koje obuhvata Brčko distrikt Bosna i Hercegovina, kao zasebna administrativna jedinica države Bosne i Hercegovine.

http://www.skupstinabd.ba/hr/index.php?option=com_content&task=view&id=37&Itemid=67

³³ Službeni glasnik Brčko DC, broj: 1/03

Zakon je 4 puta mijenjan i dopunjavan, putem zakona o izmjenama i dopunama, a isti su objavljeni u „Službenom glasniku Brčko distrikt, brojevi: 4/04; 19/07 i 2/08“.

Zakonom o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta Bosna i Hercegovina uređuju se načela zaštite starih, iznemoglih i drugih lica u stanju socijalne potrebe, najmanji obim prava za određene oblike socijalne zaštite i uslovi za njihovo ostvarivanje, osnove organizacije u oblasti socijalne zaštite i finansiranje te djelatnosti, kao i druga pitanja od značaja za ostvarivanje socijalne zaštite građana distrikta.

Zakon sadrži 115 članova svrstanih u VII poglavlja:

- I. Osnovne odredbe
- II. Korisnici socijalne zaštite
- III. Prava iz socijalne zaštite
- IV. Uslovi za sticanje prava na pojedina prava socijalne zaštite
- V. Ustanove socijalne zaštite
- VI. Kaznene odredbe
- VII. Prijelazne i završne odredbe

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Statut Brčko distrikta Bosna i Hercegovina daje pravni okvir za sva potrebna zakonska i podzakonska akta, uredbe i odluke i u tom smislu Statut Brčko distrikta BiH je obuhvatio i **socijalnu zaštitu** i može se smatrati da je u segmentu 'socijalna zaštita' u skladu sa Konvencijom UN o osobama sa invaliditetom.

Zakon o socijalnoj skrbi Brčko distrikta Bosna i Hercegovina u mnogim segmentima nije u skladu sa članom 28 Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom, a ustaljeno se koristi pogrešna, neprimjerena, terminologija kada su u pitanju osobe sa invaliditetom, a što se može uočiti kroz **PREPORUKE** za

konkretne izmjene i dopune zakona na osnovu analize i **ZAKLJUČKE.**

U analiziranom Zakonu se neprestano koriste neprimjereni termini: ***invalid, invalidna lica, djeca i osobe sa posebnim potrebama i ostala neprimjerena terminologija.***

Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom, koju je Bosna i Hercegovina potpisala i ratifikovala, 15. Decembra 2009. godine³⁴, svojim članom 28 se odnosi na:

PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Član 28. Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom sadrži dvije stavke i 5 tačaka (u stavki 2) koje obavezuju države potpisnice da priznaju osobama sa invaliditetom pravo na odgovarajući životni standard i socijalnu zaštitu bez diskriminacije na osnovi invaliditeta i poduzimanje adekvatnih mjera za zaštitu i promovisanje prava osoba sa invaliditetom.

Odredbom člana 1. stav 2. *Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom*, osobe s invaliditetom su osobe koje imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu otežati puno i efektivno učešće ovih osoba u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.³⁵

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (World Health Organization):

Invaliditet je bilo kakvo ograničenje ili nedostatak sposobnosti za obavljanje neke aktivnosti na način ili u obimu koji se smatra normalnim za ljudsko biće.

³⁴ Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovor“, br. 11/09.

³⁵ Institucija obudmnena BiH - Specijalni izvještaj za 2010.godinu

Prijedlozi izmjena i dopuna

Preporuke za konkretne izmjene i dopune zakona na osnovu analize:

- ... **U članu 19** izvršiti izmjenu termina „invalidno lice“ sa terminom 'osoba s invaliditetom'
- ... **U članu 27** tačka 2 umjesto 'stara lica bez porodičnog staranja' staviti: „starije osobe i osobe starije dobi preko 65 godina, bez porodičnog staranja“ (red drugi), a umjesto 'invalidna lica' (red treći) staviti: „osobe s invaliditetom“
- ... **U članu 28** tačka 3. umjesto termina '*invalidna lica*' staviti: „*osobe sa invaliditetom*“
- ... **U članu 29**, nakon prve stava, dodati stav u kojoj će se posebno definisati usluge socijalnog rada za osobe s invaliditetom kojima je ta pomoć potrebna zbog njihovog statusnog stanja socijalne potrebe.
- ... **Dosadašnji drugi stav postaje treći stav člana 29.**
- ... **U članu 36** izmjeniti: umjesto 'djece s posebnim potrebama' pisati: „djece s smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju i umjesto 'invalidna lica' pisati: „osobe sa invaliditetom“
- ... **U članu 46** izvršiti terminološku ispravku i umjesto „djeci s posebnim potrebama i odraslim invalidnim licima“ pisati: „djeci sa fizičkim i psihičkim smetnjama u razvoju i odraslim osobama s invaliditetom“

124

Član 49 bi trebalo izmjeniti – preformulisati na način:

- Da se uvedeni prihodovni cenzus - 30% prosječne plaće po članu domaćinstva ukloni iz Zakona s obzirom da se radi o osobama s invaliditetom i da osposobljavanje za život i rad maloljetnih lica s psihičkim i fizičkim smetnjama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom treba da bude bez ikakvih

uslovljavanja i prepreka i na taj način omogućiti da svi mogu konzumirati pravo na osposobljavanje za život i rad i društvenu inkluziju.

- Da se cjelokupni troškovi (alineja 1) pokrivaju iz budžeta Brčko distrikta

- ... **U članu 53** tačka 2 izvršiti terminološku ispravku i umjesto „dijete s posebnim potrebama“ pisati: *djeca sa fizičkim i psihičkim smetnjama u razvoju*
- ... **U članu 53** tačka 5 termin “odraslo invalidno lice” zamijeniti sa: *osoba s invaliditetom*
- ... **U članu 53** tačka 6 termin “stara osoba” zamijeniti sa: *„osoba starije dobi i osoba starija od 65 godina“*
- ... **U članu 55** dodati tačku 5 koja bi se odnosila na osobe s invaliditetom, djecu sa smetnjama u fizičkom i mentalnom razvoju i tačku 6 koja bi se odnosila na osobe starije od 65 godina.
- ... **U članu 79**, pored navedenih 9 tačaka treba dodati novi redni broj/tačku: „organizuje i provodi odgovarajuće oblike socijalne zaštite za osobe sa invaliditetom, svih oblika invaliditeta i starosne dobi, i neposredno pruža usluge socijalne zaštite i prati njihovo izvršenje.“
- ... **U članu 81** redefinisati stav 6 - *ustanove za odrasla i stara lica* – na način da se konkretizuje i koristi adekvatna terminologija, tako da bi ovaj stav trebao da glasi: *„ustanove za odrasle osobe, osobe s invaliditetom i osobe starije od 65 godina.“*

ZAKLJUČAK

- 1 Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta Bosna i Hercegovina ima određen broj značajnih manjkavosti u svom sadržaju, a između ostalog navedenog, niti jednim članom, Zakona konkretno ne definiše-kategorizuje osobe sa invaliditetom i njihova zakonom određena prava i obim istih.

PRIMJER DEFINICIJE-KATEGORIZACIJE 'OSI' :

Federalnim zakonom (član 14.) definisane su osobe sa invaliditetom i to:

Djeca i odrasla lica, koja su slijepa i slabovidna; gluha i nagluha; sa poremećajima u govoru i glasu; sa tjelesnim oštećenjima i trajnim smetnjama u fizičkom razvoju; sa smetnjama u psihičkom razvoju (lakog, umjerenog, težeg i teškog stepena); sa kombiniranim smetnjama (višestruko ometena u razvoju) imaju pravo na:

- a. *ličnu invalidninu (primjer: član 18.c federalnog zakona)*
- b. *njegu i pomoć od drugog lica (primjer: član 18.d federalnog zakona)*
- c. *ortopedski dodatak (primjer: član 18.e federalnog zakona)*
- d. *sredstva za izgradnju stanova osoba s invaliditetom i njihovim porodicama, koji će biti prilagođeni specifičnostima za pojedine*
- e. *udruženja osoba s invaliditetom – NVO*

- 2 Zakon o civilnim žrtvama rata ne postoji u Brčko distriktu Bosna i Hercegovina. U Brčkom se od augusta 2008. godine primjenjuje '**Odluka o zaštiti civilnih žrtava rata u Brčko distriktu**

Bosna i Hercegovina³⁶ u kojoj postoji niz nedostataka i ova odluka ne implementira veći broj prava 'CŽR' što je zakonima oba bh. entiteta regulisano kada su u pitanju prava socijalne zaštite ove populacije stanovništva.

- 3 U najkraćem mogućem roku ispraviti i usaglasiti uočene nepravilnosti i neusklađenosti navedene u **PREPORUKAMA** kako bi Zakon o socijalnoj skrbi bio u skladu sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom (član 28), ali i u skladu sa pravima iz socijalne zaštite oba entiteta s tim da se pri usklađivanju prihvataju povoljnija rješenja za osobe sa invaliditetom iz oba bh. entiteta, tako da:
- 4 Skupština i Vlada Brčko distrikta Bosna i Hercegovina, sa svojim institucijama, bi trebali, svako iz svog domena, za bolji položaj osoba sa invaliditetom, preduzeti sljedeće:
- usvojiti novi Zakon o socijalnoj zaštiti ili izmijeniti i dopuniti postojeći tako da zakonom budu obuhvaćene sve kategorije korisnika socijalne pomoći,
 - posebnim poglavljima regulisati oblast zaštite osoba sa invaliditetom (tzv. neratnih invalida, djece i odraslih) i civilnih žrtava rata kao i osoba starijih od 65 godina.
 - u Zakonu decidno razlučiti prava iz socijalne zaštite prema statusnom stanju (osobe sa invaliditetom) i stanju socijalne potrebe ostalih korisnika tog prava (siromaštvo i drugi oblici socijalnih slučajeva).

³⁶ Odluka o zastiti CZR u Brčko distriktu BiH (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, broj 2/10)

- ujednačiti kriterije i obim prava za dodjelu naknada osobama s invaliditetom, svih oblika, bez obzira na uzrok nastanka invaliditeta.
- Kod smještaja u ustanove zatvorenog tipa neophodno je otkloniti sve odrednice koje imaju diskriminirajuće elemente u zavisnosti od vrste invaliditeta, a odnose se na djecu, omladinu i odrasle
- Ukloniti iz Zakona prihodovni cenzus kod osposobljavanje za život i rad maloljetnih lica s posebnim potrebama i odraslih invalidnih lica (član 49) prilikom plaćanje troškova smještaja i prijevoza u internatski smještaj
- izvršiti preraspodjelu sredstava u budžetu koja se izdvajaju za potrebe osoba sa invaliditetom u korist istih, identificirati prioritete i naći dodatne izvore finansiranja za potrebe osoba sa invaliditetom i njihovih porodica;
- osigurati redovnu isplatu svih naknada osobama sa invaliditetom bez bilo kakvih zastoja i umanjenja utvrđenih iznosa;
- osigurati fizičku pristupačnost, uklanjanje arhitektonskih barijera gdje to nije urađeno, svim javnim objektima gdje se pružaju razne usluge građanima, posebno zdravstvenim ustanovama.
- obezbjediti sredstva za izgradnju stanova osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama, koji će biti prilagođeni specifičnostima za različite oblike osoba sa invaliditetom;

- osigurati besplatnu pravnu pomoć za osobe sa invaliditetom pomoć i savjetovališta za njih i njihove porodice (u sklopu porodičnih savjetovališta);
- provoditi stalnu edukaciju 'OSI', njihovih porodica i službenika u javnom sektoru, a radi boljeg razumijevanja položaja osoba s invaliditetom, kako bi se ta populacija oslobodila osjećaja izoliranosti i da osobe sa invaliditetom budu potaknute na uključivanje - inkluziju u društveni život, ravnopravno kao i ostali građani.
- Centri za socijalni rad (skraćeno: CSR) i/ili opštinske službe za poslove socijalne zaštite su prva adresa u traženju i ostvarivanju prava iz socijalne zaštite osoba sa invaliditetom, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica s djecom. Preliminarna analiza je pokazala da su, kada se radi o različitim segmentima funkcionisanja sistema socijalne zaštite, korisnici iz Brčko distrikta BiH u nešto boljem položaju od korisnika iz Federacije BiH. Naime, oni imaju bolji pristup informacijama (što uključuje veću dostupnost i bolji kvalitet informacijama). Uz to, prilagođenost prostora u CSR osobama sa invaliditetom je kvalitetnije riješena u Brčko distriktu BiH nego u većem dijelu Federacije BiH, što predstavlja i bolji pristup objektima za ovu kategoriju korisnika iz Brčko distrikta BiH.

[ZAKLJUČAK

Analizom socijalnog zakonodavstva u BiH utvrđene su mnogobrojne neusklađenosti sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i različiti oblici diskriminacija osoba sa invaliditetom u odnosu na građane BiH, kao i između samih osoba sa invaliditetom na osnovu uzroka nastanka invaliditeta, vrste invaliditeta, teritorijalnoj osnovi i dr.

U vezi s navedenim, potrebno je harmonizirati sve zakone i druge propise u oblasti socijalne zaštite koji važe na teritoriji BiH s Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom radi primjene njenih standarda u oblasti socijalne zaštite i otklanjanja svih vidova diskriminacija.

Skraćenice

OSI	osobe sa invaliditetom
UN Konvencija	UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
UN	Ujedinjene nacije
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
BD	Brčko distrikt
KM	Konvertibilna marka
OOSI	organizacije osoba sa invaliditetom

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

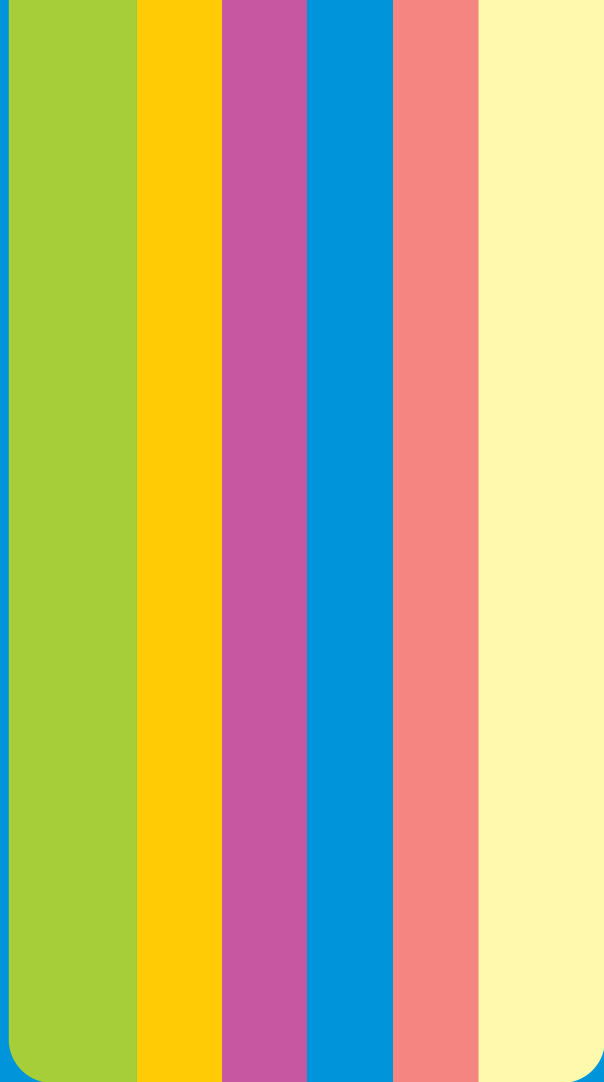
341.2-056.24
364.694

УСКЛАЂЕНОСТ закона у БиХ

Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom : glavni rezultati analize i preporuke / [uredio Mladen Protić]. - Banja Luka : Helsinški parlament građana, 2015 (Banja Luka : Grafid). - 1 knj. (razl. pag.) : ilustr. ; 24 cm

Komplet u zaštitnoj kutiji. - Tiraž 2.000. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Sadržaj: Zdravstvo ; Socijalna zaštita ; Zapošljavanje ; Kultura i sport ; Obrazovanje.

ISBN 978-99938-28-22-8
COBISS.RS-ID 5034264

ISBN 978-99938-28-22-8

Usklađenost
zakona u BiH sa
UN Konvencijom
o pravima osoba
sa invaliditetom

zapošljavanje

prijedlozi i preporuke

Implementacija UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini
Implementation of UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in BiH

Ovaj projekt finansira EU

Usklađenost
zakona u BiH sa
UN Konvencijom
o pravima osoba
sa invaliditetom

zapošljavanje

prijedlozi i preporuke

Banja Luka, april 2015.

Naslov:

„Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom u oblasti zapošljavanje: prijedlozi i preporuke“

Uredio:

Veselin Rebić, lider radne grupe
Lazo Babić, član
Biljana Vukadinović, članica
Risto Nišić, član
Sanela Jažić, članica
Edib Skulić, član

Izdavač:

Helsinški parlament građana Banjaluka

Grafička dizajnerica:

Maja Ilić

Štampa:

Grafid, Banjaluka

Tiraž:

2000

Datum izdavanja:

april 2015. godine

ISBN 978-99938-28-22-8

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

Sadržaj

UVOD.....	5
PRAVNI OKVIR	6
<i>UN KONVENCIJA</i>	<i>6</i>
<i>PRAVNI OKVIR BiH</i>	<i>8</i>
INSTITUCIONALNI OKVIR	10
ANALIZA	12
<i>Nivo BiH</i>	<i>12</i>
<i>REPUBLIKA SRPSKA</i>	<i>20</i>
<i>FEDERACIJA BiH</i>	<i>60</i>
<i>BRČKO DISTRIKT</i>	<i>98</i>
ZAKLJUČAK.....	109
Skraćenice	110

UVOD

Rad i zapošljavanje osoba sa invaliditetom u okviru Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom uređuje se članom 27.

U Bosni i Hercegovini formalno gledano postoji relativno dobar zakonski okvir kojim se regulišu pitanja rada i zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Problemi se očituju kroz primjenu odnosno neprimjenjivanje konkretnih zakonskih odredaba. Nedostaju odgovarajući podzakonski akti, a ako ih ima previše su uopšteni, uglavnom su prepisane zakonske odredbe, zbog čega ne nude konkretna rješenja i nisu obavezne.

Vrlo rijetko i nedostatno se podupire zapošljavanje na otvorenom tržištu rada. Praksa je da kroz ponuđene Projekte i Programe osobe sa invaliditetom budu zaposlena samo na godinu dana nakon čega ostaju ponovo bez posla.

Broj i procenat osposobljenih, a nezaposlenih osoba sa invaliditetom nije moguće precizno utvrditi jer ne postoje središnje baze podataka budući da službe za zapošljavanje koje su za to nadležne vrlo rijetko ili skoro nikako kod prijave nezaposlenog lica ne evidentiraju da se radi o osobi sa invaliditetom. To čine samo na izričit zahtjev osobe sa invaliditetom ili ako je invaliditet očigledan.

Ova analiza bi trebala na koncu dati sve nedostatke zakona koji se ogledaju u njihovu usklađenosti, odnosno neusklađenosti sa UN konvencijom, i dati prijedloge s kojima bi se isti uskladili da Konvencijom koji će biti predloženi donosiocima odluka iz vlasti.

PRAVNI OKVIR

UN KONVENCIJA

Oblast analize sadržana je u Članu 27. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom koji glasi:

- 1** **Države potpisnice priznaju pravo osoba sa invaliditetom na rad na osnovu jednakosti sa drugima; ovo uključuje mogućnost da zarađuju za život obavljajući posao koji su slobodno odabrali ili prihvatili na tržištu rada i u radnom okruženju koji su otvoreni, inkluzivni i pristupačni za osobe sa invaliditetom. Države potpisnice preduzeće odgovarajuće korake da osiguraju i promovišu ostvarivanje prava na rad, uključujući i za one osobe koje su stekle invaliditet tokom procesa rada, kroz preduzimanje odgovarajućih mjera, uključujući zakonsku regulativu, usmjerenih, između ostalog, na:**
- (a) Zabranu diskriminacije na osnovu invalidnosti u odnosu na sva pitanja vezana za sve oblike zapošljavanja, uključujući uslove regrutovanja, zapošljavanja i primanja na posao, nastavak zapošljavanja, napredovanje u službi, uslove rada, zaštitu zdravlja i bezbjednost na radu;
- (b) Zaštitu prava osoba sa invaliditetom, na osnovu jednakosti sa drugima, na pravedne i povoljne uslova rada, uključujući jednaku nadoknadu za jednak rad, bezbjedne i zdrave uslove rada, uključujući zaštitu od uznemiravanja i mogućnost pokretanja postupaka pravne zaštite u slučaju kršenja ovih prava;

- (c) Osiguravanje da osobe sa invaliditetom mogu da ostvaruju svoja radna i sindikalna prava na osnovu jednakosti sa drugima;
- (d) Omogućavanje osobama sa invaliditetom da imaju efektivan pristup opštim tehničkim i programima pronalazjenja posla, profesionalnoj rehabilitaciji i produženom treningu i obuci, uslugama za pronalazjenje radnog mjesta;
- (e) Promovisanje mogućnosti za zapošljavanje i napredovanje u karijeri za osobe sa invaliditetom na otvorenom tržištu rada, kao i pomoći ovim osobama u traženju, dobijanju i zadržavanju posla;
- (f) Promovisanje mogućnosti za samozapošljavanje, preduzetništvo, razvoj kooperativa i pokretanje sopstvenog biznisa;
- (g) Zapošljavanje osoba sa invaliditetom u javnom sektoru;
- (h) Podsticanje poslodavaca da zapošljavaju osobe sa invaliditetom u privatnom sektoru kroz odgovarajuće mjere i politiku, što može uključivati i programe afirmativne akcije, podsticajne i druge mjere;
- (i) Obezbjedivanje razumnih adaptacija na radnom mjestu i u radnom okruženju za osobe sa invaliditetom,
- (j) Promovisanje sticanja radnog iskustva za osobe sa invaliditetom na otvorenom tržištu rada,
- (k) Promovisanje profesionalne rehabilitacije i osposobljavanja, programa povratka na posao i zadržavanja posla za osobe sa invaliditetom.

- 2** **Države potpisnice osiguraće da osobe sa invaliditetom ne budu držane u ropstvu ili zavisnom položaju i budu, na osnovu jednakosti sa drugima, zaštićene od prisilnog rada.**

PRAVNI OKVIR BIH

Na državnom nivou BiH analiziran je:

Zakon o zabrani diskriminacije u BiH
Zakon o javnim nabavkama u BiH
Zakon o porezu na dodanu vrijednost BiH

Na entitetskom nivou Republike Srpske analiziran je:

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida RS
Zakon o zaštiti na radu RS
Zakon o penzijsko invalidskom osiguranju RS
Radni nacrt Zakona o radu RS
Zakona o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenih RS

Na entitetskom nivou Federacije BiH analizirani su:

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju Federacije Bosne i Hercegovine
Nacrt Zakona o sigurnosti i zdravlju na radu – FBiH
Zakon o penzijskom/mirovinskom osiguranju FBiH
Zakon o radu Federacije BiH
Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih FBiH

Na nivou Brčko distrikta analizirani su:

Zakon o zaštiti na radu Brčko distrikta

Zakon o radu Brčko distrikta
Zakon o posredovanju u zapošljavanju i pravima za
vrijeme nezaposlenih BD

Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom

03 ZAPOŠLJAVANJE

INSTITUCIONALNI OKVIR

[DRŽAVNI NIVO

1. Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine.
2. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine prati sprovođenje ovog zakona
3. Agencija za javne nabavke
4. Ured za razmatranje žalbi
5. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine koji su eksperti iz oblasti upravnog prava.
6. Uprava za indirektno oporezivanje

[REPUBLIKA SRPSKA

1. Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida RS
2. Inspektorat rada Republike Srpske
3. Fond za penzijsko invalidsko osiguranje Republike
4. Ministarstvo rada i invalidske zaštite Republike Srpske,
5. Zavod za zapošljavanje Republike Srpske

[FEDERACIJA BIH

1. Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom FBiH
2. Kantonalna uprava za inspekcijske poslove
3. Federalna uprava za inspekcijske poslove
4. Kantonalni inspektorat rada
5. Federalni zavod za zapošljavanje

[BRČKO DISTRIKT

1. Inspektorat zaštite na radu Vlade Brčko distrikta BiH.
2. Inspektorat rada Brčko distrikta
3. Zavod za zapošljavanje Brčko distrikta

ANALIZA

NIVO BIH

[ZAKON O ZABRANI DISKRIMINACIJE U BIH

Ovaj Zakon objavljen je u Službenom glasniku BiH 59/09, a njime se uspostavlja okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim osobama u Bosni i Hercegovini i uređuje sistem zaštite od diskriminacije.

U skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnim standardima koji se odnose na ljudska prava i osnovne slobode, ovim zakonom utvrđuju se odgovornosti i obaveze zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i pravnih lica i pojedinaca koji vrše javna ovlaštenja, da svojim djelovanjem omoguće zaštitu, promoviranje i stvaranje uslova za jednako postupanje.

Diskriminacijom će se, u smislu ovog zakona, smatrati svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojoj osobi ili grupi osoba na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojoj osobi onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima javnog života. Zabrana diskriminacije

primjenjuje se na sve javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, i u javnom i u privatnom sektoru, u svim oblastima, a naročito:

zaposlenja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne zaštite, dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, te obavljanja privrednih aktivnosti i javnih usluga.

Po ovom Zakonu između ostalog ne smatraju se diskriminacijom mjere zasnovane na realizaciji razumnih prilagođavanja s ciljem osiguravanja principa jednakog postupanja u odnosu na osobe sa invaliditetom. Poslodavci su zato prema potrebi u konkretnom slučaju dužni preduzeti odgovarajuće mjere, radi omogućavanja da osoba sa invaliditetom ostvari pristup, učestvuje ili napreduje u zaposlenju, odnosno da učestvuje u obuci, ako takve mjere ne nameću nesrazmjeran teret poslodavcu.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine (Predstavnički dom i Dom naroda usvaja Zakon o Zabrani diskriminacije BiH i vrši njegove izmjene i dopune. U skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnim standardima koji se odnose na ljudska prava i osnovne slobode, Zakonom o zabrani diskriminacije utvrđuju se odgovornosti i obaveze zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i pravnih lica i pojedinaca koji vrše javna ovlašćenja da svojim djelovanjem omoguće zaštitu, promovisanje i stvaranje uslova za jednako postupanje.

Centralna institucija nadležna za zaštitu od diskriminacije je Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u svrhu ostvarivanja svoje nadležnosti

uspostavlja poseban odjel koji isključivo razmatra predmete navodne diskriminacije u pogledu postupanja javnih tijela na nivou države, entiteta, kantona i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, opštinskih institucija i tijela, te pravnih lica s javnim ovlaštenjima, kao i postupanje svih pravnih i fizičkih lica, u svim oblastima života.

Ombudsmen Bosne i Hercegovine pri izradi redovnih izvještaja, mišljenja i preporuka o pojavama diskriminacije sarađuje sa organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i promovisanjem ljudskih prava i organizacijama koje se bave zaštitom prava grupa izloženih visokom riziku diskriminacije.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine prati sprovođenje ovog zakona.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u okviru zakonom utvrđenih nadležnosti, ima obavezu, na osnovu prikupljenih podataka o pojavama i obimu diskriminacije, najmanje jednom godišnje da pripremi Savjetu ministara Bosne i Hercegovine izvještaj, a prema potrebi i posebne izvještaje koji sadrže prijedlog mjera za spriječavanje i suzbijanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine dužno je da jednom godišnje, preko Savjeta ministara Bosne i Hercegovine, izvještava i Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine o pojavama diskriminacije i u vezi s tim predlaže konkretne zakonodavne ili druge mjere

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Ovaj zakon je u dobroj mjeri usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom izuzev člana 2 koji dovoljno ne apostrofira pitanje osoba sa

invaliditetom i u nastavku dajemo preporuku za njegovu dopunu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Odredba u stavu 2., člana 1. Zakona o zabrani diskriminacije u BiH je nedovoljna da bi bila u skladu sa članom 27., tačka a) UN Konvencije jer ne apostrofira pitanje Osoba sa Invaliditetom.

Navedenu odredbu treba dopuniti riječima: **“uključujući i pozitivne akcije kojima se osobama sa invaliditetom izjednačava startna pozicija u odnosu na druge građane”, te bi navedena odredba glasila:**

“U skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnim standardima koji se odnose na ljudska prava i osnovne slobode, ovim zakonom utvrđuju se odgovornosti i obaveze zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini, kao pravnih lica i pojedinaca koji vrše javna ovlaštenja, da svojim djelovanjem omoguće zaštitu, promoviranje i stvaranje uslova za jednako postupanje uključujući i pozitivne akcije kojima se osobama sa invaliditetom izjednačava startna pozicija u odnosu na druge građane”

[ZAKON O JAVNIM NABAVKAMA U BIH

Osnovni tekst Zakona o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine objavljen je u Službenom glasniku Bosne i Hercegovine broj 49/04, a potom je uslijedilo sedam izmjena i dopuna ovog Zakona koje su objavljene u Službenom glasniku Bosne i Hercegovine u brojevima: 19/05, 52/05, 8/06, 24/06, 70/06, 12/09 i 60/10.

Ovim zakonom uspostavlja se sistem javnih nabavki u Bosni i Hercegovini, prava, dužnosti i odgovornosti

učesnika u postupcima nabavke i postupak kontrole javnih nabavki radi osiguranja:

- a) najefikasnijeg načina korištenja javnih sredstava s obzirom na svrhu i predmet javne nabavke;
- b) izvršenja nabavke i dodjeljivanja ugovora o javnoj nabavci, koji vrše ugovorni organi u skladu s postupcima utvrđenim ovim zakonom i
- c) da, pri tome, ugovorni organi preduzmu sve potrebne mjere kako bi se osigurala pravična i aktivna konkurencija među potencijalnim dobavljačima, uz ostvarivanje jednakog tretmana, nediskriminacije i transparentnosti.

Javna nabavka odnosi se na nabavku roba, usluga i radova, a provode je "ugovorni organi" iz člana 3. ovog zakona u skladu s Pravilima utvrđenim u ovom zakonu i u pratećim podzakonskim aktima usvojenim u skladu s odredbama člana 53. ovog zakona.

Zakon o javnim nabavkama kao i njegove izmjene i dopune usvaja Parlamentarna skupština (Predstavnički dom i Dom naroda).

Zakonom o javnim nabavkama uspostavlja se sistem javnih nabavki u Bosni i Hercegovini, prava, dužnosti i odgovornosti učesnika u postupcima nabavke i postupak kontrole javnih nabavki.

Centralna institucija za provođenje Zakona o javnim nabavkama je Agencija za javne nabavke koja je osnovana kao samostalna, upravna organizacija sa statusom pravnog lica. Sjedište agencije je u Sarajevu. Agencija ima dvije filijale u Mostaru i Banja Luci koje nemaju status pravnih lica i nisu ovlaštene da donose odluke bez odobrenja Agencije.

Analiza usklađenost sa UN konvencijom

Zakon o javnim nabavkama ni u jednoj svojoj odredbi ni na koji način ne pominje osobe sa invaliditetom što je suprotno Evropskim direktivama i apsolutno je neusklađeno sa bilo kojom odredbom UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je u odredbama o subvencioniranim ugovorima odrediti da se u slučaju vršenja javnih nabavki usluga, ortopedskih i asistivnih pomagala kao i drugih sredstava isključivo namijenjenih za osobe sa invaliditetom može vršiti po slobodnom izboru dobavljača u interesu osiguranja adekvatne korisnosti nabavljenih roba ili usluga.

U cilju održivosti zaposlenosti osoba sa invaliditetom zaposlenih pod posebnim zaštićenim uslovima u okviru odredbi u kojima se tretiraju rezervisani ugovori **potrebno je utvrditi da su ugovorni organi u postupku javne nabavke obavezni posebno rezervirati ugovore samo za kandidate i ponuđače koji u odnosu na ukupan broj svojih zaposlenika zapošljavaju više od 50% osoba sa invaliditetom, shodno propisima koji uređuju oblast profesionalne rehabilitacije, osposobljavanja i zapošljavanja osoba sa invaliditetom pri čemu u obavještenju o dodjeljenim rezervisanim ugovorima javne nabavke, ugovorni organ mora naznačiti da je javna nabavka rezervisana isključivo za privredne subjekte koji u odnosu na ukupan broj zaposlenika zapošljavaju više od 50% osoba sa invaliditetom.**

U cilju održivosti zaposlenosti osoba sa invaliditetom zaposlenih pod posebnim uvjetima neophodno je izvršiti gore pomenute izmjene i dopune Zakona.

[ZAKON O POREZU NA DODANU VRIJEDNOST

Na osnovu člana IV. 4.a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na 50. sjednici Predstavničkog doma , održanoj 12.1.2005. godine, i na 37. sjednici Doma naroda, održanoj 26.1.2005. godine, usvojila je Zakon o porezu na dodatnu vrijednost. Već u maju iste godine usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatnu vrijednost. Zakon se primjenjuje od 01.01.2006. godine izuzev odredaba sadržanih u članu od 72-79 koji se primjenjuju od 01.07.2005. godine. 2008. godine usvojen je Zakon o dopunama Zakona o porezu na dodatnu vrijednost.

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Zakon o porezu na dodanu vrijednost nije dovoljno usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom te se pitanje osoba sa invaliditetom pominje samo u jednoj odredbi.

U članu 24. stav 1. tačka 8. određeno je da se od obaveze plaćanja PDV- oslobađa:

„promet dobara i usluga koje su direktno povezane sa uslugama koje pružaju političke, sindikalne, humanitarne, dobrotvorne, “invalidske” i slične organizacije svojim članovima za članarinu, u skladu s propisima kojima su regulirane te djelatnosti, pod uslovom da takva oslobađanja ne dovode do poremećaja konkurencije na tržištu“;

(18)

Nijednom drugom odredbom ni na direktan niti na indirektan način nisu tretirane osobe sa invaliditetom. Dakle ne propisuje se nikakva obaveza, provođenja odgovarajuće pozitivne akcije za bilo koji segment života i rada osoba sa invaliditetom, pa tako ni u pogledu podupiranja zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Na

konkretan način je uređeno da su pojedine djelatnosti oslobođene od obaveze plaćanja PDV-a među kojima nema djelatnosti koje organiziraju ili realiziraju osobe sa invaliditetom. U zemljama okruženja, posebno u članicama Evropske unije utvrđeno je ili djelimično ili potpuno oslobađanje privrednih društava za zapošljavanje osoba sa invaliditetom od obaveze plaćanja PDV-a. Dakle, Zakon o PDV-u je potpuno neusklađen sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je inicirati izmjene i dopune ovog Zakona i na dalje se aktivno uključiti kroz javnu raspravu, koristeći se primjerima dobre prakse i konkretnim rješenjima u Evropskoj uniji.

Posebno je interesantno poglavlje oslobađanje od obaveze plaćanja PDV-a u okviru kojeg **treba biti ugrađena odredba da se dobra i usluge koji su predmet poslovanja u okviru djelatnosti kojima se bave privredna društva i zaštitne radionice osobe sa invaliditetom oslobođeni od plaćanja obaveze PDV-a. Takođe član 30. kojim se regulišu posebna oslobađanja od obaveze plaćanja PDV-a, unošenjem dodatne tačke, treba omogućiti da za ortopedska i sva druga asistivna sredstva ne plaća PDV. Jednako tako u istom članu treba ugraditi tačku kojom će se odrediti da se PDV ne plaća na nabavljena sredstva rada, repromaterijal i sirovine ako se koriste u privrednim društvima i zaštitnim radionicama za zapošljavanje osoba sa invaliditetom u svrhu obavljanja konkretnih djelatnosti u okviru kojih su zaposlene osobe sa invaliditetom.**

Usklađivanje Zakona o PDV-u sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom u velikoj mjeri bi se podstaklo i unaprijedilo zapošljavanje osoba sa invaliditetom, njihova održivost i napredovanje u poslu.

ZAKON O PROFESIONALNOJ REHABILITACIJI, OSPOSOBLJAVANJU I ZAPOŠLJAVANJU INVALIDA REPUBLIKE SRPSKE

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida RS uređuju se prava, uslovi i postupak profesionalne rehabilitacije, osposobljavanja i zapošljavanja lica sa invaliditetom i smanjenom radnom sposobnošću, osnivanje organizacija i djelatnost ustanova, privrednih društava i drugih organizacija koje se bave profesionalnom rehabilitacijom i zapošljavanjem invalida pod opštim uslovima.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Pri donošenju i usvajanju posljednje verzije zakona iz 2012. godine vođeno je računa o ugrađivanju odredaba kojima se uklanja svaka diskriminacija osoba sa invaliditetom u pogledu ostvarivanja prava na rad i zapošljavanje (kako direktna, tako i indirektna diskriminacija), a takođe odredbe koje se odnose na regulisanje prava na profesionalnu rehabilitaciju su značajno poboljšane.

Međutim, i u ovom Zakonu ostale su odredbe kojima se konkretiziraju načela i principi iz konvencije vezani za profesionalnu rehabilitaciju, načine i oblike zapošljavanja osoba sa invaliditetom, djelatnost i finansiranje Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i mogućnosti uticaja osoba sa invaliditetom, odnosno njihovih organizacija na upravljanje i rukovođenje ustanovama za profesionalnu rehabilitaciju i Fondom, za koje sam dao preporuke i predložio već određene izmjene i dopune Zakona, tako da se u raspravi može doći do boljih rješenja i većeg

stepena usaglašenosti sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi za izmjene i dopune

1 **Preporuka vezana za korištenje termina invalid:**

U Zakonu RS termin „invalid“ potrebno je zamijeniti terminom „lice sa invaliditetom“ ili „osoba sa invaliditetom“, kako u samom nazivu Zakona, tako i u svim njegovim odredbama (tj. u cijelom tekstu).
Obrazloženje: Termin „invalid“ koji se koristi u Zakonu RS je anahron i pežorativan, a nije u skladu ni sa Konvencijom. U zakonima iz zemalja okruženja svuda se koristi termin osobe sa invaliditetom.

2 **Preporuka vezana za procjenu preostale odnosno promijenjene radne sposobnosti:**

U Zakonu ugraditi odredbe kojima se uređuje utvrđivanje preostale odnosno promijenjene radne sposobnosti, tako da se treba zasnovati na procjeni i preporukama nadležne ustanove za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom koja bi vršila procjenu i davala preporuke u pogledu radne sposobnosti i perspektive osoba sa invaliditetom

Prijedlog: dodati novi član, član 3A), a glasio bi:

- 1) Nezaposlena osoba sa invaliditetom kojoj je u postupku provedenom u skladu sa propisima iz člana 3. Zakona utvrđen invaliditet, a koja nije prošla postupak profesionalne rehabilitacije, može zatražiti procjenu preostale odnosno promijenjene radne sposobnosti i mogućnosti zapošljavanja pod opštim ili posebnim uslovima.
- 2) Zahtjev za procjenu iz stava 1. ovog člana podnosi se Zavodu za zapošljavanje preko opštinskog

biroa zapošljavanja prema mjestu prebivališta osobe sa invaliditetom.

- 3) Republički Zavod zapošljavanja, je dužan uputiti osobu koja je podnijela zahtjev u nadležnu ustanovu za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom i snositi troškove za njenu stručnu opservaciju i procjenu iz stava 1. ovog člana.
- 4) Procjenu preostalih radnih sposobnosti i mogućnosti zapošljavanja provodi ustanova za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom, a na osnovu prethodnog odobrenja koje je utvrđeno rješenjem koje donosi Republički ministar nadležan za rad.
- 5) Ustanova iz prethodnog stava ovog člana izdaje osobi koja je prošla proceduru procjene odgovarajuće uvjerenje, u kojem se navodi da li osoba ima sposobnosti za zapošljavanje pod opštim ili posebnim uslovima, koje poslove i radne zadatke i u kojoj mjeri može uspješno obavljati, da li su potrebni prilagođavanje radnog mjesta i specijalna pomagala i oprema, daje se preporuka za dodatno radno osposobljavanje, prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju, odnosno za zapošljavanje i sl.
- 6) Postupak i kriteriji za procjenu preostale odnosno promjenjene radne sposobnosti i mogućnosti zapošljavanja, kao i sadržaj uvjerenja iz stava 5. ovog člana, bliže se uređuju posebnim pravilnikom kojeg će donijeti Republički ministar nadležan za rad u saradnji sa ministrima obrazovanja i socijalne zaštite.

Obrazloženje: U oba entitetska zakona u BiH postoji problem uređivanja postupka procjene preostale odnosno smanjene ili promijenjene radne sposobnosti,

naročito kada su u pitanju osobe koje nisu prošle postupak profesionalne rehabilitacije i kod kojih je invaliditet nastao nakon završetka srednjeg obrazovanja. Naime, u oba zakona ostvaren je čisto medicinski pristup ovom pitanju, tj. nadležni organ za utvrđivanje je centar za socijalni rad, odnosno služba zapošljavanja, koji to čine isključivo na osnovu ocjene i mišljenja nadležnog organa vještačenja u sistemu PIO u RS odnosno instituta za medicinsko vještačenje u FBiH.

UN Konvencija insistira na socijalnom pristupu, što podrazumijeva da procjenu smanjene ili preostale odnosno promjenjene radne sposobnosti treba zasnovati i na stvarnoj procjeni koja je rezultat odgovarajuće stručne opservacije, praćenja i procjene specifičnih potreba i profesionalnih i radnih mogućnosti osobe koja treba i hoće da ostvaruje pravo na rad.

3 Preporuka vezana za mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije:

Izvršiti izmjene i dopune odredbi kojima se utvrđuju mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije osoba sa invaliditetom, ukoliko neka od bitnih nije već obuhvaćena i kako bi činile jedan strukturiran, cjelovit i logički red.

Prijedlog: Stav 2. u članu 6. Zakona se mijenja i mogao bi da glasi:

Stav 2. Profesionalna rehabilitacija, u smislu ovog Zakona, obuhvata naročito sljedeće mjere i aktivnosti:

- a) utvrđivanje preostalih radnih i općih sposobnosti;
- b) profesionalno informisanje, savjetovanje i procjenu profesionalnih mogućnosti;

- c) individualni savjetodavni rad, koji uključuje pomoć u prihvatanju sopstvene invalidnosti sa stanovišta mogućnosti uključivanja u rad i pojedine mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije;
- d) analiza tržišta rada, mogućnost zapošljavanja i uključivanja u rad;
- e) programi za sticanje, održavanje i unapređivanje radnih i radno-socijalnih vještina i sposobnosti;
- f) procjena mogućnosti izvođenja, razvoja i usavršavanja programa profesionalnog osposobljavanja,
- g) radno osposobljavanje, dokvalifikacija, prekvalifikacija, održavanje i usavršavanje radnih sposobnosti do zaposlenja, a kasnije u cilju održavanja zaposlenosti i napredovanja u poslu i karijeri;
- h) izrada plana potrebne opreme i sredstava za rad;
- i) informiranje i savjetovanje o pomoćnoj tehnologiji i tehnikama u učenju i radu i prijedlozi za njihovu primjenu;
- j) pojedinačni i zajednički programi za uključivanje osoba sa invaliditetom u zajednicu;
- k) informiranje i podrška u izvorima finansiranja;
- l) pripremanje i stručna pomoć pri osposobljavanju i obrazovanju;
- m) karijerno vođenje i individualni plan zapošljavanja, odnosno samozapošljavanja kroz pokretanje odgovarajućeg oblika samostalne djelatnosti;
- n) tehnička pomoć, podrška, praćenje i procjena rezultata u primjeni ovih mjera i aktivnosti;
- o) pripremanje lica sa invaliditetom na radnom mjestu po zaposlenju i integracija u radnu sredinu;
- p) seminari i drugi oblici edukacije i treninga za poslodavce, stručne kadrove za radno

- osposobljavanje i profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom;
- q) druge mjere i aktivnosti od značaja za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom.

Obrazloženje: u stavu 2. člana 6. pobrojane su mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije. Smatram da je to učinjeno mnogo potpunije i cjelishodnije nego u starom Zakonu. Međutim, moguća su neka poboljšanja u cilju boljeg formulisanja pojedinih mjera i aktivnosti i dodavanja nekih koje su bitne za provođenje profesionalne rehabilitacije čime bi se postigla i veća usklađenost sa članom 26. i članom 27. Konvencije, tako da odražava istinske potrebe osoba sa invaliditetom

Predloženim krugom mjera i aktivnosti, odnosno servisa profesionalne rehabilitacije, osobama sa invaliditetom se bolje omogućuje da postignu maksimalnu samostalnost i da razviju svoje profesionalne i radne kapacitete, što predstavlja bolju i za osobe sa invaliditetom povoljniju konkretizaciju standarda iz člana 26. Konvencije, i način izvršavanja obaveze od strane BiH kao potpisnice.

Preporuka: ugraditi odredbu kojom se jasno utvrđuje odgovarajuća zastupljenost osoba sa invaliditetom u organima upravljanja u ustanovama za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje, te takođe odredbu da pri izboru direktora prednost imaju osobe sa invaliditetom ukoliko ispunjavaju sve potrebne uslove za izbor i imenovanje.

Prijedlozi:

- a) Stav 2. u članu 14.se mijenja i glasi:

Broj i sastav članova upravnog odbora utvrđuje se aktom o osnivanju ili statutom, s tim da obavezno uključi najmanje jednu osobu sa invaliditetom, odnosno predstavnika udruženja osoba sa invaliditetom.

b) U članu 17. Zakona dodaje se novi stav, stav 3. koji glasi:

Prednost pri imenovanju ima osoba sa invaliditetom koja ispunjava uslove iz prethodnog stava ovog člana.

***Obrazloženje:** Odredbama kojima se uređuje upravljanje i rukovođenje u ustanovama za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje treba obezbijediti sudjelovanje osoba sa invaliditetom, odnosno uticaj organizacija osoba sa invaliditetom, što je u skladu sa odredbama i duhom Konvencije.*

Preporuke koje se odnose na zapošljavanje pod opštim uslovima i na uvođenje i funkcionisanje sistema „kvotnog zapošljavanja osoba sa invaliditetom“:

- a) U članu 25. zakona ugraditi odredbu kojom se utvrđuje krug poslodavaca pod opštim uslovima koji su obavezni zapošljavati osobe sa invaliditetom, na način da se uključe i subjekti u privatnom sektoru;
- b) Predvidjeti prednost osoba sa invaliditetom na zapošljavanje u javnom sektoru, ukoliko ispunjavaju uslove radnog mjesta;
- c) U članu 26. bolje riješiti pitanje visine posebnog doprinosa, s tim da se uvaži vezivanje iznosa za svaku osobu koju je poslodavac pod opštim uslovima obavezan zaposliti i na tome bazira ukupna obaveza svakog poslodavca, ali uz to, da to bude odmjeren iznos u smislu opterećenja i pravične i realne naknade za neizvršenu obavezu zapošljavanja osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi:

Prijedlog 1: U članu 25. brisati stav 1. i zamjeniti ga novim stavom 1. kojim bi se jasno pobrojali poslodavci koji imaju zakonsku obavezu zapošljavanja osoba sa invaliditetom kod kojih oni mogu ostvariti svoje pravo na zapošljavanje pod opštim uslovima, a mogao bi da glasi:

Stav 1. Pod opštim uslovima zapošljavaju se osobe sa invaliditetom na otvorenom tržištu rada, u državnim organima, organima pravosuđa, organima lokalne uprave, javnim službama, ustanovama, fondovima, javnim preduzećima, privrednim društvima i drugim pravnim licima koja nisu osnovana za zapošljavanje osoba sa invaliditetom u skladu sa zakonom.

Obrazloženje: *Dobra strana Zakona je da predviđa širok spektar mogućnosti zapošljavanja osoba sa invaliditetom, pri čemu se daje prednost zapošljavanju pod opštim uslovima na otvorenom tržištu rada u odnosu na zapošljavanje pod tzv. posebnim uslovima (zaštićenim odnosno podržanim), i to je u duhu Konvencije i istinski doprinosi stvaranju uslova primjerenim za ostvarivanje prava na rad i ukupnoj socijalnoj uključenosti.*

Potrebno je prethodno razriješiti dilemu šta se smatra zapošljavanjem pod opštim uslovima, a šta zapošljavanjem pod posebnim uslovima, jer u svakom slučaju odnosno obliku radi se o zapošljavanju na tržištu rada i primjenjuju se određene poticajne mjere i aktivnosti za osobe sa invaliditetom. Razlika između zapošljavanja pod opštim i posebnim uslovima može biti samo u pogledu stvaranja potrebnih uslova i organizacije rada („razumne adaptacije, vidi definiciju u članu 2 Konvencije) i u obimu dodatne podrške.

U Zakonu RS u članu 25. stoji da se zapošljavanje u javnom sektoru smatra zapošljavanje pod posebnim uslovima, što je kontradiktorno jer isti poslodavci moraju

uplaćivati poseban doprinos ukoliko ne izvršavaju obavezu zapošljavanja osoba sa invaliditetom u skladu sa zakonom utvrđenom kvotom, nemaju ovim zakonom utvrđene uslove za rad i ostvarivanje posebnog statusa i ne dobijaju značajniju dodatnu podršku za zapošljavanje osoba sa invaliditetom. S toga zapošljavanje u javnom sektoru treba tretirati kao zapošljavanje pod opštim uslovima.

Pored toga ista obaveza zapošljavanja osoba sa invaliditetom u ovom zakonu nije utvrđena za poslovne subjekte, odnosno poslodavce u privatnom sektoru, što nije opravdano.

Prijedlog 2: U članu 25. iza stava 1. (predložena dopuna) dodaje se novi stav, stav 2. koji glasi:

Stav 2. Prednost pri zapošljavanju u subjektima iz stava 1. ovog člana u okviru javnog sektora imaju osobe sa invaliditetom, ako pored opštih ispunjavaju i posebne uslove za radno mjesto.

***Obrazloženje:** Prednost u zapošljavanju pod opštim uslovima u javnom sektoru, ukoliko ispunjavaju sve potrebne opšte i posebne uslove radnog mjesta. Takva odredba ne postoji u Zakonu RS.*

Mada se radi u opštoj i više deklarativnoj odredbi, potrebno je ugraditi u Zakon.

I u članu 27. Konvencije naglašeno je posebno zapošljavanje osoba sa invaliditetom u javnom sektoru, pa je potrebno imati i odgovarajuće odredbe u zakonima koji to treba da obezbijede.

Prijedlog 3: Obzirom na potrebu cjelovitog regulisanja koncepta kvotnog zapošljavanja i na brojne konstatacije i preporuke do kojih se došlo u analizi, potrebno je postojeći čl. 26. i prva 3 stava iz člana 27. brisati i zamijeniti novim članom 26, a koji bi glasio:

1. Svi poslodavci iz člana 25. stava 1. Zakona dužni su imati određeni broj zaposlenih osoba sa invaliditetom u srazmjeri sa ukupnim brojem zaposlenih i to najmanje jednu osobu sa invaliditetom na svakih 16 zaposlenih.
2. Subjekti koji ne ispune obavezu iz stava 1. ovog člana dužni su mjesečno pri isplati plata obračunati i uplatiti u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom poseban doprinos za podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom u visini 25% od prosječne bruto plate u Federaciji/Republici prema posljednjem objavljenom podatku Republičkog zavoda za statistiku, za svaku osobu sa invaliditetom koju su bili dužni zaposliti u skladu sa stavom 1. ovog člana.
3. Poslodavac, koji obzirom na ukupan broj zaposlenih ne podliježe obavezi iz stava 1. ovoga člana dužan je, osim ako ima zaposlenu najmanje jednu osobu sa invaliditetom, svakog mjeseca prilikom isplate plata i drugih primanja, uplaćivati u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom poseban doprinos za podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom u visini 0,5%, od iznosa isplaćenog za bruto plate za sve zaposlene, naknade plate i drugih primanja koji imaju karakter plate.
4. Kontrolu ispunjenja obaveze poslodavaca da zaposle određeni broj osoba sa invaliditetom iz stava 1. ovog člana, vrši Republička uprava za inspekcijske poslove.
5. Kontrolu obračuna i plaćanja doprinosa iz stava 2. i 3. ovog člana, vrši Poreska uprava Republike Srpske.

Obrazloženje: Oba entitetska zakona u BiH uvode sistem „kvotnog zapošljavanja“. To je pristup u

konkretizaciji pravnih standarda iz člana 27. Konvencije kojim se obezbjeđuje zapošljavanje osoba sa invaliditetom pod opštim uslovima i u privatnom sektoru, ali i način ostvarivanja finansiranja aktivnosti profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba sa invaliditetom od naplate doprinosa od poslodavaca koji se ne pridržavaju utvrđene opšte obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Predloženom izmjenom se cjelovitije i jasnije utvrđuje funkcionisanje ovog sistema.

4 Zapošljavanje pod posebnim uslovima

Predviđeni su isti oblici zapošljavanja i radnog angažovanja pod posebnim, tj. specijalnim ili podržanim uslovima ukoliko zapošljavanje nije moguće pod opštim uslovima – privredno društvo za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, zaštitna radionica i radni centar. Njihova uloga je da stvore uslove za zapošljavanje onih osoba koje se ne mogu zaposliti pod opštim uslovima, odnosno da pruže mogućnost radnog angažovanja ukoliko zapošljavanje nije moguće ni pod posebnim uslovima (radni centar). Međutim, definisanje uslova za rad ovih subjekata nije dovoljno precizno i jasno, pa postoje u praksi određene nedoumice i problemi, zbog čega je ovo pitanje potrebno detaljnije i bolje urediti.

Samozapošljavanje kroz obavljanje samostalne djelatnosti se takođe smatra zapošljavanjem pod posebnim uslovima i osobe sa invaliditetom koje obavljaju samostalnu djelatnost ostvaruju odgovarajuća prava i olakšice u skladu sa Zakonom.

30

Smatramo da i zapošljavanje osoba sa invaliditetom u organizacijama osoba sa invaliditetom treba da se tretira kao zapošljavanje pod posebnim uslovima i u tom smislu potrebno je izvršiti odgovarajuće dopune zakona.

Preporuka: Na osnovu postojećih iskustava definisati bolje normative za osnivanje i rad ovih subjekata koji zapošljavaju osobe sa invaliditetom pod posebnim uslovima.

Dodatne preporuke i prijedlozi daju se dalje za svaki oblik zapošljavanja i radnog angažovanja osoba sa invaliditetom odvojeno.

5 **Preporuke za odredbe o privrednim društvima**

Potrebno izmijeniti odredbe Zakona u cilju utvrđivanja primjerenog broja osoba sa invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih u privrednim društvima za zapošljavanje osoba sa invaliditetom;

Prijedlog: Stav 2 u članu 28. izmijeniti, tako da glasi:

Privredno društvo za zapošljavanje osoba sa invaliditetom je, u smislu ovog Zakona, privredno društvo u kojem je od ukupnog broja zaposlenih najmanje 51% osoba sa invaliditetom iz člana 21. i 22. ovog Zakona, a najmanje tri osobe sa takvim invaliditetom.

***Obrazloženje:** Predloženim izmjenama i dopunama se potpunije i cjelishodnije utvrđuju uslovi za osnivanje i rad privrednih društava odnosno preduzeća za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, te za sticanja i održavanje njihovog statusa.*

6 **Preporuka za odredbe o zaštitnim radionicama: Preciznije i adekvatnije odrediti uslove i standarde za dobijanje statusa zaštitne radionice.**

Prijedlozi:

- a) U članu 35. iza stava 2. dodati novi stav koji bi glasilo:

Stav 3. Ako se zaštitna radionica osniva kao privredno društvo, na organizaciju i rad zaštitne radionice primjenjuju se odredbe ovog zakona koje se odnose na privredna društva za zapošljavanje osoba sa invaliditetom i propisi o privrednim društvima.

b) U članu 36. dodati novi stav koji bi bio stav 1. i glasio bi:

Status zaštitne radionice ostvaruje privredno društvo za zapošljavanje osoba sa invaliditetom odnosno ustanova za zapošljavanje osoba sa invaliditetom ako u odnosu na ukupan broj zaposlenih zapošljava najmanje 51% lica sa najmanje 70% i više invaliditeta, a najmanje 6 osoba sa takvim invaliditetom i u okviru tog broja zaposlenih osoba sa invaliditetom, 20% osoba sa 100% invaliditeta koje u skladu sa Zakonom ostvaruju pravo na pomoć i njegu od drugog lica u odnosu na ukupan broj zaposlenih, a najmanje 3 osobe sa takvim invaliditetom.

c) U vezi sa prethodnim prijedlogom, napraviti i izmjenu stava 2. u članu 37. koji bi glasio:

Stav 2: Radna jedinica za zapošljavanje osoba sa invaliditetom ostvarit će status zaštitne radionice, ako ispunjava uvjete iz člana 36 ovog Zakona i ako je aktom poslodavca osnovana kao posebna obračunska jedinica.

***Obrazloženje:** Zaštitna radionica je poseban oblik zapošljavanja za osobe sa težim invaliditetom koje predstavljaju teže upošljivu kategoriju koje se ne mogu zaposliti niti u privrednim društvima, odnosno preduzećima za zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Zbog toga treba razmotriti i jasnije definisati uslove koje je potrebno ispuniti da privredna društva odnosno ustanove za zapošljavanje osoba sa invaliditetom ostvare status zaštitne radionice koji podrazumjeva još veće pogodnosti i dobija značajniju podršku za poslovanje i rad.*

Postojeće odredbe nisu dovoljno precizne i jasne u pogledu utvrđivanja uslova za sticanje statusa zaštitne radionice i daju u praksi otvorenu mogućnost zloupotrebe.

7 **Preporuka vezana za zapošljavanje osoba sa invaliditetom u organizacijama osoba sa invaliditetom: ugraditi odredbu kojom se zapošljavanje osoba sa invaliditetom u organizacijama osoba sa invaliditetom smatra zapošljavanjem pod posebnim uslovima i da kao takvo ima odgovarajuću podršku.**

U Zakonu RS nije sadržana odredba da se i zapošljavanje osoba sa invaliditetom u organizacijama osoba sa invaliditetom smatra zapošljavanjem pod posebnim uslovima.

Prijedlog: U članu 25. zakona dodati novi stav koji glasi:

Pod zapošljavanjem pod posebnim uslovima, u smislu ovog Zakona, smatra se i zapošljavanje osoba sa invaliditetom u organizacijama osoba sa invaliditetom.

***Obrazloženje:** Zapošljavanje osoba sa invaliditetom u organizacijama osoba sa invaliditetom je sigurno značajna mogućnost zapošljavanja, naročito obzirom da se time postiže i jačanje kapaciteta reprezentativnih organizacija osoba s invaliditetom i obzirom na njihovu nezamjenjivu ulogu u procesu profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja ovih osoba.*

8 **Preporuke u poglavlju „V“ Stimulansi i olakšice pri zapošljavanju osoba sa invaliditetom:**

- a) Jasnije i konzistentno utvrditi prava i olakšice za poslodavce koji zapošljavaju osobe sa invaliditetom i same osobe sa invaliditetom koje se samozapošljavaju kroz obavljanje samostalne djelatnosti.

- b) Obezbjediti izdiferenciranu podršku za zapošljavanje osoba sa invaliditetom shodno težini i vrsti invaliditeta;

Prijedlog 1. – Dopuniti član 50. novim stavom kojim bi se utvrdilo pravo zaštitnih radionica na povrat sredstava uplaćenih na ime poreza i doprinosa za sve zaposlene (tj. kako za osobe sa invaliditetom, tako i za osobe bez invaliditeta).

Stav 3. bi mogao da glasi: Zaštitne radionice imaju pravo na povrat sredstava uplaćenih na ime doprinosa na plate za sve zaposlene radnike.

***Obrazloženje:** Obzirom da zaštitne radionice zapošljavaju osobe sa najtežim invaliditetom u većem broju, a to su teško upošljiva kategorija osoba sa invaliditetom, potrebno je u cilju obezbjeđivanja njihovog uspješnog poslovanja ustanoviti i ovu pogodnost, kao mjeru njihove održivosti.*

Prijedlog 2: U cilju obezbjeđivanja diferencijacije u pravu na novčani stimulans shodno potrebama osoba sa najtežim invaliditetom dopuniti stav 2. u članu 46. Zakona, riječima:

„te samo izuzetno, kada je u pitanju zapošljavanje osoba sa teškim invaliditetom, za sufinansiranje dijela plate za pokrivanje razlike zbog smanjenog radnog učinka ili za pokrivanje troškova neophodne asistencije u radu. „

Stavove 1. i 2. u članu 53. izmjeniti tako da glase:

- 1) Pod novčanim stimulansom podrazumijevaju se sredstva koja daje Fond za zapošljavanje osoba sa invaliditetom shodno namjenama iz člana 46. Stav 2. Zakona.
- 2) Uslovi za ostvarivanje prava i kriteriji i mjerila za utvrđivanje visine novčanog stimulansa bliže

se uređuju opštim aktom fonda, pri čemu se naročito vodi računa o stepenu i vrsti invaliditeta i vremenu na koje se zapošljavanje osobe sa invaliditetom vrši.

Prijedlog 3: Predvidjeti Zakonom još jednu olakšicu, tj. urediti primjenu mjere odnosno prava koji se odnose na dodjelu subvencije za održivost zaposlenosti osoba sa invaliditetom, a najzgodnije je da se dopuna izvrši tako da se iza člana 56. dodaje novi član 56. A) koji glasi:

1. Svi poslodavci koji izvršavaju obavezu zapošljavanja osoba sa invaliditetom, odnosno uplaćuju poseban doprinos za zapošljavanje osoba sa invaliditetom u skladu sa članom 26. Zakona, privredna društva za zapošljavanje osoba sa invaliditetom i zaštitne radionice, udruženja osoba sa invaliditetom, kao i osobe sa invaliditetom koje obavljaju samostalnu djelatnost, mogu ostvariti pravo na subvenciju za održivost zaposlenosti i eventualno napredovanje u poslu za zaposlene osobe sa invaliditetom čiji stepen invaliditeta je 70% i više (u daljnjem tekstu subvencija).
2. Subvencija iz stava 1. ovog člana obračunava se i isplaćuje jedanput godišnje na osnovu projektnih aplikacija koje se podnose Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom po javnom pozivu Fonda.
3. Kao osnovica za obračun subvencije iz stava 1. uzima se iznos od 10% do 25% od prosječne neto plate u Republici isplaćene u mjesecu prije objave javnog poziva Fonda, za svaki mjesec u toku godine, a visina se utvrđuje zavisno od stepena invaliditeta i specifičnih problema i potreba zaposlene osobe sa invaliditetom u obavljanju poslova i radnih zadataka.

4. Uslovi i kriteriji za ostvarivanje prava na subvenciju, uključujući i namjene za utrošak sredstava i procedure za ostvarivanje prava, utvrđuju se bliže opštim aktom Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

Obrazloženje: Sve analizirane podsticajne mjere za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao i preporuke i prijedlozi za izmjene i dopune zakona kojima se one uređuju, posmatrane su odvojeno. Međutim vodio sam računa i o njihovom sadejstvu za postizanje konkretnih ciljeva, a to su: da se osobe sa invaliditetom zaposle, da očuvaju zaposlenje i da eventualno napreduju u karijeri.

Takođe, uzeo sam u obzir i opredjeljenje koje proizilazi iz samog duha odredbi Konvencije da se osobe sa invaliditetom, uvijek kada je to moguće, zapošljavaju pod opštim uslovima.

U tom smislu predložene izmjene i dopune zakona su usmjerene na adekvatno motivisanje poslodavaca prije svega u privatnom sektoru, ali i samih osoba sa invaliditetom za sopstveni biznis. Takođe obezbjeđuju se podsticajne mjere za zapošljavanje osoba sa najtežim invaliditetom, odnosno izvršavanje obaveza koje proizilaze iz same Konvencije prema ovim osobama.

Predloženim izmjenama i dopunama odredaba koje se odnose na novčani stimulanis za zapošljavanje osoba sa invaliditetom (članovi 46. i 53. Zakona), stvaraju se uslovi za diferenciran i individualiziran pristup pri utvrđivanju visine i obima ovog prava a shodno stepenu i vrsti invaliditeta, tj. specifičnim problemima i potrebama ovih osoba i težini njihovog zapošljavanja.

Pravo na subvenciju za održivost zaposlenosti odnosi se na osobe sa teškim invaliditetom kao najteže zapošljivu

kategoriju, što ima višestruko opravdanje, a primjenjivalo bi se na sve oblike zapošljavanja.

9

**Preporuka vezana za djelatnost Fonda:
Preciznije utvrditi poslove koje obavlja Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom u cilju jasnoće odredaba i očuvanja konzistentnosti Zakona.**

Prijedlog: Izvršiti izmjenu i dopunu u članu 58. Tako da bi mogao da glasi:

Član 58. Fond obavlja poslove:

- a) provođenja politike razvoja i unapređivanja profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba sa invaliditetom, osim obrazovnih ustanova čija je osnovna djelatnost sticanje osnovnog i srednjeg obrazovanja,
- b) finansiranja ili sufinansiranja ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom (uključujući i zaštitne radionice i radne centre),
- c) isplate novčanog stimulansa,
- d) povrata sredstava uplaćenih doprinosa,
- e) sufinansiranja programa i projekata za dodjelu subvencije za održavanje zaposlenosti osoba sa invaliditetom,
- f) sufinansiranje programa razvoja privrednih društava za zapošljavanje osoba sa invaliditetom i zaštitnih radionica,
- g) nadzire ostvarivanje prava na novčanu nadoknadu i stimulans i namjensko korišćenje drugih sredstava Fonda,
- h) druge poslove predviđene Odlukom o osnivanju Fonda i Statutom Fonda.

Obrazloženje: Predloženom izmjenom se preciznije i bolje utvrđuju poslovi koje obavlja Fond, a postiže se i

veća konzistentnost i koherentnost Zakona u cjelini. Želimo time u zakon uspješno i logički smisleno ugraditi predložene izmjene i dopune zakona koje su u skladu sa Konvencijom.

10 Preporuka: Dopuniti odredbu o izvorima finansiranja Fonda.

Prijedlog: član 64. se mijenja i glasio bi:

Sredstva za ostvarivanje prava i rad Fonda obezbjeđuju se iz:

- a) posebnog doprinosa propisanog članom 26. Ovog zakona; (izmjenjen)
- b) sredstva Republičkog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 10% od sredstava planiranih finansijskim planom Republičkog zavoda za zapošljavanje za aktivnu politiku zapošljavanja u tekućoj godini,
- c) budžeta Republike Srpske,
- d) drugih prihoda ostvarenih na osnovu zakona i drugih propisa i
- e) poklona i pomoći u novcu domaćih i stranih pravnih i fizičkih lica.

Obrazloženje: *U utvrđivanju izvora finansiranja u Zakonu RS, nedostaje jedan značajan izvor finansiranja, a to je finansiranje od strane Zavoda za zapošljavanje iz sredstava planiranih za provođenje aktivne politike zapošljavanja u tekućoj godini. Obzirom na stabilnost prihoda Zavoda za zapošljavanje i obzirom da Fond preuzima brojne poslove koji su vezani za ostvarivanje prava na rad osoba sa invaliditetom, to je logično i opravdano.*

Preporuka: U cilju obezbjeđivanja odgovarajućeg učešća osoba sa invaliditetom, odnosno predstavnika organizacija osoba sa invaliditetom u organu upravljanja Fondom, predlažem izmjene stava 1. u članu 61. Zakona,

kako bi se utvrdio tačan broj osoba sa invaliditetom u upravnom odboru Fonda i obezbijedio uticaj organizacija osoba sa invaliditetom na rad Fonda.

Takođe preporučio bih dopunu odredbe o imenovanju direktora fonda u smislu da osobe sa invaliditetom imaju prednost ako ispunjavaju sve uslove utvrđene Zakonom.

To je svakako u duhu Konvencije.

Prijedlozi izmjena i dopuna:

Izmijenjeni stav 1. u članu 61. Zakona bi glasio:

- 1) Upravni odbor Fonda ima sedam članova, koje imenuje i razrješava Vlada Republike Srpske na osnovu provedenog postupka javne konkurencije i na prijedlog nadležnog ministarstva, od kojih su obavezno 3 osobe sa invaliditetom, koje dobiju preporuku od najmanje jedne reprezentativne organizacije osoba sa invaliditetom na republičkom nivou.

Obrazloženje: *Pitanje sudjelovanja osoba sa invaliditetom u organu upravljanja Fondom je nedovoljno precizno formulisano i ne pruža garanciju da će se odgovarajući uticaj i sudjelovanje osoba sa invaliditetom odnosno njihovih organizacija i obezbijediti.*

Nepotrebno se u postojećoj i važećoj odredbi Zakona forsiraju predstavnici drugih asocijacija kao što je sindikat.

Drugi prijedlog: Stav 2. u članu 63. Zakona RS dopuniti riječima:

„a prednost imaju osobe sa invaliditetom koje ispunjavaju potrebne uslove za imenovanje, u skladu sa Zakonom.“

- 11 Preporuka: Preporučio bih da se u članu 67. napravi izmjena u smislu utvrđivanja strožijih i primjerenijih kaznenih mjera za prekršaje koji su već predviđeni.**
- 12 Preporuka: Preporučujem da se pažljivo utvrdi koje podzakonske akte treba predvidjeti u prelaznim odredbama Zakona, a u skladu sa stvarnim potrebama osoba sa invaliditetom i u svrhu što bolje primjene zakona u praksi.**

[ZAKON O ZAŠTITI NA RADU RS

Zakon o zaštiti na radu RS je Narodna skupština RS 9.oktobra 2007.god. a objavljen u Službenim novinama RS 4.januara 2008. godine. Zakon ima 11 poglavlja odnosno 80 člana. Ovim zakonom uređuju se zaštita i zdravlje na radu kao djelatnost od opšteg interesa, utvrđuju nosioci sprovođenja i unapređivanja bezbjednosti i zdravlja na radu, njihova prava, obaveze i odgovornosti, preventivne mjere, kao i druga pitanja koja se odnose na bezbjednost i zdravlje na radu. Izmjene i dopune ovog zakona su usvojene na sjednici Narodna skupština RS 25 januara 2010.god. a objavljen u Službenim novinama RS 22.februara 2010. godine, a koje nisu bitne za analizu našeg rada.

40

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Zakon o Zaštiti na radu je djelimično usklađen sa UN Konvencijom i ima dosta prostora da se preciznije definiše posebna zaštita sigurnosti i zdravlja na radu osoba sa invaliditetom bez obzira na uzrok nastanka invalidnosti i prema specifičnim potrebama tih osoba, kroz izmjene ili dopune članova u ovom Zakonu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

I. OSNOVNE ODREDBE

U Osnovnim odredbama Zakona o zaštiti na radu RS član 1. stav 3. umjesto termina „zaštite invalida“ staviti „zaštite osoba sa invaliditetom“ te će stav 3., člana 1. glasiti:

“Posebna zaštita propisuje se radi očuvanja nesmetanog psihofizičkog razvoja maloljetnih radnika, zaštite žena od rizika koji bi mogli ugroziti ostvarivanje materinstva, zaštite „osoba sa invaliditetom“ i profesionalno oboljelih lica od daljeg oštećenja zdravlja i umanjenja njihove radne sposobnosti, te radi očuvanja radne sposobnosti starijih radnika u granicama primjerenim njihovoj životnoj dobi”.

Dopuniti tačku (d) člana 4. nakon čega će glasiti:

lica na profesionalnoj rehabilitaciji „i osobe sa invaliditetom“

III. DUŽNOSTI I ODGOVORNOSTI POSLODAVCA

1. Opšte dužnosti

Dopuniti član 10. stav 2. na sljedeći način:

(2) Poslodavac je dužan da obezbijedi da radni proces bude prilagođen tjelesnim i psihičkim mogućnostima radnika, „osobama sa invaliditetom u zavisnosti od njihovih specifičnih potreba“ a radna sredina, sredstva za rad i sredstva i oprema za ličnu zaštitu na radu budu uređeni, odnosno proizvedeni i obezbijedeni da ne ugrožavaju zaštitu i zdravlje radnika, „osoba sa invaliditetom“ i drugih lica.

2. Posebne dužnosti

Član 24. stav 3. dopuniti i iza posljednje riječi stave unijeti sljedeće:

(3) Poslodavac je dužan, kada je to potrebno, da obezbijedi prevod dokumentacije iz st. 1. i 2. ovog člana na jezik koji radnik razumije i „u formatu prilagođen osobama sa invaliditetom ili licima sa invaliditetom u zavisnosti od njihovih specifičnih potreba“.

3. Osposobljavanje radnika

Član 30. stav 3. izmijeniti na sljedeći način:

*(3) Poslodavac je dužan da obezbijedi da zaposlena žena za vrijeme trudnoće, radnik mlađi od 18 godina, radnik sa smanjenom radnom sposobnošću „**i osoba sa invaliditetom**“, i pored osposobljavanja za bezbjedan i zdrav rad, budu u pisanoj formi obaviješteni o rezultatima procjene rizika na radnom mjestu i o mjerama kojima se rizici otklanjaju radi povećanja zaštite i zdravlja na radu, „**kao i da ta pisana obavještenja budu u formatu prilagođen osobama sa invaliditetom u zavisnosti od njihovih specifičnih potreba**“.*

Član 31. stav 2. dopuniti na sljedeći način:

*(2) Poslodavac mora vidno „**i zvučno**“ da obilježi i istakne oznake za zaštitu i/ili zdravlje radi obavještavanja i informisanja radnika „**i osobe sa invaliditetom**“, o rizicima u tehnološkom procesu, pravcima kretanja i dozvoljenim mjestima zadržavanja, kao i o mjerama za sprečavanje ili otklanjanje rizika.*

U Republici Srpskoj je na snazi sistem obaveznog penzijskog i invalidskog osiguranja kojim se želi na bazi zaposlenja i međugeneracijske solidarnosti, dobrovoljnog penzijskog i invalidskog osiguranja postići osiguranje svih građana za slučajeve: starosti, invaliditeta i gubitka radne sposobnosti, smrti osigurane osobe, kako bi se obezbijedila socijalna sigurnost za osiguranike i članove njihovih porodica.

Sistem penzijskog i invalidskog osiguranja u Republici Srpskoj zasniva se na finansiranju penzija, što znači da svi koji rade i ostvaruju prihod, po principu obaveznosti, izdvajaju kroz doprinose sredstva za finansiranje penzija i drugih prava iz penzijsko invalidskog osiguranja.

Suštinski smisao ovog osiguranja je da se materijalna i socijalna sigurnost obezbjeđuje radom od nastanka nekih od rizika koji su kao takvi definisani u sistemu penzijsko invalidskog osiguranja.

Penzijsko invalidsko osiguranje u Republici Srpskoj obezbjeđuje i sprovodi Fond za penzijsko invalidsko osiguranje Republike sa svojim Filijalama: Banja Luka, Bijeljina, Doboj, Istočno Sarajevo, Prijedor i filijala Trebinje. Filijala Bijeljina pokriva Brčko distrikt kada su u pitanju prava iz penzijsko invalidskog osiguranja lica koja ta prava ostvaruju u Republici Srpskoj.

Pitanja ostvarivanja prava po osnovu penzijskog invalidskog osiguranja u Republici Srpskoj ostvaruje se po odredbama **Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske**. ("Službeni glasnik RS" broj 134/2011)

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranja RS na osnovu našeg sagledavanja, bez obzira sto su većina prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja

nediskriminatorsna i usaglašena sa međunarodnim standardima i UN Konvencijom, ne pruža osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama potrebnu socijalnu sigurnost i zadovoljavajući životni standard.

U Zakonu o PIO RS uvećani radni staž je predviđen za osobe sa težim stepenom invaliditeta, međutim nije predviđen za osobe sa mentalnim poremećajima, što predstavlja diskriminaciju u odnosu na ostale osobe sa invaliditetom.

Isto tako, u Zakonu o PIO RS nijedna odredba člana Zakona nije predvidjela da se povredom na radu smatraju povrede osiguranika: osobe sa invaliditetom, osobe sa tjelesnim invaliditetom, kao i osobe sa mentalnim poteškoćama, koja je nastala kao posljedica invaliditeta ili posljedica već postojeće bolesti ili vise sile za vrijeme obavljanja posla koji je osnov osiguranja.

Invalidska penzija za gore navedene osobe sa invaliditetom računa se kao penzija u slučaju invalidnosti prouzrokovana povredom van rada.

Radi se o veoma bitnim pitanjima gdje licima sa invaliditetom i njihovim porodicama nije obezbijeđen potreban nivo prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, odgovarajući životni standard, kao i neprekidno poboljšanje životnih uslova, odgovarajuća socijalna sigurnost, a radi se o pitanjima od životnog značaja.

Penzioneri u oba Entiteta žive dosta teško i nemaju novca za osnovne životne potrebe, preko 50 % penzionera živi u vrlo teškim i neizvjesnim uslovima života. Najniža penzija u FBiH iznosi oko 310,00 KM i manje, preko 60% penzionera prima taj i manji iznos, a najniža penzija u

Republici Srpskoj je oko 170,00 KM i prima je svaki 10 penzioner.

Među najnižim penzijama su i penzije osoba sa invaliditetom iz razloga što su osobe sa invaliditetom najčešće bile zaposlene na poslovima sa minimalnim primanjima sa malom mogućnosti napredovanja na poslu, a zbog pogoršanja bolesti primorani su na rani odlazak u penziju, prije navršenih 40 godina penzijskog staža i većina ih prima najnižu penziju, odnosno zagarantovanu penziju.

Na osnovu iznesenog zaključujemo da Zakoni nisu usaglašeni, kada su u pitanju opšta načela, opšte obaveze, sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, a posebno sa članom 28. Konvencije koji se odnosi na životni standard i socijalnu zaštitu.

U cilju stvaranja zadovoljavajućeg životnog standarda i socijalne sigurnosti osoba sa invaliditetom i njihovih porodica predlažem sledeće izmjene i dopune u Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske, i to:

Prijedlozi izmjena i dopuna

U Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske ("Službeni Glasnik RS" broj 134/2011.), predlažemo sledeće izmjene i dopune:

... **U članu 32. stav 1. Zakona iza alineje "v" dodaje se nova alineja "g" koja glasi:**

g) lica sa mentalnim poremećajima,

... **Iza člana 50 . Zakona dodaje se novi član 51. koji glasi :**

Član 51.

1. Povredom na radu smatra se bolest koja je nastala kao posljedica invalidnosti ili posljedica već postojeće bolesti ili više sile, za vrijeme koje je osiguranik radio kao:

- a) lice sa najmanje 70 % tjelesnog oštećenja,*
- b) vojni invalid od I do VI grupe,*
- v) civilna žrtva rata od I do VI grupe,*
- g) osoba sa mentalnim poremećajem*

Obrazloženja prijedloga:

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja vezana su za prava iz radnog odnosa, a visina penzije zavisi od visine plate koju je imao osiguranik, odnosno od osnovice osiguranja osiguranika kao i od dužine radnog staža.

Činjenica da su osobe sa invaliditetom najčešće zaposlena na poslovima sa minimalnim primanjima, sa malom platom, sa malom mogućnošću napredovanja na poslu, čija je invalidnost i rani odlazak u invalidsku penziju najčešći uzrok bolest, koje je posljedica već ranije invalidnosti i bolesti.

Zakon u FBiH u nijednom svome članu nije predvidio staž osiguranja sa uvećanim trajanjem za teže osobe sa invaliditetom, osiguranike, a što je predviđeno Zakonom o PIO Republike Srpske.

Bez obzira na jednak tretman osoba sa invaliditetom, država treba da učini dodatne napore prema osiguranicima, osobama sa većim stepenom invaliditeta kako bi im se staž osiguranja računao sa uvećanim trajanjem.

U Zakonu RS uvećani radni staž nije predviđen za osobe sa mentalnim poremećajima, što predstavlja diskriminaciju u odnosu na predviđene osobe sa invaliditetom.

Isto tako potrebno je u Zakonima o penzijskom i invalidskom osiguranju regulisati da se povredom na radu smatra bolest koja je nastala kao posljedica invalidnosti ili posljedica već postojeće bolesti ili više sile za predviđene kategorije osoba sa invaliditetom. Za navedene kategorije za koje tražimo povoljnije uslove, veća prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja država treba da učini dodatne napore i da im obezbijedi predložene beneficije.

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida u FBiH i RS dao je određene beneficije, određenoj kategoriji osoba sa invaliditetom, kada je u pitanju profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje, i to je sasvim opravdano.

Navedenom izmjenom i dopunom Zakona, predlažemo da skoro ista kategorija osoba sa invaliditetom ima određene beneficije kada su u pitanju prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

Predložena izmjena Zakona obezbjedila bi osobama sa invaliditetom dosta bolju socijalnu sigurnost i kvalitetniji život. Invalidska penzija bi se računala za staž osiguranja od 40 godina, što je u odnosu na sadašnja zakonska rješenja dosta bolje.

Predložena izmjena u Zakonu ne zahtjeva neka značajnija finansijska sredstva jer je mali broj osoba sa invaliditetom u radnom odnosu, a penzija je vezana za radni odnos.

RADNI NACRT ZAKONA O RADU RS

Radni nacrt Zakona o radu Republike Srpske uređuje prava i obaveze i radnog odnosa, primjetno je da Zakon u glavi „Zaštita radnika: predviđa:

- „Posebnu zaštitu mladih radnika“,

- „Posebnu zaštitu žene i materinstva“,
- „Posebna zaštita radnika i invalida“,

Gore navedene cjeline koje se bave zaštitom navedenih kategorija radnika nedovoljna je da bi se postigla usaglašenost sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom.

Predlog radnog nacrtu Zakona o radu Republike Srpske uradili su Ministarstvo rada i boračko invalidske zaštite Vlade Republike Srpske, Udruženje Sindikata Republike Srpske, Udruženje Poslodavaca Republike Srpske i Ekonomsko- socijalni Savjet Republike Srpske

Izrada i primjena navedenog zakona je u nadležnosti Ministarstva rada i boračko invalidske zaštite Vlade Republike Srpske. Nadzor nad poštovanjem i provođenjem ovoga zakona je u nadležnosti Inspekcije rada i Upravne inspekcije.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Nacrt Zakona o radu RS nije dovoljno usklađen sa UN konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom te u nastavku dajemo pregled potrebnih izmjena i dopuna u cilju usklađenosti sa UN Konevncijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... U naslovu značenje pojedinih pojmova (član 8.)

U članu 8. u stavovima 1 i 2 Definisati pojmove radnog mjesta i radne sredine.

Potrebno je definisati kao prilagođeno i pristupačno radno mjesto i prilagođena i pristupačna radna sredina

... Naslov prava radnika (član 14.)

Član 14. stav 1. Dijelove zakonskih rješenja koji se odnose na ostvarivanje radničkih i sindikalnih prava radnika sa invaliditetom, učešće u pregovorima, konsultovanje, informisanje,

izražavanje, učešće u radnim i sporovima i arbitražama potrebno je učiniti pristupačnim za radnike sa invaliditetom imajući u vidu specifičnosti vrste i oblika invaliditeta.

... **Obaveze radnika (član 16.)**

U članu 16. v. i g, primjeniti princip prilagođenosti kod pružanja informacija od strane radnika poslodavcu osobi sa invaliditetom.

... **U naslovu obaveze poslodavca (član 17. – 18.)**

- Zakonom je novim članom potrebno predvidjeti rezervisana radna mjesta za osobe sa invaliditetom, odnosno obavezati poslodavca da na poslovima koje mogu raditi osobe sa invaliditetom zaposle osobe sa invaliditetom sa potrebnim kvalifikacijama i znanjima.
- Uslovi rada i bezbednost i zaštita života i zdravlja na radu uskladiti sa potrebama zaštite radnika sa invaliditetom i u skladu sa posebnostima invaliditeta i mogućnosti radnika te datim radnim mjestom
- Takođe sve neophodne informacije radnicima sa invaliditetom pružiti u njima razumljivom i prihvatljivom formatu.

... **U naslovu zabrana diskriminacije (član 19. – 25.)**

- U dijelu koji se odnosi na zabranu diskriminacije član 19. Stav 1. u osnove po kojima je zabranjena diskriminacija radnika potrebno je uvrstiti invalidnost kao osnov za zabranu diskriminacije.
- U naslovu zabrana diskriminacije u članu 23. potrebno je dodati novi stav, o dopuštenosti pozitivne diskriminacije u svhu izjednačavanja mogućnosti zaposlenja i rada osoba sa invaliditetom
- Zakonom je potrebno zagarantovati ravnopravnost osoba sa invaliditetom kao i zabranu uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja i mobinga zbog invaliditeta uskladiti sa članom 24.

- U članu 25. stav 3 potrebno je dodati invalidnost kao osnov po kome se ne mogu uskratiti prava osoba sa invaliditetom.

... **U naslovu uslovi za zasnivanje radnog odnosa (član 28.)**

- U članu 28. Novim stavom potrebno je definisati, radnik je poslodavcu osobi sa invaliditetom obavezan sve informacije pružiti vezane za ispunjavanje uslova za rad na poslovima na kojima zasniva radni odnos pružiti na način i u obliku razumljivom poslodavcu osobi sa invaliditetom
- U članu 28. Stav 1. poslodavac je osobi sa invaliditetom kandidatu za posao obavezan sve informacije vezane za posao, uslovima rada, pravima i obavezama radnika pružiti na način i u obliku razumljivom osobi sa invaliditetom, prije potpisivanja ugovora.

... **U dijelu ugovor o radu (član 33.)**

- U članu 33. potrebno je dodati novi stav i precizirati da ugovor o radu umjesto osobe sa fizičkim invaliditetom koja je strana u ugovoru može potpisati drugo lice u prisustvu te osobe i sa njenim ovlaštenjem.

... **U naslovu radni odnos sa nepunim radnim vremenom (član 41.)**

- U članu 41. treba dodati stav da osobe sa invaliditetom imaju mogućnost da rade 4 sata dnevno (pola radnog vremena) ako je to s obzirom na zdravstveno stanje, vrstu i težinu invaliditeta moguće.

... **U naslovu radni odnos za obavljanje poslova van prostorija poslodavca (član 45.)**

- U članu 45. potrebno je novim stavom precizirati da poslodavac može organizovati poslove van prostorija poslodavca u skladu sa principima

pristupačnosti i prilagođenosti za rad osoba sa invaliditetom.

... **U naslovu pripravnički rad (član 48.)**

- Potrebno je u članu 48. dodati stav u kom se precizira da pripravnik koji je osoba sa invaliditetom ima pravo na pristupačno i prilagođeno radno mjesto.

... **U naslovu volonterski rad (član 51.)**

- Takođe novim stavom u članu 51. kada su u pitanju volonteri treba precizirati da volonteri osobe sa invaliditetom imaju pravo na pristupačno i prilagođeno radno mjesto.

... **U naslovu obavljanje poslova direktora (član 53.)**

- U članu 53. Novim stavom potrebno je definisati obaveza poslodavca da primjeni princip pristupačnosti i prilagođenosti da bi se omogućio rad direktorima osobama sa invaliditetom.

... **U naslovu stručno osposobljavanje i usavršavanje (član 55.)**

- U članu 55. Potrebno je dodati novi stav kada je riječ o poslovima na kojima rade osobe sa invaliditetom poslodavac je obavezan na primjenu principa pozitivne diskriminacije i omogućiti osobama sa invaliditetom koje imaju predznanja dodatno osposobljavanje i usavršavanje.

... **U naslovu prekovremeni rad (član 65.)**

- U članu 65 potrebno je dodati novu tačku prekovremeni rad osobama sa invaliditetom dopušten samo sa mišljenjem medicinskog stručnjaka o uticaju prekovremenog rada na zdravlje osobe sa invaliditetom.

... **U naslovu preraspodjela radnog vremena (član 69.)**

- Potrebno je precizirati novim stavom u članu 69. Da poslodavac pri rasporedu radnog vremena treba da ima u vidu sposobnosti, mogućnosti, vrstu i stepen invaliditeta radnika na radnim mjestima gdje rade osobe sa invaliditetom.
- ... **U naslovu noćni rad i rad u smjenama (član 72.)**
 - U članu 72. Potrebno je dodati novi stav i naglasiti da je osobama sa invaliditetom dozvoljen noćni rad samo ako stručnjak medicinske struke, da odobrenje i mišljenje da s obzirom na invaliditet takav rad nije opasan po zdravlje.
 - U članu 72 potrebno je dodati novi stav da radnici sa invaliditetom s obzirom na invaliditet neće biti ugroženi u radu na otklanjanju posljedica više sile havarije i odbrane interesa Republike
- ... **U naslovu godišnji odmor (Član 80.)**
 - Član 80. Stav 2. treba dopuniti tako što se zakonski minimum od 20 radnih dana uvećava po osnovu doprinosa na radu, uslova rada, radnog iskustva, stručne spreme zaposlenog, stepena invaliditeta i drugih kriterija utvrđenih opštim aktom ili ugovorom o radu.
- ... **U naslovu Zaštita radnika (član 95.)**
 - Član 95. stav 1, potrebno je dopuniti da je poslodavac obavezan u roku trideset dana od stupanja na rad osobu sa invaliditetom upoznati sa propisima o radnim odnosima, zaštiti na radu uključujući i prava i obaveze koje proizilaze iz opšteg akta na prilagođen i razumljiv način za osobu sa invaliditetom.
- ... **U naslovu zaštita žena (član 103. – 104.)**
 - U članu 103. stav 1. neophodno je definisati da žene sa invaliditetom ne mogu raditi na poslovima i radnim mjestima koja su im nepristupačna

neprilagođena i na mjestima za rad koja zahtjeva fizičku snagu neadekvatnu s obzirom na invaliditet i poslove koji ugrožavaju njeno zdravlje i fizičko stanje

- Član 104. Stav 1. potrebno je dopuniti da poslodavac ne može ženu sa invaliditetom, odbiti da zaposli, prilagodi radno mjesto ako za to postoje uslovi ili dati joj otkaz zbog invaliditeta.

... **U naslovu koji se odnosi na posebnu zaštitu radnika i invalida (član 113. – 114.)**

- Potrebno je dopuniti stav 1. Člana 113. da se radnicima koji su osobe sa invaliditetom u slučaju povrede na poslu i profesionalnog oboljenja ne može dati otkaz bez obzira da li poslodavac ima potpisan ugovor sa radnikom na određeno ili neodređeno vrijeme.
- Član 114 stav 3. potrebno je dopuniti da bi imalo značenje da radnik osoba sa invaliditetom nakon oporavka od povrede ili profesionalne bolesti ima prednost kod ostvarivanja prava na stručno osposobljavanje i usavršavanje.

... **U naslovu zaštita radnika (Član 115.)**

- U dijelu zakona član 115. Stav 2. u kome se govori o zaštiti radnika potrebno je dodati novi stav da je zabranjen rad osobama sa invaliditetom na poslovima i mjestima koji mogu uticati na njihov život, zdravlje i pogoršati fizičko stanje

... **U naslovu plate, naknade i druga primanja radnika (član 117.)**

- Potrebno je stav 3 podvrgnuti pozitivnoj diskriminaciji vezano za uslove rada u cilju izjednačavanja mogućnosti za rad osoba sa invaliditetom da bi mogle da ostvare rad iste

vrijednosti i budu plaćene za taj rad kao radnici koji nemaju invaliditet.

... **U naslovu povreda ugovora od strane radnika (član. 129)**

- U članu 129. tački (i) potrebno je stav sa još jednim osnovom za nasilje a to je invaliditet, povreda ugovora od strane radnika ispoljavanje nasilja na osnovu invaliditeta.

... **Pod naslovom prava radnika kod promjene poslodavca (član 147.)**

- Kod obavještanja radnika o promjenama poslodavac je obavezan da promjene saopšti na način i u formatu koji je prihvatljiv i razumljiv radniku koji je osoba sa invaliditetom.

... **U naslovu višak radnika (član 154. – 158)**

- U članu 154 potrebno je dodati stav u kome se definiše da je poslodavac obavezan da primjeni princip pozitivne diskriminacije i poduzme sve mjere i uvrsti ih u program da osobe sa invaliditetom ne postanu višak na svojim radnim mjestima.
- U članu 155.potrebno je dodati invaliditet na listu razloga i stanja koji ne mogu biti kriteriji za utvrđivanje viška radnika invaliditet kao stanje radnika.
- U članu 158 u novom stavu potrebno je definisati, kada poslodavac godinu dana po prestanku rada opet zapošljava radnike dužan je prvo posao ponuditi radnicima koje je otpustio, u ovom slučaju potrebno je poslodavca obavezati da primjeni princip pozitivne diskriminacije prema bivšim radnicima sa invaliditetom u odnosu na ostale radnike koje je otpustio.

... **U naslovu izmjena ugovora o radu (član 162 - 163)**

- U članu 162 i 163. novim stavom potrebno je precizirati, kod ponude za izmjenu ugovora o radu i aneksa ugovora poslodavac mora izmjene da dostavi radniku koji je njemu razumljiv i dostupan zavisno od vrste i oblika invaliditeta.

... **U naslovu premještaj u drugo mjesto rada (član 164.)**

- U članu 164. potrebno dodati se novu tačku kada je radnik sa invaliditetom premješten na radno mjesto koje je udaljeno do pedeset kilometara od mjesta stanovanja neophodno je da se obezbedi mogućnost korištenja prilagođenog prevoza.

... **U naslovu upućivanje na rad kod drugog poslodavca (član 165.)**

- U članu 165 novom tačkom potrebno je definisati da oba poslodavca moraju voditi računa o prilagođenosti i pristupačnosti kada se radi o radniku osobi sa invaliditetom.

... **U naslovu upućivanje radnika u drugu zemlju (član 166.)**

- U članu 166. Novim stavom potrebno je urediti kada poslodavac šalje radnika osobu sa invaliditetom u drugu zemlju obavezan je da ga upozna sa specifičnostima radnog mjesta, uslovima prilagođenosti i pristupačnosti radnog mjesta.
- Obavještenja o propisima koji će se primjenjivati kod ostvarivanja njegovih prava i obaveza za vrijeme rada u stranoj zemlji. Gore navedene informacije radniku osobi sa invaliditetom poslodavac je obavezan pružiti na način i u obliku dostupnom i razumljivom osobi sa invaliditetom.

... **Pod naslovom prestanak radne sposobnosti (član 168.)**

- U članu 168 potrebno je novim stavom precizirati da na osnovu nalaza i mišljenja stručne komisije se utvrđuje da ne postoji preostala radna sposobnost i mogućnost profesionalne rehabilitacije i prekvalifikacije.

... **U naslovu otkaz ugovora o radu od strane poslodavca (171. - 175.)**

- Član 154. Kod otkaza o radu potrebno je da poslodavac radnika osobu sa invaliditetom o posljedicama stečaja informiše na odgovarajući pristupačan način za radnika.
- Gore navedeno može se primjeniti i na davanje otkaza od strane poslodavca radniku, jedan primjerak u prilagođenoj formi dužan je dati radniku, takođe i kod davanja otkaza radnika jedan primjerak u prilagođenoj formi radnik je dužan dati poslodavcu osobi sa invaliditetom, gore navedeno neophodno je primjeniti i kod sporazumnog prekida radnog odnosa .
- U članu 180. u razloge nemogućnosti davanja otkaza treba dodati i odsustvo čiji razlozi su vezani za invaliditet.

... **U naslovu kod zaštite prava radnika (član 187.)**

- Član 187 dopunjava se. rješenje o otkazu gore navedeno može se primjeniti i na davanje otkaza od strane poslodavca radniku, jedan primjerak u prilagođenoj formi dužan je dati radniku.

... **U naslovu privremeno zapošljavanje u pod naslovu Agencija za privremeno zapošljavanje (član 200.)**

- U članu 200. Dodaje se novi stav, kojim se definiše, u sporazumu o ustupanju radnika korisniku usluge

osobi sa invaliditetom i radnicima koji se u ustupaju sve informacije o pravima obavezama radnika i korisnika usluga, posebnim znanjima i vještinama radnicima osobama sa invaliditetom i korisnicima osobama sa invaliditetom predstavnici Agencije saopštiće na razumljiv i prihvatljiv način s obzirom na vrstu invaliditeta

... **U naslovu organizovanje radnika (član 208.)**

- U članu 208. dodaje se stav koji glasi, u Savjetu radnika poslodavca koji zapošljava osobe sa invaliditetom neophodno je stvoriti uslove za aktivno učešće i funkcionisanje u radu Savjeta radnika.

... **U naslovu organizovanje sindikata i udruženja poslodavaca (član 211.)**

- U članu 211. Dodaje potrebno je dodati stav, pored Savjeta radnika, Sindikat radnika i Udruženje poslodavaca obavezni su u skladu sa principima pristupačnosti i prilagođenosti omogućiti radnicima osobama sa invaliditetom uslove za aktivno učešće.

... **U naslovu kaznene odredbe (član 258.)**

- U stavu (a) potrebno je dopuniti misao kazniće se poslodavac ako ne obezbedi potpunu ravnopravnost po svim osnovama radnika i nezaposlenih lica koji su osobe sa invaliditetom koja konkurišu za posao.
- U članu 258.potrebno je dopuniti se stavove d i e tekstom ako pripravniku i volonteru osobi sa invaliditetom uz navedene uslove ne obezbedi pristupačan i prilagođen prostor.
- Novim stavom potrebno je predvidjeti kaznene mjere za poslodavca koji ne predvidi rezervisana radna mjesta za osobe sa invaliditetom na poslovima koje mogu da obavljaju osobe sa invaliditetom.

- Potrebno je usklađivanje kaznenih odredbi, sa gore navedenim usklađivanjem sa Konvencijom Ujedinjenih Nacija kroz pooštavanja kaznenih mjera sa ciljem ostvarivanja ravnopravnosti, zaštite osoba sa invaliditetom.

[ZAKON O POSREDOVANJU U ZAPOŠLJAVANJU I PRAVIMA ZA VRIJEME NEZAPOSLENIH RS

Ovaj Zakon objavljen je u Službenom glasniku Republike Srpske br. 30/10, a njime se uređuje: prava u zapošljavanju Republike Srpske, nosioci funkcije posredovanja, zapošljavanje na javnim radovima, osiguranje osoba za slučaj nezaposlenosti, prava nezaposlenih osoba i uslovi za njihovo ostvarivanje, te druga pitanja od značaja za organizovano zapošljavanje u Republici Srpskoj. Prema Programu za zapošljavanje u Republici Srpskoj, a na osnovu Akcionog plana za zapošljavanje (član 2, stav 2 ovog zakona), te na osnovu Akcionog plana Zavod za zapošljavanje Republike Srpske donosi program za zapošljavanje u Republici Srpskoj. Prema programu Zavod je obavezan da vrši posredovanje u zapošljavanju, javno obavještava o mogućnostima zapošljavanja, vrši stručno osposobljavanje nezaposlenih osoba, sprovođenje programa i mjera aktivne politike zapošljavanja Takođe obavezan je da obavlja organizacione, stručne, administrativne i druge poslove u vezi sa ostvarivanjem prava nezaposlenih osoba na novčane naknade, stručno osposobljavanje, zdravstvenu zaštitu i druga prava, u skladu sa Zakonom.

(58)

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti RS djelimično je usklađen sa UN Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

I. OSNOVNE ODREDBE

... **Prijedlog izmjene i dopune člana 5:**

U članu 5 stav 1 Zakona o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti RS propisana je zabrana diskriminacije osoba sa psihičkim i fizičkim zdravljem.

Članu 5. stav 1. Umjesto navedenog da lice ne smiju biti diskriminisano na osnovu stanja sa fizičkim i mentalnim zdravljem, treba se jasno naglasiti zabrana diskriminacije prema licima sa invaliditetom

... **Prijedlog izmjene i dopune člana 21:**

U cilju usklađivanja sa članom 27 Konvencije član 21 Zakona o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenih RS potrebno je dopuniti konkretnijim odredbama kao npr:

Član 21 stav 1,2 i 3 treba proširiti na način da obuhvata sva pitanja koja se tiču svih oblika zapošljavanja lica sa invaliditetom, uključujući kao prvo prednost pri zapošljavanju lica sa invaliditetom, uslove za pronalaženje poslodavaca, primanje u radni odnos, trajanje zaposlenja, napredovanje na poslu i sigurne uslove rada koji nisu štetni po zdravlje, kao i programima profesionalne orijentacije, službama za pronalaženje radnih mjesta i stručnom i kontinuiranom usavršavanju uz promovisanje radnih sposobnosti lica sa invaliditetom i pomaganje u pronalaženju i zadržavanju posla. Takođe treba odrediti obaveznu prednost lica sa invaliditetom pri zapošljavanju u javnom sektoru, ako ispunjavaju uslove propisane za konkretno radno mjesto.

ZAKON O PROFESIONALNOJ REHABILITACIJI I ZAPOŠLJAVANJU OSOBA SA INVALIDITETOM FBIH

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom FBIH uređuje se profesionalna rehabilitacija, osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom sa smanjenom radnom sposobnošću (osnivanje i djelatnost ustanova, privrednih društava i drugih pravnih lica koja se bave profesionalnom rehabilitacijom i zapošljavanjem osoba sa invaliditetom, osnivanje i rad Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom (u daljnjem tekstu: Fond) i druga pitanja u vezi sa profesionalnom rehabilitacijom, osposobljavanjem i zapošljavanjem osoba sa invaliditetom.

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

U ovoj fazi analize predmetnih dijelova entitetskih zakona korištene su prevashodno odredbe UN Konvencije iz članova 26. („Habilitacija i rehabilitacija“) i 27. („rad i zapošljavanje“) sa ciljem da se ispituju koliko su odredbe postojećeg zakona, kao i date preporuke i prijedlozi za izmjene i dopune istog, u dijelovima koje su analizirani u skladu sa njima i da li one odgovaraju, odnosno koliko doprinose u pogledu promoviranja i ostvarivanja prava osoba sa invaliditetom na rad pod jednakim uslovima sa drugima, a u skladu sa obavezama naše države koje proizilaze iz same Konvencije i realnim mogućnostima primjene.

Obzirom da su odredbe Konvencije opšteg karaktera, odnosno da one sadrže samo odgovarajuća načela i

pravne standarde za ostvarivanje i zaštitu određenih prava osoba sa invaliditetom, bilo je potrebno i usklađenost odredaba analiziranog zakona sa Konvencijom postići kroz konkretizaciju koja odgovara tim načelima i standardima ali i društvenim okolnostima primjene u Bosni i Hercegovini. Iako se radi o zakonu koji na poseban način i isključivo reguliše problematiku u oblasti profesionalne rehabilitacije, osposobljavanja i zapošljavanja osoba sa invaliditetom, ovaj zakon ipak nije usklađen u dovoljnoj mjeri sa UN Konevncijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- 1 Preporuka:** U oba entitetska zakona ugraditi odredbe kojima se utvrđivanje preostale odnosno promjenjene radne sposobnosti, treba zasnovati na procjeni i preporukama nadležne ustanove za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom koja bi vršila procjenu i davala preporuke u pogledu radne sposobnosti i perspektive osoba sa invaliditetom

Prijedlog: U Zakonu FBiH dodati novi član, član 6A), a glasio bi:

Nezaposlena osoba sa invaliditetom kojoj je u postupku iz člana 5. i 6. (u FBiH) ovog zakona ima utvrđen invaliditet i smanjenu radna sposobnost, može zatražiti procjenu preostale odnosno promjenjene radne sposobnosti i mogućnosti zapošljavanja pod opštim ili posebnim uslovima.

Zahtjev za procjenu iz stava 1. ovog člana podnosi se kantonalnoj službi zapošljavanja (u FBiH), a prema mjestu prebivališta osobe sa invaliditetom.

Kantonalna služba zapošljavanja je dužna uputiti osobu koja je podnijela zahtjev u nadležnu ustanovu za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom i snositi troškove za njenu stručnu opservaciju i procjenu iz stava 1. ovog člana.

Procjenu preostalih radnih sposobnosti i mogućnosti zapošljavanja provodi ustanova za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom, a na osnovu prethodnog odobrenja koje je utvrđeno rješenjem koje donosi Federalni ministar nadležan za rad i socijalnu politiku.

Ustanova iz prethodnog stava ovog člana izdaje osobi koja je prošla proceduru procjene odgovarajuće uvjerenje, u kojem se navodi da li osoba ima sposobnosti za zapošljavanje pod općim ili posebnim uslovima, koje poslove i radne zadatke i u kojoj mjeri može uspješno obavljati, da li su potrebni prilagođavanje radnog mjesta i specijalna pomagala i oprema, daje se preporuka za dodatno radno osposobljavanje, prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju, odnosno za zapošljavanje i sl.

Postupak i kriteriji za procjenu preostale odnosno promjenjene radne sposobnosti i mogućnosti zapošljavanja, kao i sadržaj uvjerenja iz stava 5. ovog člana, bliže se uređuju posebnim pravilnikom kojeg će donijeti Federalni ministar nadležan za rad.

Obrazloženje: U oba entitetska zakona postoji problem uređivanja postupka procjene preostale odnosno smanjene ili promijenjene radne sposobnosti. Naime, u oba zakona ostvaren je čisto medicinski pristup ovom pitanju, tj. nadležni organ za utvrđivanje je centar za socijalni rad, koji to čini isključivo na osnovu ocjene i mišljenja nadležnog organa vještačenja u sistemu PIO u RS odnosno instituta za medicinsko vještačenje u FBiH. Konvencija insistira na socijalnom pristupu, što podrazumijeva da

procjenu smanjene ili preostale odnosno promjenjene radne sposobnosti treba zasnovati i na stvarnoj procjeni koja je rezultat odgovarajuće stručne opservacije, praćenja i procjene profesionalnih i radnih mogućnosti osobe koja treba i hoće da ostvaruje pravo na rad.

2 Preporuka: Izvršiti izmjene odredbi zakona kojima se utvrđuju mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije osoba sa invaliditetom i formulisati ih jednoobrazno.

Prijedlog: Član 10. Zakona FBiH se mijenja u cjelosti i glasi:

Profesionalna rehabilitacija, u smislu ovog Zakona, obuhvata naročito sljedeće mjere i aktivnosti:

- a) utvrđivanje preostalih radnih i općih sposobnosti;
- b) profesionalno informiranje, savjetovanje i procjenu profesionalnih mogućnosti;
- c) individualni savjetodavni rad, koji uključuje pomoć u prihvatanju sopstvene invalidnosti sa stanovišta mogućnosti uključivanja u rad i pojedine mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije;
- d) analiza tržišta rada, mogućnost zapošljavanja i uključivanja u rad;
- e) programi za sticanje, održavanje i unaprijeđivanje radnih i radno-socijalnih vještina i sposobnosti;
- f) procjena mogućnosti izvođenja, razvoja i usavršavanja programa profesionalnog osposobljavanja,
- g) radno osposobljavanje, dokvalifikacija, prekvalifikacija, održavanje i usavršavanje radnih sposobnosti do zaposlenja, a kasnije u cilju održavanja zaposlenosti i napredovanja u poslu i karijeri;
- h) izrada plana potrebne opreme i sredstava za rad;

- i) informiranje i savjetovanje o pomoćnoj tehnologiji i tehnikama u učenju i radu i prijedlozi za njihovu primjenu;
- j) pojedinačni i zajednički programi za uključivanje osoba sa invaliditetom u zajednicu;
- k) informiranje i podrška u izvorima finansiranja;
- l) pripremanje i stručna pomoć pri osposobljavanju i obrazovanju;
- m) karijerno vođenje i individualni plan zapošljavanja, odnosno samozapošljavanja kroz pokretanje odgovarajućeg oblika samostalne djelatnosti;
- n) tehnička pomoć, podrška, praćenje i procjena rezultata u primjeni ovih mjera i aktivnosti;
- o) pripremanje lica sa invaliditetom na radnom mjestu po zaposlenju i integracija u radnu sredinu;
- p) seminari i drugi oblici edukacije i treninga za poslodavce, stručne kadrove za radno osposobljavanje i profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom;
- q) druge mjere i aktivnosti od značaja za profesionalnu rehabilitaciju osoba sa invaliditetom.

Obrazloženje: U članu 10. Zakona F BiH pobrojane su mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije. Međutim, smatram da je to učinjeno bez nekog logičkog reda, a pojedine mjere i aktivnosti su preuopšteno i neodređeno formulisane, te neke, koje smatram veoma bitnim, nisu uopšte obuhvaćene. Tako neuređen konglomerat mjera ne odražava istinske potrebe osoba sa invaliditetom i stoga nije u skladu sa članovima 26. i 27. Konvencije, njenim principima i duhu.

Predloženim krugom mjera i aktivnosti, odnosno servisa profesionalne rehabilitacije, osobama sa invaliditetom se bolje omogućuje da postignu maksimalnu samostalnost i da razviju svoje profesionalne i radne

kapacitete, što predstavlja konkretizaciju standarda iz člana 26. Konvencije, i način izvršavanja obaveze od strane BiH kao potpisnice.

3 **Preporuke za uvođenje i funkcionisanje sistema „kvotnog zapošljavanja osoba sa invaliditetom“:**

- a) Predvidjeti prednost osoba sa invaliditetom na zapošljavanje u javnom sektoru, ukoliko ispunjavaju uslove radnog mjesta;
- b) U članu 18. Zakona FBiH dodati stavove kojim se utvrđuje nadležnost kontrole da li poslodavci izvršavaju obavezu zapošljavanja odnosno uplate posebnog doprinosa.
- c) U članu 18. Zakona FBiH ujednačeno riješiti pitanje visine posebnog doprinosa, s tim da se uvaži vezivanje iznosa za svaku osobu koju je poslodavac pod opštim uslovima obavezan zaposliti i na tome bazira ukupna obaveza svakog poslodavca, ali uz to, da to bude odmjeran iznos u smislu opterećenja i pravične i realne naknade za neizvršenu obavezu zapošljavanja osoba sa invaliditetom.
- d) U članu 18. u Zakonu FBiH sadržane su odredbe kojima se predviđa postepeno uvođenje kvotnog sistema u zapošljavanju osoba sa invaliditetom za period od 4 godine počev od donošenja zakona. Međutim te odredbe sada treba brisati, jer je dostignut krajnji omjer za obavezu zapošljavanja a to je jedna osoba sa invaliditetom na 16 ukupno zaposlenih osoba.

Prijedlozi:

Prijedlog 1: Obzirom na potrebu cjelovitog regulisanja koncepta kvotnog zapošljavanja i na brojne konstatacije i preporuke do kojih smo došli u analizi, potrebno je postojeći čl. 18. u Zakonu FBiH brisati i zamijeniti novim članom sa istim rednim brojevima, a koji bi glasilo:

Svi poslodavci iz člana 15. stava 2. (u FBiH) dužni su imati određeni broj zaposlenih osoba sa invaliditetom u srazmjeri sa ukupnim brojem zaposlenih i to najmanje jednu osobu sa invaliditetom na svakih 16 zaposlenih.

Subjekti koji ne ispune obavezu iz stava 1. ovog člana dužni su mjesečno pri isplati plata obračunati i uplatiti u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom poseban doprinos za podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom u visini 25% od prosječne bruto plate u Federaciji prema posljednjem objavljenom podatku Federalnog zavoda za statistiku, za svaku osobu sa invaliditetom koju su bili dužni zaposliti u skladu sa stavom 1. ovog člana.

Poslodavac, koji obzirom na ukupan broj zaposlenih ne podliježe obavezi iz stava 1. ovoga člana dužan je, osim ako ima zaposlenu najmanje jednu osobu sa invaliditetom, svakog mjeseca prilikom isplate plata i drugih primanja, uplaćivati u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom poseban doprinos za podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom u visini 0,5%, od iznosa isplaćenog za bruto plate za sve zaposlene, naknade plate i drugih primanja koji imaju karakter plate.

Kontrolu ispunjenja obaveze poslodavaca da zaposle određeni broj osoba sa invaliditetom iz stava 1. ovog člana, vrši Federalna uprava za inspekcijske poslove.

(66)

Kontrolu obračuna i plaćanja doprinosa iz stava 2. i 3. ovog člana, vrši Poreska uprava Federacije Bosne i Hercegovine.

Obrazloženje: *Zakon uvodi sistem „kvotnog zapošljavanja“. To je pristup u konkretizaciji pravnog standarda iz člana 27. Konvencije kojim se obezbjeđuje zapošljavanje osoba sa invaliditetom pod*

opštim uslovima, ali i način ostvarivanja finansiranja aktivnosti profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba sa invaliditetom od naplate doprinosa od poslodavaca koji se ne pridržavaju utvrđene obaveze zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Predloženom izmjenom se cjelovitije i jasnije utvrđuje funkcionisanje ovog sistema.

4 **Preporuka:**

U zakonu su predviđeni oblici zapošljavanja i radnog angažovanja pod posebnim, tj. specijalnim ili podržanim uslovima ukoliko zapošljavanje nije moguće pod opštim uslovima – privredno društvo u Zakonu FBiH, zaštitna radionica i radni centar. Njihova uloga je da stvore uslove za zapošljavanje onih osoba koje se ne mogu zaposliti pod opštim uslovima, odnosno da pruže mogućnost radnog angažovanja ukoliko zapošljavanje nije moguće ni pod posebnim uslovima (radni centar). Međutim, definisanje uslova za rad ovih subjekata nije dovoljno precizno i jasno, pa postoje u praksi određene nedoumice i problemi, zbog čega je ovo pitanje potrebno detaljnije i po mogućnosti, što je više moguće, jednoobrazno riješiti u zakonu.

Prijedlog: Na osnovu postojećih iskustava definisati bolje normative za osnivanje i rad ovih subjekata.

Dodatne preporuke i prijedlozi daju se dalje za svaki oblik zapošljavanja i radnog angažovanja osoba sa invaliditetom odvojeno.

5 **Preporuke za odredbe o privrednim društvima/preduzećima**

1. Potrebno izmijeniti članove 21. Zakona FBiH u cilju utvrđivanja uslova za rad koje treba da obezbijedi osnivač i primjerenog broja osoba sa invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih u privrednim

društvima, odnosno preduzećima za zapošljavanje osoba sa invaliditetom;

2. Potrebno izmjeniti član 23. i član 24. Zakona FBiH u smislu da se jasno utvrdi nadležnost za verifikaciju statusa odnosno kontrolu rada u cilju ostvarivanja ovog statusa koji podrazumijeva dodjelu određenih pogodnosti i određenih oblika podrške za poslovanje i rad.

Prijedlozi:

- a) Brisati stav 1 u članu 21. u Zakonu FBiH i zamjeniti ga novim stavom pod odgovarajućim rednim brojem u istom članu, koji bi glasio:

Privredno društvo je, u smislu ovog Zakona, privredno društvo u kojem je od ukupnog broja zaposlenih najmanje 50% osoba sa invaliditetom iz člana 15 stav 6. (Zakon FBiH), a najmanje tri osobe sa takvim invaliditetom.

U Zakonu FBiH u članu 21. iza stava 3. dodati novi stav koji glasi:

Osnivač privrednog društva iz stava 1. ovog člana dužan je obezbjediti osnovne prostorne i tehničke uslove za rad privrednog društva.

- b) U Zakonu FBiH, a u cilju otklanjanja pravne praznine u pogledu verifikovanja statusa i kontrole rada privrednog društva za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, napraviti sljedeće izmjene i dopune:

U članu 22 dodaju se novi stav, stav 2, a to je postojeći član 24 i novi stav 3, koji glase:

Stav 2. Privrednom društvu prestaje status privrednog društva za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, ako

u toku rada ne održava odnos zaposlenih u skladu sa članom 21. stav 1. ovog Zakona.

Stav 3. Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom je dužan da obezbijedi stalnu kontrolu održavanja odnosa broja zaposlenih osoba sa invaliditetom u privrednim društvima za zapošljavanje osoba sa invaliditetom i zaštitnim radionicama u skladu sa ovim zakonom.

... U članu 23. stav 3. briše se.

... Član 24. se briše i umjesto njega dodaje se novi član 24 koji glasi:

Ministar osniva Komisiju koja utvrđuje uvjete za početak rada privrednog društva za zapošljavanje osoba sa invaliditetom i dobijanje i korištenje statusa privrednog društva za zapošljavanje osoba sa invaliditetom odnosno zaštitne radionice u skladu sa članovima 21, 22, 23 i 29 Zakona.

Polazeći od ocjene i mišljenja Komisije iz stava 1. ovog člana, Ministar će donijeti rješenje kojim se privrednom društvu priznaje status privrednog društva za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, odnosno zaštitne radionice.

Komisija iz stava 1. ovog člana dužna je provesti postupak oduzimanja statusa privrednog društva odnosno zaštitne radionice iz prethodnog stava ukoliko je upozorena od strane Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom da privredno društvo, odnosno zaštitna radionica ne održava omjer zaposlenih osoba sa invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih utvrđen ovim zakonom.

U Komisiji iz stava 1. ovog člana pored predstavnika Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, mora

biti najmanje po jedan član kao predstavnik Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i udruženja osoba sa invaliditetom.

Obrazloženje: Predloženim izmjenama i dopunama se potpunije i cjelishodnije utvrđuju uslovi za osnivanje i rad privrednih društava za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, te za sticanja i održavanje njihovog statusa.

6 Preporuka za odredbe o zaštitnim radionicama:

Član 29. u Zakonu FBiH zamjeniti novim članom sa istim rednim brojem, kojim će se preciznije i jasnije odrediti uslovi i standardi za dobijanje statusa zaštitne radionice.

Prijedlog:

Član 29. u Zakonu FBiH se briše i umjesto njega se dodaje novi član 29, koji glasi:

Status zaštitne radionice ostvaruje privredno društvo za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, ako u odnosu na ukupan broj zaposlenih zapošljava najmanje 60% lica sa najmanje 70% i više invaliditeta, a najmanje 6 osoba sa takvim invaliditetom i u okviru tog broja zaposlenih osoba sa invaliditetom, 20% osoba sa 100% invaliditeta koje u skladu sa Zakonom ostvaruju pravo na pomoć i njegu od drugog lica u odnosu na ukupan broj zaposlenih, a najmanje 3 osobe sa takvim invaliditetom.

70

Obrazloženje: Zaštitna radionica je poseban oblik zapošljavanja za osobe sa težim invaliditetom koje predstavljaju teže upošljivu kategoriju koje se ne mogu zaposliti niti u privrednim društvima, za zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Zbog toga treba razmotriti i jasnije definisati uslove koje je potrebno ispuniti da privredna društva odnosno ustanove za zapošljavanje osoba sa invaliditetom ostvare status

zaštitne radionice koji podrazumjeva još veće pogodnosti i dobija značajniju podršku za poslovanje i rad.

Postojeća odredba u članu 29. Zakona FBiH nije dovoljno precizna i jasna u pogledu utvrđivanja uslova za sticanje statusa zaštitne radionice i daje u praksi otvorenu mogućnost zloupotrebe.

7 Preporuka: U zakonu ugraditi odredbu kojom se jasno utvrđuje odgovarajuća zastupljenost osoba sa invaliditetom u organima upravljanja i nadzora u ustanovama za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje, privrednim društvima i zaštitnim radionicama, te takođe odredbu da pri izboru direktora prednost imaju osobe sa invaliditetom ukoliko ispunjavaju sve potrebne uslove za izbor i imenovanje.

Prijedlog:

- a) U članu 43. Zakona FBiH dodaje se novi stav, stav 2 koji glasi:

U organu upravljanja iz prethodnog stava ovog člana, obavezno se obezbjeđuje da najmanje 1 član bude osoba sa invaliditetom, odnosno predstavnik udruženja osoba sa invaliditetom.

Obrazloženje: *Odredbom kojom se uređuje upravljanje, kontrola poslovanja i rukovođenje u ustanovama za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje u privrednim društvima i radnim centrima – članovi od 40. do 47. u Zakonu FBiH – treba obezbijediti sudjelovanje osoba sa invaliditetom, odnosno uticaj organizacija osoba sa invaliditetom, što je u skladu sa odredbama i duhom Konvencije.*

Preporuka: U Zakonu FBiH dopuniti odredbe koje se odnose na pitanje vođenja evidencije o zaposlenim osobama sa invaliditetom i njihovim poslodavcima.

Prijedlog:

Izvršiti dopunu Zakona FBiH tako da se iza člana 38. doda novi član 38.A) koji bi mogao da glasi:

O poslodavcima koji zapošljavaju osobe sa invaliditetom i o zaposlenim osobama sa invaliditetom vodi se posebna evidencija kod Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

Evidencija iz stava 1. ovog člana sadrži pored općih podataka i najmanje sljedeće podatke:

- Ukupan broj zaposlenih;
- Broj uposlenika, osoba sa invaliditetom;
- Podatke o stepenu i vrsti invaliditeta uposlenika sa invaliditetom;
- Podatke o kvalifikaciji i stručnoj osposobljenosti zaposlenih osoba sa invaliditetom i poslovima i radnim zadacima koje one obavljaju;

Svi poslodavci dužni su jednom godišnje, a najkasnije do 31. 03. tekuće godine za prethodnu godinu, dostaviti Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom popunjen evidencijski obrazac sa podacima iz stava 2. ovog člana.

Ministar propisuje posebnim pravilnikom sadržaj i način vođenja evidencije iz stava 1. ovog člana.

Obrazloženje: *Obzirom na značaj postojanja dobre evidencije o zaposlenim osobama sa invaliditetom i o poslodavcima koji zapošljavaju ove osobe za*

provođenje politike profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba sa invaliditetom, mogu konstatovati da je ovo pitanje praktično dobro uređeno u Zakonu RS, dok u Zakonu FBiH odredbe nisu dovoljno jasne i pokazalo se u praksi, nisu provodive na zadovoljavajući način.

- 9 **Preporuka:** U zakonu utvrditi prava i olakšice za poslodavce koji zapošljavaju osobe sa invaliditetom.

Prijedlog:

Stav 1. u članu 48. Zakona FBiH se mijenja i glasi:

Pravno i drugo lice koje zapošljava lice sa invaliditetom (u daljnjem tekstu: (poslodavac) ima pravo na:

- a) poreske i carinske olakšice za nabavku specijalnih sredstava za rad, specijalne opreme i pomagala potrebnih za zapošljavanje i rad osoba sa invaliditetom utvrđene poreskim i carinskim propisima;
- b) stimulans predviđen ugovorom o zapošljavanju lica sa invaliditetom zaključenim sa Fondom, službom za zapošljavanje, Fondom za penzijsko-invalidsko osiguranje, nadležnom službom socijalne zaštite, jedinicom lokalne uprave ili sa drugim poslodavcem (u daljnjem tekstu: nosilac osiguranja zapošljavanja).
- c) Subvenciju za održivost zaposlenja.

- 10 **Preporuka:** U Zakonu FBiH izvršiti dopunu odredbom o namjeni korištenja sredstava ostvarenih po osnovu poreskih i carinskih olakšica.

Prijedlog:

U zakonu FBiH u članu 49. iza stava 1. dodaje se novi stav, stav 2. koji glasi:

Sredstva ostvarena po osnovu oslobađanja carina, poreza, taksi, i sl. u smislu člana 48. i stava 1. ovog člana vode se posebno u knjigovodstvu i ta sredstva se mogu koristiti samo u sljedeće svrhe:

- a. za proširenje kapaciteta privrednog društva,*
- b. 2. za radno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom,*
- c. otvaranje novih radnih mjesta,*
- d. uvođenje nove tehnologije,*
- e. za aktivnosti organizacija osoba sa invaliditetom.*

11 Preporuka:

U zakonu primjereno utvrditi procent potreba za proizvodima i uslugama koji su naznačeni subjekti u javnom sektoru dužni zadovoljiti pod određenim uslovima od privrednih društava za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, zaštitnih radionica i samostalne djelatnosti u vlasništvu osoba sa invaliditetom.

Prijedlog:

Utvrditi isti procenat – npr: 20% od potreba za proizvodima i uslugama.

Obrazloženje: *U postojećem zakonu utvrđena je ova mogućnost mada u različitim procentima. Izmjenama treba ujednačiti ove procenatima obima potreba za proizvodima i uslugama koji ovi subjekti mogu pod određenim uslovima nabavljati od privrednih društava odnosno preduzeća za zapošljavanje osoba sa invaliditetom i samostalnih poduzetnika osoba sa invaliditetom.*

U tom pogledu su potrebne odgovarajuće izmjene i dopune i Zakona o javnim nabavkama BiH i u tom pogledu se vode odgovarajuće aktivnosti. Treba naglasiti da bi sa uređivanjem ove pogodnosti ovi subjekti imali

mogućnost obezbjeđivanja plasmana proizvoda i usluga što bi unaprijedilo njihovu održivost i razvoj.

12 Preporuka:

U zakonu urediti primjenu mjere odnosno prava koji se odnose na dodjelu subvencije za održivost zaposlenosti osoba sa invaliditetom.

Prijedlog:

U Zakonu FBiH briše se član 53. i zamjenjuje novim članom 53. koji glasi:

Svi poslodavci koji izvršavaju obavezu zapošljavanja osoba sa invaliditetom, odnosno uplaćuju poseban doprinos za zapošljavanje osoba sa invaliditetom u skladu sa članom 18. Zakona, privredna društva za zapošljavanje osoba sa invaliditetom i zaštitne radionice, udruženja osoba sa invaliditetom, kao i osobe sa invaliditetom koje obavljaju samostalnu djelatnost, mogu ostvariti pravo na subvenciju za održivost zaposlenosti i eventualno napredovanje u poslu za zaposlene osobe sa invaliditetom čiji stepen invaliditeta je 70% i više (u daljnjem tekstu subvencija).

Subvencija iz stava 1. ovog člana obračunava se i isplaćuje jedanput godišnje na osnovu projektnih aplikacija koje se podnose Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom po javnom pozivu Fonda.

Kao osnovica za obračun subvencije iz stava 1. uzima se iznos od 10% do 25% od prosječne neto plate u FBiH isplaćene u mjesecu prije objave javnog poziva Fonda, za svaki mjesec u toku godine, a visina se utvrđuje zavisno od stepena invaliditeta i specifičnih problema i potreba zaposlene osobe sa invaliditetom u obavljanju poslova i radnih zadataka.

Uslovi i kriteriji za ostvarivanje prava na subvenciju, uključujući i namjene za utrošak sredstava i procedure za ostvarivanje prava, utvrđuju se bliže općim aktom Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

***Obrazloženje:** Sve analizirane podsticajne mjere za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao i preporuke i prijedlozi za izmjene i dopune zakona kojima se one uređuju, posmatrane su odvojeno. Međutim vodio sam računa i o njihovom sadejstvu za postizanje konkretnih ciljeva: da se osobe sa invaliditetom zaposle, da očuvaju zaposlenje i da eventualno napreduju u karijeri.*

Takođe, uzeo sam u obzir i opredjeljenje koje proizilazi iz samog duha odredbi Konvencije da se osobe sa invaliditetom, uvijek kada je to moguće, zapošljavaju pod opštim uslovima.

U tom smislu predložene izmjene i dopune zakona su usmjerene na adekvatno motivisanje poslodavaca prije svega u privatnom sektoru, ali i samih osoba sa invaliditetom za sopstveni biznis. Pravo na subvenciju za održivost zaposlenosti odnosi se na osobe se teškim invaliditetom, što ima višestruko opravdanje, a primjenjivalo bi se na sve oblike zapošljavanja.

- 13** **Preporuka:** U cilju obezbjeđivanja odgovarajućeg učešća osoba sa invaliditetom, odnosno predstavnika organizacija osoba sa invaliditetom u organu upravljanja Fondom, predlažem izmjene člana 63. Zakona FBiH, kako bi se utvrdio tačan broj osoba sa invaliditetom u upravnom odboru Fonda. To je svakako u duhu Konvencije.

(76)

Prijedlog:

Shodno ovom prijedlogu, predlažem izmjenu stava 2. u članu 62. Zakona FBiH, koji bi onda trebalo da glasi: Upravni odbor Fonda broji sedam članova, od kojih su obavezno 3 osobe sa invaliditetom, koje dobiju preporuku od najmanje jedne reprezentativne organizacije osoba sa invaliditetom na federalnom nivou.

Obrazloženje: *Pitanje sudjelovanja osoba sa invaliditetom u organima upravljanja Fondom je u Zakonu FBiH nedovoljno precizno formulisano i ne pruža garanciju da će se odgovarajući uticaj osoba sa invaliditetom odnosno njihovih organizacija i obezbjediti.*

14 Preporuka:

Preporučujemo da se u zakonu utvrde strože i primjerene kaznene mjere za prekršaje koji su već ujednačeno predviđeni.

15 Preporuka:

Preporučujemo da se pažljivo utvrdi koje podzakonske akte treba predvidjeti u prelaznim odredbama zakona, a u skladu sa stvarnim potrebama osoba sa invaliditetom i u svrhu što bolje primjene zakona u praksi.

NACRT ZAKONA O SIGURNOSTI I ZDRAVLJU NA RADU – FBiH

Na osnovu preporuke Međunarodne organizacije rada, kao i Okvirne Direktive EEZ koja koristi pojam sigurnosti i zdravlja na radu, promijenjen je naziv zakona. Ovim zakonom uređuju se prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca i radnika u vezi sa provođenjem i poboljšanjem sigurnosti i zdravlja radnika na radu, kao i sistem pravila sigurnosti i zdravlja na radu čijom primjenom se postiže sprječavanje povreda na radu, profesionalnih oboljenja i drugih oboljenja u vezi sa

radom, kao i zaštita radne okoline. Posebna zaštita se propisuje radi očuvanja duševnog i tjelesnog razvoja mladih, zaštite žena od rizika koji bi mogli ugroziti ostvarivanje materinstva, zaštite osoba sa invaliditetom i profesionalno oboljelih lica od daljeg oštećenja zdravlja i umanjenja njihove radne sposobnosti i očuvanja radnih sposobnosti starijih radnika u granicama primjerenim njihovoj životnoj dobi. Radni materijal novog Zakona o sigurnosti i zdravlju na radu FBiH u svojim odredbama i pojedinim članovima propisuje mjere zaštite sigurnosti i zdravlja na radu osoba sa invaliditetom, što pokazuje da je ovaj Nacrt Novog zakona donekle usklađen sa mjerama propisanim u članu 27. UN konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, ali da ima i prostora za preciznije definisanje posebne zaštite sigurnosti i zdravlja na radu osoba sa invaliditetom bez obzira na uzrok nastanka invalidnosti i prema specifičnim potrebama tih osoba.

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Zakon o sigurnosti i zaštiti na radu je djelimično usklađen sa UN Konvencijom i postoji dosta prostora da se preciznije definiše posebna zaštita sigurnosti i zdravlja na radu osoba sa invaliditetom bez obzira na uzrok nastanka invalidnosti i prema specifičnim potrebama tih osoba, kroz izmjene ili dopune članova u Zakonu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

I.OSNOVNE ODREDBE

... **Prijedlog dopune Člana 4.:**

Član 4. Stav 1 dopuniti sa tačkom "i" te će nakon izmjene ovaj član glasiti

- (1) Pravo na sigurnost i zdravlje na radu ima:
 - a) radnik,
 - b) lice koje je kod poslodavca na stručnom osposobljavanju,

- c) lice koje se nalazi na prekvalifikaciji, dokvalifikaciji ili stručnom usavršavanju
- d) učenici i studenti na praktičnoj nastavi,
- e) lice koje učestvuje u javnim radovima ,
- f) lice koje obavlja volonterski rad,
- g) lice koje za vrijeme izdržavanja kazne zatvora radi u zatvorskoj radionici, na gradilištu ili na drugim radnim mjestima,
- h) drugo lice koje se zatekne u radnoj okolini radi obavljanja određenih poslova , ako je o njegovom prisustvu poslodavac upoznat;
- i) **osoba sa invaliditetom**

III. OBAVEZE POSLODAVCA

1. Opće obaveze poslodavca

... Član 20. stav 1. tačka d) se mijenja i sada glasi:

Poslodavac provodi mjere sigurnosti i zdravlja na radu poštujući sljedeća opća načela:

d) prilagođavanja rada i mjesta rada radniku „i osobama sa invaliditetom u zavisnosti od njihovih specifičnih potreba“ naročito u pogledu izbora opreme za rad i metoda rada , kao i izbora tehnološkog postupka da bi se izbjegla jednoličnost u radu u cilju smanjenja njihovog uticaja na zdravlje radnika „i osoba sa invaliditetom“.

2. Obavješćavanje radnika

... Član 35. dopuniti novim stavom 3. koji bi glasio:

(3) Poslodavac je dužan da „osobama sa invaliditetom u zavisnosti od njihovih specifičnih potreba“ na mjestima rada, na sredstvima za rad i pripadajućim instalacijama trajno postaviti znakove upozorenja na opasnost i znakove općih obavješćavanja, kao i pisana uputstva „i u formatu prilagođen i osobama sa invaliditetom u

zavisnosti od njihovih specifičnih potreba“ o uvjetima i načinu korištenja prostora, prostorija, sredstava rada, opasnih materija i opreme.

... **Člana 38. izmijeniti na način da glasi:**

Poslodavac je dužan osigurati da zaposlena žena za vrijeme trudnoće i dojenja, radnik mlađi od 18 godina života, „**osoba sa invaliditetom**“ i radnik sa promijenjenom radnom sposobnošću, i pored osposobljavanja za siguran i zdrav rad, budu u pisanoj formi obaviješteni o rezultatima procjene rizika na radnom mjestu i o mjerama kojima se rizici otklanjanju u cilju povećanja sigurnosti i zdravlja na radu, „**i da ta obavještenja budu u formatu prilagođen i osobama sa invaliditetom u zavisnosti od njihovih specifičnih potreba**“.

[ZAKON O MIROVINSKOM OSIGURANJU FBiH

Sistem mirovinskog i invalidskog osiguranja Federacije Bosne i Hercegovine zasniva se na finansiranju penzija, što znači da svi rade i ostvaruju prihod, po principu obaveznosti, izdvajaju kroz doprinose sredstva za finansiranje penzija i drugih prava iz mirovinsko invalidskog osiguranja.

Znači, u FBiH je na snazi sistem obaveznog mirovinskog i invalidskog osiguranja kojim se želi, na bazi zaposlenja i međugeneracijske solidarnosti, postići osiguranje svih građana za slučajeve: - starosti, invaliditeta i gubitka radne sposobnosti, smrti osigurane osobe, kako bi se obezbjedila socijalna sigurnost za osiguranike i članove njihove porodice.

Penzijsko mirovinsko invalidsko osiguranje u Federaciji BiH obezbeđuje i sprovodi Federalni zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje sa 10 kantona. Posavski kanton pokriva Brčko distrikt kada su u pitanju

prava iz mirovinskog i invalidskog osiguranja lica koja ta prava ostvaruju u Federaciji BiH.

Pitanje ostvarivanje prava po osnovu mirovinskog i invalidskog osiguranja u Federaciji BiH ostvaruje se po odredbama Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju Federacije BiH-prečišćeni tekst- („Službene novine Federacije BiH“ broj :29/98, 49/00, 32/01, 73/05, 59/06, 4/09 i 55/12).

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Povredom na radu po ovom zakonu nije predviđena povreda osiguranika osobe sa invaliditetom, osobe sa tjelesnim oštećenjem, kao i osobe sa mentalnim poteškoćama, koja je nastala kao posljedica invalidnosti ili posljedica već postojeće bolesti ili vise sile za vrijeme obavljanja posla koji je osnov osiguranja, što ne pruža osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama potrebnu socijalnu sigurnost i što nije u skladu sa UN Konvencijom.

Invalidska penzija za navedene osobe sa invaliditetom računa se kao penzija u slučaju invalidnosti prouzrokovana povredom van rada.

U slučaju smrti osiguranika –obiteljska/porodična mirovina/penzija

Obiteljsku/porodičnu mirovinu/penziju mogu ostvariti članovi obitelj/porodice i:

1. bračni drug;
2. djeca (rođena u braku, van braka, usvojena, pastorčad) koju je osiguranik izdržavao, unučad i druga djeca bez roditelja koju je osiguranik izdržavao do svoje smrti u skladu sa Zakonom FBiH i Zakonom RS.

Zajamčena mirovina i najniža mirovina/penzija

Osiguranicima koji su ostvarili mirovinu u visini od 85% od mirovinske osnovice ili osiguranicima koji su ostvarili starosnu mirovinu s 40 godina mirovinskog staža i invalidsku mirovinu s 35 godina mirovinskog staža i osiguranicima koji su ostvarili invalidsku mirovinu na temelju invalidnosti prouzrokovane povredom na radu ili profesionalnom bolešću osigurava se zajamčena mirovina, koja ne može biti manja od 80% od prosječne mirovine isplaćene u prosincu 2007. godine, usklađeno sukladno članku 51. Zakona. (regulisana čl.72.Zakon FBiH)

Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju Federacije BiH zasniva se finansiranjem penzija, što znači da svi koji rade i ostvaruju prihod, po principu obaveznosti, izdvajaju sredstva za finansiranje penzija i drugih prava iz mirovinskog i penzijskog i invalidskog osiguranja, primjenjuje sistem generacijske solidarnosti. To znači da generacija koja radi izdržava generaciju koja je radila, odnosno penzionere. Ovaj sistem dosta je star i primjenjuje se u oba entiteta, kao i u Brčko Distriktu. Nekad je funkcionisao, kad je 6 do 8 radnika radilo za jednog pensionera, danas je situacija teška kad broj koji radi i broj pensionera prilično izjednačen, tako da je penzioni fond u FBiH i u RS u dosta teškoj situaciji.

Penzioneri u oba Entiteta žive dosta teško i nemaju novca za osnovne životne potrebe , preko 50 % pensionera živi u vrlo teškim i neizvjesnim uslovima života. Najniža penzija u FBiH iznosi oko 310,00 KM i manje, preko 60% pensionera prima taj i manji iznos, a najniža penzija u Republici Srpskoj je oko 170,00 KM i prima je svaki 10 pensioner.

Među najnižim penzijama su i penzije osoba sa invaliditetom iz razloga što su osobe sa invaliditetom najčešće bile zaposlene na poslovima sa minimalnim

primanjima sa malom mogućnosti napredovanja na poslu, a zbog pogoršanja bolesti primorani su na rani odlazak u penziju, prije navršenih 40 godina penzijskog staža i većina ih prima najnižu penziju, zagarantovanu penziju.

Zakoni o mirovinskom i invalidskom osiguranju FBiH je iz 2012.godine, znači novijeg je datuma. BiH je ratifikovala UN Konvenciju o pravima osobama sa invaliditetom 2010.godine, a ranije uradila Politiku iz oblasti invalidnosti na nivou BiH, a na nivou entiteta FBiH, RS urađene su Strategije na unapređenju društvenog položaja osoba sa invaliditetom. Po navedenim dokumentima BiH i po Ustavu garantuju najviših nivo međunarodno priznatih ljudskih prava. Isto tako prihvatila je obavezu da zakonodavni sistem usaglasi sa međunarodnim standardima i UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i da OSI garantuju i obezbede najviših nivo ljudskih prava, a samim time i prava po osnovu mirovinskog i penzijskog i invalidskog osiguranja.

Zakon o mirovinsko i invalidskom osiguranju FBiH na osnovu sagledavanja, bez obzira sto su većina prava iz mirovinskog i invalidskog osiguranja nediskriminatorna i usaglašena sa međunarodnim standardima i UN Konvencijom, ne pruža osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama potrebnu socijalnu sigurnost i zadovoljavajući životni standard.

Radi se o veoma bitnim pitanjima gdje osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama nije obezbeđena potreban nivo prava iz mirovinskog invalidskog osiguranja, odgovarajući životni standard, kao i neprekidno poboljšanje životnih uslova, odgovarajuća socijalna sigurnost, a radi se o pitanjima od životnog značaja.

Na osnovu iznijetoga zaključujemo da Zakon nije usaglašen, kada su u pitanju opšta načela, opšte obaveze, sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, a posebno sa članom 28. Konvencije koji se odnosi na životni standard i socijalnu zaštitu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U Zakonu o mirovinskom invalidskom osiguranju Federacije BiH-prečišćen tekst- (" Službene novine Federacije BiH " broj; 29/98, 49/00, 32/01,73/05, 59/06, 4/09. i 55/12) , predlažemo sledeće izmjene i dopune:

... **Iza člana 24. Zakona dodaje se novi član 25 . koji glasi:**

Član 25.

Povredom na radu smatra se bolest koja je nastala kao posljedica invalidnosti ili posljedica već postojeće bolesti ili više sile, za vrijeme koje je osiguranik radio kao:

- a) lice sa najmanje 70 % tjelesnog oštećenja,
- b) ratni vojni invalid od I do VI grupe,
- c) civilna žrtva rata od I do VI grupe,
- d) osoba sa mentalnim invaliditetom
- e) osobe sa intelektualnim teškoćama.

, a ostali članovi se prenumerišu

... **Iza člana 89. Zakona , dodaje se Novi član 90. koji glasi:**

Član 90.

- (1) U staž osiguranja sa uvećanim trajanjem računa se vrijeme koje je osiguranik radio kao
- a) lice sa najmanje 70 % tjelesnog oštećenja,
 - b) ratni vojni invalid od I do VI grupe,
 - c) civilna žrtva rata od I do VI grupe,
 - d) osoba sa mentalnim invaliditetom
 - e) osobe sa intelektualnim teškoćama

- (2) Osiguraniku iz stava 1. ovog člana staž osiguranja sa uvećanim trajanjem računa se ako je, pored doprinosa za staž osiguranja sa efektivnim trajanjem, plaćen doprinos srazmjern stepenu uvećanja staža
- (3) Osiguraniku iz stava 1. ovog člana svakih 12 mjeseci rada računa se kao 15 mjeseci staža osiguranja.
- (4) Staž osiguranja sa uvećanim trajanjem u skladu sa stavom 2. ovog člana može se računati najranije od dana kada osiguranik dostavi poslodavcu dokument kojim dokazuje činjenice iz stava 1. ovog člana.
- (5) Pravilnik o listi tjelesnih oštećenja utvrđuje ministar rada i socijalne politike (u daljem tekstu: ministar), uz prethodno mišljenje Federalnog ministra nadležnog za zdravstvo.
, a ostali članovi se prenumerišu.

Obrazloženja prijedloga:

Prava iz mirovinskog i invalidskog osiguranja u oba Entiteta vezana su za prava iz radnog odnosa, a visina penzije zavisi od visine plate koju je imao osiguranik, odnosno od osnovice osiguranja osiguranika kao i od dužine radnog staža.

Činjenica da su osobe sa invaliditetom najčešće zaposlene na poslovima sa minimalnim primanjima, sa malom platom, sa malom mogućnošću napredovanja na poslu, čija je invalidnost i rani odlazak u invalidsku penziju najčešći uzrok bolesti, koje je posljedica već ranije invalidnosti i bolesti.

Zakon u FBiH u nijednom svome članu nije predvidio staž osiguranja sa uvećanim trajanjem za osobe sa invaliditetom, osiguranike, a što je predvidio Zakon o PIO Republike Srpske.

Bez obzira na jednak tretman osoba sa invaliditetom, država treba da učini dodatne napore prema

osiguranicima, težim osobama sa invaliditetom kako bi im se staž osiguranja računao sa uvećanim trajanjem.

Isto tako potrebno je u Zakonima o mirovinskom i invalidskom osiguranja Entiteta regulisati da se povredom na radu smatra bolest koja je nastala kao posljedica invalidnosti ili posljedica već postojeće bolesti ili više sile za predviđene kategorije OSI. Država treba za navedene kategorije OSI učini dodatne napore, kako bi ostvarili penziju za 40 godina penzijskog staža, što sada nije slučaj.

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida u FBiH i RS dao je određene beneficije, određenoj kategoriji OSI, kada je u pitanju profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje, i to je sasvim opravdano.

Navedenom izmjenom i dopunom Zakona, predlažem da skoro ista kategorija OSI ima određene beneficije kada su u pitanju prava iz mirovinskog i invalidskog osiguranja.

Predložena izmjena zakona obezbjedila bi OSI dosta bolju socijalnu sigurnost i kvalitetniji život OSI i njihovih porodica. Penzija bi se računala za staž osiguranja od 40 godina, što je u odnosu na sadašnja zakonska rješenja dosta bolje .

Predložena izmjena u zakona ne zahtijevaju neka značajnija finansijska sredstva jer mali broj OSI je u radnom odnosu, a penzija je vezana za radni odnos.

Predloženo rješenje je u skladu sa UN Konvencijom o pravima lica sa invaliditetom.

ZAKON O RADU FEDERACIJE BIH

Zakonom o radu Federacije Bosne i Hercegovine uređuju se prava, obaveze i druga pitanja iz radnog odnosa.

Zakonom je predviđena posebna zaštita za:

- „Zaštita maloljetnika“
- „Zaštita žene i materinstva“
- „Zaštita zaposlenika privremeno ili trajno nesposobnog za rad“

Pružanjem posebne zaštite pobrojanim grupama ne ostvaruje se usklađenost i primjena Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Ovom analizom obuhvaćene su i izmjene i dopune Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine.

Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine uradili su Ministarstvo rada i socijalne politike Federacije Bosne i Hercegovine i Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Udruženje Sindikata Federacije Bosne i Hercegovine, Udruženje Poslodavaca Federacije Bosne i Hercegovine i Ekonomsko- socijalni Savjet Federacije Bosne i Hercegovine.

Izrada i primjena navedenog zakona je u nadležnosti Ministarstva rada i socijalne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine.

Nadzor nad poštovanjem i provođenjem ovoga zakona je u nadležnosti federalnog i kantonalnog inspektora rada.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o radu Federacije BiH takođe nije usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom te dajemo pregled potrebnih izmjena i dopuna.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U naslovu opšte odredbe (član 2.)**

- U članu 2. Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine u stavu 2. se kaže da ugovor o radu umjesto osobe sa fizičkim invaliditetom, koja je strana u ugovoru može potpisati drugo lice u prisustvu osobe sa invaliditetom i sa njenim ovlaštenjem.
- U članu 3 Zakona o izmjenama i dopunama iz 32/2000 godine član 5. Zakona o radu dopunjen je član, u osnove po kojim nije dozvoljena diskriminacija uvrštena je invalidnost.
- U članu 3. tačka 2. Zakona u izmjenama dopuna 32/2000 godine, član 5 Zakona o radu poslodavac ili osoba koje organizuje obuku obavezna da prilagodi uslove obuke radniku osobi sa invaliditetom da obezbedi odgovarajuće drugo zaposlenje ili usavršavanja imajući u vidu vrstu, oblik i težinu invaliditeta.
- U članu 2. novim stavom se Zakon predviđa mogućnost rezervisanih radnih mjesta za osobe sa invaliditetom na poslovima gdje je to moguće s obzirom na poslove

... **U naslovu zaključivanje ugovora o radu (član 15.)**

- U članu 15 se definiše da lice sa invaliditetom koje je osposobljeno za obavljanje određenih poslova ima opštu zdravstvenu sposobnost za obavljanje tih poslova

... **U naslovu sadržaj ugovora zaključenog o radu (član 21. – 21b. – 22.)**

- U članu 21. Zakona o izmjenama i dopunama 32/2000 godine dopunjen je član novom tačkom koja kaže da se ugovor sklapa u prilagođenoj i

razumljivoj formi za osobe sa invaliditetom s obzirom na specifičnosti invaliditeta

- U članu 21b. Zakona o izmjenama i dopunama 32/2000 godine u stavu 1. Definisana je obaveza da je poslodavac dužan zaposleniku uručiti izjavu o zasnivanju radnog odnosa u prilagođenom i razumljivom formatu zaposleniku osobi sa invaliditetom
- U članu 22. Zakona o izmjenama i dopunama 32/2000 godine novim stavom je precizirano, da se saglasnost radnika sa invaliditetom treba postići u prilagođenoj formi i na način razumljiv osobi sa invaliditetom koja se šalje na rad u inostranstvo
- Takođe se Zakonom je precizirano novom tačkom u članu 22. da upoznatost sa uslovima rada u inostranstvu osobama sa invaliditetom obavezno je pružiti u prilagođenom i razumljivom formatu s obzirom na invalidnost

... **U naslovu obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje za rad (član 25.)**

- U članu 25. Novim stavom se kaže, kada je riječ o poslovima na kojima rade osobe sa invaliditetom poslodavac je obavezan na primjenu principa pozitivne diskriminacije i omogućiti osobama sa invaliditetom koje imaju predznanja dodatno školovanje, osposobljavanje i usavršavanje.

... **U naslovu pripravnički rad (član 26.)**

- U članu 26. Novim stavom se predviđa da se pripravnik osoba sa invaliditetom mora upoznati sa sadržajem ugovora koji potpisuje na njemu prilagođen i razumljiv način
- Takođe novim stavom Zakonom se predviđa da u ime pripravnika osobe sa invaliditetom ugovor o pripravničkom radu može potpisati drugo lice uz odobrenje i u prisustvu osobe sa invaliditetom

- U istom članu novim stavom se precizira da je poslodavac obavezan da pripravniku osobi sa invaliditetom obezbedi pristupačno i prilagođeno mjesto

... **U naslovu volonterski rad (član 28.)**

- Ugovor u pismenom obliku može zaključiti, potpisati drugo lice u ime lica sa invaliditetom uz odobrenje osobe sa invaliditetom
- U članu 28. Novi stav obavezuje da se ugovor o volonterskom radu zaključuje u prisustvu osobe sa invaliditetom
- U članu 28 dodat je stav u kojim je precizirano da se volonter osoba sa invaliditetom mora upoznati sa sadržinom ugovora u prilagođenoj i razumljivoj formi za osobu sa invaliditetom
- U novom stavu precizirano je da je poslodavac obavezan volonteru osobi sa invaliditetom obezbjediti prilagođeno i pristupačno radno mjesto

... **U naslovu radno vrijeme (član 30. – 36.)**

- U članu 30. novim stavom se određuje da osobe sa invaliditetom s obzirom na vrstu stepen invalidnosti mogu da rade 4 sata (pola) radnog vremena kada za to postoji potreba
- Član 32. se predviđa da u slučaju više sile, (požar i poplava) i iznenadnog povećanja obima posla na zahtjev poslodavca radnik osoba sa invaliditetom može da radi prekovremeno uz svoj pristanak i mišljenje i nalaz medicinskog stručnjaka da takav rad nije štetan za njihovo zdravlje i fizičko stanje
- U članu 36. kod havarija, više sile, vanrednih stanja, sigurnosti i zaštite interesa Federacije Zakon o radu kaže da radnici osobe sa invaliditetom biće angažovane na poslovima gdje

nije ugrožena njihova sigurnost uz saglasnost nadležnog organa Kantona ili Federacije

... **U naslovom odsustva sa rada (član 46.)**

- U stavu 1. Član 46. Zakon predviđa invalidnost kao osnov po kome radnici imaju pravo na plaćeno odsustvo sa rada

... **U naslovu zaštita radnika (član 48.- 49.)**

- U članu 48.u stavu 1. Poslodavac je obavezan da radnika osobu sa invaliditetom upozna sa propisima zaštite na radu na prilagođen i razumljiv način osobi sa invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta
- U članu 49. Novim stavom se definiše da poslodavac pri obezbjeđivanju mjera zaštite radnika osobe sa invaliditetom mora imati u vidu specifičnosti vrste i težine radnika sa invaliditetom

... **U naslovu zaštita žene i materinstva (član 52. - 54.)**

- U članu 52. Zakona o izmjenama i dopunama 32/2000 godine Zakon kaže da žene sa invaliditetom, studentice, pripravnice ne mogu biti uposlene na poslovima pod zemljom (rudniku) ni u slučaju da je zaposlena na rukovodnom mjestu koje ne zahtjeva težak fizički rad ili u službama socijalne i zdravstvene skrbi ako nisu obezbjeđeni uslovi pristupačnosti i prilagođenosti, ni u slučajevima kada žena sa invaliditetom mora provesti izvjesno vrijeme na obuci pod zemljom ili povremeno ulaziti u podzemni dio rudnika u cilju obavljanja zanimanja koje ne uključuje fizički rad
- U članu 52. Novim stavom je određeno da je poslodavac obavezan da prilagodi radno mjesto

za rad žena sa invaliditetom na radnim mjestima gdje postoje uslovi za prilagođavanja.

- U član 54. Zakon decidno određuje da poslodavac ne može ženi sa invaliditetom dati otkaz ili odbiti da je zaposli zbog invaliditeta

... **U naslovu zaštita zaposlenika privremenog i trajno nesposobnog za rad (član 64. – 67.)**

- U članu 64.stav 1. Definirano je, zaposleniku koji je pretrpio povredu na radu, obolio od profesionalne bolesti ili je nastupio invaliditet za vrijeme dok je nesposoban za rad poslodavac ne može otkazati ugovor o radu
- U članu 65.Dopunjen je stav da povreda na radu, bolest, profesionalna bolest i invaliditet ne mogu štetno uticati na ostvarivanje prava zaposlenika iz radnog odnosa
- Stav 2. Člana 65. Dodaje se kao osnov i invalidnost, pa stav glasi zaposlenik koji je privremeno nesposoban za rad zbog bolesti, profesionalne bolesti, invaliditeta, povrede i povrede na radu a liječnik utvrdi da je sposoban za rad ima pravo da se vrati na poslove na kojima je radio prije nastupanja privremene nesposobnosti za rad, invaliditeta ili druge odgovarajuće poslove
- U članu 65. Novim stavom se predviđa da je poslodavac obavezan da izvrši neophodna prilagođavanja radnog mjesta koja će omogućiti radniku da se vrati na poslove koje obavljao prije nastupanja invaliditeta
- U članu 66. U stavu 1. pored smanjene radne sposobnosti i opasnosti od nastanka invalidnosti i invalidnost je osnov obaveze poslodavca da zaposleniku u formi i na način kako je to njemu razumljivo ponudi druge poslove za koje je zaposlenik sposoban da ih obavlja

- U stavu 2. Predviđa se da pored radnika koji je pretrpio povredu na poslu, obolio od profesionalne bolesti i radnik kod koga je nastupio invaliditet ima prednost pri stručnom obrazovanju, osposobljavanju i usavršavanju koje organizuje poslodavac
 - Novim stavom zakonodavac precizira da je poslodavac koji organizuje obuke obavezan je da to učini u skladu sa principima pristupačnosti i prilagođenosti i na taj način stvori uslove za učešće radnika osoba sa invaliditetom u programu obrazovanja, obuke i usavršavanja.
 - Član 67 dopunjen je novim stavom koji glasi, u slučaju nepostojanja uslova za premještaj na poslove koje uposlenik sa svojim fizičkim stanjem može raditi, poslodavac može samo uz predhodnu saglasnost Vijeća zaposlenika otkazati ugovor o radu kod kojega postoji smanjena radna sposobnost ili neposredna opasnost od nastanka invaliditeta.
- ... **U naslovu otkaz ugovora o radu (član 87. – 88.)**
- U članu 87. Novim stavom se određuje da se upozorenja radniku kao i odluka o otkazu daje, saopštava na način i u formatu prilagođenom i razumljivom radniku osobi sa invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta
 - U članu 88. Novi stav definiše da radnik poslodavcu osobi sa invaliditetom saopštava svoju odluku o otkazu na način prilagođen i razumljiv poslodavcu osobi sa invaliditetom
- ... **U naslovu forma i trajanje otkaznog roka (član 94.)**
- U članu 94. Dopunjava se stav koji kaže otkaz i obrazloženje otkaza se daje u pismenoj formi ili prilagođen u formatu i načinu razumljivom

radniku ili poslodavcu s obzirom na vrstu invaliditeta

... **U naslovu program zbrinjavanja radnika (član 99.)**

- U članu 99. Kaže se da je poslodavac dužan radnike obavijestiti o otkazu, radnicima sa invaliditetom obavještenje im dati u njima razumljivom formatu s obzirom na vrstu invaliditeta
- Novom tačkom predviđa se pozitivna diskriminacija za radnike sa invaliditetom u pravljenju programa zbrinjavanja viška radnika
- U sledećoj tački se predviđa primjena istog principa na zadržavanje osoba sa invaliditetom na radnim mjestima ako postoje uslovi za to,
- Novom tačkom Zakon obavezuje poslodavca pozitivnu diskriminaciju u primjeni novih tehnologija u odnosu na zaposlene osobe sa invaliditetom
- Prednost zapošljavanja zaposlenika na drugim poslovima, i obavezu poslodavca na obezbeđivanje uslova pristupačnosti i prilagođenosti
- obavezu nalaženja posla na prilagođenom i pristupačnom radnom mjestu kod drugog poslodavca
- Poslodavac je obavezan pružiti mogućnost prekvalifikacije i dokvalifikacije radnika na prilagođen način s obzirom na vrstu i težinu invaliditeta kojemu je potrebna prekvalifikacija i dokvalifikacija
- Poslodavac je obavezan skraćivanja radnog vremena osobi sa invaliditetom ako je to potrebno s obzirom na stanje osobe sa invaliditetom
- U stavu 5. Zakon definiše, kada poslodavac godinu dana po prestanku rada opet zapošljava

radnike dužan je prvo posao ponuditi radnicima koje je otpustio, u ovom slučaju potrebno je poslodavac je u obavezi da primjeni princip pozitivne diskriminacije prema bivšim radnicima sa invaliditetom u odnosu na ostale radnike koje je otpustio

... **U naslovu pravilnik o radu (član 107.)**

- Dopunom stava 3 člana 107. Zakon predviđa, u odredbama o pravilniku da se sadržaj objavljuje na oglasnoj tabli poslodavca i u prilagođenom i razumljivom formatu za radnike osobe sa invaliditetom

... **Pod naslovom sudjelovanje zaposlenika u odlučivanje vijeća zaposlenika (član 108.)**

- U članu 108. U novom stavu se precizira da po principima prilagođenosti i pristupačnosti radnicima osobama sa invaliditetom mora biti omogućeno aktivno učešće u radu vijeća zaposlenika i sindikata

... **U naslovu privremeni i povremeni poslovi (član 136.)**

- U članu 136. U novim stavom se uređuje da se radnik osoba sa invaliditetom prije potpisivanja ugovora treba upoznati sa sadržinom ugovora o privremenim i povremenim poslovima na način prilagođen i razumljiv njemu

... **Pod naslovom kaznene odredbe (član 140.)**

- U članu 140. Kaznene odredbe se usklađuju po tačkama sa predloženim izmjenama i dopunama Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine koje su rezultat usklađivanja zakona sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom
- Potrebno je definisati kaznene mjere kada se postupa suprotno odredbama članova:

2, 15, 21, 22b, 22, 25, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 46, 48, 49, 52, 53, 54, 64, 65 66, 67, 87,88,
94, 99, 107, 108, 136, 140.

[ZAKONA O POSREDOVANJU U ZAPOŠLJAVANJU I SOCIJALNOJ SIGURNOSTI NEZAPOSLENIH FBiH

Ovaj Zakon objavljen je u službenim novinama Federacije BiH broj 41/01 i 22/05, a njime se regulišu: prava i obaveze Federacije Bosne i Hercegovine u utvrđivanju i provođenju ukupnih mjera, kojima se pospješuju i unapređuju uvjeti za zapošljavanje, osnovni principi u posredovanju za zapošljavanje, materijalna i socijalna sigurnost nezaposlenih lica za vrijeme privremene nezaposlenosti, osnivanje, organizacija i rad Federalnog zavoda za zapošljavanje, javnih službi za zapošljavanje kantona, finansiranje ukupne djelatnosti zapošljavanja i druga pitanja, poštujući nadležnosti kantona i njihove različitosti. U članu 2 Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih FBiH propisana je zabrana diskriminacije i po osnovu invaliditeta

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti u FBiH djelimično su usklađeni sa UN Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

(96)

... Prijedlog izmjene i dopune člana 5:

U članu 5 treba precizirati na koji način Federalni zavod za zapošljavanje i Kantonalne službe za zapošljavanje prate i predlažu mjere za unapređenje profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba sa invaliditetom kako bi se osigurao adekvatan pristup općim tehničkim programima, kao i programima

profesionalne orijentacije, službama za pronalaženje radnih mjesta i stručnom i kontinuiranom usavršavanju uz promoviranje radnih sposobnosti lica sa invaliditetom i pomaganje u pronalaženju i izdržavanju posla.

... **Prijedlog izmjene i dopune člana 23:**

U članu 23. umjesto neprecizno navedene obaveze da se raznim podsticajnim mjerama obezbjeđuje prednosti pri zapošljavanju lica sa invaliditetom treba odrediti **obaveznu prednost za lica sa invaliditetom pri zapošljavanju u javnom sektoru** ako ispunjavaju uslove propisane za konkretno radno mjesto

[ZAKON O ZAŠTITI NA RADU BRČKO DISTRIKTA

Zakon o zaštiti na radu - BRČKO DISTRIKT BIH, Skupština Brčko distrikta BiH je na 19 sjednici, održanoj 31. oktobra usvojila Zakon o zaštiti na radu. Zakon ima sedam poglavlja i 72 člana. Ovim zakonom uređuju se prava, obaveze i odgovornosti poslodavca i radnika u vezi sa provođenjem i poboljšanjem zaštite na radu, kao i druga pitanja koja se odnose na zaštitu na radu. Zaštitu na radu u smislu ovog zakona obuhvata skup organizovanih mjera i aktivnosti usmjerenih na stvaranje uslova koji obezbjeđuju sigurnost na radu, na sprečavanje i otklanjanje opasnosti i štetnosti koje mogu prouzrokovati povrede na radu, profesionalna i druga oboljenja i oštećenja zdravlja radnika na radu ili radne sposobnosti radnika, kao i na zaštitu čovjekove okoline. Preduzeća, odnosno preduzetnici dužni su svoje akte uskladiti sa odredbama ovog zakona u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Zakoni o Zaštiti na radu u sve tri administrativne jedinice, su djelimično usklađeni sa UN Konvencijom ali i da imaju dosta prostora da se preciznije definiše posebna zaštita sigurnosti i zdravlja na radu osoba sa invaliditetom bez obzira na uzrok nastanka invalidnosti i prema specifičnim potrebama tih osoba, kroz izmjene ili dopune članova u tim Zakonima.

Prijedlozi izmjena i dopuna

I.OSNOVNE ODREDBE

U osnovnim odredbama iza člana 2. dodati novi član 3. koji glasi:

„Posebna zaštita propisuje se radi zaštite osoba sa invaliditetom i profesionalno oboljelih lica od daljeg oštećenja zdravlja i umanjenja njihove radne sposobnosti“.

... **Prijedlog izmjene članova 3.:**

Član 3. tačku 5. dopuniti da glasi glasi:

osobe na profesionalnoj rehabilitaciji „i osobe sa invaliditetom“

... **Prijedlog izmjene članova 4.:**

Član 4. tačka 2. dopuniti te će glasiti:

da se radni uslovi prilagode fizičkim i psihičkim osobinama i sposobnostima radnika, „osobama sa invaliditetom u zavisnosti od njihovih specifičnih potreba“, a tehnologija i organizacija rada postave tako da radnik, „odnosno osoba sa invaliditetom“ obavlja poslove u optimalnom položaju;

II. MJERE ZAŠTITE NA RADU

Prijedlog dopune člana 7.

... **Dopuniti član 7. sa tačkom 4. teće glasiti:**

Mjere kojima se obezbjeđuje zaštita na radu su:

1. mjere kojima se neposredno obezbjeđuje sigurnost na radu,
2. mjere u vezi sa uslovima rada i
3. mjere u vezi s posebnim pravima zaštite radnika.

4. „mjere u vezi sa uslovima rada i posebnim pravima zaštite osoba sa invaliditetom“

Mjere zaštite na radu iz prethodnog stava utvrđuju se zakonom, propisima donesenim na osnovu zakona i aktom preduzeća ili preduzetnika.

Prijedlog izmjene člana 14 stav 1.

... **Član 14. stav 1. dopuniti na sljedeći način:**

Proizvođači mašina, uređaja na mehanizovani pogon, alata, električnih, gromobranskih instalacija i drugih sredstava za rad i opreme (u daljnjem tekstu: sredstva i oprema) prilikom projektovanja, konstruisanja i proizvodnje, obavezni su primijeniti propisane mjere zaštite na radu, izdati uputstva za siguran rad i održavanje i ispravu „u formatu prilagođen osobama sa invaliditetom u zavisnosti od njihovih specifičnih potreba“ kojom se dokazuje da su proizvedeni u skladu s propisima donesenim na osnovu zakona i priznatim standardima.

Prijedlog izmjene člana 33 stav 1.

... **Izmijeniti član 33. stava 1. te će nakon izmjene glasiti:**

Ne može se odrediti rad noću radniku mlađem od 18 godina i trudnici za vrijeme trudnoće ili s djetetom mlađim od dvije godine, kao „i osobama sa invaliditetom“.

[ZAKON O RADU BRČKO DISTRIKTA

Ovim zakonom uređuje se prava i obaveze iz radnog odnosa na području Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Zakon posebne mjere zaštite predviđa za radnike iz grupa:

- „Zaštita maloljetnika“
- „Zaštita žena i porodiljsko odsustvo
- „Zaštita zaposlenika koji je privremeno ili trajno nesposoban za rad“

Predviđena posebna zaštita je neadekvatna za postizanje ravnopravnosti osoba sa invaliditetom u obliku i obimu

koji se traže po Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom.

Ovom analizom pored Zakona obuhvaćene su dosadašnje izmjene i dopune Zakona o radu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, koje nemaju značaja za ovu analizu.

Brčko distrikt Bosne i Hercegovine ima svoje zakonodavstvo i zakonodavnu politiku, u procesu donošenja Zakona o radu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine radili su zajedno Sindikat radnika Brčko distrikta Bosne i Hercegovine Udruženje poslodavaca Bosne i Hercegovine, Vlada Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Donošenje zakona je nadležnosti Skupštine Brčko distrikta BiH, za primjenu istog odgovorna je Vlada Brčko distrikta BiH a nadzor nad primjenom Zakona o radu Brčko distrikta vrši Inspektor za rad Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Zakon o radu Brčko distrikta nije dovoljno usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i dajemo pregled konkretnih preporuka za usklađivanje.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U naslov značenja pojedinih pojmova u tački kojom se definišu teški fizički poslovi (član 2. - 4.)**

- U članu 2. Tačka 12. treba definisani su teški poslovi s obzirom na vrstu, oblik i težinu invaliditeta osobe od koje se traže takvi poslovi.
- Član 2. Tačka 23 dopunjen glasi radno mjesto je svako prilagođeno i pristupačno mjesto gdje radnici treba da borave ili na koje treba da idu zbog posla a koje je pod direktnom ili indirektnom kontrolom poslodavca.

- U članu 3. Novim stavom precizirano, da ugovor o radu umjesto lica sa invaliditetom može zaključiti drugo lice u prisustvu i uz odobrenje osobe u čije ime lice potpisuje ugovor.
- U članu 4. Stav 1. u osnove po kojima je zabranjena diskriminacija potrebno uvrštena je invalidnost kao osnov kao u Konvenciji.
- U Članu 4. stava 2. Primjenjuje se pozitivna diskriminacija u cilju postizanja ravnopravnosti u tački 2. Istog stava određuje se da je poslodavac ili lice koje organizuje stručno usavršavanje obavezan na prilagođavanje uslova posla ili stručne obuke sposobnostima i mogućnostima osobe sa invaliditetom.

... **U naslovu zaključivanje ugovora o radu (član 10.)**

- član 10. novim stavom se određuje da ugovor o radu u ime osobe sa invaliditetom u njenom prisustvu uz njeno odobrenje može da potpiše drugo lice.
- Novi član Zakona obavezuje poslodavca da predvidi rezervisana radna mjesta za osobe sa invaliditetom, naime da na radna mjesta i poslove koje mogu obavljati osobe sa invaliditetom budu zaposlene osobe sa invaliditetom.

... **U naslovu sadržaj ugovora o radu (član 14 -15.)**

- član 14. Novi stav koji definiše da je poslodavac obavezan radniku osobi sa invaliditetom ugovor o radu prezentovati u formatu dostupnom i razumljivom s obzirom na vrstu invaliditeta.
- U članu 15. Kojim se regulišu uslovi odlaska na rad u inostranstvo radnicima osobama sa invaliditetom su informacije dostupne i razumljive u s obzirom na vrstu invaliditeta.

... **U naslovu obrazovanje zapošljavanje i usavršavanje (član 18.)**

- Član 18. treba u novom stavu kažu da se na radnike osobe sa invaliditetom koji posjeduju preduslove i predznanja primjenjuje princip pozitivne diskriminacije pri odabiru za obrazovanje, zapošljavanje i usavršavanje.

... **U naslovu zapošljavanje pripravnika (član 20.)**

- Kod prava o obaveza pripravnika, novim stavom u članu 20. Zakon predviđa da je poslodavac obavezan pripravniku osobi sa invaliditetom obezbjediti pristupačno i prilagođeno radno mjesto za obavljanje pripravničkog staža.

... **U naslovu volonterski rad**

- Takođe u članu 21. tačka 5. se dopunjava, poslodavac je obavezan obezbjediti uslove u skladu sa pristupačnosti i prilagođenosti za volontiranje, volontera osoba sa invaliditetom.

... **U naslovu radno vrijeme (član 23. – 25.)**

- U članu 23. novim stavom se utvrđuje pravo da osobe da invaliditetom s obzirom na vrstu i stepen invalidnosti mogu da rade (4 sata) pola radnog vremena
- Kod prekovremenog rada zakon predviđa u stavu 25. tačka 3. da radnici osobe da invaliditetom mogu raditi noću i prekovremeno samo uz uvjerenje, nalaz i mišljenje stručnjaka da takav rad nije štetan za njihovo zdravlje i fizičko stanje.
- U članu 25. tačka 1. kod havarija, više sile, vanrednih stanja i sigurnosti Brčko distrikta definiše se da radnici osobe sa invaliditetom mogu biti angažovane na poslovima gdje nije ugrožena njihova sigurnost.

- ... **U naslovu odsustvovanje sa posla (član 37.)**
 - U član 37. Stav 1. Invalidnost je jedan od razlog zbog kojih zaposleni ima pravo na plaćeno odsustvo

- ... **U naslovu zaštita radnika (član 39.)**
 - Član. 39. propisuje da se prilikom određivanja zaštitnih mjera na radu za osobe sa invaliditetom ima u vidu vrsta obim i težina invaliditeta.
 - U istom naslovu u tački 5 informacije o radnim odnosima propisima i zaštiti na radu poslodavac je obavezan upoznati radnika na način i u formi razumljivoj za radnika osobu sa invaliditetom

- ... **Pod naslovom zaštita žene i porodiljsko odsustvo (član 42.)**
 - Član 42. Žena sa invaliditetom ne može biti zaposlena pod zemljom ili u rudniku ni u slučaju obuke ako nema odgovarajuću zaštitu i ako prostor nije pristupačan i prilagođen s obzirom na vrstu i težinu invaliditeta, niti na poslovima koji zahtijevaju fizičku snagu neadekvatnu njenom invaliditetu i poslovima koji ugrožavaju njeno zdravlje i fizičko stanje
 - Novim stavom se definiše da,, poslodavac ne može da odbije da zaposli ženu sa invaliditetom ili da otkaz ženi sa invaliditetom zbog invaliditeta, ako ista ima sposobnosti i mogućnosti da obavlja navedene poslove.

- ... **U naslovu zaštita zaposlenika koji je trajno ili privremeno nesposoban za rad član (53. – 55.)**
 - U članu 53. dopunom stava određuje se da poslodavac ne može otkazati ugovor o radu zaposleniku koji je nesposoban za rad ako je to posljedica povrede na radu , povrede, profesionalne bolesti ili zbog invaliditeta

- Član 54.stav 1 se dopunjen je i sada glasi, povreda na radu, profesionalna bolest ili privremena nesposobnost prouzrokovana invaliditetom ne mogu negativno uticati na ostvarivanja prava radnika iz radnog odnosa
 - U članu 55. Stav 1 formuliše da u slučaju privremene nesposobnosti za rad uzrokovane invaliditetom radnik osoba sa invaliditetom ima pravo da se vrati na posao pod uslovom da je prošao kroz neophodnu rehabilitaciju nakon što ovlašćeni ljekar ili ustanova izda pismenu saglasnost za vraćanje na posao
 - U stavu 3 u se predviđa, da zaposlenik koji je pretrpio povredu na radu , obolio od profesionalne bolesti i ima invaliditet ima prednost u ostvarivanju prava na stručno obrazovanje i usavršavanje ko je organizuje poslodavac
 - Zakon novim kaže da poslodavac ima obavezu da obezbedi uslove pristupačnosti i prilagođenosti za osobe sa invaliditetom u svojim programima obrazovanja i usavršavanja.
- ... **U naslovu forma i trajanje otkaznog roka (član 79.)**
- U članu 79. Novi stav precizira da poslodavac i zaposlenik su obavezni da u prilagođenoj formi i na razumljiv način saopštiti zaposleniku, poslodavcu da mu daje otkaz i obrazložiti ga.

... **U naslovu program zbrinjavanje viška radnika (član 84.)**

- U članu 84. Stav 3. dopunjava se ako poslodavac u roku od jedne godine od otkazivanja ugovora namjerava da zaposli radnike sa istim kvalifikacijama, stepenom stručne spreme primjenjuje se princip pozitivne diskriminacije na radnike sa invaliditetom

- ... **U naslovu vijeće zaposlenika (član 93.)**
 - Novi stav u Zakonu se precizira, da je poslodavac kod koga se organizuje Vijeće zaposlenika obavezan da obezbedi uslove pristupačnosti i prilagođenosti za aktivno učešće radnika osoba sa invaliditetom

- ... **U naslovima mirno riješenje spora i arbitraža (član 99.)**
 - Novi stav definiše obaveznu primjena standarda prilagođenosti i pristupačnosti da bi radnici osobe sa invaliditetom ostvarili puno i aktivno učešće u ovim procesima

- ... **U naslovu kaznene odredbe (član 111.)**
 - U članu 111.potrebno je tačke koje služe kao osnov za kažnjavanje uskladiti sa predloženim promjenama i dopunama u svrhu usklađivanja zakona sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom
 - Potrebno je definisati kaznene mjere kada se postupa suprotno odredbama članova:
10, 14, 15, 18, 20, 21, 23, 25, 39, 42, 52, 53, 54, 55, 79, 84, 93 i 99.

[ZAKON O POSREDOVANJU U ZAPOŠLJAVANJU I PRAVIMA ZA VRIJEME NEZAPOSLENIH BD

Ovim zakonom uređuju se poslovi zapošljavanja, osiguranje za slučaj nezaposlenosti,

(106)

prava za slučaj nezaposlenosti i uvjeti za njihovo ostvarivanje, osnivanje i financiranje Zavoda za zapošljavanje, vođenje evidencija, nadzor i druga pitanja od značaja za organizirano zapošljavanje u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine.

U smislu ovoga zakona, poslovima zapošljavanja se smatraju: posredovanje u zapošljavanju,

obavješćavanje o mogućnostima i uvjetima za zapošljavanje, profesionalna orijentacija i savjetovanje o izboru zanimanja, organiziranje stručnog osposobljavanja, poduke i pripreme za zapošljavanje, provođenje programa i mjera aktivne politike zapošljavanja, te obavljanje organizacijskih, stručnih, administrativnih i drugih poslova u vezi sa ostvarivanjem prava nezaposlenih osoba predviđenih ovim zakonom

Analiza usklađenosti sa UN konvencijom

Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti BD JE djelimično usklađen sa UN Konvencijom.

Prijedlog izmjena i dopuna

I. OSNOVNE ODREDBE

... Prijedlog izmjene i dopune člana 5:

Članak 5 treba da jasno uvrsti zabranu diskriminacije osoba sa invaliditetom pri zapošljavanju. Dakle umjesto riječi invalidi, treba jasno da se napiše osoba sa invaliditetom. Takođe, treba se jasno definisati rečenica "Posebna zaštita određenih kategorija osoba (invalidi, malodobne osobe, starije osobe) nije u suprotnosti s načelom zabrane diskriminacije iz stavka 1 ovoga članka". Treba jasno naglasiti šta znači posebna zaštita.

... Prijedlog izmjene i dopune člana 10:

Član 10 treba sadržavati jasno definisanu odredbu da je Zavod obavezan prilikom ponude kandidata poslodavcu, od svih konkurentnih, predložiti prioritarno zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

... **Prijedlog izmjene i dopune člana 20:**

Kao prvu opciju treba staviti zapošljavanje osoba sa Invaliditetom te promijeniti riječ "invalidi" u riječ osobe sa invaliditetom.

ZAKLJUČAK

Osobe sa invaliditetom mogu raditi bilo koji posao efektivno i produktivno uz određene prilagodbe radnog okruženja. Nažalost svjesni smo da se osobe sa invaliditetom suočavaju sa velikom stopom nezaposlenosti na šta utiče dosta faktora kao što su: nedostatak pristupa obrazovanju, profesionalnoj rehabilitaciji i edukaciji, nedostatak finansijskih resursa, nepristupačnost radnog mjesta, negativni stavovi poslodavaca i javnosti uopšte prema osobama sa invaliditetom, i td.

Za poboljšanje mogućnosti na tržištu rada za osobe sa invaliditetom potrebno je sadejstvo mnogo različitih zainteresovanih strana uključujući vlasti na svim nivoima, poslodavce, organizacije osoba sa invaliditetom i privredne komore.

Vlasti u BiH trebaju kontinuirano raditi: na donošenju i provođenju zakona i njihovoj harmonizaciji sa međunarodnim dokumentima; na podizanju svijesti među poslodavcima o mogućnostima osoba sa invaliditetom i podizanju svijesti javnosti da oni mogu raditi i ravnopravno doprinositi zajednici; vlasti bi trebale formirati i bazu podataka osoba sa invaliditetom sa opisom zanimanja koja bi takođe trebala biti dostupna poslodavcima.

Ukoliko se usvoje preporuke i zaključci Analize, zakonodavstvo u oblasti će biti harmonizovanije sa UN Konvencijom što će u konačnici dovesti do većeg stimulisanja poslodavaca i veće stope zapošljavanja osoba sa invaliditetom.

Skraćenice

OSI	osobe sa invaliditetom
UN Konvencija	UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
UN	Ujedinjene nacije
BiH	Bosna i Hercegovina
FbiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
BD	Brčko distrikt
KM	Konvertibilna marka
OOSI	organizacije osoba sa invaliditetom

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

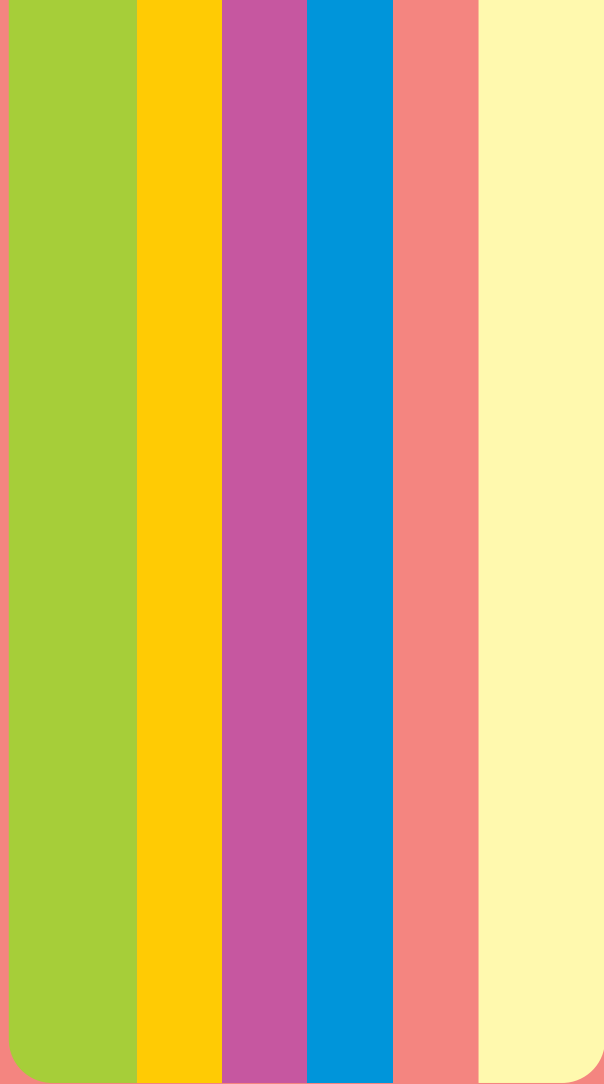
341.2-056.24
364.694

УСКЛАЂЕНОСТ закона у БиХ

Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima
osoba sa invaliditetom : glavni rezultati analize i preporuke /
[uredio Mladen Protić]. - Banja Luka : Helsinški parlament
građana, 2015 (Banja Luka : Grafid). - 1 knj. (razl. pag.) : ilustr. ;
24 cm

Komplet u zaštitnoj kutiji. - Tiraž 2.000. - Napomene i
bibliografske reference uz tekst. - Sadržaj: Zdravstvo ; Socijalna
zaštita ; Zapošljavanje ; Kultura i sport ; Obrazovanje.

ISBN 978-99938-28-22-8
COBISS.RS-ID 5034264

ISBN 978-99938-28-22-8

Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom

kultura i sport

prijedlozi i preporuke

Implementacija UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini
Implementation of UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in BiH

Ovaj projekt finansira EU

Usklađenost
zakona u BiH sa
UN Konvencijom
o pravima osoba
sa invaliditetom

kultura i sport

prijedlozi i preporuke

Banja Luka, april 2015.

Naslov:

„Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom u oblasti kultura i sport: prijedlozi i preporuke“

Uredio:

Slavica Turanjanin, liderka radne grupe
Aleksandar Bošnjak, član
Dubravka Ostojić, članica
Mirsad Đulbić, član
Amna Alispahić, članica
Dževad Hamzić, član

Izdavač:

Helsinški parlament građana Banjaluka

Grafička dizajnerica:

Maja Ilić

Štampa:

Grafid, Banjaluka

Tiraž:

2000

Datum izdavanja:

april 2015. godine

ISBN 978-99938-28-22-8

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

Sadržaj

UVOD	5
<i>Zakonodavstvo BiH – kultura i sport</i>	5
PRAVNI OKVIR	10
UN KONVENCIJA	10
PRAVNI OKVIR BiH	12
<i>Zakoni na nivou BiH</i>	15
INSTITUCIONALNI OKVIR	16
ANALIZA	17
REPUBLICA SRPSKA.....	17
ZAKONI U DISTRIKTU BRČKO	39
ZAKONI NA BIH NIVOU	42
FEDERACIJA BIH.....	59
UNSKO – SANSKI KANTON.....	65
POSAVSKI KANTON.....	72
TUZLANSKI KANTON.....	75
BOSANSKO PODRINJISKI KANTON.....	83
SREDNJO - BOSANSKI KANTON.....	86
ZENIČKO - DOBOJSKI KANTON.....	89
KANTON SARAJEVO	98
HERCEG – BOSANSKA ŽUPANIJA	104
ZAKLJUČAK	105
Skraćenice	108

UVOD

ZAKONODAVSTVO BIH – KULTURA I SPORT

Ustav BIH, ustavi entiteta Federacije BIH i Republike Srpske, te Statut Distrikta Brčko, garantuju najveću primjenu međunarodno priznatih ljudskih prava. BIH se Ustavom obavezala da će osigurati za sve građane jednako i puno uživanje i ostvarivanje svih ljudskih prava, kao i prava na zaštitu od diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

Međutim, za osobe sa invaliditetom u BIH i dalje su nedostupna ljudska prava koja se garantuju međunarodnim dokumentima i Ustavom BIH.

Procjenjuje se da čak 10% stanovništva ima fizičke, senzorne, razvojne, mentalne ili druge oblike invalidnosti, a 30% ukupnog stanovništva je posredno ili neposredno pogođeno posljedicama fenomena invalidnosti.

Većina ovih osoba je i dalje izložena izolaciji i nepotrebnj patnji zbog zastarjele prakse .

Siromaštvo i nezaposlenost najviše pogađa osobe sa invaliditetom, tako da gotovo 2/3 od ukupnog broja odraslih osoba sa invaliditetom žive blizu ili ispod granice siromaštva.

Značajne društvene, obrazovne, ekonomske, fizičke i transportne barijere sprječavaju većinu osoba sa invaliditetom da uživaju svoja osnovna prava.

Ova situacija nije samo moralno neprihvatljiva, već ima vrlo negativan uticaj na ukupan kvalitet života svake osobe sa invaliditetom u BIH. Stoga je opravdan zahtjev osoba sa invaliditetom u BIH za promjenu odnosa u

društvu o pitanjima invalidnosti, jer osobe sa invaliditetom imaju apsolutno pravo da jednako učestvuju u društvu i organizuju svoj život kako oni to odaberu.

Ustavna i pravna organizacija BiH zasnovana je na podijeljenoj nadležnosti između različitih nivoa vlasti. Ovako kompleksna organizacija zahtijeva da se analizom obuhvate propisi na svim nivoima vlasti, od državnog, entitetskog, Brčko Distrikt i kantonalni nivo.

Ustavna obaveza svih nivoa vlasti u BiH je omogućiti ostvarivanje garantovanih ljudskih prava, što znači da svi propisi moraju međusobno biti usklađeni s Ustavom BiH i u njemu garantovanim ljudskim pravima. Ta harmonizacija mora biti i vertikalna i horizontalna ukoliko država želi osigurati uživanje ljudskih prava. Međutim, praksa i život u BiH pokazuje suprotno.

U oblasti kulture i umjetnosti ne postoje posebni programi koji su namijenjeni OSI. Slijepe i slabovidne osobe nemaju pristup kulturnim i umjetničkim dobrima zbog njihove neprilagođenosti i nemogućnosti korištenja Brajevog pisma (informacije na audio tehnici ili štampa sa uvećanim slovima). Postojeće stanje u najvećoj mjeri isključuje OSI iz sudjelovanja u kulturnom i umjetničkom životu. Pristupačnost okruženju usluga i informisanja predstavlja preduslov za uključivanje OSI u svakodnevni život.

(6)

Postojeći zakonodavni okvir o prostornom uređenju i građenju djelimično doprinosi otklanjanju arhitektonskih barijera, ali se bez uvođenja načela univerzalnog dizajna i praćenja primjene zakonskih propisa adekvatno ne rješava pitanje pristupačnosti.

Zakoni o sportu i rekreaciji se odnose diskriminacijski prema OSI što onemogućuje njihovo sudjelovanje u sportskim i rekreativnim aktivnostima, a posebno su

isključeni djeca i žene sa invaliditetom. Prilazi sportskim i rekreativnim terenima nisu pristupačni, a ni sportovi koji su karakteristični za OSI nisu razvijeni. Planirana budžetska sredstva nisu dovoljna za dalji razvoj i omasovljavanje sportskih aktivnosti za osobe sa invaliditetom. Prilikom podjele sredstava ne vodi se računa o tome da su sportovi za OSI skuplji, jer zahtijevaju dodatnu sportsku opremu.

Olimpijski komitet ne uključuju pitanja o paraolimpijskim sportovima u svoj program rada. A individualni entuzijazam OSI, njihovih prijatelja i roditelja nisu dovoljni kako bi se sport za osobe sa invaliditetom razvijao.

Deklarativno opredjeljenje da se osigura pravo uživanja ljudskih prava za OSI nema potvrdu u praksi. Na svim nivoima vlasti BIH ne postoje posebne institucije sa mehanizmom za praćenje stanja u oblasti invalidnosti.

Generalno na području države BIH:

Zakoni i drugi propisi iz oblasti Kulture i sporta u najvećem nisu usklađeni sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom:

ne postoji jedinstvena definicija invaliditeta, a ona koja ima nije usklađena sa definicijom iz Konvencije, nisu predviđeni raznovrsni servisi podrške za osobe sa invaliditetom u lokalnoj zajednici, ne tretira se posebno status žena, djece i osoba starije životne dobi sa invaliditetom, nisu razvijeni mehanizmi koji omogućavaju pristup uslugama, sportskim i kulturnim objektima, informacije, kulturni i sportski događaji nisu dostupni slijepim i slabovidnim licima i gluvim i nagluvim osobama, prisutna je diskriminacija OSI po teritorijalnom principu i razvijenosti lokalne zajednice,

postoji informativna blokada, tako da velik broj OSI nije upoznat sa svojim pravima i obavezama društva prema njima,

Ne koristi se u dovoljnoj mjeri Brajevo pismo, audio – tehnika i štampa sa uvećanim slovima za slijepa i slabovidna lica, kao ni znakovni jezik za gluva i nagluva lica

Sportovi koji su karakteristični za OSI su slabo razvijeni,

Jednom riječju: u oblasti kulture i sporta postoji velika diskriminacija prema OSI,

Prilazi sportskim terenima i objektima gdje se održavaju kulturne manifestacije nisu pristupačni za osobe sa kolicima.

Iz ovoga proizilazi da je neophodno mobilizirati odgovarajuće nadležne državne institucije vlasti i tražiti hitno usklađivanje odgovarajućih zakona koji su na listi prioriteta sa aspekta ostvarivanja prava osoba sa invaliditetom.

Karakteristike zakonodavnog uređenja

- 1 Nisu uspostavljeni zajednički standardi po kojima bi bilo uređeno zakonodavstvo u oblasti sporta i kulture.
- 2 Svaki entitet ima svoje zakonodavstvo koja nisu međusobno uvezana niti usklađena. Učešće osoba sa invaliditetom je ograničeno i parcijalno putem udruženja.

8

Ne postoje savjetodavna tijela na nivou države, entiteta i kantona koja bi pružala savjete vladinim tijelima i zagovarala u kreiranju zakona kojima se regulišu politike i prava osoba sa invaliditetom.

Postojeća tijela (intersektorsko tijelo RS, savezi udruženja i koordinaciona tijela) nemaju status partnera u kreiranju zakonskih rješenja od strane vlade.

- 1 Nema komunikacije i saradnje između entiteta i kantona, što ima za posljedicu različitost u pristupima osnovnih institucionalnih modela.
- 2 Različiti zakonodavni sistemi su strogo ograničeni i nisu popustljivi za inicijative iz drugih područja.
- 3 Zakonodavstvo ne prepoznaje specifične potrebe osoba sa invaliditetom.
- 4 Nema jedinstvene evidencije OSI.

PRAVNI OKVIR

UN KONVENCIJA

Oblast analize sadržana je u Članu 30. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom koji glasi:

Države članice priznaju pravo osoba sa invaliditetom na učešće u kulturnom životu na osnovu jednakosti sa drugima preduzeće sve odgovarajuće mjere da osiguraju da osobe sa invaliditetom:

- 1 Uživaju pristup kulturnim materijalima u pristupačnim formatima,
- 2 Uživaju pristup televizijskim programima, filmovima, pozorištima, i drugim kulturnim aktivnostima u pristupačnim formatima,
- 3 Uživaju pristup mjestima gdje se odvijaju kulturne priredbe ili usluge, kao što su pozorišta, muzeji bioskopi, biblioteke i turističke usluge i uživaju koliko je to moguće pristup spomenicima i područjima od državnog kulturnog značaja.

Države članice će preduzeti odgovarajuće mjere da omoguće osobama sa invaliditetom priliku da razviju i iskoriste svoje kreativne umjetničke i intelektualne potencijale ne samo za ličnu korist, nego i za obogaćivanje čitavog društva.

10

Države članice će preduzeti sve odgovarajuće korake u skladu sa međunarodnim zakonom, da osiguraju da zakoni koji štite prava intelektualnog vlasništva ne predstavljaju nerazumne ili diskriminatorne barijere pristupu osoba sa invaliditetom kulturnim materijalima.

Osobe sa invaliditetom će imati pravo na osnovu jednakosti sa drugima, na priznavanje i podršku njihovog specifičnog, kulturnog i lingvističkog identiteta, uključujući znakovni jezik i kulturu gluvih osoba.

U cilju ostvarenja učešća osoba sa invaliditetom na osnovu jednakosti sa drugima, u rekreativnim, slobodnim i sportskim aktivnostima, države članice će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi:

- 1 Podstakle i promovisale učešće osoba sa invaliditetom u glavnim sportskim aktivnostima na svim nivoima, do najvećeg mogućeg nivoa.
- 2 Osigurale da OSI imaju mogućnost da organizuju, razvijaju i učestvuju u sportskim i rekreativnim aktivnostima specifičnim za invaliditet i s tim u vezi ohrabre pružanje, na osnovu jednakosti sa drugima, odgovarajućih instrukcija, obuke i sredstava.
- 3 Osigurale da OSI imaju pristup sportskim, rekreativnim i turističkim objektima.
- 4 Osigurale da djeca sa invaliditetom imaju jednak pristup i učestvuju u igri, rekreacijskim, slobodnim i sportskim aktivnostima, uključujući aktivnosti u okviru školskog sistema.
- 5 Osigurale da osobe sa invaliditetom imaju pristup uslugama osoba koje se bave organizovanjem rekreativnih, turističkih, slobodnih i sportskih aktivnosti.

Spisak zakona i ostalih dokumenata obuhvaćenih analizom

[REPUBLIKA SRPSKA

- Zakon o uređenju prostora i građenju u Republici Srpskoj
- Pravilnik o uslovima za planiranje i projektovanje objekata za nesmetano kretanje djece i lica sa umanjnim tjelesnim sposobnostima u RS
- Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u RS 2010-2015
- Ustav Republike Srpske

Sport RS

- Zakon o sportu RS

Kultura RS

- Zakon o kinematografiji RS
- Pravilnik o uslovima i kriterijumima za obavljanje kinematografske djelatnosti
- Zakon o estradnoj djelatnosti RS
- Zakon o sticanju statusa samostalnih umjetnika
- Zakon o javnom informisanju RS
- Zakon o pozorišnoj djelatnosti RS
- Zakon o bibliotekačkoj djelatnosti RS
- Strategija razvoja kulture RS
- Zakon o radio-televiziji RS
- Zakon o muzejskoj djelatnosti RS
- Zakon o kulturnim dobrima RS
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kulturnim dobrima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 103/08)
- Zakon o turizmu RS

FEDERACIJA BIH

- Analiza Ustava Federacije BiH
- Analiza Ustava Zeničko-dobojskog kantona
- Zakon o Javnom servisu Radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine
- Uredba o prostornim standardima,urbanističko-tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe sa umanjenim tjelesnim sposobnostima-Federacija
- Zakon o turističkoj djelatnosti FBiH
- Zakon o mladima FBiH

Sport Federacija

- Zakon o sportu – Posavski kanton
- Zakon o sportu za kanton Sarajevo
- Pravilnik o posebnim uslovima koje trebaju ispunjavati sportski objekti s obzirom na bezbjednost održavanja sportskih takmičenja Zeničko-dobojskog kantona
- Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona
- Strategija razvoja sporta u Zeničko-dobojskom kantonu
- Zakon o sportu Tuzlanskog kantona
- Zakon o sportu Unsko-sanskog kantona
- Zakon o sportu Srednje-bosanskog kantona
- Zakon o sportu Bosansko-podrinjskog kantona

Kultura Federacija

- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Federacije Bosne i Hercegovine
- Zakon o kulturi Unsko-sanskog kantona
- Zakon o kulturi Bosansko-podrinjskog kantona
- Zakon o kulturi Srednjo-bosanskog kantona
- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti kantona Sarajevo

- Pravilnik o uslovima za osnivanje i rad biblioteka Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 17/99)
- Pravilnik o tehničko zaštitnim i drugim mjerama za čuvanje bibliotečke građe Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 17/99)
- Pravilnik o uvjetima za obavljanje matičnih poslova bibliotečke djelatnosti Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 5/00)
- Zakon o pozorišnoj djelatnosti kantona Sarajevo
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pozorišnoj djelatnosti Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 25/06)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pozorišnoj djelatnosti Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 34/13)
- Zakon o zaštiti kulturne baštine u kantonu Sarajevo
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti kulturne baštine Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 02/00)
- Zakon o filmskoj djelatnosti kantona Sarajevo
- Pravilnik o uslovima za osnivanje i rad biblioteke kantona Sarajevo
- Zakon o kulturi u Tuzlanskom kantonu
- Zakon o muzejskoj djelatnosti tuzlanski kanton
- Zakon o pozorišnoj djelatnosti Tuzlanskog kantona
- Zakon o zaštiti kulturne baštine Zeničko-dobojski kanton
- Zakon o muzejskoj djelatnosti Zeničko-dobojski kanton

(14)

[BRČKO DISTRIKT

- Statut Distrikta Brčko
- Zakon o sportu Distrikta Brčko

ZAKONI NA NIVOU BIH

- Zakon o javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 78/05)
- Zakon o javnom radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, broj 92/05)
- Politika u oblasti invalidnosti BiH
- Ustav Bosne i Hercegovine
- Zakon o upotrebi znakovnog jezika BiH
- Zakon o Sportu Bosne i Hercegovine
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sportu u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj 102/09)
- Pravilnik o kategorizaciji sportista na nivou Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj 02/09)
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kategorizaciji sportista na nivou Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj 96/09)
- Strategija razvoja sporta BiH
- Strategija kulturne politike u Bosni i Hercegovini
- Zakon o autorskim i srodnim pravima BiH

Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom

INSTITUCIONALNI OKVIR

[NIVO ENTITETA

- Parlamenti
- Vlade
- Ministarstva
- Ustanove obrazovanja
- Prosvjetno-pedagoški zavod i fond dječije zaštite

[NIVO KANTONA

- Skupštine ili vijeća
- Vlade kantona
- Ministarstva
- Ustanove obrazovanja

[NIVO OPŠTINA

- Skupštine opština, vijeća
- Administrativne službe
- Odjeljenje opšte uprave
- Obrazovne ustanove
- Nevladin sektor

ANALIZA

REPUBLIKA SRPSKA

[USTAV REPUBLIKE SRPSKE

Ustav Republike Srpske je najviši opšti pravni akt u sistemu opštih pravnih akata RS. Ustav uređuje najbitnije odnose u RS, a prije svega samu republičku organizaciju i ovlaštenja republičkih organa, kao i slobode i prava građana, odnosno državljana RS.

Prvi Ustav RS donesen je 28. februara 1992. godine. Tokom proteklih godina Ustav je doživio brojne revizije u vidu amandmana, a najveće izmjene su se desile u vrijeme vladavine visokog predstavnika Pedija Ešdauna.

... **ČLAN 10, Ustava kaže:**

Građani Republike su ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, jednaki su pred zakonom i uživaju istu pravnu zaštitu, bez obzira na rasu, spol, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo.

... **Član 27. Ustava kaže:**

Naučno, kulturno i umjetničko stvaranje je slobodno. Zajamčena je zaštita moralnih i imovinskih prava po osnovu naučnog, kulturnog, umjetničkog i drugog intelektualnog stvaralaštva.

... **Odredbe članova 13, 22, 23, 24, 25, 26, 28 i 30 Ustava o pravima i slobodama ostvarit će se u skladu sa odgovarajućim odredbama članova 8 do 11 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.**

... **Član 64. Ustava kaže:**

Republika štiti i podstiče:

Ima 6 alineja, a sedma glasi

- FIZIČKU KULTURU I SPORT

... **Član 68. Ustava kaže:**

Republika uređuje i obezbjeđuje:

Ima 18 tačaka, a tačka 12 glasi:

- Radne odnose, zaštitu na radu, zapošljavanje, socijalno osiguranje i druge oblika socijalne zaštita, zdravstvo, boračku i invalidsku zaštitu, brigu o djeci i omladini, obrazovanje, KULTURU I ZAŠTITU KULTURNIH DOBARA, FIZIČKU KULTURU.

Komentar na osnovne odredbe

Ustav kao najviši pravni akt jedne države definiše Republiku Srpsku u svim bitnim elementima, njenu organizaciju i posebno ljudska prava i osnovne slobode. Poglavlje „Poštivanje ljudskih prava“ je dodatno uređeno Aneksom 6 Sporazum o ljudskim pravima između Bosne i Hercegovine, Federacije BiH i Republike Srpske, te se u članu 1. kaže da će strane –učesnice sporazuma svim osobama pod svojom jurisdikcijom OSIGURATI NAJVEĆI STEPEN MEĐUNARODNO PRIZNATIH PRAVA I SLOBODA, uključujući prava i slobode utvrđene u Evropskoj konvenciji za zaštitu prava i osnovnih sloboda kao i u drugim međunarodnim dokumentima.

18

Usklađenost sa UN Konvencijom

Ustav RS je donesen mnogo prije, nego što je BiH ratifikovala Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom, pa je logično da se ova Konvencija ne spominje.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Predlaže se da se u Aneksu 6 dodatni Sporazum o ljudskim pravima između BiH, Federacije BiH i Republike Srpske u prvom poglavlju: Poštovanje ljudskih prava u članu 1. Iza riječi "i protokola uz nju" Dodaju riječi UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

... Nakon izmjene član 1. stav 1. će glasiti:

Osnovna prava i slobode

1. Strane će osigurati svim licima unutar njihove jurisdikcije najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, uključujući prava i slobode koje su osigurane Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda i protokola uz nju, UN KONVENCIJOM O PRAVIMA OSOBA SA INVALIDITETOM i ostalim međunarodnim sporazumima koji su navedeni u dodatku na ovaj aneks.

[NACRT ZAKONA O SPORTU REPUBLIKE SRPSKE

Zakon uređuje opšti interes i program u oblasti sporta, uslove za obavljanje sportskih aktivnosti i djelatnosti, uređuje principe organizovanja, prava i obaveze sportista, sportska takmičenja i priredbe, međunarodna sportska saradnja, sportski objekti, stručni rad, sprečavanje i suzbijanje nasilja i korištenja nedozvoljenih sredstava u sportu, finansiranje, obavljanje nadzora i kaznene odredbe.

Bavljenje sportom je slobodno i dostupno svim građanima pod jednakim uslovima nezavisno od rasne, nacionalne, vjerske, političke i polne pripadnosti.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, a mi predlažemo nekoliko dopuna određenih članova koje slijede u sekciji ispod:

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U članu 6.** Alineja e) iza riječi „afirmacija duha olimpizma“ dodati i riječ „paraolimpizma“,
- ... **U članu 12.** dodati riječi „i UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom“,
- ... **U članu 36.** iza riječi „olimpizma“ dodati riječ „paraolimpizma“.
- ... **U članu 159** dopuniti da pravo na nacionalno sportsko priznanje imaju i sportisti/kinje sa invaliditetom koji/e su osvojili/e medalje na evropskim i svjetskim prvenstvima u sportovima za osobe sa invaliditetom.

ZAKON O KINEMATOGRAFIJI REPUBLIKE SRPSKE

Zakon uređuje obavljanje, organizovanje, proizvodnju, iznajmljivanje, promet, javno prikazivanje, finansiranje, zaštitu i čuvanje kinematografskog dijela, kinematografskog materijala i kinematografske građe na teritoriji Republike Srpske, a sve radi obezbjeđenja daljeg razvoja ove djelatnosti.

Ova djelatnost je od opšteg interesa za RS i REPUBLIKA PODSTIČE I POMAŽE OSTVARIVANJE OPŠTEG INTERESA, podstiče njen razvoj i obezbjeđuje uslove za zaštitu i trajno čuvanje kinematografskih dijela i građe.

Jedinica lokalne samouprave OBEZBJEĐUJE USLOVE za predstavljanje i javno prikazivanje kinematografskih djela u bioskopima.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon nije usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

U članu 22. stav 4. zakonodavac je rekao da „bioskop može biti u zatvorenom i otvorenom prostoru“, a nije se bavio time da li je pristupačan OSI koje se kreću pomoću kolica, pa ćemo tu dodati novi stav.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Stav 4. člana 22. dopuniti i poslije izmjena glasiće:**

(4) Bioskop može biti u zatvorenom i na otvorenom prostoru. „**U oba slučaja mora imati osiguran pristup osobama sa invaliditetom koji se kreću uz pomoć kolica**“, u skladu sa zakonom o uređenju prostora i građenju (Sl. glasnik RS, broj:40/13) i Pravilnikom o uslovima za planiranje i projektovanje objekata za nesmetano kretanje djece i lica sa umanjenim tjelesnim sposobnostima Sl. glasnik RS, broj:93/13.)

SANKCIJE

Član 43. Se mijenja u smislu da se KAŽNJAVA PRIKAZIVAČ KINEMATOGRAFSKOG DJELA, AKO PRIKAZUJE DJELO U BIOSKOPSKOJ SALI, KOJA NIJE FIZIČKI PRISTUPAČNA ZA OSOBE SA INVALIDITETOM, PA SLIJEDI:

... **stav 2. člana 43. se dopunjava i nakon izmjene će glasiti:**

Novčanom kaznom od 1500,00 do 4500,00KM kazniće se za prekršaj prikazivač kinematografskog djela ako prikaže domaće ili inostrano kinematografsko djelo u

bioskopima koji ne ispunjavaju odgovarajuće uslove u pogledu prostora, opreme i stručnog kadra, u skladu sa ovim zakonom (član 22. stav 3. i **stav 4.**)

**PRAVILNIK O USLOVIMA I KRITERIJUMIMA ZA
OBAVLJANJE KINEMATOGRAFSKE DJELATNOSTI
45/11, ČLAN KOJI SE ODNOSI NA PRIKAZIVAČA**

*(Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 45 od 26. aprila
2011)*

Član 1.

Ovim pravilnikom propisuju se uslovi i kriterijumi za obavljanje kinematografske djelatnosti, proizvodnje, iznajmljivanja, prometa, komercijalnog umnožavanja i javnog prikazivanja kinematografskih djela u Republici Srpskoj (u daljem tekstu: Republika).

Prikazivač kinematografskog dijela je pravno lice, registrovano kod nadležnog suda za obavljanje djelatnosti javnog prikazivanja kinematografskih djela.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Pravilnik nije usklađen sa UN Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U članu 14. pod tačkom (v) dodati alineje:**

- 3) Da ima minimalno jedno mjesto na 100 mjesta u bioskopskom prostoru za osobe sa invaliditetom korisnike kolica,
- 4) Da ima odgovarajući sanitarni čvor za osobe sa invaliditetom korisnike kolica.

... **U članu 14, dodati novu tačku (i), koja će glasiti:**

„Da ima osiguran pristup objektu za OSI korisnike kolica“.

ZAKON O ESTRADNOJ DJELATNOSTI RS, SL. GL. RS BROJ: 46/04, 106/09

Ovim Zakonom uređuje se estradna djelatnost, dio kulturnih i umjetničkih vrijednosti, status i djelovanje estradnih umjetnika ostalih radnika i samostalnih estradnih umjetnika, način rada i poslovanja sa ustanovama i institucijama, udruženjima i drugim pravnim licima, organizovanje i posredovanje u javnom izvođenju estradnih programa drugih pitanja od značaja za estradnu djelatnost u Republici Srpskoj.

Pod estradnom djelatnošću u smislu ovog zakona smatra se pripremanje i javno izvođenje muzičkih, folklornih, humorističnih, artističkih, dramskih, književnih i drugih kulturno-umjetničkih programa.

Obavljanje estradne djelatnosti se vrši putem koncerata, priredbi, revija i drugih oblika estradnog predstavljanja, a javno izvođenje odvija se u pogodnim objektima namijenjenim za kulturne programe – dvorane, turistički objekti, ugostiteljski objekti, javni parkovi, trgovi, pločnici ispred sportskih objekata i sl.

Logično je da se nameće potreba da svi ovi objekti treba da su pristupačni osobama sa invaliditetom u smislu da mogu da posmatraju kulturni događaj i li da i oni učestvuju u izvođenju kulturnih programa.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Član 3. Zakona iza riječi „objekti“ na kraju člana, umjesto tačke staviti zarez i nastaviti sljedećim sadržajem: **„Koji treba da su pristupačni osobama sa invaliditetom u skladu sa Uredbom o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uslovima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe sa invaliditetom“.**

... **Nakon izmjene član 3. će glasiti:**

Član 3.

Obavljanje estradne djelatnosti se vrši putem koncerata, priredbi, revija i drugih oblika estradnog predstavljanja, estradnih radnika i estradnih umjetnika u objektima namjenjenim za kulturne programe, dvoranama, turističkim, ugostiteljskim i drugim pogodnim objektima, kao što su: parkovi, trgovi, pločnici ispred sportskih i drugih objekata, **koji treba da su pristupačni osobama sa invaliditetom u skladu sa Uredbom o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uslovima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe sa invaliditetom.**

[**ZAKON O STICANJU STATUSA SAMOSTALNIH UMJETNIKA SL. GL. RS BROJ: 50/10**

Ovim Zakonom uređuju se uslovi i način sticanja statusa samostalnih umjetnika, s ciljem podsticanja njihovog umjetničkog stvaralaštva a čiji rad i djelovanje predstavlja izuzetan doprinos razvoju umjetnosti u Republici Srpskoj.

Status umjetnika može se steći u sljedećim umjetničkim oblastima: kinematografija, književnost, pozorište, muzika, likovna umjetnost, primijenjena umjetnost i dizajn, te umjetnička fotografija.

[24]

Za sticanje statusa samostalnog umjetnika potrebno je ispuniti opšte i posebne uslove.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Iz naprijed izloženog je evidentno da Zakon ne pravi razliku, niti traži neke korektivne kriterije za sticanje statusa samostalnih umjetnika.

Zakonodavac je pisao u muškom rodu, ali uz napomenu da se jednako odnosi na oba pola, što znači da nema diskriminacije po osnovu pola. Takođe, uslovi za sticanje statusa samostalnog umjetnika se odnose na sve državljane RS, bez obzira na lične osobenosti i fizičke sposobnosti, što će reći da slobodan pristup imaju i osobe sa invaliditetom, ukoliko je to njihovo lično opredeljenje i sklonost ka toj vrsti djelatnosti.

Stoga nema osnova da se vrše bilo koje izmjene i dopune Zakona o sticanju statusa samostalnih umjetnika.

[**ZAKON O JAVNOM INFORMISANJU RS, SL. GL. RS BROJ:10/97**

Javno informisanje obavlja se putem štampe, radio i televizijskim programom, novinskom agencijom, audio-vizuelnim sredstvima i drugim sredstvima javnog informisanja.

Pod štampom se podrazumijevaju novine, časopisi, revije i druge periodične publikacije.

Pod drugim sredstvima javnog informisanja podrazumijevaju se štampana i audio- vizuelna i ostala sredstva koja sadrže informacije o nekom događaju, pojavi, ličnosti, predmetu ili djelatnosti, a namjenjena su informisanju javnosti.

Zakonodavac je dao uopštenu sliku o sredstvima javnog informisanja, bez uočavanja potreba osoba sa invaliditetom, pa bi u tom pravcu išla sugestija za izmjenu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Član 4. stav 4. iza riječi “informisanju javnosti” dodati “i osoba sa invaliditetom” te će stav 4. člana 4. glasiti:**

„Pod drugim sredstvima javnog informisanja, u smislu ovog zakona, podrazumjevaju se štampana odnosno proizvedena audio-vizuelna i ostala sredstva koja sadrže informacije o nekom događaju, pojavi, ličnosti, predmetu ili djelatnosti, a namjenjena su informisanju javnosti **„i osoba sa invaliditetom“**.

Na ovaj način se stavlja obaveza glavnom i odgovornom uredniku, koji je odgovoran za programsku šemu i uređivačku politiku, da javna glasila učini pristupačnim i osobama sa invaliditetom, u prvom redu misli se na slijepa i slabovidna lica, te da se glasila uređuju u formatima koji su pristupačni za te osobe.

[ZAKON O POZORIŠNOJ DJELATNOSTI RS

Zakon o pozorišnoj djelatnosti Republike Srpske je donešen i stupa na snagu 18.4.2002. godine pod brojem: 01-345/02, a izmjena i dopuna ovog Zakona je izvršena 13.10.2011. godine pod rednim brojem:01-1540/11.

Ovim Zakonom se uređuje pozorišna djelatnost kao dio kulturno-umjениčke vrijednosti na prostoru Republike, osnivanje i rad pozorišta i pozorišnih grupa, status i djelovanja pozorišnih umjetnika i drugih pozorišnih radnika, nadzor nad radom pozorišta i drugih pravnih lica koji se bave pozorišnom djelatnošću i druga pitanja od značaja za pozorišnu djelatnost.

Usklađenost sa UN Konvencijom

(26)

Zakon o pozorišnoj djelatnosti Republike Srpske je donešen i stupa na snagu 2002. godine, a zadnja izmjena i dopuna Zakona je bila 2011. godine, međutim ni nakon izmjene Zakona o pozorišnoj djelatnosti nigdje se ne spominju potrebe, prava kao i učešće osoba sa invaliditetom u pozorišnim djelatnostima.

Samim tim možemo zaključiti da Zakon o pozorišnoj djelatnosti Republike Srpske nije usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U član 5. iza riječi “umjetnici” na kraju rečenice dodati “i osobe sa invaliditetom” te će član glasiti:**

Pozorišna djelatnost može da se obavlja profesionalno ili amaterski.

Pozorišnom djelatnošću mogu da se bave pozorišta kao javne ustanove, kao privatne ustanove, pozorišne grupe i udruženja građana, samostalni umjetnici kao **“i osobe sa invaliditetom”**.

... **Izvršiti dopunu tačke 2. člana 10 koja će nakon dopune glasiti:**

„Odgovarajući objekti ili prostori prilagođeni osobama sa invaliditetom”

NAPOMENA:

Zakon o pozorišnoj djelatnosti Republike Srpske se odnosi uglavnom na osnivanje i rukovodstvo, upravni odbor i članstvo kao i način finansiranja. Što nas dovodi do zaključka da je neophodno izvršiti dopunu ovog Zakona sa novim članovima koji bi se odnosili na rad pozorišta, njegovih zaposlenih među koje treba uključiti i osobe sa invaliditetom.

Uključenost osoba sa invaliditetom u pozorišnu djelatnost imala bi veliki uticaj na njihov socijalno-društveni kao i psiho-fizički razvoj, te kao i na razvoj pozorišne djelatnosti njihovim učestvovanjima u tim djelatnostima.

ZAKON O BIBLIOTEČKOJ DJELATNOSTI REPUBLIKE SRPSKE

Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Republike Srpske (Službeni glasnik RS broj 52/01, 39/03 i 112/08) definiše bibliotečku djelatnost, utvrđuje uslove i način obavljanja bibliotečke djelatnosti, upravljanje bibliotekama, finansiranje biblioteka i dr. U smislu ovog zakona bibliotečkom djelatnošću smatra se sistematsko prikupljanje, stručno obrađivanje, čuvanje i davanje na korišćenje bibliotečke građe kao i prikupljanje informacija o toj građi.

Usklađenost sa Konvencijom UN

Postojeći Zakon o bibliotečkoj djelatnosti RS ne obavezuje osnivače biblioteka i same biblioteke da zadovolje potrebe OSI navedene u članu 30. Konvencije.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U članu 3. poslije riječi: "elektrtonske publikcije" dodati: "knjige štampane na Brajevom pismu".**

Nakon izmjene član 3. će glasiti:

Član 3.

Bibliotečka građa obuhvata: knjige, brošure, časopise, novine, separate, magistarske radove, doktorske disertacije, rukopise, kataloge, prospekte, plakate, štampane letke, kartografske publikacije, standarde, patente, muzička dela, reprodukcije likovnih dela, razglednice, kalendare, fotografije, mikrofilmove, dijamikrokartice, gramofonske ploče, tonske kasete, video-kasete, magnetofonske i magnetne trake, elektronske publikacije, knjige štampane na Brajevom pismu i drugu građu namenjenu bibliotečkoj delatnosti.

... **U članu 13. stav 1. potrebno je dodati tačku 4. koja glasi: "obezbijeden nesmetan pristup biblioteci i**

bibliotečkoj građi osobama sa invaliditetom." Nakon izmjene član 13. će glasiti:

Član 13.

Uslovi za osnivanje biblioteke su:

1. obezbeđen odgovarajući fond stručno obrađene bibliotečke građe,
2. obezbeđene prostorije i oprema za smeštaj, čuvanje, obradu i korišćenje bibliotečke građe,
3. obezbeđen potreban broj stručnih bibliotečkih radnika,
4. obezbeđen nesmetan pristup biblioteci i bibliotečkoj **građi osobama sa invaliditetom.**

Bliže uslove iz stava 1. ovog člana propisuje ministar nauke i kulture (u daljem tekstu: ministar).

[STRATEGIJA RAZVOJA KULTURE REPUBLIKE SRPSKE (2010-2015)

Strategija razvoja kulture Republike Srpske (dalje: Strategija) posebnu pažnju poklanja modernizaciji upravljanja kulturom, mobilizaciji umjetnosti i umjetnika i jačanju potencijala Republike Srpske za razvoj kulturnih industrija. Strategija je podijeljena na pet opštih ciljeva, a svaki od ciljeva sadrži po četiri prioriteta u okviru kojih su definisane inicijative, mjere i očekivani rezultati. Strategija ima za cilj zaštitu, osnaživanje i promociju kulturne raznolikosti, što pored književnosti i umjetnosti, podrazumijeva i stilove življenja, načine suživota, sisteme vrijednosti i dr. Jedan od zajedničkih ciljeva svih zainteresovanih u polju kulture je i uključivanje manjina i osjetljivih grupa kao što su OSI.

U bliskoj budućnosti moraće da se razviju posebni programi koji će omogućiti da umjetnički i kulturni sadržaji postanu dostupni svim građanima. Isto tako svako mora da ima pristup ne samo kreativnom dijelu

stvaranja kulturnog dobra ili usluge, nego i da učestvuje prilikom donošenja odluka.

Privatni mediji u svojim programskim šemama jako malo zastupaju kulturnu raznolikost.

Radi poboljšanja ove situacije akcenat se mora staviti na podršku produkciji, očuvanju i širenju raznolikog sadržaja u medijima.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Strategija razvoja kulture Republike Srpske rađena je za period od 2010. do 2015. godine dok je za Bosnu i Hercegovinu konvencija stupila na snagu nakon izrade Strategije (april 2010.). Iz navedene analize zaključuje se da se u Strategiji ne navode posebno prava osoba sa invaliditetom navedena u članu 30. Konvencije. Jasno je da se u sadašnjem trenutku neće mijenjati postojeća Strategija, ali se izmjene koje se predlažu mogu primijentati prilikom izrade naredne strategije kulture. Ove izmjene bi trebalo da dovedu do značajnijeg učešća OSI u kulturnom životu. Da bi se ovo postiglo potrebno je da se u proces realizacije predloženih mjera pored organizacija koje se usko bave kulturom uključe i organizacije OSI.

Prijedlozi izmjena i dopuna

CILJ 1: Doprinos održivom razvoju Republike Srpske kroz kulturu i umjetnost – kreativna industrija

(30) ... **U Prioritetu 2 (Razvoj audio-vizuelne djelatnosti) u okviru dijela "Inicijative" potrebno je dodati inicijativu:**

„podrška produkciji adaptiranih filmova za slijepe osobe i titlovanih filmova za gluva lica;“

... **U okviru Mjera Prioriteta 2 dodati mjeru:**

“Formiranje fonda za podršku razvoja audio-vizuelne umjetnosti namijenjene osobama sa invaliditetom.”

CILJ 4: Međunarodna i regionalna kulturna saradnja

... **Prioritet 2 – Presentacija i promocija kulturnih sadržaja (izvoz kulturnog proizvoda Republike Srpske)**

U očekivanim rezultatima **dodati rezultat:**

“povećana vidljivost kulture i kulturnog sadržaja namijenjenih osobama sa invaliditetom u zemlji i inostranstvu.”

[**ZAKON O RADIO-TELEVIZIJI REPUBLIKE SRPSKE
("SLUŽBENI GLASNIK REPUBLIKE SRPSKE", BROJ:
49/06)**

Zakon uređuje Javni radio-televizijski servis Republike Srpske.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Član 30. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom koji se odnosi na učešće u kulturnom životu, rekreaciji, slobodnim aktivnostima i sportu propisuje da države članice priznaju pravo osoba sa invaliditetom na učešće u kulturnom životu na osnovu jednakosti sa drugima i između ostalog definiše da OSI uživaju pristup kulturnim materijalima u pristupačnim formatima kao i pristup televizijskim programima, filmovima, pozorištima i drugim kulturnim aktivnostima. Konvencija propisuje da osobe sa invaliditetom imaju pravo na priznavanje i podršku njihovom specifičnom kulturnom i lingvističkom identitetu, uključujući znakovni jezik i kulturu gluвих osoba.

Zakon je usvojen prije ratifikacije Konvencije i sam o je djelimično usklađen sa članom 30. Konvencije UN. Nisu

vršene izmjene Zakona te su zbog toga potrebne izmjene kako bi se potpuniije uskladio sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U članu 13. stav 3. poslije riječi: "manjina" dodati: "i osoba sa invaliditetom", a u stavu 4. poslije riječi: "pisma" dodati: "kao i na znakovnom jeziku."**

Stav 3. i stav 4. će nakon izmjena glasiti:

- (3) Program RTRS će uvažavati nacionalne, regionalne, tradicijske, vjerske, kulturne, jezičke i druge karakteristike konstitutivnih naroda i svih građana Bosne i Hercegovine. Program RTRS također će afirmisati kulturne i druge potrebe nacionalnih manjina i **osoba sa invaliditetom** u Bosni i Hercegovini.
- (4) Program RTRS uvažavaće ustavna prava konstitutivnih naroda i građana Bosne i Hercegovine i ostalih u Republici Srpskoj, i biće uređivani ravnopravno na tri službena jezika i dva pisma **kao i na znakovnom jeziku.**

... **U članu 14. stav 1. tačka d) poslije riječi: "zabave" dodati: "uključujući razvoj kulture i umjetnosti osoba sa invaliditetom;"**.

Nakon izmjene član 14. stav 1. tačka d) će glasiti:

- d) njegovati i razvijati sve oblike stvaralaštva koji doprinose razvoju kulture, umjetnosti i zabave, **uključujući razvoj kulture i umjetnosti osoba sa invaliditetom;**

(32)

... **U članu 27. stav 1. poslije riječi: "miru" dodati: "RTRS je dužna da emituje ove informacije u formatima pristupačnim za osobe sa invaliditetom uključujući i znakovni jezik."**

Nakon izmjene član 27. stav 1. će glasiti:

- (1) RTRS je dužna da, bez odlaganja i ikakve naknade, emituje informacije organa i institucija vlasti, čije objavljivanje zahtijeva urgentnost, kao što su

informacije o opasnostima po život i zdravlje, o ugrožavanju imovine ili prijetnje bezbjednosti ili javnom redu i miru. **RTRS je dužna da emituje ove informacije u formatima pristupačnim za osobe sa invaliditetom uključujući i znakovni jezik.** RTRS nije odgovorna za sadržaj informacija koje emituje u skladu sa ovim članom.

[**ZAKON O MUZEJSKOJ DJELATNOSTI REPUBLIKE SRPSKE**

Zakon o muzejskoj djelatnosti Republike Srpske je objavljen u Službenom glasniku 89/08 i ovim Zakonom se uređuju. Ovim zakonom uređuju se uslovi i način obavljanja muzejske djelatnosti, muzejska građa, osnivanje, organizacija i način rada muzejskih ustanova, rukovođenje i upravljanje muzejskim ustanovama, Muzejski savjet Republike Srpske, stručni muzejski radnici, finansiranje muzejske djelatnosti, te druga pitanja od značaja za muzejsku djelatnost.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Bosna i Hercegovina je Konvenciju i Protokol parafirala jula 2009. godine, a ratifikovala marta 2010. godine.

Ovaj zakon je usvojen prije ratifikacije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U članu 10, tačka (7) iza riječi „izložena“ brisati tačku, staviti zarez i trebalo bi dodati tekst:**

te ako je pristup prostorima muzejske zbirke omogućen osobama sa invaliditetom, koje se kreću pomoću ortopedskih pomagala.

Nakon eventualne dopune, tačka (7) člana 10 će glisati:

(7) Muzejska zbirka može biti dostupna javnosti samo ako je prethodno stručno obrađena i na stručni način izložena, te ako je pristup prostorima muzejske zbirke omogućen osobama sa invaliditetom, koje se kreću pomoću ortopedskih pomagala.

... **U članu 20, tačka 2 trebalo bi dodati stav d), koji bi glasio:**

d) pristup za osobe sa invaliditetom i odgovarajuću prohodnost kroz zgradu.

ZAKON O KULTURNIM DOBRIMA REPUBLIKE SRPSKE

Ovim zakonom uređuje se sistem zaštite i korišćenja kulturnih dobara i utvrđuju uslovi za obavljanje djelatnosti i zaštite tih dobara.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon o kulturnim dobrima obuhvaćen analizom nije usklađen sa Konvencijom Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom.

Zakon o kulturnim dobrima Republike Srpske je donešen prije ratifikacije Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom te ne definiše posebno prava osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

34

Da bi se osiguralo ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom iz člana 30. Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom u oblasti kulturnih dobara Republike Srpske potrebno je:

... **Iza člana 115 dodaje se član 115a, koji glasi:**

“Međunarodne konvencije: Konvencija Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom kao i

konvencije i drugi međunarodni multilateralni i bilateralni ugovori kojima pristupi ili koje prihvati Bosna i Hercegovina nakon stupanja na snagu ovog zakona su nadređeni ovom zakonu i njegove odredbe svi subjekti kulturnih dobara su obavezni na odgovarajući način primenjivati.”

ZAKON O TURIZMU REPUBLIKE SRPSKE

*(„Službeni glasnik Republike Srpske“, Br. 70,
12.07.2011.)*

Ovim zakonom uređuje se planiranje i razvoj turizma, turistički subjekti, uslovi za obavljanje turističke djelatnosti, turističke (putničke) agencije, turistički vodiči, turistički pratioci i turistički animatori, usluge u turizmu, promocija i unapređivanje turizma, podsticaji u turizmu, registar turizma, inspeksijski nadzor, kao i druga pitanja od značaja za razvoj i unapređivanje turizma.

Usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o turizmu RS ni po čemu nije u skladu sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, budući da u istom ne postoji niti jedna odredba koja razmatra pristupačnost turističkih sadržaja i usluga osobama sa invaliditetom, niti se govori o mogućem učešću osoba sa invaliditetom u procesu planiranja turističkih sadržaja i obezbjeđivanju pristupa turističkim objektima, znamenitostima, i sl.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **Stav 2, člana 15. dopuniti sa sljedećim tekstem:**
„Pri imenovanju članova komisije iz stava 1. Ovog Člana, vodit će se računa da u komisiju bude imenovana i jedna osoba sa invaliditetom“

- ... **Stav 9. člana 18. iza riječi „turističke djelatnosti“ dodati:**
 - „vodeći računa o pristupačnosti za osobe sa invaliditetom“
- ... **Stav 1. člana 24. iza riječi „opremljenosti“ dodati „pristupačnosti za osobe sa invaliditetom“, a u stavu 6. iza riječi „agencija“ dodati „vodeći računa o pristupačnosti za osobe sa invaliditetom“.**
- ... **U stavu 2. člana 35. iza riječi „prostorija“ dodati „uključujući pristupačnost prostorija osobama sa invaliditetom“**
- ... **U Stavu 6. člana 62. iza riječi „objekti“ dodati sljedeće „vodeći računa da ponuđeni sadržaji budu što je moguće više pristupačni osobama sa invaliditetom“**
- ... **Stav 3. člana 70. dopuniti sljedećom rečenicom:**
 - „Pri imenovanju članova upravnog odbora iz stava 1. ovog Člana, vodit će se računa da u upravni odbor bude imenovana i jedna osoba sa invaliditetom“
- ... **U stavu 2. član 84. iza riječi „turista“ dodati „uključujući podatke o pristupačnosti/nepristupačnosti pojedinih turističkih usluga osobama sa invaliditetom“**

[ZAKON O UREĐENJU PROSTORA I GRAĐENJU U REPUBLICI SRPSKOJ

Ovim zakonom uređuje se sistem prostornog planiranja i uređenja prostora, priprema, izrada i donošenje dokumenata prostornog uređenja, lokacijski uslovi, uređenje građevinskog zemljišta, izdavanje dozvola za građenje, vrste i sadržaj tehničke dokumentacije, građenje objekata i međusobni odnosi između učesnika u građenju, upotreba i uklanjanje objekata, legalizacija objekata, vršenje nadzora nad primjenom ovog zakona, nadležnosti i rad Inženjerske komore, te druga pitanja od

značaja za uređenje prostora, građevinsko zemljište i građenje objekata.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon je donesen 2013. Godine (Sl. Glasnik RS 40/13) i usklađen je sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, kada je u pitanju pristupačnost objektima sporta i kulture.

PRAVILNIK O USLOVIMA ZA PLANIRANJE I PROJEKTOVANJE OBJEKATA ZA NESMETANO KRETANJE DJECE I LICA SA UMANJENIM TJELESNIM SPOSOBNOSTIMA U REPUBLICI SRPSKOJ

Pravilnik o uslovima za planiranje i projektovanje objekata za nesmetano kretanje djece i lica sa umanjenim tjelesnim sposobnostima (Službeni glasnik RS 93/13), sadrži urbanističko tehničke uslove za planiranje prostora javnih saobraćajnih površina, prilaza građevinskim objektima, projektovanje stambenih i nestambenih zgrada, kao i posebnih uređaja u njima, uklanjanje arhitektonskih barijera kod postojećih građevinskih objekata kojima se obezbjeđuje nesmetano kretanje djece i lica sa umanjenim tjelesnim sposobnostima.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Pravilnik je donesen 2013. godine i usklađen je u cjelosti sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, kada je u pitanju pristupačnost objektima sporta i kulture.

STRATEGIJA UNAPREĐENJA DRUŠTVENOG POLOŽAJA LICA SA INVALIDITETOM U REPUBLICI SRPSKOJ 2010÷2015

Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2010÷2015 je bazirana na obezbjeđivanju jednakih životnih mogućnosti i zadovoljavanju specifičnih potreba lica sa invaliditetom u kreiranju i implementaciji predviđenih aktivnosti. Ovim dokumentom se zastupa pristup da se sva pitanja značajna za osobe sa invaliditetom rješavaju u postojećim sektorima u kojima se rješavaju pitanja za čitavo stanovništvo

Usklađenost sa UN Konvencijom

Strategija je usklađena u cjelosti sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, kada je u pitanju pristupačnost objektima sporta i kulture, ali i drugim oblastima života i rada.

STATUT DISTRIKTA BRČKO

Prečišćen tekst iz 2010.godine

Definiše status Distrikta i kaže da je to jedinstvena administrativna jedinica lokalne samouprave koja je pod suverenitetom BiH.

Ustav BiH, važeći zakoni i odluke institucija BiH direktno se primjenjuju na cijeloj teritoriji Distrikta. Zakoni i odluke doneseni u Distriktu moraju biti u skladu sa važećim zakonima i odlukama institucija BiH.

U članu 8.Statuta taksativno su nabrojane javne nadležnosti organa vlasti koje se vrše u Distriktu, ima ih ukupno 14 i tu je nabrojana kultura, a sport se ne spominje.

U članu 13.Statuta stoji: „svako ima pravo da uživa sva prava i slobode garantovane ustavom i zakonima BiH, ovim Statutom i zakonima Brčko Distrikta, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, po osnovu spola, rase, seksualnog opredjeljenja, boje kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja ili drugog statusa.

Usklađenost sa UN Konvencijom

U opštim odredbama Statuta,tačnije u članu 1.stav 4. je eksplicitno rečeno da se Ustav BiH ,kao i svi važeći zakoni i odluke institucija BiH, DIREKTNO PRIMENJUJU NA CIJELOJ TERTORIJI DISTRIKTA, a zakoni koji su doneseni u Distriktu MORAJU BITI U SKLADU SA

VAŽEĆIM ZAKONIMA I ODLUKAMA INSTITUCIJA BIH. Iz ovog proizilazi da je i zakonodavstvo Distrikta djelimično usklađeno sa UN Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U članu 8.** dodati na kraju alineju "lj" koja će glasiti:
Sport - kao jednu od javnih nadležnosti koje se vrše u institucijama vlasti Distrikta Brčko.
- ... **U članu 13. stav 4.** iza riječi "slobodama" dodati tekst: "I UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom".

[ZAKON O SPORTU DISTRIKTA BRČKO 4/11

Ovim zakonom propisuju se osnovni principi u sportu, organizovanje sporta, prava i obaveze pravnih i fizičkih lica u sportu, prava i obaveze sportista, stručni rad u sportu, i organizovanje sportskih takmičenja i sportskih manifestacija, način obezbjeđenja sredstava za finansiranje sporta, i druga pitanja koja se odnose na sport.

U članu 2. Zakona daje se obrazloženje za pojedine izraze koji se koriste u ovom zakonu pa pod f) stoji „sport za lica sa invaliditetom“ i obrazlaže da je to sportska aktivnost u okviru koje se licima sa invaliditetom obezbjeđuju jednake mogućnosti za organizovano bavljenje sportom i sportskom rekreacijom.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon o sportu Distrikta Brčko je djelimično usaglašen sa Konvencijom UN.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U članu 2. i u svim drugim članovima Zakona,** definiciju "invalidna lica" treba zamijeniti sa riječima

”osoba sa invaliditetom”, u odgovarajućem padežu.
Izmjene treba izvršiti u članovima : 2. 10. 14. 39.c,

... **U članu 3 Zakona dodati tačku f) koja će glasiti:**

f) Afirmacija duha olimpizma i paraolimpizma

... **U članu 7.** iza riječi “Olimpijskoj povelji” dodati
“Paralimpijskoj povelji, Evropskom kodeksu o sportskoj
etici, Deklaraciji o sportu, toleranciji i fer play – u te
izjave iz Lozane o organizovanju sporta u BiH” te će sada
glasiti:

Sport u Distriktu Brčko zasniva se na načelima I
standardima utvrđenim u Evropskoj povelji o
sportu, Međunarodnoj konvenciji protiv doping u
sportu, Evropskoj konvencijom o nasilju i nedoličnom
ponašanju gledalaca na sportskim
priredbama, Olimpijskoj povelji **“Paralimpijskoj
povelji, Evropskom kodeksu o sportskoj etici,
Deklaraciji o sportu, toleranciji i fer play – u te
izjave iz Lozane o organizovanju sporta u BiH”** i
pravilima međunarodnih sportskih asocijacija i
drugim važećim propisima I međunarodnim
dokumentima.

... **U član 23. dodati nova dva člana i sada će glasiti:**

„Sportista, shodno odredbama ovog Zakona, je fizičko
lice koje je registrovano u sportskom klubu, odnosno
odgovarajućem sportskom savezu i koje učestvuje na
treninzima, sportskim takmičenjima i sportskim
priredbama.“

„Sportista, osoba sa invaliditetom, u smislu ovog
zakona, je lice registrovano pri odgovarajućem
sportskom udruženju za učestvovanje na sportskim
takmičenjima, ali isto tako i lice koje je član sportske
sekcije nekog od udruženja osoba sa invaliditetom.“

KULTURA - PRESJEK STANJA U BIH

U BiH oblast kulture je decentralizovano uređena. Ministarstvo civilnih poslova BiH je nadležno za utvrđivanje osnovnih principa koordinacije i usklađivanje planova entitetskih vlasti.

Na nivou entiteta – u Republici Srpskoj za oblast kulture je nadležno Ministarstvo prosvjete i kulture, a u Federaciji BiH Ministarstvo kulture i sporta. U Federaciji se nadležnosti u oblasti kulture spuštaju na nivo kantonalnih ministarstava, a Brčko Distrikt ima odjel nadležan za pitanja u oblasti kulture.

Sektor kulture u BiH u odnosu na druge sektore je znatno marginalizovan. Kultura je tek 2006. Na inicijativu Komisije vijeće ministara BiH za izradu kulturne strategije BiH prvi put uključena u revidiranu srednjoročnu razvojnu u strategiju BiH 2004-2007.godina

Institucije kulture, nauke i umjetnosti u BiH nalaze se u teškom materijalnom, kadrovskom i organizacionom stanju i zahtijevaju značajnu podršku institucija vlasti.

Učešće nevladinog sektora u kreiranju kulturne politike je značajno, ali nedovoljno podržano sistemskim mjerama.

42

Imajući u vidu realno ekonomsko i socijalno stanje u zemlji nije realno očekivati značajniji razvoj kulture bez podrške od strane svih nivoa vlasti.

Vrlo je nepogodna klima da se prihvati ideja da je kultura nezaobilazna snaga za transformaciju društva u cjelini. Radi postizanja dugoročnog cilja a to je kulturno održivi

razvoj postavlja se kao prioritetan zadatak Strategija kulturne politike u BiH. Ona treba da markira i zastupa ciljeve i instrumente razvoja kulture u BiH za duži period, kulturu u užem smislu i kulturu u širem smislu, te institucije kulture umjetnosti i kulturnog nasljeđa.

Kultura u RS je u nadležnosti entiteta. U Federaciji BiH svaki kanton je nadležan za pojedine kulturne djelatnosti, koje postoje na području tog kantona, a Distrikt Brčko direktno koristi propise BiH, a u nedostatku tih propisa pitanja iz oblasti kulture reguliše vlastitim propisima.

U bivšoj BiH institucije kulture su bile finansirane sa nivoa vlasti što je omogućavalo njihovo funkcionisanje. Danas nema toga, a pored brojnih problema vlasti su nezainteresovane za ovaj tip kulture jer ne donosi profit.

Političko i državno uređenje BiH uspostavljeno Opštim okvirnim sporazumom za mir 1995.godine i Ustavom BiH. Entiteti – Republika Srpska i Federacija su odgovorni za osnovne segmente društvene strukture, a sistem je decentralizovan jer se uključuju kantoni, opštine, mjesne zajednice, fondovi, ustanove, službe, udruženja osoba sa invaliditetom na lokalnom nivou.

Analiza će pokušati da sistematizovan pregled osnovnih institucionalnih modela u okvirima:

- Zakonskog uređenja
- Nosioca i nadležnih aktera

[USTAV BOSNE I HERCEGOVINE

U Aneksu I je popis dodatnih sporazuma o ljudskim pravima na koje je BiH ovim Ustavom obavezana.

Ustav je donesen mnogo prije ratifikacije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Obzirom, da se Ustavom predviđaju primjene brojni međunarodnih ugovora i konvencija, radi konciznosti Ustava, su navedeni u Aneksu I, Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Ustav je donesen mnogo prije ratifikacije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, te zato nije usklađen sa Konvencijom. Ustavom predviđaju primjene brojnih međunarodnih ugovora i konvencija, koji su navedeni u Aneksu I, Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Da bi Ustav bio u skladu sa članom 30 Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, potrebno je u Aneksu I, Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini dodati tačku 16, sa slijedećim tekstom:

- 16. UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom

[44]

[**ZAKON O UPOTREBI ZNAKOVNOG JEZIKA U BOSNI I HERCEGOVINI (SLUŽBENI GLASNIK BIH, BROJ 75/09)**

Ovaj Zakon reguliše pitanja prava gluhih i nagluhih osoba na korišćenje tumača za znakovni jezik u postupcima koji se vode pred organima i institucijama BiH. Zakon

podrazumijeva da niži nivoi vlasti u BiH moraju da usvajaju propise koji će osigurati pravo na upotrebu znakovnog jezika i u postupcima koji se vode na nižim nivoima vlasti.

Zakon propisuje pravo gluhih osoba na upotrebu znakovnog jezika u BiH i pravo gluhih osoba na informisanje njima prilagođenim tehnikama, kao i opseg i način ostvarivanja prava na tumača znakovnog jezika radi njihovog ravnopravnog uključivanja u životnu i radnu okolinu.

Zakon propisuje odredbe o tumačima znakovnog jezika kojima se reguliše ko može da bude tumač znakovnog jezika, vođenje registra tumača znakovnog jezika, brisanje iz registra, disciplinsku odgovornost tumača i dr. Zakon propisuje formiranje Komisije za znakovni jezik.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Ovaj Zakon reguliše pitanja prava gluhih i nagluhih osoba u postupcima pred organima i institucijama BiH kroz mogućnost korišćenja tumača, ali ne tretira posebno znakovni jezik sa aspekta kulturnog i lingvističkog identiteta osoba sa oštećenim sluhom.

Stupio je na snagu prije nego što je za Bosnu i Hercegovinu Konvencija stupila na snagu (11.04.2010. godine). Zakon nije usklađen sa Konvencijom. Predložene izmjene i dopune usaglasile bi Zakon sa Konvencijom UN.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U članu 20. (Komisija za znakovni jezik) stav 1. dodati tačku:**

"h) predlaganje mjera u cilju promovisanja i zaštite kulturnog identiteta gluhih osoba putem korišćenja znakovnog jezika u oblasti obrazovanja, umjetnosti, informisanja, sporta i drugim oblastima društvenog života."

ZAKON O JAVNOM RADIOTELEVIZIJSKOM SISTEMU BOSNE I HERCEGOVINE ("SLUŽBENI GLASNIK BOSNE I HERCEGOVINE", BROJ 78/05)

Zakon uređuje Javni radio-televizijski sistem u Bosni i Hercegovini i odnose tri javna RTV servisa i zajedničkog pravnog subjekta unutar tog sistema, kao i njegovu djelatnost i organizaciju.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon je usvojen prije ratifikacije Konvencije i sam o je djelimično usklađen sa članom 30. Konvencije UN. Nisu vršene izmjene Zakona te su zbog toga potrebne izmjene kako bi se potpunije uskladio sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U članu 5. (Zadatak javnih RTV servisa) stav 1., na kraju stava poslije riječi: "Hercegovini" dodati: "i u formatima pristupačnim za osobe sa invaliditetom."**
- ... **U članu 8. (Nadležnost Odbora Sistema) stav 1. tačka c) poslije riječi: "jezika" dodati: "znakovnog jezika"**
U članu 26. (Programski principi) stav 3. poslije riječi: „manjina“ **dodati riječi: „i osoba sa invaliditetom“**, a u stavu 4. na kraju stava **dodati riječi: „kao i na znakovnom jeziku“**
- ... **U članu 36. (Emitiranje za treća lica) dodati poslije stava 1. stav 1a):**
"(1a) Javni RTV servisi će emitovati sadržaj obavještenja iz stava (1) ovog člana u formatima pristupačnim za osobe sa invaliditetom uključujući i znakovni jezik."

[ZAKON O JAVNOM RADIO-TELEVIZIJSKOM SERVISU BOSNE I HERCEGOVINE (SLUŽBENI GLASNIK BIH, BROJ 92/05)

Zakon uređuje Javni radio-televizijski servis Bosne i Hercegovine.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Konvencija propisuje da osobe sa invaliditetom imaju pravo na priznavanje i podršku njihovom specifičnom kulturnom i lingvističkom identitetu, uključujući znakovni jezik i kulturu gluhih osoba.

Zakon se ne bavi detaljno pitanjima koja su regulisana članom 30. Konvencije. Predložene izmjene se odnose samo na ravnopravnost znakovnog jezika sa službenim jezicima.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... U članu 8. stav 2. poslije riječi : „dva pisma“ dodati riječi:
„kao i na znakovnom jeziku gluhih“.

[ZAKON O ZABRANI DISKRIMINACIJE IZ 2009. GODINE

Posebnost ovog Zakona je da ima odredbu koja **OBAVEZUJE SVE DRUGE ZAKONE** da se u roku od godinu dana, od dana njegovog stupanja na snagu, usaglase sa odredbama Zakona o zabrani diskriminacije.

U suštini to znači da su svi građani BiH jednaki pred Zakonom i da uživaju potpuno ista prava zagwarantovana Ustavom BiH i drugi međunarodnim dokumentima iz sfere ljudskih prava i sloboda. Zakon utvrđuje obavezu i odgovornost zakonodavne, sudske i izvršne vlasti, kao i drugih pojedinaca koji imaju javna ovlašćenja, za sprovođenje ovog Zakona.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Ovaj Zakon je usvojen prije ratificiranja UN Konvencije i stoga nije usaglašen.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... U članu 1. stav 1, iza riječi „svim licima“ dodati:
„posebno osobama sa invaliditetom“

[ZAKON O SPORTU BOSNE I HERCEGOVINE

Zakon o sportu u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj: 27/08) uređuje sport u Bosni i Hercegovini, javni interes i ciljeve koji su u nadležnosti države, oba entiteta i Brčko Distrikta BiH i drugih nivoa administrativnog organizovanja. Zakon uređuje principe organizovanja sporta, prava i obaveze sportista, domaća i međunarodna takmičenja na svim nivoima u državi, izgradnju, održavanje i korištenje sportskih objekata, međunarodnu saradnju, organizaciju i rad svih ustanova sportske kulture svih nivoa u državi, sportske aktivnosti osoba sa invaliditetom, nagrade i priznanja, zdravstvenu zaštitu, sprečavanje i suzbijanje nasilja od strane gledalaca, korištenje nedozvoljenih sredstava kao stimulansa u sportskim aktivnostima, stručni rad, naučno-istraživački rad, informatiku i finansiranje u sportu, nadzor i kaznene odredbe.

48

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon je donesen prije ratifikacije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Nije dopunjavan nakon ratifikacije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Iz tog razloga, postoji neusklađenost ovog Zakona sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Opšta napomena – primjedba na tekst Zakona:**

U tekstu ovoga Zakona, definiciju „invalidno lice“ u svim korištenim padežima teksta ovog Zakona, **izmijeniti sa izrazom „osoba sa invaliditetom“** u odgovarajućem padežu teksta. **Izmjene treba izvršiti u članovima: 1, 2, 16, 28, 29 i 55.**

... **U članu 4, dodati iza riječi „Konvenciji UN-a o pravima djeteta“, slijedeće riječi:**

„Konvenciji UN-a o pravima osoba sa invaliditetom“

... **U članu 6, tačka b), iza riječi „olimpizma“ dodati riječi: „i paraolimpizma“**

... **U tački 2, člana 13 izvršiti slijedeće izmjene i dopune teksta:**

* umjesto riječi „sedam članova Ministarstva civilni poslova“ upisati riječi: **„četiri člana“**

* nakon riječi “Olimpijski komitet BiH tri člana,” dodati tekst: **„Paraolimpijski komitet BiH tri člana“**

Obrazloženje:

U postojećem tekstu od 17 članova Vijeća, nije predviđeno da budu članovi - predstavnici paraolimpijskih sportova, odnosno članovi iz reda Paraolimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine. Izmjena broja članova koje daje Ministarstvo civilnih poslova sa sedam na četiri, te dopuna da će Paraolimpijski komitet BiH imenovati tri člana u Vijeće, ispravlja rečenu nepravdu uz zadržavanje istog broja članova Vijeća za sport BiH.

... **U članu 55 dodati tačku (4), koja glasi:**

(4) Gledalište sportskog objekta mora imati minimalno jedno mjesto na 600 ÷ 700 mjesta u gledalištu, za smještaj osoba sa invaliditetom, koje se

kreću invalidskim kolicima, sa koridorom bez prepreka za pristup tom mjestu i za brzu evakuaciju, te odgovarajućim sanitarnim čvorom u tom koridoru ili u neposrednoj blizini za ovu populaciju osoba sa invaliditetom.

Objašnjenje:

Sadašnja praksa, da se osobe sa invaliditetom, koje se kreću invalidskim kolicima, smještaju na teren fudbalskih i drugih igrališta ili uz igrališta u zatvorenim prostorima, nije dozvoljena propisima međunarodnih sportskih asocijacija radi sigurnosti sportista i takvih osoba sa invaliditetom.

... **U članu 71, tačka (1), dodati novu alineju oznake h), koja će glasiti:**

(h) Vlasnik sportskog objekta, koji ne postupi u skladu sa tačkom (4) člana 55, kao i organ koji odobri korištenje ili upis u evidenciju o kategorizaciji sportskog objekta neusklađenog sa tačkom (4) člana 55.

[STRATEGIJA RAZVOJA SPORTA BOSNE I HERCEGOVINE

Zakonom o sportu u Bosni i Hercegovini, članovi 8÷11, propisano je da se izrađuju strategije razvoja sporta na državnom i nižim nivoima, najmanje za period od četiri godine. U skladu sa tim odredbama, izrađena je Strategija razvoja sporta u BiH za period 2010÷2014.

50

Strategija razvoja sporta u Bosni i Hercegovini je dokument koji daje strateške smjernice i plan djelovanja na razvoju sporta u BiH za period 2010 – 2014. godina, u cilju prosperitetnog razvoja sporta, sportskih aktivnosti i sportske infrastrukture u BiH u skladu sa Bijelom knjigom za sport u Evropskoj uniji i drugim dokumentima koji uređuju oblast sporta.

Opšti cilj izrade Strategije razvoja sporta u BiH je da uspostavi sisteme i mehanizme koji će osigurati da sport postane značajan dio kulture i ukupnih materijalnih i duhovnih vrijednosti društva.

Strategija će se realizovati na nivou BiH uz uvažavanje ustavnog uređenja i nadležnosti institucija BiH i entiteta, kantona i Distrikta Brčko u ovoj oblasti.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Bosna i Hercegovina je Konvenciju i Protokol parafirala jula 2009. godine, a ratifikovala marta 2010. godine, dakle par mjeseci prije nego je Ministarstvo civilnih poslova BiH, usvojilo ovu Strategiju.

Kroz tekst Strategije razvoja sporta u BiH, može se zaključiti, da je terminologija korektna, ali nedostaje uloga sporta za osobe sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **Na stranici 2**, iz sastava Podgrupe za izradu Strategije razvoja sporta u BiH je vidljivo, da od 11 članova nije bio ni jedan član iz Paraolimpijskog komiteta BiH i brojnih Saveza sportova za osobe sa invaliditetom. Kod eventualne revizije Strategije, ovu grešku ispraviti, a kod izrade slijedeće Strategije za period 2014-2018 trebalo bi svakako uključiti osobe iz Paraolimpijskog komiteta BiH ili sportskih saveza osoba sa invaliditetom.
- ... **U tački 4** Stanje sporta, nema posebno naznačene uloge Paraolimpijskog komiteta BiH, na način kao što je u tački 4.2. naznačena uloga Olimpijskog komiteta.
- ... **U odjeljku „Osnovni programi“**, koji se nalazi u odjeljku 6, kroz tačku „Vrhunski sport na nivou BiH“ na stranici 30, spominju se samo Olimpijske igre i svjetsko prvenstvo u fudbalu. Bosna i Hercegovina ima veće rezultate na Paraolimpijskim igrama i u Svjetskim i

Evropskim prvenstvima u raznim sportovima koje upražnjavaju osobe sa invaliditetom. Ako bude revizija Strategije, ovu grešku ispraviti, a kod izrade slijedeće Strategije za period 2014-2018 trebalo bi svakako uključiti vrhunske sportove, kojima se bave osobe sa invaliditetom.

... **U odjeljku 6.1.2.** Aktivnost 2 –Unapređenje vrhunskog sporta na nivou BiH, na stranici 34, u tački „Očekivani rezultati“ uopšte se ne spominju ostvarivanje vrhunskih sportskih rezultata u narednom Olimpijskom ciklusu 2012. – 2016. Da bi se dobilo povećanje broja vrhunskih sportista iz reda osoba sa invaliditetom, sa ostvarenim vrhunskim rezultatima, potrebno je Strategiju usmjeriti u tom smjeru u ovoj tački odjeljka 6.1.2.

... **U istom odjeljku 6.1.2.** ali na stranici 35. pod tačkom „Aktivnosti“ provedbe mogu uključiti paraolimpijske sportove, odnosno sadašnju aktivnost preformulisati u slijedeći oblik:

„Poticaj razvoja baznih sportova i izdvajanje afirmativnih olimpijskih i paraolimpijskih sportova sa vrhunskim rezultatima“

... **U odjeljku 6.2.3** Aktivnost 3 - Razvoj i unapređenje najuspješnijih sportova, u drugom redu iza riječi „Olimpijski“ **dati riječi „i Paraolimpijski“.**

... **U istom odjeljku 6.2.3** Aktivnost 3 - Razvoj i unapređenje najuspješnijih sportova, pod tačkom „Aktivnosti provedbe mogu uključiti“, nakon riječi „Olimpijski“ **dati riječi „i Paraolimpijski“.**

[POLITIKA U OBLASTI INVALIDNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

Državni dokument „Politika u oblasti invalidnosti“ (u daljem tekstu POI) je nastao na podsticaj međunarodnih

organizacija za ljudska prava osoba sa invaliditetom, a temeljen je na Univerzalnoj Deklaraciji o ljudskim pravima, Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba sa invaliditetom, drugim konvencijama, te Ustavima Bosne i Hercegovine, oba entiteta i Statuta Brčko Distrikta BiH.

POI je objavljena u Službenim novinama BiH br. 76/08.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Bosna i Hercegovina je Konvenciju i Protokol parafirala jula 2009. godine, a ratifikovala marta 2010. godine, a POI je na državnom nivou donesen 2008. Godine i jako dobro je usklađen sa Konvencijom, koja je tada bila u izradi pri UN.

Može se kazati, da je vrlo mala neusklađenost POI sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **POI govori o kulturi u dvije složene rečenice, koje glase:**

Omogućiti osobama sa invaliditetom zadovoljavanje kulturnih i umjetničkih potreba na pristupačan način, te poticati specifično stvaralaštvo osoba sa invaliditetom u kulturnom, umjetničkom i intelektualnom radu.

Raditi na omogućavanju pristupa i korištenja kulturno-umjetničkih dobara osobama sa oštećenim vidom u odgovarajućim tehnikama (Brajevo pismo, audio tehnika ili tisak sa uvećanim slovima).

... **Drugu rečenicu (stavak) bi trebalo preformulisati, radi toga što se bavi samo osobama sa oštećenim vidom, tako da obuhvati kulturne potrebe svih osoba sa invaliditetom, te bi tada ta rečenica glasila:**

Raditi na ostvarenju prava, na osnovi jednakosti sa ostalim, na priznavanju posebnih potreba osoba sa

invaliditetom na stvaranju svog posebnog kulturnog i jezičkog identiteta, obuhvatajući gestovni jezik, Brajevo pismo, audio i vizuelnu tehniku, te štampu u prikaze u elektronskim medijima sa uvećanim slovima. U istom cilju treba omogućiti osobama sa invaliditetom da:

- *imaju pristup kulturnim materijalima u pristupačnim formatima;*
- *imaju odgovarajući pristup televizijskim programima, filmovima, pozorišnim i drugim kulturnim aktivnostima u pristupačnim formatima;*
- *imaju odgovarajući pristup mjestima gdje se odvijaju kulturna događanja ili pružaju kulturne usluge (pozorišta, muzeji, kina, biblioteke i nacionalnim spomenicima kulture).*

... **POI govori o sportu u jednom stavku, kojeg čine dvije rečenice:**

Raditi na omogućavanju jednakih prava i mogućnosti za osobe sa invaliditetom u bavljenju sportskim i rekreativnim aktivnostima. Poticati sportske organizacije na stvaranje mogućnosti sudjelovanja osoba sa invaliditetom u sportskim i rekreativnim aktivnostima, osobito kod djece i žena sa invaliditetom.

... **Bilo bi neophodno nakon ovoga stavka, dodati slijedeći tekst, proširiti stavak:**

Raditi kroz poboljšanje postojećih zakonskih i podzakonskih akata na pristupačnosti otvorenih i zatvorenih sportskih objekata svim populacijama osoba sa invaliditetom u cilju ravnopravnog bavljenja sportom i rekreacijom sa ostalima, a posebno na uređenju slijedećih sadržaja: prilaz bez arhitektonskih barijera, prilagođena svlačionica, prilagođene toaletne prostorije, posebne atletske sprave za neke oblike invalidnosti, uređena atletska borilišta po

paraolimpijskim normama (uključivo bacačka stolica) i nabava specifičnih sportskih rekvizita koji se koriste u sportovima, koje upražnjavaju osobe sa invaliditetom (kao naprimjer lopte za golbal).

STRATEGIJA KULTURNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Razumjeti i prihvatiti ideju da je kultura nezaobilazna snaga za transformaciju društva u cjelini nije nimalo lako u situaciji kada ni pitanje kulturnih raznolikosti u Bosni i Hercegovini nije još suštinski postavljeno, jednako kao ni dijalog o dobrom upravljanju u kulturnoj politici, angažmanu civilnog društva, asocijacijama kulture i umjetnosti, nauke u interakciji s državnim institucijama i njenim strukturama, ili, pak, o međunarodnoj saradnji koja bi pomagala promoviranje zemlje.

Zbog svega toga strategija kulturne politike u Bosni i Hercegovini, koja bi bila u funkciji upotrebe svih raspoloživih resursa od finansijskih do naučnih i umjetničkih, postavlja se kao prioritetan zadatak s ciljem razvoja kulturnog kapitala radi postizanja glavnog dugoročnog cilja a to je kulturno održivi razvoj.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Iako je ova Strategija sačinjena prije ratificiranja Konvencije od strane države Bosne i Hercegovine, te se na istu nije mogla pozvati, u cjelokupnom tekstu Strategije, koji zauzima 73 stranice, niti jednom riječju nisu pomenute osobe sa invaliditetom, a samim tim niti bilo šta što bi moglo značiti da postoji razumijevanje i nastojanje da se u ovaj dokument uvrste kulturne potrebe osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

10. IZDAVAŠTVO I KNJIŽARSTVO

- ... **Preformulisati stav 12. člana 10. na sljedeći način:**
Stimuliranje izdavača da, uz puno poštovanje autorskih prava, svoja izdanja učine dostupnim u elektronskom ili audio formatu, na uvećanom tisku ili na Brajevom pismu, kako bi ih učinili dostupnim široj čitalačkoj publici uključujući stare osobe, osobe sa invaliditetom, posebice, slijepe i slabovidne osobe, i sl.

12. FILMSKA INDUSTRIJA

- ... **U stav 12. u dijelu nabrojanja dodati tačku 17 i 18:**
Izdavanje sredstava s ciljem da se postojeće i nove kino sale učine pristupačnim osobama sa invaliditetom)rampe za osobe u kolicima, određen broj mijesta u salama za korisnike kolica, i sl.);
Stimulirati produkcijske kuće i kina da razvijaju servise audio i gestovne deskripcije filmova domaće i strane produkcije, kako bi se ova ostvarenja učinila pristupačnim slijepim i gluhim osobama i svim ostalim osobama koje nisu u mogućnosti na standardan način pratiti ponuđene sadržaje.

14. KOMUNIKACIJE

- ... **U tački 8. člana 14. iza riječi „medija“ dodati „poštujući standarde o pristupačnosti za osobe sa invaliditetom“ te će tačka 8. glasiti:**
poboljšati efikasnost sudskog sistema u pogledu primjene odredaba krivičnog zakona radi zaštite slobode izražavanja i informiranja, ali i odgovornosti za javno izgovorenu riječ;
povezivanje dramskih, dokumentarnih, književnih, te muzičkih i likovnih djela u programe audiovizuelnih medija **„poštujući standarde o pristupačnosti za osobe sa invaliditetom“**, čime će se pojačati saradnja

između ustanova umjetničkog obrazovanja, umjetnika, medijskih djelatnika i niza marketinških stručnjaka kako bi se ova vrijedna djela učinila što dostupnijim javnosti.

15. KULTURNA POLITIKA I TEATAR

... U članu 15. dodati dvije nove tačke:

Planirati sredstva s ciljem da se teatri učine pristupačnim osobama sa invaliditetom (rampe za osobe u kolicima, određen broj mjesta u salama za korisnike kolica, i sl.);

Stimulirati teatre da razvijaju servise audio i gestovne deskripcije predstava, kako bi se ova ostvarenja učinila pristupačnim slijepim i gluhim osobama i svim ostalim osobama koje nisu u mogućnosti na standardan način pratiti ponuđene sadržaje;

19. PRIORITETI I AKCIONI PROGRAM KULTURNE POLITIKE U BIH

... U tački 1. člana 19 iza riječi „sektora“ u trećoj rečenici dodati: „pri čemu posebnu pažnju treba posvetiti stvaranju partnerstva sa organizacijama osoba sa invaliditetom, kako bi predstavnici ovih organizacija dobili mogućnost aktivnijeg uključivanja u planiranje kulturne politike u BiH, sa akcentom na pristupačnost kulturnih sadržaja“.

[ZAKON O AUTORSKIM I SRODNIM PRAVIMA BIH („SLUŽBENI GLASNIK BIH“, BR. 63/10)

Ovim zakonom uređuju se: a) pravo autora na njihovim djelima iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti (autorsko pravo), b) prava izvođača, proizvođača fonograma, filmskih producenata, organizacija za radio-

difuziju, izdavača i proizvođača baza podataka na njihovim izvođenjima, fonogramima, videogramima, emisijama i bazama podataka (srodna prava), c) ostvarivanje autorskog prava i srodnih prava, d) zaštita autorskog prava i srodnih prava, e) oblast primjene Zakona.

Uskladenost sa UN Konvencijom

Za razliku od svih zakona koji su do sada bili predmetom analize, ovaj Zakon propisuje određene beneficije za osobe sa invaliditetom, kada je u pitanju korištenje autorskih dijela. Međutim, tekst zakona, posebice korištena terminologija, nisu u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. Primjerice, kroz tekst zakona, korišten je termin „invalidna lica“, iako Konvencija, kao jedini prihvatljiv termin, propisuje termin „osobe sa invaliditetom“, poštujući dostojanstvo i lični integritet osoba, koje su prije svega osobe, a čiji se invaliditet smatra samo jednom, ne presudnom karakteristikom osobe.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Termin „invalidna lica“ u svim članovima zakona zamijeniti sa terminom po UN Konvenciji **„osobe/lica sa invaliditetom“**

- ... **U članu 36.** (Pravo na naknadu za privatnu i drugu sopstvenu upotrebu) stavu 1. Zakona, na kraju stava izbrisati tačku, staviti zarez i dodati: „osim ako se radi o reprodukciji koja slijepim i slabovidnim osobama, osobama sa disleksijom i/ili drugim licima koja nisu u mogućnosti pristupiti autorskim djelima na jednakoj osnovi sa drugima, omogućuje pristup ovim djelima na način primjeren potrebama ovih osoba, u pristupačnim formatima (Brajevo pismo, uvećani tisak, audio format, skenirano i/ili primjereno digitalno izdanje autorskog djela.“

[**ZAKON O TURISTIČKOJ DJELATNOSTI FEDERACIJE
BOSNE I HERCEGOVINE**

(„Sl. novine FBiH“, broj 32/09)

Ovim zakonom uređuje se obavljanje turističke djelatnosti, vrste usluga u toj djelatnosti, uvjeti i način obavljanja poslova, subjekti koji se mogu baviti tom djelatnošću i uvjeti za obavljanje turističke djelatnosti

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon o turističkoj djelatnosti FBiH ni po čemu nije u skladu sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, budući da u istom ne postoji niti jedna odredba koja razmatra pristupačnost turističkih sadržaja i usluga osobama sa invaliditetom, niti se govori o mogućem učešću osoba sa invaliditetom u procesu planiranja turističkih sadržaja i obezbjeđivanju pristupa turističkim objektima, znamenitostima, i sl.

Prijedlozi izmjena i dopuna:

- ... **U članu 9, stav 9. iza riječi “materijala” dodati sljedeće:**

“materijala uključujući davanje informacija o stepenu pristupačnosti ponuđenih turističkih sadržaja osobama sa invaliditetom,”

- ... **U članu 12. stav 6 iza riječi „prostora“ dodati sljedeće:**

„uključujući podatke o pristupačnosti prostora za osobe sa invaliditetom“

- ... **U članu 18. u stavu 3, iza riječi “ishrane” dodati tačku nakon čega bi išao sljedeći takst:**

“Ukoliko je putnik osoba sa invaliditetom, agencija je dužna pribaviti dodatne informacije o nivou pristupačnosti smještajnih kapaciteta osobama sa invaliditetom (uključujući informacije o nivou pristupačnosti smještajnih kapaciteta za osobe koje su korisnici kolica, i sl.,”

... **Ustavu 4 istog člana iza riječi razred staviti tačku i dodati novu rečenicu koja bi glasila:**

“Ukoliko je putnik osoba sa invaliditetom, agencija je dužna pribaviti informacije o nivou pristupačnosti vozila osobama sa invaliditetom,”

... **U članu 19. stava 5, iza riječi agencije na kraju stava dodati sljedeći tekst:**

“pri čemu će voditi računa o poštivanju standarda o pristupačnosti za osobe sa invaliditetom.”

[ZAKON O MLADIMA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

(“Sl. novine FBiH”, broj 36/10)

Ovim zakonom se uređuju pitanja od interesa za život, položaj i djelovanje mladih ljudi u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon o mladima FBiH u poglavlju o obavezama koje imaju mladi, predviđa, kako je to navedeno u zakonu “brigu o licima s posebnim potrebama”, čime se naglašava karitativni pristup prema ovim osobama, dok je njihovo uključivanje u društveni život zajednice potpuno zanemareno, što rezultira potpunim odstupanjem Zakona od onoga što propisuje Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom. Nadalje, odrednica “lica s posebnim potrebama” nije u skladu sa Konvencijom propisanom formulacijom “osobe sa

invaliditetom”, što dodatno govori o neusklađenosti ovog Zakona sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U svim članovima ovog zakona termin „lica sa posebnim potrebama“ zamijeniti sa terminom „osobe sa invaliditetom“**
- ... **U članu 5. stave 1, iza riječi “spola” dodati: “invaliditeta”**
- ... **U član 23. umjesto dosadašnjeg stava 5 dodati novi koji bi glasio:**
 - 5. podrške razbijanju predrasuda mladih o osobama sa invaliditetom, podrške zajedničkom djelovanju mladih bez invaliditeta i mladih sa invaliditetom na promociji jednakih mogućnosti, te podrške ravnopravnom uključivanju mladih sa invaliditetom u kreativne, umjetničke, sportske i kulturne aktivnosti mladih u zajednici;
 - a dosadašnji stav 5 postaje stav 6.

[UREDBA O PROSTORNIM STANDARDIMA, URBANISTIČKO-TEHNIČKIM UVJETIMA I NORMATIVIMA ZA SPRJEČAVANJE STVARANJA ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH PREPREKA ZA OSOBE SA UMANJENIM TJELESNIM MOGUĆNOSTIMA U FEDERACIJI BIH

Uredbom o prostornim standardima, urbanističko - tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe sa umanjenim tjelesnim mogućnostima (Sl. Novine FBiH br. 48/09 od 27.07.2009. g.) utvrđuju se prostorni standardi, urbanističko-tehnički uvjeti i normativi za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka koje mogu ometati ili sprječavati kretanje, boravak i rad osoba umanjenih tjelesnih mogućnosti pri

zadovoljavanju njihovih osnovnih životnih, radnih i drugih potreba.

Odredbe ove Uredbe ne mogu predstavljati ograničenje za primjenu uvjeta većeg stepena pristupačnosti kod planiranja i projektovanja građevina javne, poslovne, stambene i stambeno-poslovne namjene, svih drugih javnih površina kao i svih građevinsko-zanatskih i instalaterskih radova, te uvjeta i načina jednostavnog prilagođavanja pristupačnosti građevina stambene i stambeno-poslovne namjene.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Uredba je donesena 2009. godine i usklađen je u cjelosti sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, kada je u pitanju pristupačnost objektima sporta i kulture. U izradi Uredbe aktivno su učestvovali Savezi i udruženja osoba sa invaliditetom u Federaciji BiH.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Obzirom na usklađenost ove Uredbe sa konvencijom, nema prijedloga izmjena i dopuna.

ZAKON O JAVNOM SERVISU RADIO-TELEVIZIJE FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

*("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine",
broj: 48/08)*

62

Zakon uređuje Javni radio-televizijski servis Federacije Bosne i Hercegovine uključujući i programske principe.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Član 30. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom koji se odnosi na učešće u kulturnom životu, rekreaciji, slobodnim aktivnostima i sportu propisuje da države

članice priznaju pravo osoba sa invaliditetom na učešće u kulturnom životu na osnovu jednakosti sa drugima i između ostalog definiše da OSI uživaju pristup kulturnim materijalima u pristupačnim formatima kao i pristup televizijskim programima, filmovima, pozorištima i drugim kulturnim aktivnostima. Konvencija propisuje da osobe sa invaliditetom imaju pravo na priznavanje i podršku njihovom specifičnom kulturnom i lingvističkom identitetu, uključujući znakovni jezik i kulturu gluвих osoba.

Zakon je usvojen prije ratifikacije Konvencije i samo je djelimično usklađen sa članom 30. Konvencije UN. Nisu vršene izmjene Zakona te su zbog toga potrebne izmjene kako bi se potpunije uskladio sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U članu 38. stav 4.** poslije riječi "Hercegovine" dodati: " uključujući osobe sa invaliditetom", a poslije riječi: "manjina" dodati: "i osoba sa invaliditetom", a u stavu 5. poslije riječi "pisma" dodati: " kao i na znakovnom jeziku".
- ... **U članu 48. dodati poslije stava 1. stav 1a):**
 - "(1a) RTV FBiH će emitovati sadržaj obavještenja iz stava (1) ovog člana u formatima pristupačnim za osobe sa invaliditetom uključujući i znakovni jezik.

[USTAV FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SA KONVENCIJOM O PRAVIMA OSOBA SA INVALIDITETOM

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 1/94, 13/97, 16/02, 22/02, 52/02), nastao je po odredbama Ustava Bosne i Hercegovine i definiše Federaciju BiH, ljudska prava i osnovne slobode, prava imenovanja i ombudsmene,

podjela nadležnosti između federalne i kantonalne vlasti, struktura Federacije BiH, kantonalne vlasti, opštinske vlasti, međunarodne odnose, amandmane na Ustav, usvajanje i stupanje na snagu Ustava i aneks ustava koji sadrži popis međunarodnih sporazuma, koji su se obavezni primjenjivati u Federaciji Bosne i Hercegovine (instrumenti za zaštitu ljudskih prava).

Usklađenost sa UN Konvencijom

Ustav Federacije BiH je donesen mnogo prije ratifikacije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, te iz tog razloga ne spominje ovu Konvenciju u Aneksu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U Aneks Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Instrumenti za zaštitu ljudskih prava koji imaju pravnu snagu ustavnih odredaba treba dodati tačku 22, sa slijedećim tekstom:**

22. UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom

Objašnjenje:

Bosna i Hercegovina je ratifikovala UN Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom uz prateće protokole i time preuzela obaveze naznačene ovom Konvencijom, a koje se odnose na oba njena entiteta.

ZAKON O SPORTU UNSKO-SANSKOG KANTONA

Zakon o sportu u Unsko –Sanskom kantonu na osnovu člana 5 (1) C, odjeljak B. Poglavlja V Ustava Unsko-Sanskog kantona na prijedlog Vlade je donešen na 15. sjednici održanoj 31.01. i 29.02.2000. godine.

Izmjene i dopune Zakona o sportu USK-a su jednoglasno usvojene na 27. Sjednici Skupštine 03.12.2004. Prečišćeni tekst (Službeni glasnik USK-a broj: 1/2004), a Zakon obuhvata tjelesni odgoj, sport i sportsku rekreaciju, organizovanje aktivnosti u sportu i sportskoj rekreaciji, način osnivanja kao i rad sportskih organizacija i saveza, oblici organizovanja, obezbjeđivanje odgovarajućeg stručnog kadra, korištenje sportskih objekata i odgovarajući zdravstveni kadar, javni interes kantona u sportu, kaznene odredbe kao i provođenje Zakona o sportu u USK-a.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Pošto je Zakon donešen 2000. godine, a izmjene i dopune je imao 2004. godine. Iz toga se vidi da postoji neusklađenost ovog Zakona sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom (UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom u BIH je ratifikovana tek 2009.godine).

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Članovi Zakona 1,3,4 i 8 u sebi sadrže nepravilne izraze kao što su :**

“invalidno lice, invalid i tjelesno oštećenje“, koji su uvredljivi i diskriminirajući i na kojima bi trebalo

izvršiti izmjenu i uvesti odgovarajući naziv koji **treba da glasi „osoba sa invaliditetom“**.

... **U članu 9. Dopuniti tačku b):**

Kantonalno Ministarstvo treba da formira posebnu komisiju koja bi izvršila temeljnu analizu objekta po međunarodnim standardima pristupačnosti za osobe sa invaliditetom poštujući UN Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom.

***Obrazloženje:** Zadatak komisije bi bio da ustanovi da li su ispunjeni osnovni uslovi kao što su: pristupačan ulaz i izlaz osobama sa invaliditetom, obezbjeđen pristup tribinama, prilagođen sanitarni čvor koji je određen njihovim potrebama i dr.*

... **U članu 31. i 40. treba izmjeniti:**

U članu 31. i 40. se navodi termin : „INVALIDNI SPORT“ izmjeniti prigodnim nazivom: „SPORT ZA OSOBE SA INVALIDITETOM“.

... **Član 42. Tačka a) dopuniti, i nakon dopune treba da glasi:**

- a) Novčanom kaznom od 500 do 5.000KM kazniće se za prekršaj ustanova u oblasti sporta ako počne rad bez rješenja Kantonalnog Ministarstva obrazovanja, nauke, vjere i sporta kao i rješenja posebne komisije (član 9. tačka b)
- b) Za prekršaj iz predhodnog stava kazniće se odgovorna osoba u ustanovi iz oblasti sporta novčanom kaznom od 100 do 1.000KM.
- c) Za prekršaj iz tačke a) ovog člana kazniće se fizička osoba novčanom kaznom od 30 do 300KM.

***Obrazloženje:** Ustanove ili osobe koje ne budu poštovale član 9.tačka b) biće kažnjene kaznama koje su predviđene članom 42.ovog Zakona.*

ZAKON O KULTURI UNSKO-SANSKOG KANTONA

Na osnovu odredbe člana 1. i 2. Poglavlja IV Ustava Unsko-sanskog kantona – prečišćeni tekst („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, broj: 1/04 i 11/04), Skupština Unsko-sanskog kantona, na 32. sjednici održanoj 29.1.2009. godine, donijela je Zakon o kulturi.

Ovim Zakonom uređuju se načela i ciljevi u oblasti kulture, razvoj kulturnih djelatnosti, uređenje programa razvoja kulture, oblici međunarodne kulturne saradnje, uvjeti rada i djelovanja u oblasti kulture, razvoj amaterskog kulturnog djelovanja u oblasti kulture, finansiranje programa i projekata u oblasti kulture, kriteriji i mjerila u stvaranju i realizaciji programa, kao i očuvanje kulturnog nasljeđa i kulturnih vrijednosti.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Imajući u vidu da je Zakon o kulturi u Unsko-sanskom kantonu donešen 29.1.2009. godine, a Bosna i Hercegovina je potpisala UN-ovu Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom i Fakultativni protokol u julu 2009. godine koja je ratifikovana u martu 2010. Konvencija je stupila na snagu 11. Aprila 2010. godine.

Iz toga se može vidjeti da Zakon o kulturi Unsko-sanskog kantona donešen prije potpisivanja i ratifikovanja UN konvencije o pravima osoba sa invaliditetom te samim tim postoji neusklađenost.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U članu 3. je izvršena dopuna tačke b) koji treba da glasi:**

„Stvaranje uvjeta za podsticanje stvaralaštva u kulturi, prenošenje i dostupnosti kulturnih vrijednosti, te podsticanje zainteresovanosti osoba sa invaliditetom u oblasti kulturnog angažmana i stvaralaštva“, i

dopunu paragrafa d) koji treba da glasi:

“Obrazovanje kadrova za pozive u oblasti kulture i načina pristupa osobama sa invaliditetom“.

Obrazloženje: zamjenom ovog člana bila bi omogućena lakša i bolja socijalizacija osoba sa invaliditetom jer je Socijalizacija u stvari proces usvajanja kulture. A samim tim bi bila ispoštovana i Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom koja naglašava važnost uključivanja osoba sa invaliditetom u sve društvene procese. Da bi došlo do lakšeg uključivanja osoba sa invaliditetom u društvene procese, i njihovog lakšeg uključivanja u društvo neophodno je upoznavanje stručnog kadra sa načinom pristupa prema osobama sa invaliditetom u zavisnosti od vrste invaliditeta (npr. poznavanje znakovnog jezika radi lakšeg sporazumijevanja sa osobama oštećenog sluha).

... **Član 4. tačka b) dopuniti i treba da glasi:**

“Osiguranjem uvjeta za rad i razvoj kulturnih djelatnosti, te uključivanje osoba sa invaliditetom u izvršenje kulturnih djelatnosti“. **Tačka h) dopuniti i treba da glasi:** “Osnivanjem javnih ustanova kulture, njihova prilagođenost i pristup osobama sa invaliditetom, te osiguranje uvjeta za njihov rad“. **I tačka j) izmjeniti i koji treba da glasi:** “Posebna briga o istaknutim kulturnim stvaraocima među koje spadaju i osobe sa invaliditetom koji su dali svoj doprinos u razvoju kulture“.

Obrazloženje: Ovaj član se odnosi na eliminisanje diskriminacije i otuđenosti osoba sa invaliditetom, njihovo pravo da ravnopravno učestvuju i doprinose razvoju kulture ne samo Unsko-sanskog kantona već i kulture Bosne i Hercegovine uopšte i ujedno doprinosi koheziji tj. povezivanju sa ostalim članovima zajednice i socijalizaciji.

Problem sa kojim su pogođene osobe sa invaliditetom su nemogućnost pristupa i korištenja kulturnih ustanova. Taj problem bi se mogao riješiti postavljanjem rampi i ograda na ulazima, ugrađivanjem zvučnih signala koji bi olakšali kretanje osoba sa oštećenim vidom kroz objekte kulturnih institucija, postavljanjem natpisa i obavještenja na Brajevom pismu, izgradnja sanitarnog čvora koji odgovara potrebama osoba sa invaliditetom i dr. Takođe je važno istaknuti brigu o kulturnim stvaraocima, dati osobama sa invaliditetom priliku da pokažu i istaknu svoja znanja i vještine u oblasti kulture i zasluže svoje mjesto među istaknutim kulturnim stvaraocima.

... **Nakon izmjene član 6. glasi:**

- 1) djelatnost u oblasti kulture mogu obavljati domaća i strana,pravna i fizička lica,kao i osobe sa invaliditetom ako ispunjavaju uvjete propisane ovim ili posebnim Zakonom;
- 2) djelatnost u oblasti kulture pod uvjetima utvrđenim ovim Zakonom mogu obavljati ustanove i udruženja koja su registrirana za obavljanje kulturnih djelatnosti,te pojedinci kao neposredni nosioci i izvršioc i određene kulturne djelatnosti;
- 3) javne ustanove u oblasti kulture osniva Skupština USK-a (u daljem tekstu Skupština Kantona) za Kanton,odnosno općinsko vijeće za općinu;
- 4) ustanove i udruženja osnivaju se za obavljanje djelatnosti iz člana 5. Ovog Zakona ako cilj obavljanja te djelatnosti nije sticanje dobiti.

Obrazloženje: Ovim članom tj tačkom 1) ovog člana izvršena je diskriminacija osoba sa invaliditetom,kršenje njihovih prava te njihovo otuđenje čime se krši član 30. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

- ... U članu 9. treba izmjeniti tačku m) koji nakon izmjene treba da glasi: “Kriteriji i mjerila u oblasti stvaranja i emitiranja kulturnih programa na radiju i televiziji, prilagođeni osobama sa invaliditetom”.

Obrazloženje: Izmjenom ovog člana bi omogućila osobama sa invaliditetom brži i lakši dolazak do informacija i olakšalo bi njihov kulturološki napredak. To bi značilo obavezno uvođenje titlova, tumača znakovnog jezika čime bi osobe sa oštećenim sluhom bile u mogućnosti da na vrijeme budu upoznate sa dešavanjima i događajima koji se dešavaju i koji ujedno mogu da utiču na njihov život.

- ... Nakon izmjene član 11.tačka 2) će da glasi: “Vlada Kantona, odnosno načelnik-gradonačelnik, imenuje predsjednika i članove Savjeta iz reda istaknutih kulturnih djelatnika iz različitih oblasti kulturnog stvaralaštva, među kojima je obavezan predstavnik svih osoba sa invaliditetom u Savjetu za kulturu.”

Obrazloženje: Izmjena ovog člana bi značila rušenje barijera, predrasuda i diskriminacije prema osobama sa invaliditetom. Izborom njihovog predstavnika (koji bi bio predložen i izabran od strane svih organizacija osoba sa invaliditetom) imali bi mogućnost da ukažu na probleme sa kojima se susreću. Sa uključenjem njihovog predstavnika u Savjet za kulturu bila bi ispoštovana UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom

(70)

- ... Nakon izmjene član 12.tačka f) treba da glasi: “Iznosi stavove i mišljenja kada određena aktivnost u kulturi zagovara nasilje, šund, pornografiju, rasnu, vjersku, nacionalnu, spolnu netrpeljivost i diskriminaciju osoba sa invaliditetom.”

Obrazloženje: U ovom članu prikazani su stavovi i mišljenja o raznim oblicima diskriminacije i otuđenosti ljudi, a ujedno je izostavljen jedan od bitnih

vidova diskriminacije prema osobama sa invaliditetom, čime se ne poštuje UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom. Da ne bi došlo do toga, bitno je istaknuti važnost predstavnika osoba sa invaliditetom u Savjetu za kulturu iz člana 11.

- ... **U Članu 13. treba dopuniti tačku 3) koji treba da glasi: "Podsticaj umjetničkog stvaralaštva i kulturno promovisanje osoba sa invaliditetom."**

Obrazloženje: *Pošto član 13. ni u jednoj stavci ne govori o osobama sa invaliditetom, važno je izvršiti dopunu tog člana stavkom koja bi se odnosila na osobe sa invaliditetom, njihovo učešće i podsticaj u umjetničkom stvaralaštvu na osnovu člana 30. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. To bi se manifestovalo kroz organizovanje likovnih kolonija, izlaganje književnih i umjetničkih radova, učešće u dramskoj sekciji i pozorištu i dr.*

ZAKON O SPORTU U POSAVSKOM KANTONU

Zakon o sportu Posavskog kantona (Županija Posavska) je donešen 12.8.1998.godine u Orašju pod rednim brojem: 01-I-44/98. Naknadnih izmjena i dopuna Zakona nije bilo.

Zakon obuhvata tjelesnu i zdravstvenu kulturu, sportska natjecanja, sportsku edukaciju, upravljanje i upotrebu sportskih objekata. Organizirane razne tjelesne aktivnosti i igre djece, mladeži i drugih građana u cilju unapređivanja zdravlja, rekreacije, sportskih natjecanja, povećanja djelatnih sposobnosti i stvaranje navika za što pravilnije korištenje slobodnog vremena.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Pošto je Zakon donešen 1998.godine te nije bilo njegovih izmjena i dopuna, iz toga se vidi da postoji neusklađenost ovog Zakona sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom (UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom u BIH je ratifikovana tek 2009.godine).

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Nakon dopune član 4.treba da glasi:**

„Sportska natjecanja su općinska, županijska i natjecanja na drugim razinama uz saglasnost Zajednice sportskih Saveza županije, koja su organizirana uz predviđene uvjete u **pogledu stručnog kadra koji je osposobljen za rad i sa osobama sa invaliditetom, opreme, prilagođenih objekata (rampa na ulazu, zvučni senzori za slabovidne osobe, prilagođen pristup tribina za osobe u kolicima kao i sanitarni čvorovi i dr.)**

liječničkog nadzora, kao i pravilima sporta i normama Međunarodnih sportskih Udruženja.

***Obrazloženje:** Prema UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom, taj stručni kadar bi osigurao da osobe sa invaliditetom imaju mogućnost sudjelovanja u sportskim i rekreativnim aktivnostima kao i obuku i sredstva čime bi se osigurala njihova ravnopravnost sa drugim osobama. Takođe prilagođenost pristupa objektu je od velikog značaja jer samim tim se eliminiše njihova isključenost iz društvenog života.*

... Nakon dopune član 9. treba da glasi:

„Sportsku djelatnost mogu obavljati pravne i fizičke osobe registrirane za obavljanje sportske djelatnosti. Sportsku djelatnost mogu obavljati klubovi, ustanove, trgovačka društva i fizičke osobe, nakon što Ministarstvo da saglasnost i kada utvrdi da su ispunjeni propisani uvjeti po pogledu sportskih objekata, opreme i drugih propisanih uvjeta. Ministarstvo daje saglasnost kada pribavi mišljenje ostalih ministarstava o ispunjavanju tehničkih, sanitarnih i drugih uvjeta za rad. **Ministarstvo će da odredi posebnu komisiju koja treba da odredi da li su ispunjeni tehnički, sanitarni i drugi uvjeti za rad i sa osobama sa invaliditetom.**

***Obrazloženje:** Zadatak komisije bi bio da ustanovi da li su ispunjeni osnovni uslovi kao što su: pristupačan ulaz i izlaz osobama sa invaliditetom, obezbjeđen pristup tribinama, prilagođen sanitarni čvor koji je određen njihovim potrebama i dr.*

... Nakon izmjene član 27. glasi:

Osobe sa invaliditetom glede tjelesnih aktivnosti, igara, unapređivanja zdravlja i rekreacije, mogu osnovati klub-udrugu i udružiti se u sportske saveze i Zajednicu sportskih saveza županije. Klub-Udruga iz stavka 1. ovog člana regulira sustav, uvjete i

organizaciju sportskih natjecanja, te skrbi o svojim članovima i njihovom sudjelovanju na natjecanjima **(paraolimpijskim igrama i dr.)**.

***Obrazloženje:** Termin INVALIDNE OSOBE se mijenja u termin OSOBE SA INVALIDITETOM, jer riječ INVALID je engleskog porijekla koja bi u bukvalnom prevodu značila NEVAŽEĆI, što predstavlja vid diskriminacije osoba sa invaliditetom jer ne možemo poricati njihovu prisutnost i pravo na učešće u društvu.*

... **Nakon dopune član 44. Tačka 1.treba da glasi:**

„Novčanom kaznom od 1000 do 5000 KM plativoj u protiv vrijednosti u važećoj valuti po srednjem tečaju,kazniće se pravna osoba za prekršaj: Ako započne obavljati sportsku djelatnost bez suglasnosti ovlaštenog Ministarstva kao i **posebne komisije (iz dopune člana 9.)**

***Obrazloženje:** Ustanove ili osobe koje ne budu poštovale član 9.tačka biće kažnjene kaznama koje su predviđene članom 44.ovog Zakona.*

NAPOMENA:

S obzirom da Kantonalne vlasti nisu donijele niti jedan zakon iz područja kulture moguće je izraziti samo preporuku za što bržim donošenjem Zakona o kulturi u skladu sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

ZAKON O PROSTORNOM UREĐENJU I GRAĐENJU U TUZLANSKOM KANTONU

Zakonom o prostornom uređenju i građenju (Sl. novine TK br. 6/11) uređuje se:

a) Načela za plansko uređenje, korištenje, zaštitu i upravljanje prostorom, organizacija sistema prostornog uređenja, vrste i sadržaj, način izrade i postupak donošenja planskih dokumenata, način provođenja planskih dokumenata, vršenje inspekcijskog nadzora nad provođenjem ovog zakona i druga pitanja od značaja za prostorno uređenje;

b) Uvjeti projektovanja, građenja, upotrebe i održavanja građevine, tehnička svojstva i drugi uvjeti koje moraju zadovoljavati građevine, građevinski materijali, proizvodi i oprema koji se grade ili ugrađuju u toku izgradnje objekata na području Zeničko-dobojskog kantona, te sadržaj investiciono tehničke dokumentacije, uvjeti za obavljanje poslova izgradnje, nadzora, te postupci izdavanja odobrenja za građenje i za upotrebu, kao i obaveze i nadležnosti urbanističko-građevinske inspekcije.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon je donesen 2011. godine i usklađen je sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, kada je u pitanju pristupačnost objektima sporta i kulture. Bitno je kazati, da su u kreiranju zakona i davanju primjedbi učestvovala organizacije osoba sa invaliditetom Tuzlanskog kantona.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Obzirom na usklađenost ovog zakona sa konvencijom, nema prijedloga izmjena i dopuna.

[ZAKON O SPORTU TUZLANSKOG KANTONA

Zakon o sportu Tuzlanskog kantona („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj: 17/00), uređuje uspostavljanje i razvijanje sistema sportske kulture, obavljanja sportskih djelatnosti, programiranje razvoja sporta, osnivanje i rad sportskih organizacija i sportskih saveza, korištenje sportskih objekata, profesionalni, stručni i privatni rad u sportu, prava i obaveze sportista, zdravstvenu zaštitu sportista, nadzor na provođenjem zakona u sportu, finansiranje sporta i drugo na području Tuzlanskog kantona.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon je donesen i dopunjen prije ratifikacije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Nije dopunjavan nakon ratifikacije Konvencije. Iz tog razloga, postoji neusklađenost ovog Zakona sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Opšta napomena – primjedba na tekst Zakona:

U tekstu ovoga Zakona, definiciju „lice sa invaliditetom“ izmijeniti sa izrazom „osoba sa invaliditetom“.

U članu 14, poslije riječi „udruženja za sportsku rekreaciju“, dodati slijedeći tekst:

„sportske sekcije udruženja osoba sa invaliditetom“

... U članu 30, nakon pete alineje, dodati novu sa tekstom:

„Sportske sekcije udruženja osoba sa invaliditetom“

- ... **U članu 44 dodati novu (drugu) alineju, koja glasi:**
„Sportista, osoba sa invaliditetom, u smislu ovog zakona, je lice registrovano pri odgovarajućem sportskom udruženju za učestvovanje na sportskim takmičenjima, ali isto tako i lice koje je član sportske sekcije nekog od udruženja osoba sa invaliditetom.“
- ... **U članu 62, poslije riječi „olimpijskog“ dodati riječi:**
„i paraolimpijskog“
- ... **Na kraju druge alineje, člana 63, umjesto tačke staviti zarez, te dodati slijedeći tekst na drugu alineju i tekst nove (treće) alineje:**

uključivo neophodne prilagodbe za omogućavanje pristupačnosti svih sadržaja sportskog objekta osobama sa invaliditetom, sa posebnom pažnjom prema osobama koje se kreću invalidskim kolicima. Gledalište sportskog objekta mora imati minimalno jedno mjesto na 600 ÷ 700 mjesta u gledalištu, za smještaj lica koja se kreću invalidskim kolicima, sa koridorom bez prepreka za pristup tom mjestu i za brzu evakuaciju, te odgovarajućim sanitarnim čvorom u tom koridoru ili u neposrednoj blizini za ovu populaciju lica sa invaliditetom.

Objašnjenje: Sadašnja praksa, da se osobe sa invaliditetom, koje se kreću invalidskim kolicima, smještaju na teren fudbalskih i drugih igrališta ili uz igralište u zatvorenim prostorima, nije dozvoljena radi sigurnosti tih osoba.

- ... **U tački 4 člana 79, nakon riječi “olimpijskog”, dodati riječi:**
„i paraolimpijskog“
- ... **Nakon člana 80 dodati član 80-A:**
Vlasnicima sportskih objekata biti će zabranjeno korištenje istih ako ne prilagode sportske objekte potrebama osoba sa invaliditetom u roku tri godine, na način kako je navedeno u alinejama 2 i 3 člana 63,

ovog Zakona, te prema odredbama Uredbe o prostornim standardima, urbanističko - tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe sa umanjenim tjelesnim mogućnostima (Sl. novine FBiH br. 48/09 od 27.07.2009. g.).

[ZAKON O MUZEJSKOJ DJELATNOSTI TUZLANSKOG KANTONA

Ovaj Zakon je objavljen u Službenim novinama tuzlanskog kantona br. 10/02 i 11/11 i njim se uređuju: uslovi i način obavljanja muzejske djelatnosti od značaja za Tuzlanski kanton i općine na području Kantona.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Bosna i Hercegovina je Konvenciju i Protokol parafirala jula 2009. godine, a ratifikovala marta 2010. godine, dakle par mjeseci prije nego je Ministarstvo civilnih poslova BiH, usvojilo ovu Strategiju.

Iako je ovaj zakon dopunjavan 2011. godine, dakle nakon ratifikacije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, on ne sadrži obaveze iz ove Konvencije kada je u pitanju kultura (član 30 Konvencije).

Prijedlozi izmjena i dopuna

(78) ... U članu 34, alineja 1, govori se o osnivanju muzejske zbirke, galerije ili organizaciji muzejske izložbe, te bi ovu alineju iza riječi „izložbu“ trebalo dopuniti sa tekstom:

„ali uz omogućavanje pristupačnosti osobama sa invaliditetom, koje se kreću pomoću ortopedskih pomagala.“

... **U članu 43. na kraju prve alineje ita riječi „ ovog zakona“ dopuniti sa:**

„te da u skladu sa postojećim zakonskim rješenjima učine svoje zgrade pristupačnim osobama sa invaliditetom, koje se kreću ortopedskim pomagalima.“

[**ZAKON O KULTURI TUZLANSKOG KANTONA**

Ovim Zakonom uređuju se načela i ciljevi u oblasti kulture, razvoj kulturnih djelatnosti, uređivanje programa razvoja kulture, oblici međunarodne kulturne saradnje, uslovi rada i djelovanja u oblasti kulture, razvoj amaterskog djelovanja u oblasti kulture, finansiranje programa i projekata u oblasti kulture, kriteriji i mjerila u postupku stvaranja i realizacije programa, kao i očuvanje kulturnog naslijeđa i kulturnih vrijednosti.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Bosna i Hercegovina je Konvenciju i Protokol parafirala jula 2009. godine, a ratifikovala marta 2010. godine, dakle više od decenije, nakon što je Skupština tuzlanskog kantona usvojila ovaj Zakon (Sl. Novine TK br. 8/98).

Kroz tekst Zakona može se zaključiti, da uopšte nisu tretirani prostori u objektima institucija kulture u smislu pristupačnosti za osobe sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Ovaj Zakon samo u odjeljku VIII Javna infrastruktura u oblasti kulture spominje objekte i to u smislu vlasništva nad njima (član 38).

... **Da bi Zakon bio u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, potrebno bi bilo u član 38 dodati treću tačku (alineju), koja bi glasila:**

„Sve objekte institucija kulture treba učiniti pristupačnim na način i sa rokovima sadržanim u Uredbi o prostornim standardima, urbanističko - tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe sa umanjenim tjelesnim mogućnostima (Sl. Novine FBiH br. 48/09).“

... **U članu 40 treba dodati tačku 3. kojom bi se sankcionisale institucije kulture, koje ne postupe po tački 3 člana 38:**

„3. ne učini objekte kojima upravlja pristupačnim za osobe sa invaliditetom, a u smislu tačke 3 člana 38 ovog Zakona“

[ZAKON O POZORIŠNOJ DJELATNOSTI TUZLANSKOG KANTONA

Zakon o pozorišnoj djelatnosti Tuzlanskog kantona donešen je i stupa na snagu na Skupštini Tuzlanskog kantona 5.7.2002.godine pod brojem 01-583/02,a izmjena i dopuna ovog Zakona je izvršena na osnovu člana 24.stav 1. Tačka c. Ustava Tuzlanskog kantona sjednici Skupštine Tuzlanskog kantona održanoj 28.9.2011. godine pod brojem 01-02-475-5/11.

Ovim zakonom se uređuje pozorišna djelatnost,postupak osnivanja i rad pozorišta i pozorišnih grupa,status i djelovanje pozorišnih umjetnika i drugih lica te zaposlenih u pozorištu,nadzor nad radom pozorišta i drugih pravnih lica koji se bave pozorišnom djelatnošću i druga pitanja od značaja za pozorišnu djelatnost. Takođe, ovim zakonom se podrazumjeva pripremanje za javno izvođenje i javno izvođenje dramskih,poetskih,baletskih,muzičko scenskih,muzičkih,lutkarskih i drugih scenskih djela.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon o pozorišnoj djelatnosti Tuzlanskog kantona je donešen i stupa na snagu 2002.godine, a zadnja izmjena i dopuna Zakona je bila 2011.godine, međutim ni nakon izmjene Zakona o pozorišnoj djelatnosti nigdje se ne spominju potrebe, prava kao i učešće osoba sa invaliditetom u pozorišnim djelatnostima.

Samim tim možemo zaključiti da Zakon o pozorišnoj djelatnosti Tuzlanskog kantona nije usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Nakon dopune član 5. treba da glasi:

Pozorišna djelatnost se može obavljati profesionalno i amaterski.

Pozorišnom djelatnošću mogu se baviti:

- pozorišta
- pozorišne grupe i udruženje građana
- samostalni umjetnici,
- kao i osobe sa invaliditetom.

Obrazloženje: *Potrebu za izmjenu ovog člana možemo da vidimo u UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom u kojoj je jasno istaknuta potreba da države članice moraju da omoguće osobama sa invaliditetom priliku da razviju i iskoriste svoje kreativne, umjetničke i intelektualne potencijale kako za svoju ličnu korist tako i za korist čitavog društva. Takođe treba napomenuti da među diplomiranim akademskim umjetnicima ima osoba sa invaliditetom koji zaslužuju jednaka prava.*

... Izvršiti izmjenu člana 9. stav 2. Koji treba da glasi:

„Odgovarajući prostor i oprema prilagođeni osobama sa invaliditetom (npr. rampa na ulazu, ugradnja odgovarajućih liftova za osobe u kolicima, natpisi na

Brajevom pismu, obezbjeđivanje odgovarajućih sanitarnih čvorova i sl.)“

Obrazloženje: *Ovaj član se mijenja jer po UN Konvenciji ne ispunjava osnovne potrebe osoba sa invaliditetom kao što je pristupačnost čime osobe sa invaliditetom ne bi bila uskraćena da uživaju u sadržaju koje nudi pozorišna djelatnost.*

NAPOMENA:

Zakon o pozorišnoj djelatnosti Tuzlanskog kantona se odnosi u glavnom na osnivanje i rukovodstvo, upravni odbor i članstvo kao i način finansiranja, što nas dovodi do zaključka da je neophodno izvršiti dopunu ovog Zakona sa novim članovima koji bi se odnosili na rad pozorišta, njegovih zaposlenih među koje treba uključiti i osobe sa invaliditetom.

Uključenost osoba sa invaliditetom u pozorišnu djelatnost imala bi veliki uticaj na njihov socijalno-društveni kao i psiho-fizički razvoj, te kao i na razvoj pozorišne djelatnosti njihovim učestvovanjima u tim djelatnostima.

... **Dodati član:**

Pozorište ima obavezu uključivanja osoba sa invaliditetom u svoj plan rada i angažmana, u zavisnosti na koju se djelatnost odnosi.

Obrazloženje: *Ovim članom bi se osobe sa invaliditetom uključile u pozorišnu djelatnost prema vrsti i težini posla kao i vrsti invaliditeta. Kao na primjer slabovidne osobe uključiti u izvođenje pozorišnih komada dajući im odgovarajuće uloge, poslove tipa kostimografa, lutkara, vajara, lektora, reditelja, članovi orkestra i sl. kao i druge poslove zavisno od težine koje bi mogla da obavlja osoba sa invaliditetom.*

ZAKON O KULTURI BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE (SLUŽBENE NOVINE BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE BROJ 7/04)

Zakon uređuje načela i ciljeve u oblasti kulture, razvoj kulturnih djelatnosti, uređivanje programa razvoja kulture, međunarodnu kulturnu saradnju, uslove rada i djelovanje u oblasti kulture, amatersko djelovanje u oblasti kulture, finansiranje programa i projekata u oblasti kulture, kriterijume i mjerila u postupku stvaranja i realizacije programa te stvaranja kulturnih vrijednosti.

Usklađenosti sa UN Konvencijom

Konvencija propisuje da države članice preduzimaju mjere da omoguće osobama sa invaliditetom priliku da razvijaju i iskoriste svoje kreativne, umjetničke i intelektualne potencijale za obogaćivanje čitavog društva.

Zakon se ni u jednom svom članu ne bavi pravima osoba sa invaliditetom. Predložene izmjene i dopune Zakona o kulturi Bosansko-podrinjskog kantona Goražde dovele bi do njegovog usaglašavanja sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U članu 3. poslije druge alineje dodati alineju:**
“- stvaranje mogućnosti za razvoj kulturnih djelatnosti osoba sa invaliditetom (OSI) na području Kantona,“
- ... **U članu 4. poslije treće alineje dodati alineju:**
„- osiguranjem uslova i sredstava za rad osoba sa invaliditetom u oblasti kulture na području Kantona

- ... **U članu 5. stav 1. na kraju dodati alineju:**
„za podsticaj umjetničkog stvaralaštva osoba sa invaliditetom u oblasti kulture“
- ... **U članu 10. stav 1. dodati alineju:**
„ima osiguran pristup osobama sa invaliditetom u ustanovu kulture,,
- ... **U članu 29. poslije šeste alineje dodati alineju:**
„mjere i smjernice za omogućavanje pristupa osobama sa invaliditetom kulturnim materijalima i aktivnostima i stvaranje prilika za osobe sa invaliditetom da iskoriste svoje kreativne, umjetničke i intelektualne potencijale,"

[ZAKON O SPORTU BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE („SLUŽBENE NOVINE BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE“, BROJ 8/11 I 1/14)

Ovim zakonom se uređuje sport u Bosansko – podrinjskom kantonu Goražde (u daljem tekstu: Kanton) i općinama iz sastava Kantona, javni interes, ciljevi i nadležnost Kantona i općina, definicija osnovnih pojmova, osnovni principi u organiziranju sporta, prava i obaveze sportista, način organiziranja domaćih i međunarodnih sportskih takmičenja, sportskih priredbi, definicija sportskih objekata te izgradnja, održavanje i korištenje sportskih objekata, osnivanje i rad pravnih lica u oblasti sporta, organiziranje i rad ustanova i preduzeća u oblasti sporta, sportske aktivnosti lica sa invaliditetom, nagrade i priznanja sportistima i sportskim organizacijama, zdravstvena zaštita sportista, sprečavanje i suzbijanje svih oblika nasilja i nedoličnog ponašanja gledalaca na sportskim takmičenjima, sprečavanje korištenja nedozvoljenih stimulativnih sredstava u sportu, stručni rad, informatika u sportu,

finansiranje sportskih aktivnosti, nadzor nad provođenjem propisa i kaznene odredbe.

Zakon sadrži odredbe koje regulišu pitanje učešća osoba sa invaliditetom u sportu. Predložene izmjene bi ga potpunije uskladile sa pravima osoba sa invaliditetom sadržanim u članu 30. Konvencije UN.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon u znatnoj mjeri reguliše prava osoba sa invaliditetom po pitanju učešća u sportskim aktivnostima. Predložene dopune upotpunjuju njegovu usklađenost sa Konvencijom UN.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U članu 3. stav 1. tačka b)** poslije riječi: "olimpizma" dodati riječi: **"i paraolimpizma"**
- ... **U članu 3. stav 1. dodati tačku:**
 - j) podsticaj i promocija učešća osoba sa invaliditetom u sportskim aktivnostima.
- ... **U članu 6. stav 1. tačka a)** poslije riječi: "razvoja sporta" dodati riječi: **"uključujući i razvoj sporta kod osoba sa invaliditetom"**.

ZAKON O KULTURI SREDNJOBOSANSKOG KANTONA (SLUŽBENE NOVINE SREDNJOBOSANSKOG KANTONA BROJ 13/06)

Zakon uređuje načela i ciljeve u oblasti kulture, razvoj kulturnih djelatnosti, uređivanje programa razvoja kulture, međunarodnu kulturnu saradnju, uslove rada i djelovanje u oblasti kulture, amatersko djelovanje u oblasti kulture, finansiranje programa i projekata u oblasti kulture, kriterijume i mjerila u postupku stvaranja i realizacije programa te stvaranja kulturnih vrijednosti.

Usklađenost UN sa Konvencijom

Konvencija propisuje da države članice preduzimaju mjere da omoguće osobama sa invaliditetom priliku da razvijaju i iskoriste svoje kreativne, umjetničke i intelektualne potencijale za obogaćivanje čitavog društva.

Zakon se ni u jednom svom članu ne bavi pravima osoba sa invaliditetom. Predložene izmjene i dopune Zakona o kulturi Srednjobosanskog kantona dovele bi do njegovog usaglašavanja sa Konvencijom.

86

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U članu 3. poslije druge alinije dodati alineju:**
"stvaranje mogućnosti za razvoj kulturnih djelatnosti osoba sa invaliditetom (OSI) na području Kantona"
- ... **U članu 4. poslije treće alineje dodati alineju:**
„osiguranjem uslova i sredstava za rad osoba sa invaliditetom u oblasti kulture na području Kantona"

- ... **U članu 5. stav 1. dodati alineju:**
„za poticaj umjetničkog stvaralaštva osoba sa invaliditetom u oblasti kulture.“
- ... **U članu 10. stav 1. dodati alineju:**
„da ima osiguran pristup osobama sa invaliditetom u kulturnu ustanovu,“

[**ZAKON O SPORTU SREDNJOBOSANSKOG KANTONA (SLUŽBENE NOVINE KANTONA SREDIŠNJA BOSNA BROJ: 8/05 I 3/10)**

Zakon uređuje osnovna načela sporta, obavljanje sportskih djelatnosti, prava i obaveze sportista i drugih sudionika u sportu, osnivanje i rad sportskih udruženja i saveza, korišćenje sportskih objekata, način finansiranja i druga pitanja od značaja za sport.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon je u znatnoj mjeri reguliše prava osoba sa invaliditetom po pitanju učešća u sportskim aktivnostima. Predložene dopune potpunije ga usklađuju sa Konvencijom UN.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U članu 16. poslije stava 2. dodati stav:**
„Osobe sa invaliditetom moraju da imaju omogućen pristup sportskim objektima.“
- ... **U članu 34. stav 1. poslije alineje: „- rade na afirmaciji i populariziranju sporta“ dodati alineju:**
„-rade na afirmaciji i popularizaciji sporta osoba sa invaliditetom“
- ... **U članu 36. stav 1. u prvoj alineji poslije riječi: „rekeracijskog sporta“ dodati riječi:**
„uključujući i sport i rekreaciju osoba sa invaliditetom“.

... **U članu 42. dodati stav:**

„Osobe sa invaliditetom moraju da imaju osiguran
pristup sportskim objektima“

PRAVILNIK O POSEBNIM USLOVIMA KOJE TREBAJU ISPUNJAVATI SPORTSKI OBJEKTI S OBZIROM NA BEZBJEDNOST ODRŽAVANJA SPORTSKIH TAKMIČENJA ZDK

Ovim Pravilnikom o posebnim uslovima koje trebaju ispunjavati sportski objekti s obzirom na bezbjednost održavanja sportskih takmičenja ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona" broj: 11/06) detaljno se propisuju posebni uslovi koje moraju ispunjavati sportski objekti s obzirom na bezbjednost održavanja sportskih takmičenja a shodno Zakonu o bezbjednosti održavanja sportskih takmičenja u Zeničko-dobojskom kantonu («Službene novine Zeničko-dobojskog kantona», broj:2/06).

Usklađenost sa UN Konvencijom

Ovaj pravilnik ima već ugrađene osnovne mjere pristupačnosti osobama sa invaliditetom koje se kreću invalidskim kolicima. U cilju dodatnog i potpunog prilagođavanja sa UN Konvencijom dati su prijedlozi izmjena i dopuna Pravilnika.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U članu 18, u prvoj alineji umjesto riječi „za osobe sa fizičkim hendikepom“, treba da stoji: „za osobe sa invaliditetom“, te dodati tri nove alineje:

- Prilaz (ulaz) za osobe sa invaliditetom, koje se kreću invalidskim kolicima mjestu u gledalištu za smještaj ovih osoba, mora biti bez arhitektonskih prepreka, eventualno uz korištenje odgovarajućeg lifta.

- Prilaz (ulaz) za osobe sa invaliditetom, koje se kreću invalidskim kolicima, mora biti tako urađen, da omogućava brzu evakuaciju ovih osoba u slučaju nereda.
- U neposrednom blizini mjesta na gledalištu, koje je posebno uređeno i prilagođeno osobama sa invaliditetom, koje se kreću invalidskim kolicima, mora biti toaletni prostor uređen po odredbama Uredbe o prostornim standardima, urbanističko - tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe sa umanjenim tjelesnim mogućnostima (Sl. Novine FBiH br. 48/09 od 27.07.2009. g.)

Objašnjenje: *BiH je članica UN-a i treba unificirati naziv za invalidne osobe. U engleskom tekstu, koji je usvojen u UN-u, stoji izraz „Person with disability“. U BiH, Srbiji i Hrvatskoj je standardiziran izraz: „osoba sa invaliditetom“, te ga kao takvog treba primijeniti i u ovom Zakonu.*

ZAKON O SPORTU ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 11/02 i 1/04) tretira sve šta je u direktnoj vezi sa sportom u ovom kantonu: javni interes u sportu, obavljanje sportske djelatnosti i oblici organizovanja, prava i obaveze sportista i drugih učesnika u sportskim aktivnostima, udruživanje pravnih i fizičkih lica koja obavljaju sportske djelatnosti, sportski objekti, sportska takmičenja i sportske priredbe, finansiranje javnog interesa u sportu, ostali oblici finansiranja sporta, nadzor provođenja Zakona, kaznene odredbe i prijelazne i završne odredbe Zakona.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon je donesen i dopunjen prije ratifikacije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Nije dopunjavan odredbama člana 30 Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, koji se između ostaloga bavi sportom za osobe sa invaliditetom i njihovim pravima na bavljenje sportom. Iz tog razloga, postoji neusklađenost ovog Zakona sa Konvencijom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Opšta napomena – primjedba na tekst Zakona:

- ... **U tekstu ovoga Zakona, definiciju „lice sa tjelesnim onesposobljenjem“ izmijeniti sa izrazom „osoba sa invaliditetom“.**
- ... **U članu 4. dodati kao drugu alineju:**
„Sportista, osoba sa invaliditetom, u smislu ovog zakona, je lice registrovano pri odgovarajućem sportskom udruženju za učestvovanje na sportskim takmičenjima, ali isto tako i lice koje se bavi nekim od sportova, a član je nekog od registrovanih udruženja osoba sa invaliditetom.“
- ... **Na kraju člana 7 brisati tačku, staviti zarez, te dodati slijedeći tekst:**
„te u okviru djelatnosti registrovanog udruženja osoba sa invaliditetom u vidu sportske sekcije. Sportske sekcije nisu pravna lica i djeluju u okviru udruženja osoba sa invaliditetom.“
- ... **Na kraju druge alineje, člana 36, umjesto tačke staviti zarez, te dodati slijedeći tekst na drugu alineju i tekst nove (treće) alineje:**
„uključivo neophodne prilagodbe za omogućavanje pristupačnosti svih sadržaja sportskog objekta

osobama sa invaliditetom, koje se kreću invalidskim kolicima. „

„Gledalište sportskog objekta mora imati minimalno jedno mjesto na 600 ÷ 700 mjesta u gledalištu, za smještaj osoba sa invaliditetom, koje se kreću invalidskim kolicima, sa koridorom bez prepreka za pristup tom mjestu i za brzu evakuaciju, te odgovarajućim sanitarnim čvorom u tom koridoru ili u neposrednoj blizini za ovu populaciju osoba sa invaliditetom.“

***Objašnjenje:** Sadašnja praksa, da se osobe sa invaliditetom, koje se kreću invalidskim kolicima, smještaju na teren fudbalskih i drugih igrališta ili uz igralište u zatvorenim prostorima, nije dozvoljena radi sigurnosti tih osoba.*

- ... **U članu 42, brisati tekst „i Olimpijskog komiteta“, staviti zarez iza riječi „udruženja“, te poslije zareza dodati slijedeći tekst:**

Međunarodnog olimpijskog i Međunarodnog paraolimpijskog komiteta.

- ... **U članu 64, tačka 6, nakon riječi „Međunarodnog olimpijskog komiteta“, dodati slijedeće riječi:**
i Međunarodnog paraolimpijskog komiteta

- ... **Nakon člana 64 dodati član 64-A:**

Vlasnicima sportskih objekata biti će zabranjeno korištenje istih ako ne prilagode sportske objekte potrebama osoba sa invaliditetom u roku tri godine, na način kako je navedeno u alinejama 2 i 3 člana 63, ovog Zakona, te prema odredbama Uredbe o prostornim standardima, urbanističko - tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe sa umanjenim tjelesnim mogućnostima (Sl. novine FBiH br. 48/09 od 27.07.2009. g.).

STRATEGIJA RAZVOJA SPORTA NA PODRUČJU ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Zakonom o sportu u Bosni i Hercegovini, članovi 8÷11, propisano je da se izrađuju strategije razvoja sporta na državnom i nižim nivoima, najmanje za period od četiri godine. Zakonom o sportu Ze-do kantona, u članu 67 je dat rok za izradu podzakonskih akata. Strategija razvoja sporta u BiH nalaže izradu strategija razvoja sporta na svim nižim administrativnim nivoima.

U skladu sa tim odredbama, izrađena je Strategija razvoja sporta na području Zeničko – dobojskog kantona za period 2013÷2017.

Strategija razvoja sporta u Bosni i Hercegovini je dokument koji daje strateške smjernice i plan djelovanja na razvoju sporta u BiH za period 2010 – 2014. godina, u cilju prosperitetnog razvoja sporta, sportskih aktivnosti i sportske infrastrukture u BiH u skladu sa Bijelom knjigom za sport u Evropskoj uniji i drugim dokumentima koji uređuju oblast sporta.

Opšti cilj izrade Strategije razvoja sporta u BiH je da uspostavi sisteme i mehanizme koji će osigurati da sport postane značajan dio kulture i ukupnih materijalnih i duhovnih vrijednosti društva.

Strategija će se realizovati na nivou BiH uz uvažavanje ustavnog uređenja i nadležnosti institucija BiH i entiteta, kantona i Distrikta Brčko u ovoj oblasti.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Bosna i Hercegovina je Konvenciju i Protokol parafirala jula 2009. godine, a ratifikovala marta 2010. godine, tri godine prije nego je Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Ze-do kantona usvojilo ovu strategiju.

Kroz tekst Strategije razvoja sporta u BiH, može se zaključiti, da je terminologija korektna, ali nedostaje uloga sporta za osobe sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **Na stranici 1**, iz sastava Podgrupe za izradu Strategije razvoja sporta u BiH je vidljivo, da od 12 članova Stručne komisije za pripremu Strategije razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona, nije bio ni jedan član saveza, organizacija i klubova sportova za osobe sa invaliditetom.
- ... **Kod eventualne revizije Strategije**, ovu grešku ispraviti, a kod izrade slijedeće Strategije za period 2017-2021 trebalo bi svakako uključiti osobe iz saveza, organizacija i klubova sportova za osobe sa invaliditetom.

[ZAKON O ZAŠTITI KULTURNE BAŠTINE NA PODRUČJU ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Ovim Zakonom, koji je objavljen u Sl. Novinama ZDK br. 2/00 uređuju se dobra kulturne baštine, njihova zaštita, korišćenje i obnova, prava i obaveze vlasnika, subjekti zaštite, finansiranje, nadzor, poslovi lokalne samouprave i kazne za nepoštivanje odredbi ovog zakona na području Ze-do kantona.

Usklađenost Zakona sa UN Konvencijom

Bosna i Hercegovina je Konvenciju i Protokol parafirala jula 2009. godine, a ratifikovala marta 2010. godine, 10 godina, nakon što je Skupština Ze-do kantona usvojila ovaj Zakon.

Ovaj Zakon ni jednom odredbom se nije osvrnuo na kulturne potrebe osoba sa invaliditetom, kojima treba

omogućiti razuman vid pristupa objektima (pokretnim i nepokretnim) kulturne baštine.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U Odjeljku IV. Korištenje dobara baštine, nakon prve tačke (alineje) člana 31, trebalo bi dodati drugu tačku, između postojećih dviju tačaka, a koja bi glasila:**

„Dobro baštine treba odgovarajućim zahvatima u skladu sa postojećim zakonskim propisima, prilagoditi za korištenje osobama sa invaliditetom. Zahvat treba da je razumne prirode i da ne narušava funkcionalnost, integritet i istorijsku vrijednost objekta – dobra baštine.“

- ... **U članu 32, trebalo bi dopuniti tačku 1 (alineju), tako da se na kraju tačke iza riječi „djelatnosti“ dodaje slijedeći tekst:**

„a sve uz neophodne zakonski propisane zahvate koji omogućavaju osobama sa invaliditetom da koriste ove prostore ravnopravno sa ostalim posjetiocima.“

- ... **U članu 35 dodati novu četvrtu alineju, koja bi glasila:**

„ Da shodno postojećim zakonskim rješenjima, o svom trošku, prilagodi pristup osobama sa invaliditetom, bez zadiranja u funkcionalnost, cjelovitost i istorijsku vrijednost objekta – dobra baštine.“

- ... **U članu 63 tekst tačke 5, iza riječi „zavoda“ na kraju tačke, dopuniti slijedećim tekstom:**

„odnosno ako pri prilagođavanju ne izvrši razumne radove u skladu sa zakonskim propisima na pristupačnosti objekta baštine osobama sa invaliditetom.“

ZAKON O MUZEJSKOJ DJELATNOSTI ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Zakon o muzejskoj djelatnosti Ze-do kantona je objavljen u Službenim novinama ZDK, broj 15/03. Ovim zakonom se uređuju uvjeti i način obavljanja muzejske djelatnosti od značaja za Ze-do kanton i općine tog kantona, osnivanje i način rada muzeja, nadzor nad zakonitošću rada muzeja i druga pitanja od značaja za muzejsku djelatnost.

Usklađenost Zakona sa UN Konvencijom

Bosna i Hercegovina je Konvenciju i Protokol parafirala jula 2009. godine, a ratifikovala marta 2010. godine, što je sedam godina nakon usvajanja i objave ovog Zakona.

To je razlog, što u ovom Zakonu nisu obrađena elementarna prava na pristup muzejskim postavkama, odnosno zgradama, za osobe sa invaliditetom, jer je ovaj Zakon usvojen mnogo ranije, 2003. godine.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Dopuniti četvrtu alineju člana 13, na kraju rečenice iza riječi „način“ slijedećim tekstom:**

„vodeći računa o zakonskoj obavezi pristupačnosti objektu osobama sa invaliditetom koje se kreću ortopedskim pomagalima.“

... **U članu 29. bilo bi potrebno dodati drugu alineju, koja bi se odnosila na fizičku pristupačnost objekta:**

„Objekat odnosno zgrada muzejske zbirke, galerije ili izložbe, treba biti u skladu sa zakonskim propisima, pristupačan osobama sa invaliditetom, koje se kreću ortopedskim pomagalima.“

ZAKON O PROSTORNOM UREĐENJU I GRAĐENJU U ZENIČKO-DOBOJSKOM KANTONU

Zakonom o prostornom uređenju i građenju Zeničko-dobojskog kantona uređuju se:

- a) Načela za plansko uređenje, korištenje, zaštitu i upravljanje prostorom, organizacija sistema prostornog uređenja, vrste i sadržaj, način izrade i postupak donošenja planskih dokumenata, način provođenja planskih dokumenata, vršenje inspeksijskog nadzora nad provođenjem ovog zakona i druga pitanja od značaja za prostorno uređenje;
- b) Uvjeti projektovanja, građenja, upotrebe i održavanja građevine, tehnička svojstva i drugi uvjeti koje moraju zadovoljavati građevine, građevinski materijali, proizvodi i oprema koji se grade ili ugrađuju u toku izgradnje objekata na području Zeničko-dobojskog kantona, te sadržaj investiciono tehničke dokumentacije, uvjeti za obavljanje poslova izgradnje, nadzora, te postupci izdavanja odobrenja za građenje i za upotrebu, kao i obaveze i nadležnosti urbanističko-građevinske inspekcije.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon je donesen krajem 2013. godine i usklađen je sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, kada je u pitanju pristupačnost objektima sporta i kulture. Bitno je kazati, da su u kreiranju zakona i davanju primjedbi učestvovala organizacije osoba sa invaliditetom i da su sve primjedbe prihvaćene.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Obzirom na usklađenost ovog zakona sa konvencijom, nema prijedloga izmjena i dopuna.

ZAKON O FILMSKOJ DJELATNOSTI KANTONA SARAJEVO

Zakon je objavljen u Službenim novinama Kantona Sarajevo br. 7/01i obuhvata proizvodnju, promet, javno prikazivanje filma i čuvanje filma, filmskog materijala i filmske građe na teritoriji Kantona Sarajevo.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Bosna i Hercegovina je Konvenciju i Protokol parafirala jula 2009. godine, a ratifikovala marta 2010. godine, dakle skoro deceniju nakon što je Skupština Kantona Sarajevo usvojila ovaj Zakon.

U Federaciji BiH su bili na važnosti preuzeti zakoni SFRJ, a nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma, svaki kanton u Federaciji BiH ima pravo regulisati zasebno pitanja iz domena kulture. Radi toga je sada situacija, da samo Kanton Sarajevo ima Zakon o filmskoj umjetnosti, a ostalih devet kantona nemaju.

Kroz tekst ovog Zakona, za analizu je jedino interesantno poglavlje V Javno prikazivanje filma (članovi 15÷19). Kako je Zakon usvojen mnogo prije Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, to se u njemu ne spominje pristupačnost za osobe sa invaliditetom u objekte javnog prikazivanja filmova.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **Bilo bi uputno u stav 1, člana 16, iza riječi „prikazivanje filma“ na kraju stava dodati tekst, koji ukazuje na obavezu pristupačnosti i prilagođenosti prostora uz odgovarajuće higijenske uslove:**

„uključivo i za posjetioce koji su osobe sa invaliditetom i koji se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala.“

- ... **Postojeći član 29** u stavu jedan ima kaznene odredbe, koje ne bi trebalo dopunjavati, jer se odnose na stav 1 člana 16, koji će biti dopunjen.

Novčanom kaznom od 500,00 do 5.000,00 KM kaznit će se za prekršaj privredno društvo, ustanova, zadruga i udruženje građana, ako javno prikaže film u stalnom bioskopu, javnoj prostoriji i na javnom mjestu koji neispunjavaju uslove za javno prikazivanje iz člana 16. stav 1. ovog zakona.

[**ZAKON O BIBLIOTEČKOJ DJELATNOSTI KANTONA SARAJEVO**

(„Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 4/99)

Ovim Zakonom uređuje se obavljanje bibliotečke djelatnosti koja obuhvaća: sistematsko prikupljanje, stručnu obradu, čuvanje, pohranjivanje i davanje na korišćenje bibliotečke građe, prikupljanje informacija o toj građi, kao i obavezno dostavljanje štampanog materijala.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Iako je Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Sarajevo usvojen prije ratificiranja Konvencije od strane države Bosne i Hercegovine, te se na istu nije mogao pozvati, u cjelokupnom tekstu zakona, niti jednom riječju nisu pomenute osobe sa invaliditetom, specifičnosti koje osobe sa invaliditetom kao korisnici biblioteka imaju, i sl.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Da bi se osiguralo ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom iz člana 30. Konvencije Ujedinjenih Nacija o

pravima osoba sa invaliditetom u oblasti bibliotečke djelatnosti potrebno je unijeti slijedeće izmjene i dopune:

- ... **U članu 2. iza riječi „rukopise“ dodaje se zarez i riječi:**
„formate namijenjene osobama sa invaliditetom (građa napisana Brajevim pismom, zvučne zapise i građa u uvećanom formatu)“
- ... **U članu 3. Pravilnika o uslovima za osnivanje i rad biblioteke Kantona Sarajevo iza stava 3 dodaje se novi stav koji glasi:**
„biblioteka treba da ima obezbjeđen pristup osobama sa invaliditetom“
- ... **U članu 12. sadašnji stav 2 pomjeriti na treće mjesto, a dodati novi stav 2. koji bi glasio:**
„Za korisnike koji, zbog svog invaliditeta (posebice, slijepe osobe), nisu u mogućnosti bibliotečkoj građi pristupiti na način kako to čine ostali korisnici biblioteke, biblioteka je dužna obezbjediti publikacije u dostupnim tehnikama (Brajevo pismo, uvećani tisak, audio format, skenirano/ u elektronskom formatu“.
- ... **U član 17. stav 1. iza riječi „prostorije“ dodaju se riječi:**
„pristup osobama sa invaliditetom“
- ... **U članu 21 se na kraju dodaje novi stav koji glasi:**
„pomaže slijepim i drugim osobama sa invaliditetom, koje zbog nepristupačnosti okruženja i/ili bibliotekačke građe nisu u mogućnosti koristiti željene publikacije, da dobiju pristup željenim publikacijama, obezbjeđujući iste u elektronskoj formi ili u nekom drugom pristupačnom formatu, ostavljajući mogućnost posudbe bibliotečke građe koja se u drugim slučajevima ne može iznositi iz biblioteke slijepim i slabovidnim osobama i drugim osobama sa invaliditetom.“
- ... **U članu 27. dodaje se nova alineja:**

„Samostalno i u saradnji sa ostalim bibliotekama obrazuje, stručno obrađuje, čuva, publikuje građu u oblicima namijenjenim osobama sa invaliditetom“

... **U članu 32. dodaje se nova alineja:**

„nadzor nad izvršavanjem propisa od strane biblioteka u oblasti stručnog usavršavanja radnika bibliotečke djelatnosti namijenjene osobama sa invaliditetom i polaganje stručnog ispita“

ZAKON O POZORIŠNOJ DJELATNOSTI KANTONA SARAJEVO

Ovim zakonom utvrđuje se pozorišna djelatnost kao dio kulturnih i umjetničkih vrijednosti na području Kantona Sarajevo, osnivanje i rad pozorišta i pozorišnih grupa, status i djelovanje pozorišnih umjetnika i drugih pozorišnih djelatnika, nadzor nad radom pozorišta i drugih pravnih lica koja se bave pozorišnom djelatnošću i druga pitanja od značaja za pozorišnu djelatnost.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon i podzakonski akti o pozorišnoj djelatnosti Kantona Sarajevo obuhvaćeni analizom nisu usklađeni sa Konvencijom Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom.

Zakon je donešen prije ratifikacije Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom te ne definišu posebno prava osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Da bi se osiguralo ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom iz člana 30. Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom u oblasti pozorišne djelatnosti potrebno je donijeti slijedeće izmjene i dopune:

... **U članu 17. dodati stav 4.:**

„Pozorišta surađuju sa pozorištima osoba sa invaliditetom kako bi u punoj mjeri iskazali svoju kreativnost, umjetnički potencijal te obezbjedili njihovo pravo na priznavanje posebnih kulturnih identiteta, uključujući gestovni jezik i kulturu osoba oštećenog sluha.“

[**ZAKON O SPORTU KANTONA SARAJEVO**

Ovim zakonom se uređuju osnovna načela sporta, organizovanje sportskih aktivnosti i učesnici u sportu, prava i obaveze sportista, stručni kadar, sportski objekti i zdravstveni nadzor, matične evidencije, ostvarivanje javnog interesa Kantona Sarajevo, Grada Sarajeva i općina sa područja Kantona Sarajevo u sportu i druga pitanja od značaja za sport.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon o sportu Kantona Sarajevo je usklađen sa Konvencijom Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U članu 23.** tačka (d) Zakona o sportu Kantona Sarajevo (Uslovi za organizovanje velikih međunarodnih sportskih priredbi) iza riječi „Olimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine.“, briše se tačka i dodaje riječ ili i riječi „Paraolimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine.“

... **U članu 24.** tačka (1) Zakona o sportu Kantona Sarajevo (Sistem sportskih takmičenja) iza riječi „olimpijskim igrama.“ Briše se tačka i dodaje riječ „i paraolimpijskim igrama.“

... **U članu 45.** tačka (2) Zakona o sportu Kantona Sarajevo (Pravilnik o zdravstvenom nadzoru i lista zabranjenih

supstanci) Iza riječi „Medicinska komisija Međunarodnog olimpijskog komiteta“ dodaje se zarez i riječi „Medicinska komisija Međunarodnog paraolimpijskog komiteta“

[**ZAKON O ZAŠTITI KULTURNE BAŠTINE KANTONA SARAJEVO**

Ovim zakonom uređuju se dobra kulturne baštine, njihova zaštita, korištenje i obnova, prava i obaveze vlasnika, subjekti zaštite, finansiranje djelatnosti, nadzor, poslovi lokalne samouprave i kazne za prekršaje odredbi ovog zakona na području Kantona Sarajevo.

Usklađenost sa UN Konvencijom

Zakon o zaštiti kulturne baštine Kantona Sarajevo obuhvaćen analizom nije usklađen sa Konvencijom Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom.

Zakon o zaštiti kulturne baštine Kantona Sarajevo je donešen prije ratifikacije Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom te ne definiše posebno prava osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Da bi se osiguralo ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom iz člana 30. Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom u oblasti zaštite kulturnih dobara u Kantonu Sarajevo potrebno je:

- ... **U članu 15. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti kulturne baštine Kantona Sarajevo, u predloženom članu 71a iza riječi „konvencija o zaštiti arhitektonskog naslijeđe Evrope (Granada 1985. godine),“ dodaje se riječ „Konvencija Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom“.**

HERCEG – BOSANSKA ŽUPANIJA

Iako nema direktno Zakona o sportu i Zakona o kulturi na području Herceg-bosanske županije, jedinice lokalne samouprave na osnovu Zakona o lokalnoj upravi i Zakona o lokalnoj samoupravi imaju na području svoje opštine aktivnosti vezano za sport OSI što je za svaku pohvalu, međutim potrebno je uskladiti terminologiju sa UN Konvencijom.

Kanton preuzima zakone na nivou BiH i Federacije za regulisanje pitanja u ovoj oblasti.

Zaključak

Analizirajući zakone i propise, koji su usvojeni i provode se na teritoriji države Bosne i Hercegovine, te analizirajući njihovu usklađenost sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, poražavajuće je da niti jedan od zakona koji su bili predmetom analize ne može biti okarakterisan kao zakon koji odgovara potrebama i pravima osoba sa invaliditetom. U zakonima koji na određen način tretiraju pitanja od interesa za osobe sa invaliditetom (npr.: Zakon o autorskom i srodnim pravima FBiH), evidentno je pogrešno korištenje terminologije, a jedina, Konvencijom prihvaćena odrednica „osoba/lice sa invaliditetom“, nije korištena ni u jednom od analiziranih zakona. Nadalje, opći pristup osobama sa invaliditetom je pogrešan, zasnovan na karitativnom modelu (npr.: Zakon o mladima FBiH), a perspektiva prava i učešća osoba sa invaliditetom u životu zajednice, potpuno je izostala.

Na kraju, treba istaknuti da oblasti kulture i sporta predstavljaju oblasti koje mogu i trebaju biti polazište za ravnopravno učešće osoba sa invaliditetom sa drugim osobama u lokalnoj zajednici, a ukoliko i zakoni budu naklonjeniji afirmaciji mogućnosti i prava osoba sa invaliditetom, moći ćemo sebi uzeti za pravo da se nadamo da će ovim osobama u skorijoj budućnosti, u zajednici u kojoj žive, biti dodijeljeno mjesto koje im pripada.

PREPORUKE ZA HARMONIZACIJU I USKLAĐIVANJE ZAKONODAVSTVA SA UN KONVENCIJOM

- u svim Zakonima koji se odnose na kulturu i sport definisati invaliditet i osobu sa invaliditetom na način koji uvažava oštećenje, ali i njihovu interakciju sa preprekama u okruženju koje mogu ometati njihovo puno i efikasno učešće u društvu na jednakoj osnovi sa drugima kako to predviđa UN Konvencija,
- po uspostavljanju jedinstvene definicije, uspostaviti jedinstven registar koji bi sadržavao podatke o invalidnosti i omogućio jedinstveno vođenje evidencije sa podacima o polnoj, starosnoj i drugoj strukturi OSI,
- Izmjenom postojećih ili donošenjem novog zakona propisati jasnu obavezu organima vlasti da se za osobe sa invaliditetom po osnovu invalidnosti ustanovi novo osnovno pravo –lična invalidnina (za osobe sa invaliditetom koji nisu ostvarili to pravo) i da se pristupi organizovanju servisa za podršku OSI u lokalnoj zajednici, kako bi OSI mogli da vode život u lokalnoj zajednici, a ne u institucijama protiv njihove volje,
- Izmjenom Zakona o lokalnoj samoupravi povećati obaveze jedinica lokalne samouprave na obezbjeđenju fizičke pristupačnosti svim objektima gdje se odvijaju kulture i sportske manifestacije,
- Izmjenom zakona omogućiti slijepim i slabovidnim osobama, da uz pomoć audio formata, Brajevog pisma i uvećanog tiska, kao i gluva i nagluva lica da uz pomoć znakovnog tumača, mogu da prate sve manifestacije u okviru kulture (film, pozorište, bioskop, muzej, tv, novine) i sve sportske manifestacije.

- Zakoni koji su usaglašeni sa UN Konvencijom treba jasno definisati nadzor nad provođenjem odredaba i sankcije u slučaju neprovođenja istih.

Skraćenice

OSI	osobe sa invaliditetom
UN Konvencija	UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
UN	Ujedinjene nacije
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
BD	Brčko distrikt
KM	Konvertibilna marka
OOSI	organizacije osoba sa invaliditetom

Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

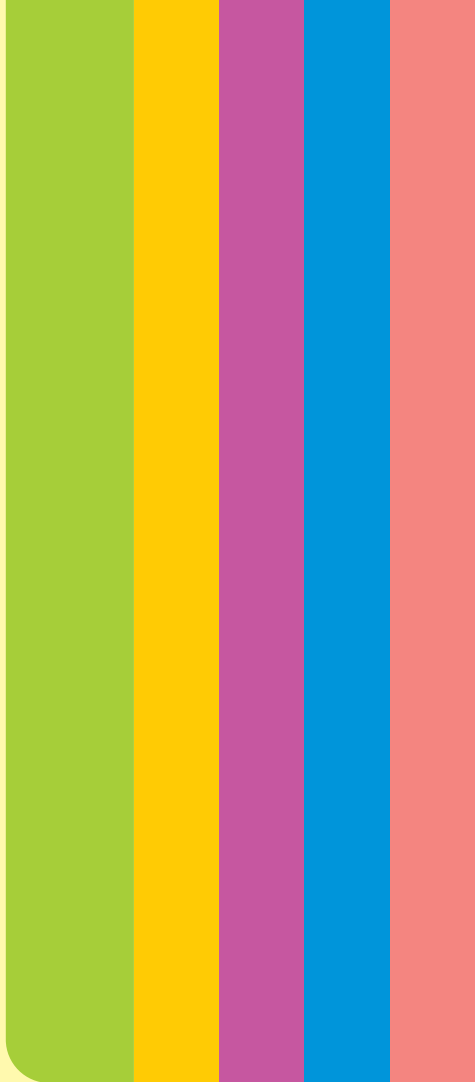
341.2-056.24
364.694

УСКЛАЂЕНОСТ закона у БиХ

Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima
osoba sa invaliditetom : glavni rezultati analize i preporuke /
[uredio Mladen Protić]. - Banja Luka : Helsinški parlament
građana, 2015 (Banja Luka : Grafid). - 1 knj. (razl. pag.) : ilustr. ;
24 cm

Komplet u zaštitnoj kutiji. - Tiraž 2.000. - Napomene i
bibliografske reference uz tekst. - Sadržaj: Zdravstvo ; Socijalna
zaštita ; Zapošljavanje ; Kultura i sport ; Obrazovanje.

ISBN 978-99938-28-22-8
COBISS.RS-ID 5034264

ISBN 978-99938-28-22-8

Usklađenost
zakona u BiH sa
UN Konvencijom
o pravima osoba
sa invaliditetom

obrazovanje

prijedlozi i preporuke

Implementacija UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini
Implementation of UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in BiH

Ovaj projekt finansira EU

Usklađenost
zakona u BiH sa
UN Konvencijom
o pravima osoba
sa invaliditetom

obrazovanje

prijedlozi i preporuke

Banja Luka, april 2015.

Naslov:

„Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom u oblasti obrazovanje: prijedlozi i preporuke“

Uredio:

Zoran Pologoš, lider radne grupe

Mijat Šarović, član

Vladana Tešić, članica

Jasminka Rebac, članica

Binasa Goralija, članica

Jasminka Proho, članica

Izdavač:

Helsinški parlament građana Banjaluka

Grafička dizajnerica:

Maja Ilić

Štampa:

Grafid, Banjaluka

Tiraž:

2000

Datum izdavanja:

april 2015. godine

ISBN 978-99938-28-22-8

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

Sadržaj

UVOD	5
PRAVNI OKVIR	7
<i>UN Konvencija</i>	7
2.2 <i>Pravni okvir BiH</i>	9
INSTITUCIONALNI OKVIR	14
ANALIZA	16
<i>NIVO BIH</i>	16
<i>REPUBLIKA SRPSKA</i>	22
<i>BRČKO DISTRIKT</i>	49
<i>FEDERACIJA BiH</i>	56
<i>HERCEGBOSANSKA ŽUPANIJA (LIVANJSKI KANTON)</i>	57
<i>HERCEGOVAČKO - NERETVANSKI KANTON</i>	65
<i>ZAPADNO-HERCEGOVAČKI KANTON</i>	80
<i>POSAVSKI KANTON</i>	91
<i>TUZLANSKI KANTON</i>	96
<i>UNSKO – SANSKI KANTON</i>	103
<i>ZENIČKO – DOBOJSKI KANTON</i>	106
<i>KANTON SARAJEVO</i>	122
<i>SREDNJO-BOSANSKI KANTON</i>	137
<i>BOSANSKO – PODRINJSKI KANTON</i>	149
ZAKLJUČAK	159
Skraćenice	161

UVOD

Analiziranjem usklađenosti BiH zakonodavstva sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, može se konstatovati da ratifikovanje UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom od strane Bosne i Hercegovine, nije donijelo značajnije promjene u obrazovanju osoba sa invaliditetom u BiH.

Terminologija unutar zakona nije usklađena, već je na momente izrazito u suprotnosti s UN Konvencijom o pravima OSI i prvo što treba uraditi jeste usklađivanje terminologije pojma osobe sa invaliditetom u skladu sa UN Konvencijom o pravima OSI.

Postoji potpuna terminološka neusklađenost u korištenju termina koji se odnose na osobe sa invaliditetom. Koriste se termini djeca s posebnim potrebama, djeca s posebnim obrazovnim potrebama, djeca sa psihofizičkim smetnjama, djeca ometena u razvoju, djeca sa razvojnim smetnjama itd, samo se ni na jednom mjestu ne koristi OSI. Ovaj termin stavlja osobu na prvo mjesto pa tek onda invaliditet.

Član 24. UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji postavlja inkluzivno obrazovanje kao na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama u zajednicama u kojima žive nije ispoštovan.

Analizirajući Zakone može se zaključiti da se jako malo učinilo na inkluzivnom obrazovanju osoba sa invaliditetom.

Sistemska rješenje stvaranja jednakih uslova, jednakih mogućnosti i pristupačnog okruženja za potpuno uključivanje u proces obrazovanja ne postoji za osobe sa invaliditetom, što UN Konvencija obavezuje BiH.

Na mnogim obrazovnim ustanovama pristup informacijama nije prilagođen na način dostupan OSI. Ni spominjati ne treba tumače znakovnog jezika, Brajevo pismo, asistenciju u nastavi, itd. Opet teret školovanja pada samo na porodice i same OSI.

Nije dovoljno napraviti ulaznu rampu na ulazu u školu ili fakultet, potrebno je uraditi više kada je o pristupačnosti riječ. Naime, pristupačnost se ne može odvojeno posmatrati kada se govori o obrazovanju jer bez pristupačnosti nema ni inkluzivnog procesa u obrazovanju.

UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom je samo djelimično primjenjena u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine.

PRAVNI OKVIR

UN KONVENCIJA

Oblast za koju se radi analiza sadržana je u članu 24. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, koji glasi:

- 1 Države potpisnice priznaju pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje. S ciljem ostvarivanja ovog prava bez diskriminacije i na osnovu jednakih mogućnosti, države potpisnice osiguravaju inkluzivni sistem obrazovanja na svim nivoima, kao i cjeloživotno obrazovanje, usmjereno na:
 - (a) puni razvoj ljudskog potencijala i osjećaja dostojanstva i vlastite vrijednosti, te jačanja poštivanja ljudskih prava, osnovnih sloboda i ljudske različitosti;
 - (b) razvoj osobnosti osoba s invaliditetom, njihovih talenata i kreativnosti, te mentalnih i fizičkih sposobnosti, do punog potencijala;
 - (c) omogućavanje djelotvornog sudjelovanja osoba s invaliditetom u slobodnom društvu.

- 2 U ostvarenju ovog prava, države potpisnice osiguravaju:
 - (a) da osobe s invaliditetom nisu isključene iz općeg sistema obrazovanja na osnovu invaliditeta, te da djeca s invaliditetom ne budu isključena iz besplatnog i obaveznog osnovnog i srednjeg obrazovanja na osnovu invaliditeta;

 - (b) da osobe s invaliditetom imaju dostupno inkluzivno, kvalitetno i besplatno osnovno i srednjoškolsko

- obrazovanje, na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama, u zajednicama u kojima žive;
- (c) razumno prilagođavanje individualnim potrebama;
 - (d) da osobe s invaliditetom dobiju potrebnu podršku, u sistemu općeg obrazovanja, kako bi se olakšalo njihovo stvarno obrazovanje;
 - (e) da se osiguraju učinkovite individualizirane mjere potpore u okruženju koje najviše doprinosi akademskom i socijalnom razvoju, u skladu s ciljem potpunog uključivanja.

- 3 Države potpisnice omogućit će osobama s invaliditetom učenje životnih i socijalnih vještina kako bi se olakšalo njihovo puno i jednako sudjelovanje u obrazovanju i u zajednici. U tom cilju, države potpisnice će poduzeti sljedeće:
- (a) olakšati učenje Brajevog pisma, alternativnog pisma, augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, vještina orijentacije i pokretljivosti, te olakšati podršku vršnjaka i mentorski rad;
 - (b) olakšati učenje znakovnog jezika i promoviranje jezičnog identiteta zajednice gluhih osoba;
 - (c) osigurati da se obrazovanje osoba, a posebno djece koja su slijepa, gluha ili gluho-slijepa obavlja na najprikladnijim jezicima i oblicima i sredstvima komunikacije za pojedinca, te u okruženju koje osigurava najveći mogući akademski i društveni razvoj.

(8)

- 4 Kako bi pomogle u ostvarivanju ovog prava, države potpisnice poduzeti će odgovarajuće mjere za zapošljavanje nastavnika, uključujući one s invaliditetom, koji znaju znakovni jezik i/ili Brajevo pismo, i obučiti će stručnjake i osoblje koji rade na svim nivoima obrazovanja. Takva obuka treba uključivati svijest o invaliditetu i korištenje

odgovarajućih augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, obrazovnih tehnika i materijala za potporu osobama s invaliditetom.

- 5 Države potpisnice osigurat će da osobe s invaliditetom imaju pristup općem tercijarnom obrazovanju, stručnom osposobljavanju, obrazovanju odraslih i cjeloživotnom učenju bez diskriminacije i na ravnopravnim osnovama kao i drugi. U tom cilju, države potpisnice će osigurati da se osobama s invaliditetom osiguraju razumne prilagodbe.

2.2 PRAVNI OKVIR BIH

Spisak zakona i ostalih dokumenata obuhvaćenim analizom

[NA DRŽAVNOM NIVOU BIH ANALIZIRAN JE:

- Ustav Bosne i Hercegovine
- Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07)
- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 18/03)
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 59/07)
- Zakon o izmjeni i dopuni Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 59/09)

**[NA ENTITETSKOM NIVOU REPUBLIKE SRPSKE
ANALIZIRAN JE:**

- Ustav Republike Srpske
- Zakon o predškolskom obrazovanju i vaspitanju RS
- Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS
- Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS
- Zakon o visokom obrazovanju RS
- Zakon o obrazovanju odraslih RS
- Zakon o socijalnoj zaštiti - Pravilnik o usmjeravanju djece sa poteškoćama u razvoju
- Zakon o učeničkom i studentskom standardu

**[NA ENTITETSKOM NIVOU FEDERACIJE BIH
ANALIZIRAN JE:**

- Ustav Federacije Bosne i Hercegovine
- Na nivou Federacije BiH nema zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju

[NA NIVOU DISTRIKTA BRČKO ANALIZIRAN JE:

- Statut Brčko distrikta
- Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu
- Zakon o visokom obrazovanju u Brčko Distriktu BiH ("Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH", broj 30/09)

(10)

[NA NIVOU KANTONA FBiH ANALIZIRANO JE:

Na nivou Unsko-sanskog kantona FBiH analiziran je:

- Ustav Unsko-sanskog kantona
- Zakon o osnovnom i općem srednjem odgoju i obrazovanju

- Zakon o srednjoj školi
- Zakon o visokom obrazovanju („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona broj 8/09)

Na nivou Posavskog kantona FBiH analiziran je:

- Ustav Posavskog kantona
- Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi
- Zakon o osnovnom školstvu
- Zakon o srednjem školstvu
- Zakon o visokom obrazovanju („Narodne novine Županije Posavske“ broj 1/10)

Na nivou Tuzlanskog kantona FBiH analiziran je:

- Ustav Tuzlanskog kantona
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
- Zakon o srednjem obrazovanju
- Zakon o visokom obrazovanju („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 8/08)
- Zakon o izmjenama Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Tuzlanskog kantona“ broj 11/09)
- Zakon o izmjenama Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Tuzlanskog kantona“ broj 12/09)

Na nivou Zeničko-dobojskog kantona FBiH analiziran je:

- Ustav Zeničko-dobojskog kantona
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (07/10)
- Zakon o osnovnoj školi
- Zakon o srednjoj školi
- Zakon o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 6/09)

Na nivou Bosansko-podrinjskog kantona FBiH analiziran je:

- Ustav Bosansko-podrinjskog kantona

- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju BPK-a Goražde
- Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju BPK-a Goražde
- Zakon o srednjem obrazovanju i odgoju BPK-a Goražde
- Zakon o visokom obrazovanju („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“ broj 2/10)

Na nivou Srednjobosanskog kantona FBiH analiziran je:

- Ustav Srednjobosanskog kantona
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
- Zakon o osnovnom školstvu
- Zakon o srednjem školstvu
- Zakon o visokom obrazovanju ("Službene novine Srednjobosanskog kantona", broj 4/13)

Na nivou Hercegovačko-neretvanskog kantona FBiH analiziran je:

- Ustav Hercegovačko-neretvanskog kantona
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine HNK, broj: 5/00)
- Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju („Službene novine HNK“, broj: 5/00, 4/04 i 5/04)
- Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine HNK“, broj:8/00, 4/04, 5/04 i 8/06)
- Zakon o visokom obrazovanju (“Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona”, broj 4/12)

Na nivou Zapadnohercegovačkog kantona FBiH analiziran je:

- Ustav Zapadnohercegovačkog kantona
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju

- Zakon o osnovnom školstvu
- Zakon o srednjem školstvu
- Zakon o visokom obrazovanju („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“ broj 10/09)

Na nivou kantona Sarajevo FBiH analiziran je:

- Ustav kantona Sarajevo
- Zakon o predškolskom odgoju („Službene novine KS“ broj: 26/08)
- Zakon o osnovnom obrazovanju ('Službene novine KS' broj: 10/04)
- Zakon o srednjem obrazovanju ('Službene novine KS' broj: 23/10)
- Zakon o visokom obrazovanju - Prečišćeni tekst ('Službene novine KS' broj:22/10)

Na nivou Livanjskog kantona FBiH analiziran je:

- Ustav Hercegbosanske županije («Narodne novine Hercegbosanske županije», broj 3/96),
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
- Zakon o osnovnom školstvu
- Zakon o srednjem školstvu
- Zakon o visokom obrazovanju („Narodne novine Hercegbosanske županije“ broj 9/09)

INSTITUCIONALNI OKVIR

[BOSNA I HERCEGOVINA

Zakonodavna vlast

- Predstavnički dom BiH
- Dom naroda BiH

[REPUBLIKA SRPSKA

Zakonodavna vlast

Narodna skupština Republike Srpske

- Odbor za obrazovanje, nauku, kulturu i informisanje
- Odbor za predstavke, prijedloge i društveni nadzor
- Odbor jednakih mogućnosti

Institucije u obrazovnom sistemu RS

- Ministarstvo prosvjete i kulture RS
- Republički pedagoški zavod
- Zavod za obrazovanje odraslih

[FEDERACIJA BIH

Zakonodavna vlast

14

- Parlament Federacije BiH
- Predstavnički dom
- Dom naroda
- Odbor za obrazovanje, nauku, kulturu, sport i pitanja mladih

Institucije u obrazovnom sistemu Federacije BiH

- Federalno ministarstvo obrazovanja
- 10 kantonalnih resornih ministarstava
- Kantonalne skupštine

[**BRČKO DISTRIKT**

- Skupština Brčko distrikta
- Odjeljenje za obrazovanje

ANALIZA

NIVO BIH

[USTAV BOSNE I HERCEGOVINE

Ustav Bosne i Hercegovine u članu II, Ljudska prava i osnovne slobode, pod tačkom 3. Katalog prava propisuje da sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz stava 2. ovog člana, što uključuje l) Pravo na obrazovanje.

Dakle, Ustav Bosne i Hercegovine proklamuje, zajedno sa drugim ljudskim pravima i slobodama i pravo na obrazovanje svih lica, pri tom prepuštajući hijerarhijski nižim zakonskim aktima da urede oblast obrazovanja.

Takođe, Ustav Bosne i Hercegovine u članu II, Ljudska prava i osnovne slobode, pod tačkom 4. Nediskriminacija, određuje da je uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članu ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovog Ustava, osigurano svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.

16

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Sa predloženim izmjenama Ustav Bosne i Hercegovine će biti usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U članu II, Ljudska prava i osnovne slobode, pod tačkom 3. Katalog prava propisuje da sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz stava 2. ovog člana, što uključuje l) Pravo na obrazovanje, potrebno je dodati i „**inkluzivno obrazovanje**“.

U tački 4. Nediskriminacija iza riječi „rođenje“ potrebno je dodati „**osobe za invaliditetom**“.

U Aneksu i Ustava Bosne i Hercegovine gdje su pojedinačno navedeni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini, potrebno je dodati tačku „**16. UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom**“.

[**OKVIRNI ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU U BOSNI I HERCEGOVINI** („**SLUŽBENI GLASNIK BIH**“, BROJ 88/07)

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je na 16. sjednici Predstavničkog doma, održanoj dana 11. i 30. oktobra 2007.godine, i na 9. sjednici Doma naroda, održanoj 29. oktobra 2007. godine, usvojila Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini utvrđuju se: principi, ciljevi, standardi i normativi za pripremu zajedničkih nastavnih jezgri programa za obavljanje funkcije predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i upravljanje, rukovođenje, stručni standardi, vrste evidencija, finansiranje, nadzor i druga pitanja u vezi s organizacijom i osnivanjem predškolskih ustanova.

Principi i standardi utvrđeni ovim zakonom i na osnovu ovog zakona ne mogu se smanjivati.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini, u odnosu na UN Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom, ne diskriminiše nijedno dijete i da svako dijete, samim tim i djeca sa invaliditetom, imaju jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi.

Stupanjem na snagu ovog zakona, proizišla je obaveza Republike Srpske, kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta da donesu svoje zakonske i podzakonske akte i usklade ih s ovim zakonom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Član 3. potrebno je dopuniti i iza riječi „**pod jednakim uslovima za svu djecu**“ dodati „**uključujući i djecu sa invaliditetom**“.

Na kraju **člana 5.** ovog Zakona koji tretira Uvažavanje stepena razvoja djeteta, iza riječi „**pojedinačne potrebe djeteta**“ dodati „**kao i pojedinačne potrebe djece sa invaliditetom**“.

Član 29. ovog Zakona je potrebno dopuniti jer u taksativno nabrojanim profilima specijaliziranih stručnjaka različitih profila (pedagozi, specijalni pedagozi, logopedi, psiholozi, ljekari, socijalni radnici) nema **defektologa**, pa je riječ „**defektolozi**“ potrebno dodati iza riječi „**psiholozi**“, jer je on taj koji se bavi individualnim pristupom, edukacijom, rehabilitacijom, inkluzijom i prilagođavanjem postojećih programa djeci sa invaliditetom.

Okvirni Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 18/03)

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine na sjednici Predstavničkog doma, održanoj dana 27. juna 2003.godine, i na sjednici Doma naroda, održanoj dana 30. juna 2003. godine, usvojila je Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini uređuju se principi predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja, obrazovanja odraslih i osnivanja i funkcionisanja institucija za pružanje usluga u obrazovanju u Bosni i Hercegovini, kao i dopunska nastava za djecu državljana BiH u inostranstvu.

Principi i standardi utvrđeni ovim zakonom i na osnovu ovog zakona ne mogu se smanjivati.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, iako donešen znatno ranije prije ratifikovanja UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, u veoma dobroj mjeri podržava pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje bez diskriminacije i na osnovu jednakih mogućnosti.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U članu 3. u poglavlju Opšti ciljevi obrazovanja pod **e)** osiguranje jednakih mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora na svim nivoima obrazovanja, bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno porijeklo i status, porodični status, vjeroispovijest, psihofizičke i druge lične osobine; iza riječi „**vjeroispovijest**“ dodati „**invaliditet**“, ostali dio teksta ostaje nepromijenjen.

[OKVIRNI ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU U BOSNI I HERCEGOVINI („SLUŽBENI GLASNIK BIH“, BROJ 59/07)

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je na 10. sjednici Predstavničkog doma, održanoj dana 13. juna 2007.godine, i na 7. sjednici Doma naroda, održanoj 30. jula 2007.godine, usvojila Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini utvrđuju se: organizacija visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, odgovornost nadležnih vlasti u ovoj oblasti, ustanovljavaju tijela za provođenje zakona i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine, te način osiguravanja kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja.

Visoko obrazovanje je djelatnost od posebnog interesa za Bosnu i Hercegovinu.

Zakon ima ukupno 66 članova, i u istom Zakonu se ne pominje termin INKLUZIJA.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 59/07) u odnosu na UN Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom, ne diskriminiše pravo na jednake mogućnosti svih osoba u pogledu visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Sa dole predloženim izmjenama i dopunama analiziranog zakona isti će biti u potpunosti u skladu sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i opšta načela UN Konvencije će biti zadovoljena, jer svaka osoba ima pravo na upis u visokoškolsku ustanovu, koja treba da obezbijedi jednake mogućnosti za obrazovanje svima.

Stupanjem na snagu ovog zakona, proizišla je obaveza Republike Srpske, kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta da donesu i usklade svoje zakonske i podzakonske akte s ovim zakonom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U **članu 17.** stav 3. **dodati** alineju 15. koja glasi „**obezbjeđuje stvaranje svih potrebnih uslova za nesmetano studiranje studenata sa invaliditetom**“.

U **članu 22.** stav 1. u alineji 4. iza riječi „primati studente i odrediti metode nastave i provjere znanja“ **dodati** „**odnosno posebne prilagođene metode nastave i provjere znanja za studente sa invaliditetom**“.

U **članu 38.** stav 1. alineja 3. kojim se štite studenti od bilo koje diskriminacije potrebno je **dodati** iza riječi „rođenje“ pojam „**invaliditet**“.

[USTAV REPUBLIKE SRPSKE

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Član 5. glasi: Ustavno utemeljenje Republike se temelji na: garantovanju i zaštiti ljudskih sloboda i prava u skladu sa međunarodnim standardima.

Član 38. glasi: Svako ima pravo na školovanje pod jednakim uslovima. Osnovno školovanje je obavezno i besplatno. Svakome je pod jednakim uslovima dostupno srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje. Građani mogu osnivati privatne škole u skladu sa zakonom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U članu 10. Ustav Republike Srpske iza riječi nacionalna pripadnost, potrebno je dodati i riječ „**invaliditet**“, pa bi ovaj član izgledao:

„Građani Republike Srpske su ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, jednaki su pred zakonom i uživaju ista prava i zaštitu bez obzira na: rasu, pol, jezik, nacionalnu pripadnost, invaliditet, vjeroispovijest, nacionalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo.“

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM OBRAZOVANJU I VASPITANJU U RS

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Članovi ovoga zakona koji govore o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim potrebama su: Član 8,

Član 10, Član 28, Član 32, Član 37, Član 39, Član 40, Član 41, Član 42.

Svi ovi članovi, osim člana 10 (u ovom se članu govori o formiranju posebnih predškolskih ustanova za djecu sa „težim smetnjama“) su u skladu, sa UN Konvencijom, ali isti treba da budu djelimično ili u potpunosti promijenjeni kako bi bili bolje primjenjivi u praksi, kada su u pitanju obrazovne potrebe djece. Takođe, dio zakona koji govori o posebnim obrazovnim potrebama djece treba da bude povezan, a ne kao što je slučaj u ovom Zakonu gdje se o djeci sa invaliditetom govori u više članova, ali u različitim kontekstima.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Opšta preporuka je da je potrebno pokrenuti inicijativu da se pristupi izradi novoga Zakona o predškolskom obrazovanju i vaspitanju, koji bi bio u skladu i sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, UN Konvencijom o dječijim pravima, i u skladu sa stvarnim potrebama djece sa invaliditetom. Usklađenost pojedinih članova, koje navodimo u nastavku značajno će doprinijeti poboljšanju prava djece sa invaliditetom kroz predškolsko obrazovanje i vaspitanje, ali zbog činjenice da je to životni period u kojem se neke od poteškoća identifikuju smatramo da u budućnosti treba formirati jednu veću radnu grupu koja bi radila na izradi novog Zakona.

- ... **Član 10, tačka 7 treba biti ukinuta jer osnivanje posebnih specijalizovanih predškolskih ustanova za djecu sa invaliditetom nije u skladu sa UN konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. Ukoliko se radi o djeci sa izraženim teškoćama sa kojima se ne može organizovati rad u inkluzivnom okruženju, u sklopu postojećih predškolskih ustanova, treba otvoriti posebne**

prostorije/učionice/prilagođene potrebama ove djece.

... U članu 11. U tački Đ, dodati da djeca koja koriste kolica imaju nesmetani pristup zgradi, kao i odgovarajuće uslove za kretanje unutar zgrade, što podrazumijeva liftove, u koliko su objekti na sprat i toaleti sa mogućnošću ulaska djece u kolicima.

... U članu 28, u tački 4 izbaciti termin specijalizovana ustanova.

... Član 32 treba da glasi:

„Djeca sa invaliditetom se upisuju u predškolsku ustanovu po istim kriterijima, kao i ostala djeca. Stručni tim koji radi u sklopu predškolske ustanove treba da identifikuje određene obrazovne poteškoće kod djece i u skladu sa njima pokreće određene procedure, gdje će doći do opservacije određenih problema, kao i izrade individualnog vaspitno-obrazovnog programa, po kojem će se raditi sa djetetom sa određenim tipom invaliditeta.“

... Član 37 treba da glasi:

„Predškolska ustanova formira svoj stručni tim u sastavu: pedagog, defektolog i psiholog.“

... Član 38 treba da glasi:

„Umjesto stručnog saradnika, piše se stručni tim“.

24

... Član 39

Umjesto stručni saradnik napisati stručni tim.

... Član 40

Članovi stručnog tima rade na izradi i primjeni individualnih planova, pomažu i prate rad sa djecom sa invaliditetom u grupi.

... Član 41 treba da glasi:

„U predškolskim ustanovama gdje su uključena djeca sa invaliditetom, ustanova angažuje asistenta u nastavi.“

... **Član 42 se briše.**

[**ZAKON O OSNOVNOM OBRAZOVANJU U RS**

Zakon o osnovnom obrazovanju u Republici Srpskoj donešen je 2008 godine. Usvajanju ovoga zakona prethodila je dugogodišnja kampanja, sa ciljem uvođenja inkluzivnog obrazovanja u obrazovni sistem u Republici Srpskoj. Zakon je značajno uvažio preporuke vezane za školovanjem djece sa invaliditetom.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ključna dva pojma koja se često navode u brojnim članovima ovoga Zakona (posebno članovi od 83 do 94) o djeci sa invaliditetom, govore, kao o ometenoj djeci, odnosno u cijelom Zakonu se koristi termin ometenost. Takođe, u cijelom Zakonu počevši od člana 4, se govori o osnivanju specijalnih škola, što takođe nije u skladu sa UN Konvencijom. U više od 10 članova se govori o obrazovanju djece sa invaliditetom i iako se u članu 84 navode kategorije invaliditeta, ovaj Zakon uglavnom govori o djeci sa intelektualnim poteškoćama.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U članu 4 i svim narednim članovima, treba izbrisati termin **specijalna škola** i navesti da se u svim školama gdje postoji mogućnost, a to su škole u sredinama preko 10 000 stanovnika, otvaraju posebna odjeljenja u koja će biti uključena djeca sa većim stepenom invaliditeta, koja se ni pod kojim uslovima ne mogu upisati u redovna odjeljenja po inkluzivnom modelu. (Učenici iz sredina do 10 000 stanovnika, nastavu bi pohađali u prvoj najbližoj školi, gdje ima otvoreno ovakvo odjeljenje).

... U Članu 19

- **Tačka b:** navesti da odgovarajući prostor podrazumijeva i pristup školi i nesmetano kretanje unutar škole za djecu koja se kreću uz pomoć kolica.
- **Pod tačkom v** dodati: i individualne programe za djecu sa intelektualnim poteškoćama.
- **U tački g** dodati: da svaka škola u sredinama preko 10 000 stanovnika ima Brajevo pismo i gestovni prevod.
- **U tački d** dodati rečenicu: da škole u skladu sa potrebama imaju odgovarajući broj defektologa (logopeda, tiflopedagoga itd.)

... U članu 83, spojiti tačke 1 i 2 i ne koristiti pojam specijalna škola.

... U članu 84 i 85 termin ometenost zamijeniti sa terminom „invaliditet“.

... Član 86 treba da glasi:

*„Ministarstvo prosvjete i kulture u saradnji sa
Ministarstvom zdravlja i socijalne zaštite donosi
Pravilnik o načinu, uslovima i postupku usmjeravanja
djece sa invaliditetom, sastavu i načinu rada komisije“.*

... U Članovima 87, 88, 89 termin ometenost zamijeniti terminom „invaliditet“.

... Član 90 ukinuti jer se isti više odnosi na Zakon o socijalnoj zaštiti, nego Zakon o osnovnom obrazovanju

26

... Iza Člana 90 dodati novi član koji glasi:

1. *Za slijepu i slabovidu djecu obezbijediti Brajevo pismo, računar sa čitačem ekrana i stručni kadar za rad sa slijepom i slabovidom djecom;*

- 2. Za gluhi i nagluhi djecu obezbijediti gestovnog tumača, kao i podršku stručnog lica (defektolog surdoped);*
- 3. Za djecu sa tjelesnim invaliditetom pristup zgradi, priboru, opremi, prostor za kretanje, po potrebi tehnološka pomagala;*
- 4. Za djecu sa intelektualnim poteškoćama obezbijediti asistente u nastavi i to jednog asistenta na jedno dijete.*

[ZAKON O SREDNJEM OBRAZOVANJU U RS

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Osim termina ometenost i termina specijalne škole ovaj Zakon je jedan od najbolje usklađenih Zakona sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. Članovi Zakona 48 i 49 su u dobroj mjeri u skladu Konvencijom i sa stvarnim potrebama djece sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... U članu 48 ovoga zakona pod tačkom 6, umjesto specijalne škole napisati škole za učenike sa invaliditetom.

Iza ove tačke dodati nove tri tačke gdje će jedna da glasi:

- 7. Škole za učenike sa invaliditetom se otvaraju na regionalnom nivou*
- 8. Škola za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama može da ima u svom sastavu zaštitnu i proizvodnu radionicu*
- 9. Škola za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama može da organizuje smještaj i ishranu za učenike*

[ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU REPUBLIKE SRPSKE

Zakon o visokom obrazovanju Republike Srpske je usvojen 2010. godine i jedan je od najusklađenijih Zakona u oblasti obrazovanja sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. Kao dobre primjer usklađenosti ovoga zakona sa UN Konvencijom, navodimo neke članove koji su u cjelosti u skladu sa UN Konvencijom:

Član 47. Koji kaže da student sa invaliditetom ima pravo da ispit polaže prilagođen njegovim mogućnostima.

Član 113. Koji kaže: Vlada je nadležna da obezbjeđuje posebna sredstva visokoškolskim ustanovama, radi ostvarivanja jednakih uslova, za ostvarivanje prava na visoko obrazovanje studentima sa invaliditetom.

Član 136. Obezbjeđuju se budžetska sredstva za finansiranje javnih visokoškolskih ustanova i to za nabavku opreme i stvaranje uslova za studiranje studenata sa invaliditetom.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Član 105. Zakona o visokom obrazovanju u Republici Srpskoj koji kaže: Statut Visokoškolske ustanove zadrži odredbe koje: štite studente od diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što je: pol, rasa, seksualna orijentacija, bračni status, boja kože, vjera, jezik, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, povezanost sa nekom nacionalnom zajednicom, imovina, rođenje ili bilo koji drugi status. Ovo je Član koji jasno govori o diskriminaciji, a u suštini štiti studente sa invaliditetom od diskriminacije. Takođe, da bi cijeli Zakon bio u skladu sa UN Konvencijom predložemo.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Iza člana 7. dodati novi član koji glasi:

Strateški dokumenti u području visokog obrazovanja na nivou Republike Srpske i na nivou fakulteta i visokih škola trebaju isticati načelo osiguravanja jednakosti pristupa visokom obrazovanju svim zainteresovanim osobama, uključujući i osobama s invaliditetom.

... U članu 15. pod tačkom 1. dodati:

Osiguravanjem prostorne pristupačnosti i primjenom univerzalnog dizajna fakulteti i visoke škole trebaju omogućiti svim studentima, uključujući i studente s invaliditetom, dostupnost svih resursa (aktivnosti, usluga) namijenjenih studentima.

... U članu 33. dodati:

Prijavne i upisne procedure na fakultetima i visokim školama trebaju biti prilagođene studentima sa s invaliditetom

Sve potrebne informacije o upisu na fakultetima i visokim školama trebaju biti jednako pristupačne studentima sa s invaliditetom

*Priilikom polaganja **prijemnoga ispita i ispita**, studenti sa invaliditetom trebaju individualni prilagođeni pristup koji podrazumijeva duže vrijeme za polaganje ispita, uvećan font za slabovidne osobe na testovima, usmena umjesto pismene provjere i obrnuto, ali da se ne kompromituju definisani studentski standardi.*

... Član 47. treba da glasi:

Izvođenje nastave i provjera znanja, vještina i sposobnosti trebaju biti inkluzivni i omogućiti studentima s invaliditetom da imaju iste mogućnosti da pokažu rezultate svoga rada, odnosno dokažu postizanje definisanih kriterijuma učenja.

Prilikom polaganja ispita fakulteti trebaju osigurati pomoćnu tehnologiju za studente sa senzornim invaliditetom (Brajevo pismo, gestovni prevod) i asistente u nastavi za studente s invaliditetom kojima je takav oblik asistencije potreban, kao i prilagođene programe.

... Član 61. tačka 5. treba da glasi:

Formira specijalizovane službe i studentska savjetovališta s ciljem podrške studentima sa invaliditetom, kako bi mogli bolje i kvalitetnije savladati obrazovni program i prevazišli obrazovne i socijalno – psihološke potrebe.

... Član 105. treba da glasi:

*Statut Visokoškolske ustanove sadrži odredbe koje: štite studente od diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što je: pol, rasa, **invaliditet**, seksualna orijentacija, bračni status, boja kože, vjera, jezik, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, povezanost sa nekom nacionalnom zajednicom, imovina, rođenje ili bilo koji drugi status.*

... Član 113. treba da glasi:

Vlada je nadležna da obezbjeđuje posebna sredstva visokoškolskim ustanovama, radi ostvarivanja jednakih uslova, za ostvarivanje prava na visoko obrazovanje studentima sa invaliditetom, i to digitalnu nastavnu literaturu, zvučne knjige, knjige na Brajevo pismo za slijepce i slabovide studente. Knjige u elektronskom formatu sa titlom i gestovni prevod za gluve i nagluve studente. Otkloniti sve arhitektonske barijere do zgrade fakulteta i u zgradi fakulteta za studente sa tjelesnim invaliditetom.

Svaki fakultet je obavezan da ima jedan računar prilagođen za slijepce i slabovide studente, na kojem su postavljeni govornica i čitač ekrana.

... **Član 137. treba da glasi:**

Vlada je nadležna da obezbijedi sredstva za finansiranje visokoobrazovanih ustanova kako bi nabavili odgovarajuću opremu potrebnu studentima sa invaliditetom (kompjuteri za slijepa lica, Brajevo pismo, zvučne knjige, knjige u elektronskom formatu sa titlom i određena kompenzatorna pomagala za studente sa tjelesnim invaliditetom) kao i dodatnu obuku profesorskog kadra kako bi nastavu učinili približnijom svim studentima.

[**ZAKON O STUDENTSKOM STANDARDU REPUBLIKE SRPSKE**

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o studentskom standardu Republike Srpske je usvojen 2008. godine i smatramo da nije u skladu sa UN Konvencijom jer se ni u jednom članu, ovoga zakona ne spominje student sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Zakon o studentskom standardu RS treba da sadrži odredbe koje će definisati prava studenata sa invaliditetom na korištenje studentskih domova, prevoza, stipendija a to u zakonskom okviru bi trebalo da izgleda ovako:

... **U članu 2. iza tačke V. sljedeća tačka treba da glasi:**

Sve ustanove studentskog standarda (studentski dom, studentski centar i studentski grad) moraju da osiguraju adekvatan smještaj za studente sa invaliditetom: Sve ustanove studentskog standarda, moraju osigurati studentima sa invaliditetom adekvatnu pristupačnost do ustanove i unutar ustanove.

... U članu 10. iza tačke G sljedeća tačka treba da glasi:

*Studenti sa invaliditetom imaju pravo na korištenje prilagođenih studentskih soba (veće sobe, kupatila prilagođena za korisnike kolica, rampe i liftove).
Studenti sa težim stepenom invaliditeta imaju pravo na pomoć drugog lica tokom boravka u studentskom domu.*

... U tački 13. iza tačke 5. sljedeća tačka treba da glasi:

Sve potrebne informacije koje se odnose na smještaj studenata u domove, i na korištenje stipendija trebaju biti dostupne studentima sa invaliditetom:

... U članu 14. iza tačke 2. sljedeća tačka treba da glasi:

Studenti sa invaliditetom preko 50 % invaliditeta imaju prioritet pri smještaju u domove, i finansiranje ishrane u cjelosti, a studenti sa invaliditetom ispod 50 % imaju pravo na dodatne bodove i finansiranje ishrane u cjelosti.

... U članu 16. iza tačke 4. sljedeća tačka treba da glasi:

Pravo na stipendiju imaju i svi redovni studenti sa invaliditetom, čiji invaliditet je preko 50 %, a studenti sa invaliditetom do 50% imaju uvećan broj bodova na invalidnost. Takođe, studenti sa invaliditetom zbog izjednačavanja njihovih mogućnosti, mogu imati pravo i na dvije stipendije iz različitih izvora finansiranja.

... Iza člana 19. treba dodati nova tri člana i to:

- *Ministarstvo obrazovanja, Ministarstvo finansija i Ministarstvo saobraćaja u Vladi Republike Srpske u saradnji sa lokalnim zajednicama, na čijoj se teritoriji nalazi fakultet su u obavezi da obezbijede studentima*

sa invaliditetom prilagođeni prevoz za studente sa invaliditetom koji nisu u mogućnosti da samostalno koriste usluge gradskog prevoza, ili da obezbijede novčana sredstva u cjelosti, ili dio sredstava za potrebe prevoza studenata sa invaliditetom.

- *Pri studentskim centrima formirati službe podrške studentima sa invaliditetom.*

... Dvije stavke koje smatramo da se trebaju biti dio zakonskog rešenja i jednog i drugog zakona su

- Personalna asistencija i asistencija u nastavi
- Subvencija troškova studiranja za studente sa invaliditetom

[ZAKON O OBRAZOVANJU ODRASLIH REPUBLIKE SRPSKE

Zakon o obrazovanju odraslih je usvojen 25.06.2009. godine. Zakon nije u koliziji sa UN Konvencijom, ali detaljnije uspoređujući pojedine članove ovoga Zakona, sa ovim zakonima u zemljama u okruženju, možemo konstatovati da postoje pojedini članovi Zakona koji traže odgovarajuće dopune, kako bi ovaj Zakon bio u cjelosti u skladu sa UN Konvencijom, a prije svega bio u skladu sa potrebama odraslih sa invaliditetom, kada je u pitanju obrazovanje odraslih

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Dva člana ovoga Zakona govore da je isti djelimično u skladu sa Konvencijom i to:

Član 3: Obrazovanje odraslih se zasniva na načelima uvažavanja različitosti i uključivanja osoba sa invaliditetom.

Član 15: Obrazovanje odraslih je partnerska djelatnost i zajednička odgovornost Republike, jedinica lokalne

samouprave, poslodavaca, zaposlenih, privrednih i stručnih asocijacija, udruženja, naučno-istraživačkih i obrazovnih institucija i pojedinaca.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... Iza član 2 . dodati novi član koji glasi:

*Pravo na obrazovanje odraslih je pravo na koje imaju sve osobe bez obzira na godine života, pol, teškoće i smetnje u razvoju, **invaliditet**, rasnu, nacionalnu, socijalnu, kulturnu, etničku i vjersku pripadnost, jezik, mjesto boravka i materijalni status.*

... U članu 4. dodati tačku D. koja glasi

Veću socijalnu uključenost marginalizovanih grupa uključujući osobe sa invaliditetom.

... U članu 5, u tački A. Dodati iza riječi studenata:

Osobe sa invaliditetom starije od 16 godina koji nisu završili osnovno obrazovanje ili su završili osnovno obrazovanje po posebnom programu.

... Član 7 u tački 3 dodati:

Mišljenja nevladinih organizacija (udruženja/organizacija osoba sa Invaliditetom).

... Član 10. U tački 1. dodati:

Osnovne i srednje škole koje organizuju nastavu za učenike sa invaliditetom.

... U članu 11 iza tačke V dodati novu tačku, koja glasi

Dokaz da je prostor pristupačan osobama sa invaliditetom, da ima odgovarajuću opremu i nastavna sredstva za rad sa osobama sa invaliditetom i da ima stručno osposobljeno osoblje za rad sa osobama sa invaliditetom.

... U članu 17, iza tačke E dodati novu tačku koja glasi:

Za osobe sa intelektualnim poteškoćama programe razvoja komunikacije i programe sticanja vještina samozbrinjavanja.

... U članu 25 dodati:

Broj slobodnih mjesta za osobe sa invaliditetom.

... U članu 30 iza tačke 1 dodati novu tačku koja glasi:

Ocjenjivanje odraslih osoba sa invaliditetom vrši se u skladu sa programima inkluzivnog obrazovanja.

... U članu 31, iza tačke 3 dodati novu tačku koja glasi:

Osoba sa invaliditetom prilikom testiranja ima pravo da koristi usluge gestovnog prevodioca, koristi Brajevo pismo i koristi usluge asistenta u nastavi.

... U članu 33 u tački 1 dodati:

Za sticanje osnovnog obrazovanja i profesionalnog zanimanja, bez obzira o kom zanimanju se radi osobe sa invaliditetom ne plaćaju školarinu.

U okviru Analize izvršena je i analiza **Pravilnika o procjeni potreba i usmjeravanju djece i omladine sa smetnjama u razvoju**, koji je dio Zakona o socijalnoj zaštiti, međutim ovaj Pravilnik značajan je i po pitanju obrazovanje djece i omladine sa invaliditetom, jer po ovom Pravilniku djeca se usmjeravaju koju školu da pohađaju i po kojem programu. Dio Pravilnika koji se odnosi na procjenu i usmjeravanje „djece sa smetnjama u razvoju“, nije adekvatan potrebama djece i omladine sa invaliditetom u oblasti obrazovanja, jer u prvom članu kaže da se ovaj Pravilnik odnosi i na lica starija od 18 godina i cijeli Pravilnik govori o ostvarivanju prava u

sistemu socijalne zaštite, a ni jednim svojim članom ne govori o obrazovanju djece i omladine sa invaliditetom. Smatramo da bi bilo adekvatnije da se zakonska procjena i usmjeravanje djece sa invaliditetom vrši u sistemu obrazovanja ili u koordinaciji obrazovnog, zdravstvenog i sistema socijalne zaštite.

S obzirom da Pravilnik o procjeni potreba i usmjeravanju djece i omladine sa smetnjama u razvoju koji je donesen u Republici Srpskoj početkom 2013. godine ni u jednom svom članu ni tački ne govori o usmjeravanju djece sa invaliditetom u sistem obrazovanja, već isključivo o ostvarivanju prava u sistemu socijalne zaštite, u nastavku dokumenta predlažemo novi pravilnik koji bi bio primjenljiv u sistemu obrazovanja. Ovaj Pravilnik bi bio baza cijelom sistemu obrazovanja djece i omladine sa invaliditetom, od predškolskog nivoa obrazovanja i vaspitanja do obrazovanja odraslih. **(u prilogu: Pravilnik o načinu, uslovima i postupku za usmjeravanje djece sa invaliditetom)**

[P R A V I L N I K

O NAČINU, USLOVIMA I POSTUPKU ZA USMJERAVANJE DJECE SA INVALIDITETOM

Član 1

Ovim Pravilnikom se propisuju način, uslovi i postupak za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama.

Komisija za usmjeravanje djece sa invaliditetom

Član 2

Prijedlog za usmjeravanje u odgovarajući obrazovni program i ustanovu u koju se dijete sa invaliditetom

uključuje, daje Komisija za usmjeravanje djece sa invaliditetom (u daljem tekstu: prvostepena komisija) na osnovu očuvanih sposobnosti i invaliditeta.

Djeca sa invaliditetom

Član 3

Određivanje invaliditeta i usmjeravanje u odgovarajući obrazovni program obuhvata djecu: sa tjelesnim, intelektualnim, senzornim (slijepa i slabovidna djeca, gluva i nagluva djeca), djeca sa govorno - jezičkim smetnjama, djeca sa autizmom, djeca kombinovanim smetnjama u razvoju, djeca sa poremećajima u ponašanju, djeca sa teškim hroničnim oboljenjima, dugotrajno bolesnu djecu, djecu koja imaju poteškoće u učenju i druge teškoće uzrokovane emocionalnim, socijalnim, jezičkim i kulturološkim preprekama.

Djeca sa tjelesnim invaliditetom

Član 4

Djeca sa tjelesnim invaliditetom su djeca čije se sposobnosti odnose na izvođenje pokreta, pomijeranje i korišćenja dijelova tijela, pokretanja čitavog tijela do potpune tjelesne neaktivnosti.

S obzirom na smetnje iz stava 1 ovog člana razlikuju se:

- djeca sa lakšim tjelesnim invaliditetom koja su samostalna kod svih radnji, osim onih koje zahtijevaju dobru spretnost ruku, kada im je potrebna manja pomoć drugih lica, jednostavnija prilagođavanja i pomoćna sredstva.
- djeca sa umjerenim tjelesnim invaliditetom koja se samostalno kreću po prostorijama ili na kraće razdaljine, djelimično izvode fizičke aktivnosti, pa i ako se izvodi uz pomoć drugog lica, nadgledanje ili tehnička pomagala.

- djeca sa težim tjelesnim invaliditetom koja za kretanje koriste pomagala (ortoze, štake, kolica na ručni pogon, hodalice i sl.) i imaju značajno umanjenu finu motoriku ruku pa im za izvođenje vaspitno-obrazovnog rada može biti potrebna pomoć drugog lica.
- djeca sa teškim tjelesnim invaliditetom koja imaju male funkcionalne pokrete tijela, pa im je za kretanje potrebno korišćenje elektromotornih kolica, za sjedenje prilagođena pomoćna sredstva, a kod izvođenja vaspitno-obrazovnog rada pomoć drugog lica.

Djeca sa intelektualnim teškoćama

Član 5

Djeca sa intelektualnim teškoćama su djeca koja imaju umanjene intelektualne sposobnosti: učenja, pamćenja, prisjećanja, reprodukovanja i ostalih misaonih funkcija.

S obzirom na smetnje iz stava 1 ovog člana razlikuju se:

- djeca sa lakšim intelektualnim teškoćama koja imaju umanjene intelektualne sposobnosti za učenje i izvođenje vještina, snalaženje u rješavanju jednostavnih problema i mogu se osposobiti na osnovu rutinskih vještina za jednostavne poslove i samostalan socijalni život.
- djeca sa umjerenim intelektualnim teškoćama koja imaju intelektualne sposobnost da usvoje osnove čitanja, pisanja, razviju vještine osnovnog samozbrinjavanja, i mogu se osposobiti za jednostavne, praktične, rutinske i poznate poslove, pod stalnim i neposrednim nadzorom.
- djeca sa težim intelektualnim teškoćama koja imaju veoma umanjene intelektualne sposobnosti za učenje, otežano realizuju svakodnevne životne potrebe i mogu se osposobiti za najjednostavnije radnje, znanja

i vještina neophodne za svakodnevni život uz pomoć i/ili nadgledanje.

- djeca sa teškim intelektualnim teškoćama koja imaju jako umanjene intelektualne sposobnostima za izvršavanje intelektualnih aktivnosti i teško mogu realizovati svakodnevne životne potrebe, pa im je potrebno razvijati vještine potrebne za životne interakcije uz njegu, nadzor i pomoć od strane drugog lica.

Djeca sa oštećenjem vida (slijepa i slabovida djeca)

Član 6

Djeca sa oštećenjem vida su djeca sa djelimičnim ili potpuno umanjanim sposobnostima vidnog sistema da prime nadražaje i razlikuju se:

- djeca sa slabovidošću koja imaju smetnje u vizuelnoj percepciji, suženju vidnog polja, oštine i preostalog vida.
- djeca bez ostatka vida koja imaju minimalni ostatak vida ili su bez ostatka vida u zavisnosti od stepena oštine vida, prisustva percepcije svjetlosti, kvaliteta vidnog polja i upotrebe ostalih čula.

Djeca sa oštećenjem sluha (gluva i nagluva djeca)

Član 7

Nagluva i gluva djeca su djeca koja imaju suženje slušnog polja što uzrokuje teškoće u formiranju govora i ometa sporazumijevanje verbalnim putem, dok gluva djeca imaju potpuni gubitak sluha i nemogućnost kontakta sa zvukom i razlikuju se:

- djeca sa lakšim gubitkom sluha koja na jednom ili oba uva mogu imati problem u formiranju govora i obezbjeđuje im se rehabilitacija ili rehabilitacija i odgovarajuća pomagala (slušne aparate).

- djeca sa umjerenim gubitkom sluha koja imaju otežano slušanje, formiranje govora i sporazumijevanje te im je potrebna rana audiološka intervencija, posebni uslovi i pomagala.
- djeca sa težim gubitkom sluha koja imaju otežano slušanje, formiranje glasova, razumijevanje i govorno sporazumijevanje i potrebna im je rana intervencija odnosno rehabilitaciju, stručna pomoć (slušni trening, uputstva za čitanje govora sa usta), adekvatne obrazovne tehnologije i znanja o njima.
- djeca sa teškim gubitkom sluha koja imaju vrlo otežano slušanje, formiranje, razumijevanje govora i sporazumijevanje, kao i teškoće pri usvajanju znanja, pa im se obezbjeđuju adekvatne obrazovne tehnologije.
- djeca sa najtežim gubitkom sluha koja mogu imati kontakt sa zvukom, ali ne mogu izgraditi govor ni pomoću slušnog aparata pa im se obezbjeđuju, posebni uslovi i pomagala, adekvatne obrazovne metodologije i tehnologije i po potrebi tehnička pomoć u nastavi.
- djeca sa potpunim gubitkom sluha koja kontakt sa zvukom primaju putem vibracija, ne razlikuju dvije jačine zvuka i ne mogu čuti i razumjeti verbalni govor pa im se obezbjeđuju, posebni uslovi i pomagala, adekvatne obrazovne metodologije i tehnologije i po potrebi tehnička pomoć u nastavi.

Djeca sa govorno- jezičkim smetnjama

40

Član 8

Djeca sa govorno-jezičkim smetnjama su djeca sa smetnjama u izgovoru glasova, u razvoju produkcije i razumijevanja govora, u čitanju i pisanju i sa poremećajem ritma i tempa govora i razlikuju se:

- djeca sa lakšim do umjerenim govorno-jezičkim smetnjama koja imaju smetnje u izgovoru pojedinih

- glasova (dislalija), smetnje u čitanju i pisanju (disleksija i disgrafija) i smetnje ritma i tempa govora (mucanje)
- djeca sa težim do teškim govorno- jezičkim smetnjama koja imaju razvojnu disfaziju i govor nerazumljiv za okolinu, a razvijaju komunikaciju gestovima ili s nekoliko dvosložnih riječi i sl.

Djeca sa autizmom

Član 9

Djeca sa autizmom su djeca sa smetnjama u govoru i komunikaciji, u društvenom kontaktu, u razmišljanju, u ponašanju i senzornoj percepciji.

Djeca sa poremećajima u ponašanju

Član 10

Djeca sa poremećajima u ponašanju su djeca čije se ponašanje manifestuje neuspješnom socijalnom integracijom, agresivnošću i/ili autoagresivnošću, uživanjem psihoaktivnih supstanci, uništavanje tuđe imovine, bježanjem od kuće, dužim izostajanje sa nastave i dr.

Djeca sa teškim hroničnim oboljenjima

Član 11

Djeca sa teškim hroničnim oboljenjima su djeca sa oboljenjima srca i krvnih sudova, organa za disanje, varenje i izlučivanja, kože i pokojnog tkiva, centralnog i perifernoga nervnog sistema, krvi, žlijezda sa unutrašnjim lučenjem, psihijatrijskim, alergijskim, autoimunim, reumatološkim, metaboličkim i malignim oboljenjima.

Djeca sa emocionalnim teškoćama

Član 12

Djeca sa emocionalnim teškoćama su djeca koja imaju teškoće produženog trajanja, a ne situacionog porijekla, ne razvijaju adekvatne socijalne relacije sa vršnjacima i odraslima i sl.

Djeca sa kombinovanim smetnjama u razvoju

Član 13

Djeca sa kombinovanim smetnjama u razvoju su djeca koja imaju više smetnji u razvoju sa akcentom na primarnoj smetnji.

Djeca sa dugotrajnim bolestima

Član 14

Djeca sa dugotrajnim bolestima su djeca koja imaju oboljenja raznog porijekla u trajanju dužem od tri mjeseca.

Djeca sa poteškoćama u učenju

Član 15

Djeca sa poteškoćama u učenju su djeca koja, zbog poznatih ili nepoznatih smetnji u djelovanju centralnog nervnog sistema, imaju problem sa pažnjom, pamćenjem, mišljenjem, komunikacijom, emocionalnim sazrijevanjem i opšti uspjeh nedovoljan u dužem periodu.

Djeca sa teškoćama uzrokovanim socijalnim, jezičkim i kulturološkim preprekama

Član 16

Djeca sa teškoćama uzrokovanim socijalnim, jezičkim i kulturološkim preprekama su djeca koja žive u

nepovoljnim materijalnim i porodičnim uslovima (bez roditeljskog staranja, nasilje u porodici, bolest, zavisnost od psihoaktivnih supstanci i sl.) i djeca sa ometajućim kulturološkim i jezičkim faktorima.

Sastav i uslovi za formiranjem stručnih komisija

Član 17

Usmjeravanje djece sa invaliditetom vrše stručne komisije koje se formiraju kao: prvostepene i drugostepene stručne komisije

Sastav prvostepene komisije

Član 18

Prvostepenu stručnu komisiju čini šest članova i to: četiri stalna člana i dva koja se uključuju u rad komisije zavisno od invaliditeta djeteta.

Stalni članovi komisije su: pedijatar, psiholog, socijalni radnik i pedagog

Članovi koji se uključuju u rad komisije zavisno od invaliditeta su: doktor – specijalista odgovarajuće grane medicine i defektolog, odnosno specijalni edukator i rehabilitator odgovarajućeg usmjerenja.

Prvostepenu komisiju imenuje jedinica (organ) lokalne samouprave.

Rad prvostepene komisije

Član 19

Prvostepena komisija daje predlog na osnovu neposrednog pregleda djeteta, zdravstvene, pedagoške, psihološke i socijalne dokumentacije, kao i druge dokumentacije od uticaja na utvrđivanje posebne potrebe, razgovara sa roditeljem, vaspitačem, odnosno učiteljem (nastavnikom) kao i olakšavajućih i

otežavajućih faktora sredine koji pospješuju ili otežavaju učešće u vaspitanju i obrazovanju kada stupe u interakciju sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

Ako je postupak usmjeravanja djeteta pokrenut nakon započetog obrazovanja, na zahtjev organa lokalne uprave, ustanova će dostaviti izvještaj o obrazovnim postignućima djeteta i njegovom funkcionisanju za period do pokretanja postupka.

Prvostepena komisija može, ako je to potrebno, da pribavi mišljenje pojedinih stručnjaka, ili stručnih institucija upućivanjem djeteta na ispitivanje (opservaciju) u odgovarajuću instituciju.

Prijedlog prvostepene komisije

Član 20

Svaki član prvostepene komisije daje pisano mišljenje o djetetu koje se usmjerava u odgovarajući obrazovni program: mišljenje se daje na obrascu/ formular koji treba da čini sastavni dio ovog pravilnika.

Zapisnik

Član 21

O radu prvostepene komisije vodi se zapisnik sa sjednice i registar usmjerene djece.

Zapisnik je povjerljiv.

44

Dostavljanje rješenja prvostepene komisije

Član 22

Organ lokalne samouprave nadležan za rad komisije, dostavlja primjerak rješenja o usmjeravanju djeteta sa invaliditetom u odgovarajući obrazovni program (u daljem tekstu: rješenje) ustanovi, kao i ustanovama zdravstvene i socijalne zaštite, kao i centrima za stručno

obrazovanje, najkasnije u roku od osam dana, od dana donošenja rješenja.

Sastav Drugostepene komisije

Član 23

Drugostepenu stručnu komisiju čini šest članova i to: pedijatar, doktor – specijalista odgovarajuće grane medicine i defektolog, odnosno specijalni edukator i rehabilitator, psiholog, pedagog, socijalni radnik i u posebnim slučajevima učitelj, odnosno vaspitač. Za člana Drugostepene komisije ne može biti imenovan član prvostepene komisije.

Prvostepenu komisiju imenuje ministar obrazovanja.

Mišljenje Drugostepene komisije

Član 24

Drugostepena komisija daje mišljenje na osnovu ocjene prijedloga prvostepene komisije i druge dokumentacije.

Drugostepena komisija može zahtijevati dodatnu dokumentaciju od ustanove, ustanova zdravstvene i socijalne zaštite i drugih ustanova, a ukoliko je to potrebno, može, u postupku pripreme stručnog mišljenja, obaviti neposredan pregled djeteta i pribaviti mišljenje pojedinih stručnjaka, ili stručnih institucija.

Drugostepena komisija za svako dijete daje mišljenje o usmjeravanju u odgovarajući obrazovni program.

Predsjednik i članovi komisije

Član 25

Radom prvostepene i drugostepene komisije (u daljem tekstu: komisija)

Komisija može da radi i odlučuje samo u koliko je u punom sastavu, zbog toga se imenuju zamjenici

Predsjednik i svaki član komisije imaju svoje zamjenike.

Svaki član komisije priprema mišljenje o djetetu i izvještaj i vodi dokumentaciju o svom radu koja se čuva pri sjedištu komisije i koja je povjerljiva.

Rad komisije

Član 26

Komisija radi i daje prijedlog u punom sastavu.

Komisija je samostalna u davanju prijedloga, odnosno mišljenja i za svoj rad odgovara organu koji ju je imenovao.

Bliži način rada komisije uređuje se poslovnikom o radu.

Razrješenje člana

Član 27

Član komisije koji iz neopravdanih razloga odsustvuje u radu komisije, ili se ne odnosi u skladu sa pravilima svoje struke, na prijedlog predsjednika može biti razriješen

Upućivanje djeteta na ponovni postupak

Član 28

Ako poslije donošenja rješenja o usmjeravanju u odgovarajući obrazovni program kod djeteta nastupe promjene u odnosu na invaliditet (dosadašnji program nije odgovarajući ili prestane potreba pohađanja obrazovnog programa u koji je dijete bilo usmjereno), organ lokalne samouprave sprovodi ponovni postupak.

Ako se u ponovljenom postupku utvrde promjene u odnosu na utvrđen invaliditet, organ lokalne

samouprave, na prijedlog prvostepene komisije donosi novo rješenje.

Administrativno-tehnički poslovi

Član 29

Administrativno-tehničke poslove za potrebe komisije obavlja organ koji je komisiju imenovao.

Vođenje evidencije

Član 30

Organ lokalne samouprave nadležan za ove poslove vodi matičnu evidenciju o svakom djetetu na odgovarajućem obrascu, koji čini sastavni dio ovog pravilnika.

U slučaju preseljenja djeteta, organ lokalne samouprave nadležan za ove poslove, po službenoj dužnosti, dostavlja cjelokupnu evidenciju sa dokumentacijom o usmjerenom djetetu nadležnom organu u mjestu novog prebivališta djeteta, koji nakon prijema dokumenata upisuje dijete u svoju matičnu evidenciju.

Prekid evidencije

Član 31

Kada djetetu nije više potrebno obrazovanje i vaspitanje po određenom obrazovnom programu, organ lokalne samouprave nadležan za ove poslove, prekida dalje vođenje evidencije o djetetu i to upisuje u matičnu evidenciju, sa napomenom u koji program nastavlja obrazovanje i vaspitanje, odnosno iz kojih razloga je došlo do prekida vođenja evidencije.

Troškovi rada komisija

Član 32

Troškovi rada komisije padaju na teret organa koji vodi postupak.

Član 33

Prestanak važenja

Član 34

Stupanje na snagu

[STATUT BRČKO DISTRIKTA

Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine propisuje da je Brčko Distrikt jedinstvena administrativna jedinica lokalne samouprave koja je pod suverenitetom Bosne i Hercegovine i da ovlaštenja Distrikta po pitanju lokalne samouprave proizilaze iz toga što je svaki od entiteta delegirao Vladi Distrikta sva svoja ovlaštenja u vezi s upravom koja su prethodno vršili dva entiteta i tri općinske vlasti na teritoriji predratne općine Brčko.

Ustav Bosne i Hercegovine, kao i važeći zakoni i odluke institucija Bosne i Hercegovine, direktno su primjenjivi na cijeloj teritoriji Distrikta. Zakoni i odluke svih vlasti Distrikta moraju biti u skladu s važećim zakonima i odlukama institucija Bosne i Hercegovine.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Sa predloženim izmjenama Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine će biti usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Preporuka je da se dopuni **član 15.** stavka 1., koji se odnosi na Obrazovanje. Taj član glasi:

Svako lice u Distriktu ima jednako pravo na obrazovanje bez diskriminacije. Osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno. Srednjoškolsko obrazovanje je besplatno, i može biti obavezno ukoliko je to predviđeno zakonima Distrikta.

Preporuka je sljedeća, rečenicu „Osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno.“ dopuniti sa „**dostupno**

inkluzivno“ za lica sa invaliditetom, kao što je naznačeno u članu 24. UN konvencije, stavka 2 (a).

Sa preporukom **član 15. Statuta Brčko distrikta** bi glasilo:

*(1) Svako lice u Distriktu ima jednako pravo na obrazovanje bez diskriminacije. Osnovno obrazovanje je obavezno, besplatno i **dostupno inkluzivno za osobe sa invaliditetom**. Srednjoškolsko obrazovanje je besplatno, i može biti obavezno ukoliko je to predviđeno zakonima Distrikta.*

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU U BRČKO DISTRIKTU BOSNE I HERCEGOVINE

Skupština Vlade Brčko distrikta BiH je na 43. Sjednici, održanoj 28. februara 2007. godine usvojila Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine (Zakon). Ovim zakonom definisane su osnovne odredbe, kao što su ciljevi i zadaci predškolskog odgoja i obrazovanja, zatim organizacija rada, finansiranje, upravljanje i provođenje nadzora u predškolskim ustanovama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Kada se radi o usklađenosti Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine sa UN Konvencijom postaje primjetno odstupanje od načela za utvrđivanje programa (član 20. Zakona). Naime, u ovom članu jasno stoji da se programi predškolskog odgoja i obrazovanja zasnivaju na načelima Deklaracije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i Konvencije o pravima djeteta, posebno u pogledu zaštite djece od svireposti i nemara, te

postupaka koji mogu dovesti do religiozne, nacionalne, rasne ili neke druge diskriminacije. Cijeli Zakon treba ići u cilju izjednačavanja mogućnosti svakog djeteta uključenog u predškolsku ustanovu.

Sa ovim izmjenama opšta načela UN Konvencije su zadovoljena. Samim tim, svako dijete ima pravo na upis u predškolsku ustanovu, a ustanova je ta koja je dužna da mu obezbijedi sve uslove čime će se osigurati učinkovite individualizirane mjere podrške u okruženju koje najviše doprinosi akademskom i socijalnom razvoju, u skladu sa ciljem potpunog uključivanja.

Ovaj Zakon Brčko distrikta BiH cjelokupno gledano, a uzimajući u obzir i izmjene i dopune ovog zakona 2008. godine, ide ka smjeru zadovoljavanja načela UN Konvencije. Pruža priliku djeci sa invaliditetom, ali je neophodno i stvaranje uslova unutar ustanova za predškolski odgoj i obrazovanje svakom djetetu bez diskriminacije po bilo kom osnovu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Član 19.** koji se odnosi na prijem djece tačku (1) je potrebno **izmjeniti u:**

(1) U predškolsku ustanovu se primaju djeca, bez diskriminacije po bilo kom osnovu, dobi od 6 mjeseci do polaska u školu.

Zatim **dopuniti** ovaj član sa:

(1) Pri upisu djece sa invaliditetom, ili u stanju bilo koje druge potrebe, obavezujuće je prilagoditi i obezbijediti prostorne, stručne i didaktičke uslove za izjednačavanje njihovih mogućnosti, zadovoljavanje potreba i iskorištavanje punog potencijala.

... **Dopuniti član 27.** (Stručna sprema), tačku (1) gdje je nabrojani stručni kadar, sa **defektolog.**

ZAKON O OBRAZOVANJU U OSNOVNIM I SREDNJIJIM ŠKOLAMA U BRČKO DISTRIKTU BOSNE I HERCEGOVINE

Skupština Vlade Brčko distrikta BiH je na 15. vanrednoj sjednici, održanoj 26. i 27. marta 2008. godine usvojila Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine (Zakon). Ovim zakonom definisane su osnovne odredbe, kao što su ciljevi, organizacija i djelatnost ustanova osnovnog i srednjeg obrazovanja, zatim osnivanje, rad i prestanak rada škola, školovanje, kao što je godišnji program rada škole. Takođe su definisana pitanja koja su vezana za učenike, upis učenika, obaveza roditelja. Pored prethodno navedenog u Zakonu su prikazane stavke koje se tiču nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u nastavi. U šestom dijelu Zakona obrađen je nadzor procesa školovanja, zatim upravljanje i rukovođenje školom, kao i nostrifikacija, ekvivalencija i javne isprave. U desetom i jedanaestom dijelu su razrađene kaznene, prijelazne i završne odredbe.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj Zakon Brčko distrikta BiH teži zadovoljavanju načela UN Konvencije. Pruža priliku djeci s invaliditetom kroz tzv. „parcijalne inkluzije“, ali je neophodno dati pravo izbora djetetu, roditeljima, starateljima. Neophodno je stvaranje uslova unutar osnovnih i srednjih škola kako bi se izjednačile mogućnosti svakom djetetu bez diskriminacije po bilo kom osnovu.

52

Prijedlozi izmjena i dopuna

U svakom članu gdje se spominju „učenici sa posebnim potrebama“ ili „učenici sa manjim (izraženijim) poteškoćama u psihofizičkom razvoju“ **preimenovati u „učenici sa invaliditetom“**- termin koji je u skladu sa

UN Konvencijom. Samim tim je izbjegnuta i diskriminacija na osnovu vrste i stepena invaliditeta (intelektualni, senzorni, tjelesni ili kombinovani).

... **Član 50 (Kategorizacija) je potrebno izmjeniti u:**
Član 50 (Procjena sposobnosti učenika sa invaliditetom)

Pri takvoj procjeni sposobnosti otkriće se preostale sposobnosti djece sa invaliditetom, na osnovu kojih će se raditi prilagođeni individualni programi „redovnog“ nastavnog plana i programa.

Zatim izvršiti izmjene ovog člana 50:

- Pod stavkom (1) riječ „određuje“ preimenovati u „predlaže“;
- Stavku (2) i (3) navesti pod istom stavkom kao „**opcije koje se predlažu roditeljima odnosno starateljima, odnosno podnosiocima zahtjeva Komisiji za procjenu sposobnosti**“ od strane komisije.

„Dijete s invaliditetom koje po procjeni komisije iz člana 49 stava 1 tačke a) ovog zakona treba da uči uz pojačan nadzor i rad pedagoga, psihologa i defektologa, može da pohađa nastavu u redovnim odjeljenjima, odnosno u inkluzivnoj nastavi po individualno prilagođenom planu i programu na osnovu sposobnosti, ili u posebnim odjeljenjima po adaptiranom nastavnom planu i programu, po izboru roditelja/ staratelja.“

... **Takođe i Član 51** (Promjene u razvoju učenika) uskladiti sa ovom izmjenom.

[ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU BRČKO DISTRIKTA BIH

Skupština Brčko distrikta BiH je na sjednici održanoj 23.09.2009.godine usvojila Zakon o visokom obrazovanju Brčko distrikta BiH. Ovim zakonom definisane su osnovne odredbe, kao što su predmet zakona, značenje izraza i ciljevi obrazovanja, djelatnost visokog obrazovanja. Određene su i nadležnosti organa distrikta u oblasti visokog obrazovanja. Dalje su definisane visokoškolske ustanove, njihovo osnivanje i prestanak rada, licenca i akreditacija, vođenje dokumentacije, kao što su javne isprave i registar. Takođe, postoji i članci koji se odnose na statut i tijela visokoškolske ustanove, organizacije univerziteta. U zakonu je definisan i izbor u naučno nastavna zvanja, studenti i njihova prava i obaveze, kao i radni odnosi unutar visokoškolskih ustanova. Precizirana je visokoobrazovna djelatnost, kaznene odredbe, kao i finansiranje.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o Visokom obrazovanju Brčko distrikta BiH teži ka usklađenosti sa UN konvencijom i osjeća se njen uticaj kroz članove u kojima se upravo i spominju „poštivanja ljudskih prava i građanskih sloboda, uključujući zabranu svih oblika diskriminacije“ u Članu 5. U članu 10. pod stavkom 1. je navedeno da „pravo na upis imaju sve osobe koje su završile četverogodišnju srednju školu“ što je svakako u skladu sa načelima UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, koje ako su završile srednju školu, imaju pravo na upis na visokoškolskoj ustanovi. Međutim, definisanje pristupačnosti i prilagođavanja nastavnog materijala nedostaje u ovom zakonu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Dio deseti - **STUDENTI**:

... **U Članu 106.** gdje su navedena prava studenata, pod stavkom (1) gdje pod k) stoji: „na ravnopravnost u pogledu uslova studija i tretmana u visokoškolskoj ustanovi, kao i na povlastice koje nosi status studenta“. Nakon ovog prava dodati i pravo:

(l) pristupačnost objektu i razumne prilagodbe nastavnih sredstava u cilju zadovoljavanja prava osoba sa invaliditetom na izjednačavanje mogućnosti.

... **Član 108,** stavku c) dopuniti sa „**vrsta i stepen invaliditeta**“

... **Član 111.** (Osiguranje adekvatnih uslova osobama sa posebnim potrebama) „osoba sa posebnim potrebama“ **promijeniti u „osoba sa invaliditetom“, i dodati boldirano:**

„Osnivač i visokoškolska ustanova dužni su osigurati adekvatne preduvjete za pristup studiju, studiranje i rad osoba sa invaliditetom, kao što su pristupačnost objektu i informacijama: postojanje rampe za invalidska kolica, lifta, angažovanje tumača za znakovni jezik i/ili Brajevo pismo.“

... **U član 156.** Dio petnaesti - Kaznene odredbe, dodati pod stavkom (1) i:

q) ne osigura adekvatne uslove osobama sa invaliditetom u skladu sa Članom 111.

[USTAV FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine u članu II, Ljudska prava i osnovne slobode, propisuje da sve osobe na teritoriji Federacije uživaju prava kao i pod tačkom 2. m) pravo na obrazovanje, pri tom takođe prepuštajući hijerarhijski nižim nosiocima vlasti da svojim zakonskim aktima da urede oblast obrazovanja.

Dakle, na federalnom nivou **nema zakona o obrazovanju**, već je članom 4. pod b) Ustava Federacije BiH data nadležnost kantonima da zakonski urede oblast obrazovanja odnosno da utvrde obrazovnu politiku, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranju obrazovanja.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Sa predloženim izmjenama Ustav Federacije Bosne i Hercegovine će biti usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine u članu II, Ljudska prava i osnovne slobode, propisuje da sve osobe na teritoriji Federacije uživaju prava kao i pod tačkom 2. m) pravo na obrazovanje, dodati „**i inkluzivno obrazovanje**“.

U aneksu Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Instrumenti za zaštitu ljudskih prava koji imaju pravnu snagu ustavnih odredaba, iza tačke 21. potrebno je dodati tačku „**22. UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom**“.

HERCEGBOSANSKA ŽUPANIJA (LIVANJSKI KANTON)

USTAV HERCEGBOSANSKE ŽUPANIJE (LIVANJSKI KANTON) („NARODNE NOVINE HERCEGBOSANSKE ŽUPANIJE“ BROJ 3/96)

Ustav Hercegbosanske županije („Narodne novine Hercegbosanske županije“ broj 3/96) propisuje da županija ima ovlasti za utvrđivanje naobrazbene politike, uključujući donošenje propisa o naobrazbi, te osiguranje naobrazbe.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Sa predloženim izmjenama Ustav Hercegbosanske županije će biti usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Preporuka je da se **članak 12.**, koji se odnosi na II LJUDSKA PRAVA I TEMELJNE SLOBODE:

„U ostvarivanju svojih ovlasti Županija:

- a) Poduzima sve potrebne mjere zaštite ljudskih prava i sloboda utvrđenih u Ustavu Federacije i predviđenih u instrumentima u Aneksu Ustava Federacije i djeluje sukladno s Ustavom Federacije i ovim Ustavom,
- b) Izvršava svoje ovlasti, vodeći računa o nacionalnoj strukturi pučanstva u svakoj općini.“

dopuni sa:

- c) *„Izvršava svoje ovlasti vodeći računa o pravima osoba sa invaliditetom u skladu sa UN*

konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom“

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU U HERCEGBOSANSKOJ ŽUPANIJI

Skupština Hercegbosanske županije na 29. Sjednici, održanoj 13. oktobra 2009. godine, donijela je Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Hercegbosanskoj županiji (Zakon). Ovim zakonom definisane su osnovne odredbe, kao što su ciljevi, standardi i normativi za pripremu zajedničke nastavne jezgre programa za ostvarivanje funkcije predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i upravljanje, vođenje, stručni standardi, vrste evidencija, finansiranje, nadzor i druga pitanja u vezi sa osnivanjem i organiziranjem predškolskih ustanova u Hercegbosanskoj županiji.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon je usklađen sa UN Konvencijom. Svi članovi su u skladu sa članom 4. ovog Zakona u kom se navodi da svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti sudjelovanja u odgovarajućem predškolskom odgoju, bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao i da jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljnjeg odgoja i obrazovanja. Samim tim, djeca sa invaliditetom dobijaju sva prava koja su im i propisana UN Konvencijom.

(58)

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Član 26. ovog Zakona treba da glasi:**

Individualno prilagođeni programi (specijalni program) predškolskog odgoja individualno se izrađuju za djecu sa invaliditetom, te za traumatiziranu djecu od jedne godine starosti do polaska u osnovnu školu.

Dakle, izbaciti riječ „lakše“ i koristiti termin „djeca sa invaliditetom“.

... **Dopuniti član 36.** koji se odnosi na odgajatelje i specijalizirane stručnjake različitih profila sa defektologom, usmjerenja zavisno od invaliditeta kod djece. (npr. ako se radi o intelektualnim teškoćama, onda je to defektolog – oligofrenolog).

[**ZAKON O OSNOVNOM ŠKOLSTVU LIVANJSKOG KANTONA (HERCEGBOSANSKE ŽUPANIJE) BIH**

Skupština Hercegbosanske županije (Livanjskog kantona) je na sjednici održanoj 30.11.2004. usvojila Zakon o osnovnom školstvu Livanjskog kantona (Hercegbosanske županije). Ovim zakonom definisane su opšte odredbe, kao što su svrha i opšti ciljevi obrazovanja, zatim prava djeteta na obrazovanje i značaj dječjih prava. Dalje se govori o potrebama i interesima društva, djelatnosti osnovnog školstva, nastavnim planovima i programima. Postoje članci i koje se odnose na Zdravstvenu i socijalnu zaštitu učenika, kao i o stručnom osoblju. Obrađeno je i osnovno školovanje odraslih, upravljanje i rukovođenje školom, kaznene i prijelazne i završne odredbe.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Opšta načela UN Konvencije su zadovoljena uz par izmjena. Samim tim, svako dijete ima pravo na upis u obrazovnu ustanovu, a ustanova je ta koja je dužna da mu obezbijedi sve uslove čime će se osigurati učinkovite individualizirane mjere podrške u okruženju koje najviše doprinose izjednačavanju mogućnosti.

Zakon nije diskriminatorски orijentisan prema djeci sa invaliditetom. U par članaka u kojima se spominju, dolazi

do zadovoljenja velikog broja potreba djece sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U svakom članu gdje se spominju „učenici sa posebnim obrazovnim potrebama“ ili „učenici sa teškoćama u razvoju“ **preimenovati u „učenici sa invaliditetom“**- termin koji je u skladu sa UN konvencijom. Samim tim je izbjegnuta i diskriminacija na osnovu vrste i stepena invaliditeta (intelektualni, senzorni, tjelesni ili kombinovani).

Član 55 (koji se i najviše odnosi na djecu sa invaliditetom) **treba biti dopunjen sa „u slučaju saglasnosti roditelja ili staratelja“, kao i članak 66 sa „defektolog - oligofrenolog“.**

... Članak 55.

Djeca i mladi sa posebnim obrazovnim potrebama stiču obrazovanje u redovitim školama i prema programima prilagođenim njihovim individualnim potrebama. Individualni program, prilagođen njihovim mogućnostima i sposobnostima, izradit će se za svakog učenika uz obavezno određivanje defektološkog i logopedskog statusa.

Djeca i mladi sa invaliditetom mogu se djelimično ili u cijelosti obrazovati u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama, u slučajevima kad je nemoguće pružiti odgovarajuće obrazovanje u redovitim školama, ***čak i uz asistenta, uz saglasnost roditelja ili staratelja.***

Škole, uvjete i način ostvarivanja grupa i razrednih odjela iz stavka 1. ovoga članka

utvrđuje organ uprave nadležan za poslove školstva općine prema kriterijima koje donosi Ministarstvo.

... **Članak 66**

Stručni suradnici u osnovnoj školi su: pedagog, psiholog, *defektolog-oligofrenolog*, logoped i knjižničar.

[**ZAKON O SREDNJEM ŠKOLSTVU LIVANJSKOG KANTONA (HERCEGBOSANSKE ŽUPANIJE) BIH**

Skupština Hercegbosanske županije (Livanjskog kantona) je na sjednici održanoj 30.11.2004. usvojila Zakon o srednjem školstvu Livanjskog kantona (Hercegbosanske županije). Ovim zakonom definisane su opšte odredbe, kao što su svrha i opšti ciljevi obrazovanja, zatim prava djeteta na obrazovanje i značaj dječjih prava. Dalje se govori o osnivanju srednjih škola, nastavnim planovima i programima, organizaciju nastave. Postoje članci i koje se odnose na umjetničke škole, srednješkolsko obrazovanje odraslih, zatim o pravnom statusu škole i učeničkog doma, kao i o stručnom osoblju. Obrađen je i nadzor nad zakonitošću rada i stručni nadzor.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Opšta načela UN Konvencije su zadovoljena uz par izmjena. Samim tim, svako dijete ima pravo na upis u obrazovnu ustanovu, a ustanova je ta koja je dužna da mu obezbijedi učinkovite individualizirane mjere podrške u okruženju koje najviše doprinose izjednačavanju mogućnosti.

Zakon nije diskriminatorski orijentisan prema djeci sa invaliditetom. U par članaka u kojima se spominju, dolazi do zadovoljenja određenih potreba djece sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U svakom članu gdje se spominju „učenici sa posebnim obrazovnim potrebama“ ili „učenici sa teškoćama u razvoju“ **preimenovati u „učenici sa invaliditetom“**-termin koji je u skladu sa UN konvencijom. Samim tim je izbjegnuta i diskriminacija na osnovu vrste i stepena invaliditeta (intelektualni, senzorni, tjelesni ili kombinovani).

Član 43. (koji se i najviše odnosi na djecu sa invaliditetom) treba biti u jednom dijelu izmijenjen i **dopunjen sa „u slučaju saglasnosti roditelja ili staratelja“**.

Obavezan član stručnog tima za kreiranje individualiziranih programa za djecu sa invaliditetom mora biti ***defektolog odgovarajućeg smjera***.

... Članak 43.

Obrazovanje učenika s invaliditetom organizira se uz primjenu individualiziranih postupaka i ***prilagođenog plana i programa*** u srednjoj školi u redovnim ili posebnim odjelima ili obrazovnim grupama.

Djeca i mladi sa invaliditetom mogu se djelimično ili u cijelosti obrazovati u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama, u slučajevima kad je nemoguće pružiti odgovarajuće obrazovanje u redovitim školama, čak i uz asistenta, uz saglasnost roditelja ili staratelja

Posebne organizacije, programe, uvjete, način i postupak upisa i obrazovanje učenika

s invaliditetom propisuje Ministarstvo.

[**ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU LIVANJSKOG KANTONA (HERCEGBOSANSKE ŽUPANIJE)**

Skupština Hercegbosanske županije (Livanjskog kantona) je na sjednici održanoj 10.11.2009. godine usvojila Zakon o visokom obrazovanju Livanjskog kantona (Hercegbosanske županije). Ovim zakonom definisane su opšte odredbe, kao što su svrha i opšti ciljevi obrazovanja, djelatnost visokog obrazovanja. Dalje su definisane visokoškolske ustanove, njihovo osnivanje i prestanak rada, licenca i akreditacija, vođenje dokumentacije, kao što su javne isprave i registar. Takođe, postoji i članci koji se odnose na statut i tijela visokoškolske ustanove. U zakonu je definisana i organizacija sveučilišta i izbor u naučno nastavna zvanja, studenti i njihova prava i obaveze, kao i radni odnosi unutar visokoškolskih ustanova. Precizirana je visokoobrazovna djelatnost, kaznene odredbe, kao i finansiranje.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o Visokom obrazovanju Livanjskog kantona (Hercegbosanske županije) BiH teži ka usklađenosti sa UN konvencijom i osjeća se njen uticaj kroz članove u kojima se upravo i spominju „poštivanja ljudskih prava i građanskih sloboda, uključujući definisanje pristupačnosti i prilagođavanja nastavnog materijala nedostaje u ovom zakonu. U članu 49., gdje su navedena studentska prava, navedeno je i pravo „na ravnopravnost“ i na „različitost i zaštitu od diskriminacije.“ Ako uzmemo za primjer, da određena visokoškolska ustanova nema pristupnu rampu za invalidska kolica, već imamo kršenje ovog člana, posebno dio koji se odnosi na „ravnopravnost“, što se itekako kosi sa UN Konvencijom, Članom 24. Obrazovanje pod stavkom 1. (c) „omogućavanje djelotvornog sudjelovanja osoba sa invaliditetom“.

Opšta načela UN Konvencije su zadovoljena uz par izmjena. Samim tim, svaka osoba ima pravo na upis u visokoškolsku ustanovu, a ustanova je ta koja je dužna da ispoštuje prava osoba sa invaliditetom na pristupačnost i podršku, kako bi se osigurale učinkovite individualizirane mjere podrške u okruženju koje najviše doprinose izjednačavanju mogućnosti. Države potpisnice su takođe dužne da preduzmu sve odgovarajuće mjere za zapošljavanje nastavnika, uključujući i one sa invaliditetom, koji znaju znakovni jezik i/ili Brajevo pismo, i obučiti stručnjake i osoblje koji rade na svim nivoima obrazovanja.

Takva obuka treba uključivati i razvijanje svijesti o invaliditetu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U dijelu zakona **XI. STUDENTI**:

... **U Članu 97.** gdje su navedena prava studenata, pod stavkom (1) gdje pod j) stoji: „na ravnopravnost u pogledu uvjeta studija i tretmana u visokoškolskoj ustanovi, kao i na povlastice koje nosi status studenta“. Nakon ovog prava dodati i pravo:

(k) pristupačnost objektu i razumne prilagodbe nastavnih sredstava u cilju zadovoljavanja prava osoba sa invaliditetom na izjednačavanje mogućnosti.

... **Član 99**, stavku c) dopuniti sa „vrsta i stepen invaliditeta“

... **Član 103**, „osoba sa posebnim potrebama“ promijeniti u „osoba sa invaliditetom“, i dodati boldirano:

„Visokoškolska ustanova će osigurati adekvatne preduvjete za pristup studiju, studiranje i rad osoba sa invaliditetom, kao što su pristupačnost objektu i informacijama: postojanje rampe za

invalidska kolica, lifta, angažovanje tumača za znakovni jezik i/ili Brajevo pismo.“

... U član 155. koji se odnosi na XIV Kaznene odredbe, pod f) dodati i Član 103. promijeniti u „osoba sa invaliditetom“.

HERCEGOVAČKO - NERETVANSKI KANTON

[USTAV HERCEGOVAČKO – NERETVANSKOG KANTONA FBIH

Ustav Hercegovačko – neretvanskog kantona (Službene novine br. 2/98), proglašen 23.12.1996.godine broj III-015-01/96, u Mostaru od strane zastupnika Skupštine Hercegovačko – neretvanskog kantona.

U članu 15. " Nadležnost kantonalne vlasti ", pod b) kaže "utvrđivanje obrazovne politike uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranja obrazovanja. Time je HNK dobio vlasništvo nad obrazovanjem, ali i obavezu donošenja ne samo Zakona već i drugih propisa o obrazovanju i osiguranju obrazovana.

Federalni Ustav (Službene novine F BiH, br. 1/94,13/97, 16/02, 22/02, 52/02, 60/02, 18/03, 63/03) u članu 3. i 4. definiše obrazovanje u nadležnost Kantona.

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU HERCEGOVAČKO - NERETVANSKOG KANTONA

Ovaj Zakon nije usaglašen sa UN Konvencijom, jer datira iz ranijeg perioda (PRIJE RATIFIKACIJE).

Predlažemo da se djeluje na zagovaranju donošenja Županijskog zakona o predškolskom odgoju koji mora biti usaglase sa UN KONVENCIJOM.

Sadašnji Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u HNK objavljen je u Službenim novinama 5/2000, a proglašen 27.06.2000.godine, pod brojem 01-1-079/00 u Mostaru na Skupštini HNK. Donošenje novog Okvirnog Zakona o predškolskom odgoju nije uticalo na usaglašavanje postojećeg, iako je to obaveza Vlade HNK.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Postojeći Zakon se u nekoliko tačaka dotiče problematike predškolskog odgoja djece sa invaliditetom.

Dakle, od 92 člana aktuelnog Zakona u 6 članaka se navode MOGUĆNOSTI da djeca sa teškoćama u razvoju budu uključena u predškolski odgoj. Osim mogućnosti nista drugo nije definirano, ni razrađeno kao ni financijski potpomognuto. Sve se svodi na traženje roditelja i mogućnosti predškolskih ustanova. Iz ovog je vidljivo da definitivno samo formalno sadašnja zakonska regulativa djeci sa invaliditetom omogućava boravak u vrtićima, a stvarnost je da roditelj i ustanova to moraju rješavati. Pitanja socijalne i druge inkluzije nije riješeno u praksi. PRAVILNIK koji bi detaljnije definisao koja djeca s teškoćama u razvoju, na koji način (procedure) mogu biti uključena u vrtić, NIJE URAĐEN. Prema informaciji iz Ministarstva još uvijek je u fazi izrade. Postavlja se nekoliko važnih pitanja iz prakse, a roditelji i staratelji apostrofiraju dva: PITANJE OSOBNIH ASISTENATA (njihova uloga i status) te NAČIN I PUT uključivanja djece sa invaliditetom u vrtić. Sada djeca sa invaliditetom ostaju kraće u vrtićima u odnosu na ostalu djecu, dnevno, a neki nemaju potpisani Ugovor o korištenju usluga. Navodno ta pitanja bi trebao tretirati PRAVILNIK????

Prijedlozi izmjena i dopuna

Prijedlog: Radi najbolje efikasnosti rada i korisnosti za dijete sa invaliditetom forma Inkluzivnih skupina se smatra primjerenom. Takva djeca bi dio vremena (prema individualnim potrebama) bila sa potrebnim stručnjacima, a ostatak vremena sa svim ostalim vršnjacima /njama.

Ovo mora biti sastavni dio Zakona o predškolskom odgoju HNK. Pravilnikom se trebaju definisati procedure za provođenje inkluzije, kojim će Mobilni tim Ministarstva obrazovanja imati obvezujuću ulogu pružanja svojih usluga za djecu sa invaliditetom u vrtiću. To bi bio doprinos KONTINUIRANOM OBRAZOVANJU djece sa invaliditetom.

Konkretno: U članu 54. dodati 54a, a glasilo bi ***"Vrtić pravilima osigurava povećan, besplatan, obuhvat djece sa invaliditetom predškolskim odgojem i obrazovanjem, inkluzivnijim za sve u godini pred polazak u Osnovnu školu"***. U ovim Zakonima dolazi do izražaja nejednak pristup u odnosu na mjesto življenja djece sa invaliditetom (Posebno je to problem za djecu iz ruralnih mjesta stanovanja i življenja). Članom 24. UN Konvencije o pravima OSI, BiH se obavezala primjeniti najveće moguće standarde u obrazovanju. Obzirom na ustroj BiH i podijeljenih nadležnosti teško je, često nemoguće obezbjediti to na svim lokalitetima, pod jednakim uslovima. Dodatni problem jeste neusklađenost Zakona donesenih prije ratificiranja UN Konvencije, a u međuvremenu nisu usklađeni sa Konvencijom. Sada sva djeca nisu u predškolskom odgoju sa jednakim šansama za napredak, odgoj, te pripremu za osnovno obrazovanje.

[ZAKON O OSNOVNOM ODGOJU I OBRAZOVANJU U HNK

Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju u HNK stupio je na snagu 07.08.2000. godine. Donesen je na osnovu Ustava HNK, čl 45. C/.

Zakon ima ukupno 125 članova, a od toga je 15 članova koji se djelimično dotiču obrazovanja djece sa invaliditetom osnovnoškolskog uzrasta.

U ostalim dijelovima se ne spominju djeca sa invaliditetom niti njihovo školovanje u osnovnoj školi.

U pomenutom Zakonu se ni na jednom mjestu ne koristi termin INKLUZIJA.

Obrazovni ciklus po ovom Zakonu traje 8 godina, a obrazovanje za učenike sa posebnim potrebama, kakav se termin koristi, je moguće u redovnim i specijalnim osnovnim školama Resorno Ministarstvo obrazovanja , nauke, kulture i sporta HNK je uradilo, a Skupština usvojila dopune i izmjene ovog Zakona.

Prvi put je to Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju u HNK od 22.04.2004. godine. Stupio je na snagu 08.06.2004. godine. Njime se pokušalo dopuniti i reformirati osnovno obrazovanje u desetogodišnjem ciklusu u HNK. (Zakon iz 2000. God.) Zakon o izmjenama i dopunama je obuhvatio 80% sadržaja do tada postojećeg Zakona kroz 63 člana. Od ta 63 člana njih 7 se odnosi na djecu sa invaliditetom.

(68)

Drugi put je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju u HNK urađen 18.06.2004. god, a stupio na snagu u školskoj 2004./2005.godine. Sadrži samo pet članova koji se u potpunosti odnose na upotrebu jezika u osnovnim školama HNK. Ni jedan član tih izmjena i dopuna se ne

dotiče obrazovanja djece sa invaliditetom u osnovnim školama.

Prema Završnim odredbama Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju u HNK (2004.), Resorno Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta je bilo obavezno donijeti sva podzakonska provedbena akta, pa tako i PRAVILNIK o odgoju i obrazovanju djece sa invaliditetom u osnovnim i srednjim školama HNK u roku od 6 mjeseci. Njime se detaljnije uređuje školovanje djece sa invaliditetom u HNK u osnovnim i srednjim školama.

Analizom se jasno zaključuje da je Pravilnik o odgoju i obrazovanju djece sa posebnim potrebama u osnovnim i srednjim školama HNK (originalan naziv) **donesen tek pet godina kasnije.**

Pravilnik je izrađen u skladu sa članom 19. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u B i H i relevantnim Zakonima u HNK .

Njime se regulira i bliže određuje obrazovanje djece sa invaliditetom u redovnim i specijalnim osnovnim i srednjim školama u HNK, govori o mogućnostima njihovog inkluzivnog obrazovanja.

Pravilnik ima 9 članova. Njima se određuje inkluzija učenika sa posebnim obrazovnim potrebama u osnovnim i srednjim školama, kriteriji po kojima nadležno Ministarstvo utvrđuje uvjete i način formiranja odgojno – obrazovnih skupina i razrednih odjeljenja u koje su uključeni učenici sa posebnim obrazovnim potrebama u redovnim školama HNK.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju u HNK (2000.god) nije usaglašen sa UN Konvencijom.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju u HNK (2004.god) i Pravilnik o odgoju i obrazovanju djece sa posebnim potrebama u osnovnim i srednjim školama u HNK su djelimično usuglašeni sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Terminologija koja se koristi nije u skladu sa onim što se tom Konvencijom zagovara, djeca sa invaliditetom, a ne „sa posebnim potrebama“.

Pravilnikom se određuje i uređuje inkluzivno obrazovanje u os. U HNK.(čl. 1,2 i 3) i Zakonom(član 38.) o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju u HNK.

Djeca sa invaliditetom se upisuju u redovne i specijalne škole.

Na osnovu Pravilnika (član 2 i 8), Zakona (član 4 i 11), Izmjena i dopuna (član 38), djeca sa invaliditetom se upisuju na osnovu nalaza, mišljenja i preporuka Stručnog tima (član 4 Pravilnika).

Stručni tim u redovnim osnovnim školama čine pedagog, psiholog, logoped, defektolog, socijalni radnik, nastavnik, uz prisustvo roditelja.

(Član 38.) Zakon o osnovno školskom obrazovanju HNK navodi da je osnovnoškolsko obrazovanje djece sa invaliditetom od prioriternog interesa i sastavni je dio jedinstvenog obrazovnog sistema.

70

Osnovni cilj obrazovanja djece sa invaliditetom, po ovom Zakonu, jeste da se svim učenicima daju iste mogućnosti učešća i uživanja koristi obrazovanja i uključivanja u društvo, u skladu sa individualnim mogućnostima (član 3. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnoškolskom obrazovanju u HNK .

Ovo jeste u skladu sa UN Konvencijom (članom 24.).

Zakon i Pravilnik predviđaju samo mogućnost, ali ne i obavezu, pružanja podrške u inkluzivnoj nastavi za djecu, od strane asistenta, u skladu sa Pedagoškim standardom i Normativom u HNK. U PRAKSI JE TO OSTALO NEPRIMJENJIVO, TE SAMO FORMALNO NAPISANO. Nisu riješene procedure zapošljavanja, ni finansiranja asistenata u inkluzivnoj nastavi.

Prepreke u učenju i učešću u inkluzivnoj nastavi, sa kojima se susreću učenici, sa invaliditetom u osnovnim školama HNK, vodeći računa o njihovim individualnim potrebama, upućuju na potrebu strukturisane organizacije sistema podrške u nastavi (član 5 Pravilnika).

Ustanove koje obrazuju djecu sa invaliditetom imaju pravo na dodatna (posebna) budžetska sredstva za pokrivanje troškova posebnog programa ili prilagođavanja okruženja, te prevoza. (od strane osnivača čl. 53. Zakona o obrazovanju, te čl. 11. Izmjena i dopuna Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju djece u HNK)

Ovo je također samo deklarativno, jer se ne provodi u praksi, a u BUDŽETIMA svih nivoa u HNK nema sredstava ni za obavezne redovne programe rada.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... U svim Zakonima, Pravilnicima i podzakonskim aktima zamijeniti postojeću terminologiju i u skladu sa UN Konvencijom **koristiti DJECA SA INVALIDITETOM.**
- ... **U članu 3.** Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju u HNK, pod b, c, e, - na kraju **dati „bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi,**

... **U članu 53.** Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju u HNK iza riječi „osigurava se“ **dodati „pristupačan,, te sada glasi:** *Za učenike sa invaliditetom osigurava se pristupačan prevoz, bez obzira na udaljenost.*

... **Iza člana 33.** Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju u HNK **dodati novi član 33a:**

Za djecu sa invaliditetom osnovna škola ce obezbjediti pristup literaturi, adekvatno potrebnim pomagalicama u nastavi, obukama za njihovo korištenje, popravku i održavanje. (Brajevo pismo, znakovni jezik, zvučnu tehniku i drugo), u skladu sa individualnim potrebama učenika.

... **u članu 57.** Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju HNK na kraju dodati novi stav koji glasi: „obezbjeđuje podršku i edukaciju roditeljima djece sa težim i kombinovanim invaliditetom “.

... **Član 6.** Pravilnika HNK, iza riječi „će biti“ dodati „**OBAVEZNA,**“. U istom članu dodati novi stav: „Prednost dati nastavnicima/cama OSI“, pa sada glasi:

Član 6

Programi za djecu sa invaliditetom ostvaruju defektolozi određene specijalnosti i nastavnici razredne i predmetne nastave za koje će biti obavezna organizirana odgovarajuća stručna obuka. Prednost dati nastavnicima/cama OSI.

... **U Pravilniku dodati novi član 5a:**

Za svu djecu i mlade sa invaliditetom koja se školuju osigurati usluge asistenta u nastavi (nastavnik za podršku) u skladu sa individualnim potrebama učenika.

[ZAKON O SREDNJOŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU U HNK

Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju u HNK stupio na snagu 30.11.2000. godine, a donesen od strane Skupštine HNK. Zakon ima 126 članova. Od toga broja njih 7 se dotiču obrazovanja djece sa invaliditetom srednjoškolskog uzrasta. Termin inkluzivno obrazovanje se nigdje ne koristi i ne spominje. U čl.1. pomenutog Zakona uređuje se djelatnost srednjeg odgoja i obrazovanja redovnih učenika. To je djelatnost kojom se nakon završetka osnovnog obrazovanja omogućuje sticanja znanja, vještine i sposobnosti za rad i nastavak obrazovanja. Nije usaglašen sa Okvirnim Zakonom BiH (čl.3.)

U čl.3. Okvirnog Zakona se navodi da je srednjoškolski odgoj i obrazovanje dostupno svim licima pod jednakim uslovima i prema njihovim sposobnostima i mogućnostima, u skladu sa Zakonom i drugim propisima, a u čl.4. „ u skladu s prihvaćenim evropskim i međunarodnim konvencijama.“

U 2004. godini Skupština HNK donijela je dva Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju.

Zakon o dopunama Zakona o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju od 14. jula 2004, te 26. oktobra 2006. godine ne tretiraju uopšte inkluzivno obrazovanje u srednjim školama. Sadržajno se odnose na vjeronauku i upotrebu jezika u srednjim školama.

Sve ostalo se reguliše pravilnikom o odgoju i obrazovanju djece s posebnim obrazovnim potrebama (OSI) u osnovnim i srednjim školama.

Ovaj podzakonski akt izrađen je u skladu sa čl. 19. Okvirnog Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH i relevantnim Zakonima u HNK.

Ovaj Pravilnik nije samo za srednješkolско obrazovanje, već i za osnovno.

Njime se reguliše inkluzija u srednjim školama, konkretnije od Zakona, ali ne kao u osnovnim školama. Obrazovanje djece sa invaliditetom čl.4. Pravilnika u srednjim školama osigurat će im sticanje praktičnih vještina i znanja koja će im omogućiti jednake prilike za zaposlenje i ostale uvjete koje jednako uživaju osobe bez onesposobljenja. Međutim, upravo tih praktičnih znanja za osobe sa invaliditetom najviše nedostaje u obrazovanju u srednjim školama, kojim bi bile iskorištene individualne sposobnosti učenika sa invaliditetom. Teorije se ne dopunjavaju praksom.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Usvajanje konvencije i njena ratifikacija od strane BiH nije donijela značajnije promjene ni u Zakonodavstvu, a pogotovo ne u praksi u srednjem obrazovanju osoba sa invaliditetom u HNK.

Zakoni o srednjem obrazovanju nisu u skladu sa UN Konvencijom.

Pravilnici su samo djelimično u skladu sa sadržajem UN Konvencije.

Djeca iz ruralnih sredina su diskriminisana po lokalitetu, a pogotovo osobe sa invaliditetom.

Oni nemaju mogućnost jednakog pristupa srednjem obrazovanju. Škole su im često veoma udaljene. Nemaju redovan i adekvatan prevoz, pristup školskim objektima i učionicama je sa barijerama, nemaju pristup informacijama, profesionalna asistencija nije uradila

valjano posao, OSI nemaju adekvatne udžbenike, pomagala, ni stručne nastavnike za rad sa njima.

Nemaju pristup kulturnim i sportskim događajima, ni bibliotekama srednjih škola. Zakon, a i Pravilnik ih stavljaju i neravnopravan položaj.

Ne postoji dovoljan broj smjerova-zanimanja koji rade po prilagođenom programu da ih učenici u skladu sa sposobnostima mogu odabirati. Najčešće roditelji su ti koji donose odluke za učenike sa invaliditetom ili su prisiljeni odabrati neko zanimanje (nudi se samo jedno ili dva).

Postoji potpuna terminološka neusklađenost u korištenju termina koji se odnose na osobe sa invaliditetom. Koriste se termini „djeca s posebnim potrebama, djeca s posebnim obrazovnim potrebama, djeca sa psihofizičkim smetnjama, djeca ometena u razvoju, djeca sa razvojnim smetnjama“, itd. Vidljiv je nedostatak zakonskih akata, vezanih za procedure upisa djece sa invaliditetom u srednje škole kao i procedure njihovog profesionalnog usmjeravanja.

Stanje inkluzivnog odgoja i obrazovanja na srednjoškolskom nivou je zakonski neuređeno.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U svim Zakonima HNK i Podzakonskim aktima o obrazovanju** OSI prilagoditi terminologiju UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom i time izbjeći nepravilnost i šarolikost.

... **Član 25.**

Izobrazba učenika s teškoćama u razvoju programira se uz primjenu individualno prilagođenog nastavnog plana i programa, individualizirajući taj postupak, u srednjoj školi u redovnim ili posebnim odjelima i izobrazbenim grupama.

... **U članu 49.** Zakona novi dodati novi stav:
„Obezbjeduje podršku roditeljima djece sa invaliditetom.“

... **Član 6.** Pravilnika o odgoju i obrazovanju djece s posebnim potrebama u osnovnim i srednjim školama HNK u stavu 1 iza riječi biti - dodati riječ – „obavezna“. U istom članku dodati novi stav III – Prednost dati nastavnicima OSI.

... **U članu 18.** iza riječi „učenici“ termin s posebnim potrebama zamijeniti sa terminom „invaliditetom“ . Sada taj stav glasi: „*U specijalnoj srednjoj stručnoj školi obrazuju se učenici s težim invaliditetom.*“

... **Član 2** pravilnika HNK o obrazovanju osoba sa invaliditetom sada glasi:

Osnovno školovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama provodi se u redovnoj osnovnoj i srednjoj školi prema organizacijskim oblicima koji osiguravaju njihovu inkluziju (uključivanje).

... **Član 2** urediti na način da glasi ovako:

Osnovno i srednje školovanje djece sa invaliditetom provodi se u redovnoj osnovnoj i srednjoj školi prema organizacijskim oblicima koji osiguravaju njihovo inkluzivno obrazovanje.

... **U članu 4.** pod a) Pravilnika HNK u zadnjem redu dodati iza tačke - **Roditelj je dužan priložiti raspoloživu dokumentaciju.**

... **Član 5.** Pravilnika stav 2 u trećem redu ,iza riječi pomoć dodati „**u osnovnim i srednjim školama, ukoliko u školama ne postoje adekvatni stručni timovi**“.

... **Dodati iza člana 7. Pravilnika HNK član 7a koji glasi:**

7a

Za upis djece sa invaliditetom u prvi razred srednje škole obavezna je pismena razmjena informacija o učeniku sa invaliditetom sa prethodno završenom osnovnom školom.

[ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU U HNK

Zakon je donijela skupština HNK na sjednici od 19.3.2012.g. pod brojem 02-01-XII-091/12. Stupio je na snagu osmog dana objavljivanja u narodnim novinama HNK.

Član 4. ovog Zakona regulišu se načela visokog obrazovanja. Djelatnost visokog obrazovanja temelji se na sljedećim načelima (ima ih 11):

pod c) otvorenosti visokoškolske ustanove prema javnosti, građanima i

lokalnoj zajednici.

Pod d) uvažavanju evropskih, humanističkih i demokratskih vrijednosti, te usklađivanju s evropskim sustavom Visokog obrazovanja.

Pod e) poštivanju ljudskih prava i građanskih sloboda, uključujući zabranu svih oblika diskriminacije.

Pod g) sudjelovanju studenata u upravljanju i odlučivanju, posebno u vezi pitanjima koja su od značaja za kvalitetu nastave.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o Visokom obrazovanju u HNK nije usklađen sa UN Konvencijom ili bolje reći samo djelimično su usklađeni. Da je to tako potvrđuje činjenica da se samo na jednom mjestu u analiziranom Zakonu (Zakon HNK član 86.) prava studenata, spominju se konkretno studenti sa

“posebnim potrebama”. Odmah se primjećuje upotreba neadekvantnih termina, što je posebno nedopustivo zbog činjenice da je zakon usvojen nakon potpisivanja UN Konvencije.

Analizirani Zakoni deklarativno omogućavaju pristup OSI studiju na način da u temeljnim ciljevima Visokog obrazovanja pod a) piše „ustanovljavati, razvijati, štiti, i prenositi znanja i sposobnosti kroz nastavu i znanstveno-istraživački rad i time doprinosti razvoju sposobnosti pojedinca i društva“ i b) „Pružiti mogućnost građanima da, sukladno propisima pod jednakim uvjetima imaju pravo na stjecanje visokog obrazovanja i cjeloživotno obrazovanje.“

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **Korištenu terminologiju u Zakonima prilagoditi UN Konvenciji o pravima OSI.**
- ... **Član 16. HNK akt o osnivanju visokoškolske ustanove**
 - pod f) dodati zarez iza riječi prostor i dodati „**bez arhitektonskih barijera**“ i završiti tačka zarez.
- ... **Član 18. HNK, – Kriterij, standardi i normativi**
 - pod 2) na kraju teksta brisati tačku i dodati „**u skladu sa UN Konvencijom o pravima OSI i odlukom Vlade o standardima i normativima.**“
- ... **Član 32. HNK – Uspostavljanje informacijskoga sustava, u drugom redu teksta dodati iza riječi *informacijama* i „OSI“, pa nastaviti dalji tekst.**
- ... **Član 80. HNK – Upis studenata**
 - pod 3) dodati e) broj studenata sa invaliditetom.
- ... **Član 86. Zakona HNK treba dopuniti pod 3. sa članom 3a:**

„Visokoškolska ustanova obavezna je u roku od 6 mjeseci od osnivanja ili stupanja na snagu ovog Zakona (predloženih izmjena i dopuna ovog Zakona) donijeti podzakonske opšte provedbene akte kojima se propisuje nadležnost, obim i sadržaj obaveza, način i vremenski rokovi za potpuno ispunjenje obaveze osiguravanja uživanja garantovanih prava OSI, žalbene procedure, odgovornosti i sankcije.“

... **Član 87. Zakona HNK**

pod c) dopuniti. Iako se navodi „ili bilo koji drugi status“, treba jasno navesti **invalidnost** kao mogući osnov za diskriminaciju i razlikovanja.

... **Član 88. Zakona HNK**

Pod c) istaći i dodati obavezu visokoškolske ustanove u **donošenju Kodeksa ponašanja prema OSI**.

Pod e) dodati Visokoškolska ustanova je obavezna uključivati OSI u organe upravljanja i odlučivanja i normirati istu obavezu za studentska udruženja.

... **Član 89. – Školarina i participacija**

U pogledu plaćanja školarine i participacije u troškovima studija, referirajući na pozitivnu diskriminaciju posebno ugroženih kategorija stanovništva, kakve su OSI, te podupirući mjere stimulacije uključivanja OSI u Visokoškolski obrazovni sistem, studiranje i studentski život, predlažemo usvajanje norme o oslobađaju od plaćanja troškova školarine i troškova studija za OSI, te u stupanje na besplatno korištenje udžbenika, nastavnih pomagala, kao i asistivne tehnologije.

Dodati pod 4) „redovni studenti sa invaliditetom, uz relevantan dokaz o invaliditetu oslobođeni su plaćanja troškova školarine i studija“, a pod 5) „redovni studenti sa invaliditetom imaju pravo na besplatno korištenje udžbenika, nastavnih pomagala i asistivne tehnologije.“

[USTAV ZAPADNOHERCEGOVAČKOG KANTONA FBiH

Ustav Zapadnohercegovačkog kantona (Narodne novine br. 1/96), proglašen 26. 3. 1996. god. broj 01-I -8/96 -1 u Posušju, od strane zastupnika Skupštine Županije Zapadnohercegovačke.

U čl. 15 "Ovlasti Županijske vlasti ", pod d) kaže:
utvrđivanje naobrazbene politike uključujući donošenje propisa o naobrazbi te osiguranju naobrazbe "

Tako je Federalni Ustav identično prenio Zakon i druge propise u nadležnost Županije, u OBRAZOVANJU.

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU ŽUPANIJE ZAPADNOHERCEGOVAČKE

Utvrđeno je da postoji 5 privatnih (Petar Pan, Osmijeh, Bambi, Malika i Leptirić) i 4 javna (državna) vrtića (Bajka, Pčelica, Grude, Ljubuški).

U istraživanju postojanosti zakona posjećen je jedan privatni i jedan javni vrtić.

Oni koriste Okvirni zakon o predškolskom odgoju u B i H iz 2007.godine. Županijski još uvijek nisu usvojili, iako im je to bila obaveza. Vrtiće osnivaju općinskim aktima. Općina kao osnivač prijavljuje Vrtić u Registar ustanova kod nadležnog suda. Tim upisom Vrtić stiče pravnu i poslovnu sposobnost. Neriješeno je pitanje kako finansiranja, tako i kontrola i unapređenje kvalitete.

Nema ni jedan član koji osigurava prohodnost iz Vrtića u Osnovnu školu (inkluzivno redovno obrazovanje) za djecu sa invalidnošću, u odnosu na medicinsku

dokumentaciju, upis, mišljenje stručne komisije, metode rada, sredstva za učenje itd.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Nema ni jedan član koji osigurava prohodnost iz Vrtića u Osnovnu školu (inkluzivno redovno obrazovanje) za djecu sa invaliditetom, u odnosu na medicinsku dokumentaciju, upis, mišljenje stručne komisije, metode rada, sredstva za učenje itd.

Prijedlozi izmjena i dopuna

U članu 1. stav II pomenutog Zakona kaže se da se predškolski odgoj ostvaruje u dječijim vrtićima, igraonicama, te drugim predškolskim ustanovama u skladu sa ovim Zakonom i drugim propisima. To podrazumijeva i inkluzivne vrtiće.

U članu 6. se kaže Predškolski odgoj ostvaruje se u skladu sa Pedagoškim standardom predškolskog odgoja i Normativom predškolskog odgoja, opreme i didaktičkih sredstava predškolskog odgoja. Dodati **“i UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom”**.

Zakon o osnovnom školstvu Županije Zapadnohercegovačke

Zakon o osnovnom školstvu ZZH donesen je na osnovu Ustava (član 26) ZZH, a stupio na snagu 18.05.2004.godine.

Ovaj Zakon ima 93 člana. Njih 9 se odnosi na školovanje djece sa invaliditetom ili se samo podrazumijeva školovanje djece sa invaliditetom u osnovnim školama.

Ne koristi se termin djeca sa invaliditetom, niti inkluzivno obrazovanje. Zakonom (član 2) navodeći Ciljeve osnovnog školstva (stav 2.) se kaže „osiguravanje optimalnog razvitka za svaku osobu, uključujući i one s

posebnim potrebama, sukladno njihovom uzrastu, mogućnostima i duševnim i tjelesnim sposobnostima .“

Te stav 5. „osiguranje jednakih mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora na svim nivoima obrazovanja, bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno podrijetlo i status, obiteljski status, vjeroispovijest, duševno-tjelesne i druge vlastite osobine.

Iz ovoga se jasno zaključuje da se uopšteno govori o djeci sa duševno-tjelesnim osobinama.

Osnovno školovanje djece sa invaliditetom provodi se u osnovnoj školi (član 52) ili posebnim ustanovama (član 53) za one sa većim stupnjem invaliditeta.

Pri tom definiranju ne koristi se termin inkluzivnog obrazovanja u osnovnim školama.

Zakon o školstvu ZZH je predvidio bliže regulisanje inkluzivnog školovanja *Pravilnikom o odgoju i obrazovanju djece s posebnim obrazovnim potrebama u osnovnim i srednjim školama ZZH* kao provedbenim aktom.

Pravilnik je donesen na osnovu člana 19 Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u B i H, Zakona o osnovnom školstvu ZZH (član 52 i 53) 2004. god, a stupio je na snagu školske 2006/7 god.

Tim Pravilnikom se osnovno obrazovanje djece sa invaliditetom u ZZH ostvaruje bez diskriminacije, inkluzivno, dostupno i besplatno u skladu sa individualnim potrebama i sposobnostima.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Terminologija koja se koristi nije usklađena sa UN Konvencijom.

Sam Zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom navodeći stvaranje jednakih mogućnosti u obrazovanju, osiguravanju optimalnog razvitka za svu djecu, osiguranjem sredstava u Proračunu ZZH, izradi Nastavnih planova i programa, (član 42 i 43) u skladu sa Okvirnim zakonom BiH, saradnji sa Zavodom za školstvo i Agencijom za Nastavne planove i programe.

Djeca sa invaliditetom imaju osiguran prevoz do škole bez obzira na udaljenost (član 41) po Zakonu o osnovnom školstvu Županije.

Pravilnikom se propisuje inkluzivno obrazovanje za djecu sa invaliditetom u redovnim osnovnim i srednjim školama (član 1), uslovi i načini formiranja odgojno-obrazovnih skupina i razrednih odjeljenja. Njime su djeca sa invaliditetom uključena u redovno obrazovanje, inkluzivno, besplatno i dostupno, bez obzira na različitosti, što je u skladu sa UN Konvencijom

Medutim, koliko je to njihovo obrazovanje kvalitetno i njima korisno, koliko može biti osnova za nastavak školovanja su pitanja koja u praksi ne nude pozitivan odgovor. Ne postoji model analize, procjene i vrednovanja inkluzivnog osnovno školskog obrazovanja.

Pravilnik (član 3) propisuje (ne znači i obezbjeđuje) realizaciju inkluzivnog obrazovanja u skladu sa Pedagoškim standardom i Normativom.

Njime se ne garantira učenje životnih i socijalnih vještina, uz adekvatnu podršku u nastavi, kojom bi obrazovanje djece sa invaliditetom u osnovnim školama bilo kvalitetnije, korisnije i olakšano.

U redovno odjeljenje osnovne škole može se upisati 1 do 3 učenika sa invaliditetom. (Ovo je isto u Pravilniku HNK).

Svako dijete sa invaliditetom smanjuje broj djece za 3, u tom odjeljenju, od optimalnog broja (27) učenika, prema Pedagoškom standardu i normativu.

Dijete sa invaliditetom savladava redovite ili individualno prilagođene programe, uz individualizirane postupke, uz podršku Stručnog tima (član 4 i 5 Pravilnika).

Ovo je prilagođeno UN Konvenciji.

Djeca se uključuju u inkluzivno obrazovanje na osnovu Rješenja Ministarstva, a nakon urađene opservacije, mišljenja i preporuke Stručnog tima (član 7 Pravilnika). Vrijeme opservacije je 3 do 6 mjeseci. Za učenike prvih razreda obavezno najmanje 6 mjeseci.

Osnovno obrazovanje djece sa teškim i višestrukim invaliditetima može se odvijati u posebnim (član 8 Pravilnika) odjeljenjima redovne škole ili specijaliziranim ustanovama (član 19 Okvirnog zakona BiH, član 52 i 53 Zakona o osnovnom školstvu ZZH).

Prijedlozi izmjena i dopuna

... U svim Zakonima, Pravilnicima i podzakonskim aktima zamijeniti postojeću terminologiju i u skladu sa UN Konvencijom koristiti **DJECA SA INVALIDITETOM**.

... **U članu 41.** Zakona o osnovnom školstvu ZZH, iza riječi „osigurava se“ dodati „pristupačan“, te sada glasi: *Za učenike sa invaliditetom osigurava se pristupačan prevoz, bez obzira na udaljenost.*

... **Iza člana 33.** Zakona o osnovnom školstvu ZZH **dodati novi član 33a.**

33a

Za djecu sa invaliditetom osnovna škola ce obezbjediti pristup literaturi, adekvatno potrebnim pomagalicima u

nastavi, obukama za njihovo korištenje, popravku i održavanje. (Brajevo pismo, znakovni jezik, zvučnu tehniku i drugo), u skladu sa individualnim potrebama učenika.

... **u članu 82.** Zakona o školstvu ZZH na kraju dodati novi stav koji glasi:

„obezbjeduje podršku i edukaciju roditeljima djece sa težim i kombinovanim invaliditetom .“

... **Član 6.** Pravilnika ZZH, iza riječi „će biti“ dodati „**OBAVEZNA**“. U istom članu dodati novi stav:
„**Prednost dati nastavnicima/cama OSI**“ pa sada glasi:

Član 6

*Programne za djecu sa invaliditetom ostvaruju defektolozi određene specijalnosti i nastavnici razredne i predmetne nastave za koje će biti obavezna organizirana odgovarajuća stručna obuka.
Prednost dati nastavnicima/cama OSI.*

... **u članu 5 . stav II**, prvi red Pravilnika o odgoju i obrazovanju djece sa invaliditetom u ZZH, iza riječi „mobilnih“ dodati riječ „**multidisciplinarnih**“.

... **U Pravilniku dodati novi član:**

5a

Za svu djecu i mlade sa invaliditetom koja se školuju osigurati usluge asistenta u nastavi u skladu sa individualnim potrebama učenika.

[ZAKON O SREDNJEM ŠKOLSTVU ZAPADNOHERCEGOVAČKE ŽUPANIJE

Ovaj Zakon potiče od 30.04.2004. godine. Sadržaj Zakona je jako nedefinisan u odnosu na inkluzivno obrazovanje osoba sa invaliditetom. Zakon o srednjem školstvu ima ukupno 92 člana i niti jedan ne spominje inkluzivno

obrazovanje. Potpuno vlasništvo nad srednjim obrazovanjem ima Vlada Županije i Ministar ministarstva obrazovanja. Samo nadzor član 6. stručno pedagoški obavlja Zavod za školstvo, a Upravni nadzor Prosvjetna inspekcija.

U član 2. ovog zakona djelatnost srednjeg školstva obuhvata vrste i oblike odgoja i izobrazbe, osposobljavanja i usavršavanja, koji se ostvaruju u skladu sa ovim zakonom. Samo se u član 13. pobrajaju vrste srednjih škola, pa ovisno o nastavnom planu i programu mogu biti: gimnazije, strukovne škole, umjetničke, vjerske, škole za učenike sa specijalnim potrebama, škole za izobrazbu odraslih, ali se nigdje ne spominju inkluzivne škole za srednjoškolsku izobrazbu osoba sa invaliditetom. Bez navođenja inkluzivnog obrazovanja nema ni spominjanja adekvatnih planova i programa za srednje obrazovanje osoba sa invaliditetom. Samo se član 25. Zakona o srednjem školstvu navodi da Ministar školstva propisuje: posebne organizacije, programe, uvijete, način i postupak upisa i obrazovanja učenika s teškoćama i većim teškoćama u razvoju.

Analizirani zakon nije doživio nijedne izmjene i dopune.

Pravilnikom o odgoju i obrazovanju djece s posebnim potrebama u osnovnim i srednjim školama od 11.7.2006. bliže se propisuje i uređuje obrazovanje osoba sa invaliditetom. Pravilnik je zajednički podzakonski akt za osnovne i srednje škole kojeg je donio Ministar resornog Ministarstva. Može se reći da se Pravilnikom samo dotiču ,ali i ne preciziraju inkluzija i inkluzivne srednje škole.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Usvajanje konvencije i njena ratifikacija od strane BiH nije donijela značajnije promjene ni u Zakonodavstvu, a pogotovo ne u praksi u srednjem obrazovanju osoba sa invaliditetom u ZZH.

Zakoni o srednjem obrazovanju nisu u skladu sa UN Konvencijom.

Pravilnici su samo djelimično u skladu sa sadržajem UN Konvencije.

Djeca iz ruralnih sredina su diskriminisana po lokalitetu, a pogotovo osobe sa invaliditetom.

Oni nemaju mogućnost jednakog pristupa srednjem obrazovanju. Škole su im često veoma udaljene. Nemaju redovan i adekvatan prevoz, pristup školskim objektima i učionicama je sa barijerama, nemaju pristup informacijama, profesionalna asistencija nije uradila valjano posao, OSI nemaju adekvatne udžbenike, pomagala, ni stručne nastavnike za rad sa njima.

Nemaju pristup kulturnim i sportskim događajima, ni bibliotekama srednjih škola. Zakon, a i Pravilnik ih stavljaju i neravnopravan položaj.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... U svim Zakonima ZZH i Podzakonskim aktima o obrazovanju OSI prilagoditi terminologiju UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom i time izbjeci nepravilnost i šarolikost.
- ... **Iza člana 1.** Zakona ZZH dodati novi član 1a. koji glasi:

Opšti cilj srednjeg školstva osigurava: optimalan razvoj za svaku osobu, uključujući i one sa invaliditetom u skladu sa njihovim uzrastom, mogućnostima i psihofizičkim sposobnostima bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

- ... **U član 2.** Zakona o srednjem školstvu ZZH stav 2. četvrti red iza riječi „Zakona“, brisati tačku, dodati zarez, te riječi „i UN Konvencije o pravima OSI.“
- ... **Iza člana 3.** Zakona ZZH dodaje se 3a. koji glasi:

Srednjoškolska izobrazba omogućava jednake mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora za učenike bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno porijeklo i status, obiteljski status, vjeroispovijest, psiho-fizičke i druge vlastite osobine, u skladu sa UN Konvencijom.

- ... **U članu 25** Zakona ZZH u drugom redu iza riječi „primjenjuje“ dodaje se **individualno - prilagođenog nastavnog plana i programa**, te sada taj član glasi:

Član 25.

Izobrazba učenika s teškoćama u razvoju programira se uz primjenu individualno prilagođenog nastavnog plana i programa, individualizirajući taj postupak, u srednjoj školi u redovnim ili posebnim odjelima i izobrazbenim grupama.

- ... **U članu 49. Zakona** dodati novi stav: „Obezbjeduje podršku roditeljima djece sa invaliditetom.“

- ... **Član 6. Pravilnika o odgoju i obrazovanju djece s posebnim potrebama u osnovnim i srednjim školama ZZH u stavu 1** iza riječi „biti“ dodati riječ „obavezna“ u istom tom članku dodati novi stav III – „Prednost dati nastavnicima OSI“.

- ... **U članu 18. Zakona o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju u HNK**, iza riječi „učenici“ termin „s posebnim potrebama“ zamijeniti terminom „težim invaliditetom“. Sada taj stav glasi: „*U specijalnoj srednjoj stručnoj školi obrazuju se učenici s težim invaliditetom.*“

- ... Za upis djece sa invaliditetom u prvi razred srednje škole obavezna je pismena razmjena informacija o učeniku sa invaliditetom sa prethodno završenom osnovom školom.

ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU U ZZH KANTONU

Ovaj Zakon se odnosi na fakultete u sklopu Sveučilišta u Mostaru, a obavezni su ga primjenjivati privatni fakulteti u Čitluku i Mostaru. Sveučilište u Mostaru ima deset ustrojbenih jedinica.

Zakon o visokom obrazovanju ZZH donesen je po propisanoj proceduri na osnovu čl.15 i čl.26. Ustava ZZH, od 6.srpnja 2009.g. Na 25-oj sjednici Skupštine Županije. Zakon je objavljen u Narodnim novinama ZZH broj 10/03, a stupio na snagu 8 dana poslije objave.

Sredstva za provođenje studijskih programa (čl.147. pod f) se predviđaju za rad sa darovitim studentima, a ne predviđaju sredstva za provođenje studijskih programa za OSI. Studenti sa invaliditetom trebaju prilagodbe koje im omogućavaju lakše i kvalitetnije studiranje.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o Visokom školstvu ZZH nije usklađen sa pomenutom Konvencijom ili bolje reći samo djelimično su usklađeni. Da je to tako potvrđuje činjenica da se samo na jednom mjestu u analiziranom Zakona član 100. prava studenata, spominju se konkretno studenti “sa posebnim potrebama”. Odmah se primjećuje upotreba neadekvantnih termina, pa umjesto studenti sa posebnim potrebama prema Konvenciji bi trebalo biti OSI.

Analizirajući Zakon o visokom školstvu u ZZH, može se zaključiti da se jako malo učinilo na inkluzivnom obrazovanju studenata sa invaliditetom na fakultetima. Sistemsko rješenje stvaranja jednakih uslova i pristupačnog okruženja za potpuno uključivanje u proces visokog obrazovanja ne postoji za osobe sa invaliditetom, što UN Konvencija obavezuje BiH.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **Korištenu terminologiju u Zakonima prilagoditi UN konvenciji.**

... **Član 18.** ZZH akt o osnivanju visokoškolske ustanove pod f) iza riječi „prostor“ dodati zarez i „bez arhitektonskih barijera“ i završiti tačka zarez.

... **Član 20. ZZH – Kriterij, standardi i normativi**
pod 2) Na kraju teksta **brisati tačku i dodati** „u skladu sa UN konvencijom o pravima OSI i odlukom Vlade o standardima i normativima.“

... **Član 35. ZZH –** Uspostavljanje informacijskog sustava, u drugom redu teksta dodati iza riječi „informacijama“ i „osobe sa invaliditetom“, pa nastaviti dalji tekst.

... **Član 89. – Školarina i participacija**

U pogledu plaćanja školarine i participacije u troškovima studija, referirajući na pozitivnu diskriminaciju posebno ugroženih kategorija stanovništva, kakve su OSI, te podupirući mjere stimulacije uključivanja OSI u Visokoškolski obrazovni sistem, studiranje i studentski život, predložimo usvajanje norme o oslobađanju od plaćanja troškova školarine i troškova studija za OSI, te u stupanje na besplatno korištenje udžbenika, nastavnih pomagala, kao i asistivne tehnologije.

Dodati pod 4) „redovni studenti sa invaliditetom, uz relevantan dokaz o invaliditetu oslobođeni su plaćanja troškova školarine i studija“, a pod 5) „redovni studenti sa invaliditetom imaju pravo na besplatno korištenje udžbenika, nastavnih pomagala i asistivne tehnologije.“

[USTAV POSAVSKOG KANTONA

Ustavom Posavskog Kantona/Županije ni jednim članom nije regulisano pitanje niti nadležnost niti jednog organa ili tijela za pitanje obrazovanja. Ustavom se najvećim dijelom regulišu opće nadležnosti Kantona/Županije, Općina i Sudske vlasti od kantona do općina koje su u sastavu Posavskog Kantona. U vladi Posavske županije djeluje Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta koje je nadležno za pitanje obrazovanja na svim nivoima od predškolskog do visokog obrazovanja. Samim tim je jasno da pitanje obrazovanja nije regulisano Ustavom već zakonima koje donosi Vlada nadležno ministarstvo koje se bavi pitanjem obrazovanja, a usvaja Skupština Kantona.

- * Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta
- * 2 vrtića JU
- * 7 Osnovnih škola
- * 2 Srednje (Orašje i Odžak)
- * 4 Fakulteta odnosno sjedište je u Mostaru a odjeli istih su u Orašju

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

Ovim Zakonom utvrđuju se: načela, ciljevi, standardi i normativi za pripremu zajedničke nastavne jezgre programa za ostvarivanje funkcije predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i upravljanje, vođenje, stručni standardi, vrste evidencija, financiranje, nadzor i druga pitanja u svezi s osnivanjem i organiziranjem predškolskih ustanova u Županiji Posavskoj.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI (terminološki).

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 8.,12.,34.,39.41.,72., 79. i ,81. i to:

- ... **U članu/članku 8. stav 1.** nakon riječi „Konvencija o pravima djeteta“ dodati „Konvencija o pravima OSI“.
- ... **U članu/članku 12. pod i)** umjesto „ djeca sa poteškoćama u razvoju“ treba da stoji „djeca sa invaliditetom“
- ... **U članu/članku 34.** (Individualni i prilagođeni programi) umjesto riječi „ za djecu koja imaju lakše smetnje u psihičkom i tjelesnom razvoju“ treba da stoji „djeca sa invaliditetom“.
- ... **U članu/članku 39.** (Izradba i donošenje programa), stav 2 pod a) umjesto „djecu s teškoćama u psiho-fizičkom razvoju“ treba da stoji „djeca sa invaliditetom“.

- ... **U članu/članku 41.** (Integracijski programi) termin „djeca s posebnim potrebama“ u stavovima 1, 2, 3 i 4. treba zamjeniti terminom „djeca sa invaliditetom“.
- ... **U članu/članku 72.** (Vrsta dokumentacije i evidencije), stav 2. umjesto termina „djeca s posebnim potrebama“ zamjeniti terminom „djeca sa invaliditetom“.
- ... **U članu/članku 79.** (Obaveze nadležnog tijela za socijalnu skrb) pod b) i c). termine „djeca s posebnim potrebama“ i „ djecu invalida“ treba zamjeniti terminima „djeca sa invaliditetom“.
- ... **U članu/članku 81.** (Sredstva za ostale potrebe) stav (1). termin „djeca s posebnim potrebama“ zamjeniti terminom „djeca sa invaliditetom“.

[ZAKON O OSNOVNOM OBRAZOVANJU (NARODNE NOVINE ŽUPANIJE POSAVSKE BR. 3/04.,04/04.,8/08.,7/12. I 10/13.)

Ovim Zakonom uređuje se djelatnost osnovnog školstva (utemeljenje i funkcioniranje ustanova) kao dio jedinstvenog sustava školstva Županije Posavske (u daljnjem tekstu: Županija).

Djelatnost osnovnog školstva od posebnog je društvenog interesa.

Djelatnost osnovnog školstva obuhvaća odgoj i obavezno školovanje, druge oblike školovanja djece i mladeži i školovanje odraslih osoba.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI (terminološki).

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 2.,3.,7.,42.,52.,57. i ,58. i to:

- ... **U članu/članku 2. pod e)** na kraju dodati „ i po osnovu invaliditeta“.
- ... **U članu/članku 3. u stavu 6.** nakon riječi „skladu sa Konvencijom i dječjim pravima“ dodati „i Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom“.
- ... **U članu/članku 7. alineja 2. stav 2.** zamjeniti termin „djeca s teškoćama u razvoju“ sa terminom „djeca sa invaliditetom“.
- ... **U članu/članku 42. alineja 2.** termin “za učenike s teškoćama u razvoju“ zamjeniti terminom „djeca sa invaliditetom“.
- ... **U članu/članak 52. alineja 5.** termin „učenici od I. do V. razreda s teškoćama u razvoju“ zamjeniti terminom „učenici OSI od I. do V. razreda“
- ... **U članu/članku 57. stav 1.** umjesto „Djeca i mladež s posebnim obrazovnim potrebama“ treba da stoji „Djeca i mladež sa invaliditetom“. U istom članu, u stavu 3. umjesto „Djeca i mladež s ozbiljnim smetnjama i poteškoćama u razvoju“ treba da stoji „djeca i mladež sa većim stepenom invaliditeta“.
- ... **U članu/članku 58.** termin „djeca sa većim teškoćama u razvoju“ treba zamjeniti sa terminom „djeca sa većim procentom invaliditeta“.

[ZAKON O SREDNJEM ŠKOLSTVU (NARODNE NOVINE ŽUPANIJE POSAVSKE BR. 03/04., 04/04., 03/08., 08/08.,04/11.,7/12.,10/13.)

Ovim Zakonom utvrđuje se djelatnost srednjeg školstva kao dio jedinstvenog sustava školstva Županije Posavske (u daljnjem tekstu: Županija), a naročito:

1. osnivanje, organizacija i financiranje škola,
2. upravne strukture i postupci imenovanja nastavnika, stručnih suradnika i drugih zaposlenika,
3. status nastavnika, njihov stručni razvoj, nadzor njihova rada i ocjenjivanja nastavnika
4. oblici obrazovanja i vrste srednjih škola,
5. status učenika i
6. druga pitanja vezana za aktivnost srednjih škola.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI (terminološki).

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 13.,25. i to:

... **U članu/članak 13. pod alinejom 5.** umjesto “škole za učenike sa specijalnim potrebama“ treba „škole za specijalno obrazovanje“

U članu/članku 25. stav 1. umjesto termina “Djeca i mladež s posebnim obrazovnim potrebama“ treba biti „djeca i mladež sa invaliditetom“; U stavu 3. umjesto termina „Djeca i mladež s ozbiljnim smetnjama i poteškoćama u razvoju“ i umjesto termina „Učenici sa većim teškoćama u razvoju“ u stavu 5. treba biti „Djeca i mladež sa većim stepenom invaliditeta“.

[ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU (NARODNE NOVINE ŽUPANIJE POSAVSKE BR. 01/10., 04/11.)

Ovim Zakonom uređuje se sustav, uvjeti i način obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja, financiranje, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje ove djelatnosti na području Županije Posavske.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI (terminološki).

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 9.

... **u članu/članku 9.** (Pravo na Visoko obrazovanje) pod 2. umjesto termina „tjelesni ili drugi nedostatak“ treba da stoji „po osnovu invaliditeta“.

TUZLANSKI KANTON

[USTAV TUZLANSKOG KANTONA

U odjeljku III Nadležnosti Kantonalne vlasti, člana 26a stav 1. alineja 6. spominje se obrazovanje kao vitalni nacionalni interes. Međutim, u odjeljku II u kojem se govori o ljudskim pravima i osnovnim slobodama ni jednom riječju se ne spominje zabrana diskriminacije po bilo kojem osnovu pa tako i po osnovu invalidnosti. U tekstu ustava pitanje obrazovanja je uvršteno kao vitalni nacionalni interes ali se sve reguliše Zakonima o obrazovanju koje usvaja Skupština Tuzlanskog kantona na prijedlog ministarstva obrazovanja.

U Članu 33. Ustava Tuzlanskog kantona nadležnosti premijera su „Potpisivanje i ratifikovanje međunarodnih

sporazuma u ime kantona koje odobrava Skupština Kantona, uz prethodnu saglasnost Parlamentarne skupštine BiH i Parlamenta FBiH, osim sporazuma one vrste koje, po zakonu, nije potrebna saglasnost Parlamentarne skupštine BiH.“

UN Konvencija o pravima OSI je potpisana i ratifikovana u BiH i samim tim je obaveza svih nivoa vlasti da je poštuju i usklađuju zakonodavstvo sa njom. S obzirom, da Ustavom TK premijeru daju nadležnosti za ratifikaciju međunarodnih sporazuma, a Konvencija je obavezujući dokument potrebno je istu ugraditi u zakonodavstvo.

- * Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog Kantona*Pedagoški zavod - Tuzla
- * 8 Vrtića kao Javne ustanove i 1 vrtić kao PPU
- * 89 Osnovnih škola
- * 33 Srednjih škola i
- * 13 Fakulteta Univerziteta u Tuzli

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU TK

Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju uređuje se predškolski odgoj i obrazovanje djece od šest mjeseci života do polaska u osnovnu školu (u daljem tekstu: djece predškolske dobi).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 4.,13.,34.,40.,48.i 81. i to:

- ... **U članu 4.** (Principi predškolskog odgoja i obrazovanja) pod „i“ umjesto “djecu s posebnim potrebama” treba da stoji „za djecu sa invaliditetom“
- ... **U članu 13. u stav 1. i 3.** brišu se riječi „s posebnim potrebama“ umjesto toga pisati „djeca sa invaliditetom“.
- ... **U članu 34.** (Predškolske ustanove za djecu sa posebnim potrebama) umjesto termina “sa posebnim potrebama” treba da stoji “djeca sa invaliditetom”.
- ... **U članu 40.** (Prilagođeni program) terminologiju uskladiti sa UN Konvencijom, u smislu da se u stavu 1, tačka a) termin “djecu sa razvojnim teškoćama” i u stavu 2. termini “djecu sa razvojnim poteškoćama” i “djecu koja imaju lakše smetnje u psihičkom i fizičkom razvoju” zamijeni terminom “djeca sa invaliditetom”.
- ... **Član 48.** (Profil stručnjaka), stav 1. dopuniti sa „asistentima u nastavi“ u radu sa djecom sa invaliditetom.
- ... **U članu 81.** (Sredstva za realizaciju socijalne zaštite) pod b) umjesto „djecu s posebnim potrebama“ treba stajati „djeca sa invaliditetom“ a pod c) umjesto „djeca invalida“ treba stajati „djeca osoba sa invaliditetom“.

(98)

[ZAKON O OSNOVNOM ODGOJU I OBRAZOVANJU TK

Ovim zakonom uređuje se obavljanje djelatnosti osnovnog odgoja i obrazovanja, osnivanje, organizacija i finansiranje osnovne škole, prava i obaveze učenika i njihovih roditelja/staratelja, upravne strukture osnovnih škola i procedure izbora nastavnika i drugih zaposlenika

u školi, status nastavnika i drugih zaposlenika škole, stručni razvoj i nadzor nad radom nastavnika i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti osnovnog odgoja i obrazovanja.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI (terminološki).

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 3., 29., 32.,41. i 70.

Po pitanju člana 46.,47.,48.49., 50.,51.i 52. potrebno je promijeniti pristup u cjelosti jer isti nisu u skladu sa članom 24. UN Konvencije o pravima OSI.

- ... **Član 3. stav 2 alineja 2.** umjesto „i one s posebnim potrebama“ treba pisati „i osobe sa invaliditetom“; U alineji 5. stave 2. dodati „na osnovu invaliditeta“.
- ... **U članu 29. stav 2.** nakon riječi „maloljetničke delikvencije“ dodati „i po osnovu invaliditeta“ nastavak teksta ostaje isti.
- ... **U članu 32. stav 2.** umjesto „prilagođeni program za djecu sa posebnim potrebama“ treba da stoji „za djecu sa invaliditetom“.
- ... **U članu 41.** (Slobodne aktivnosti učenika) stav 5. nakon riječi „spola“ treba dodati „i po osnovu invaliditeta“.
- ... **U članu 46., stav 2.** „Učenik sa smetnjama i poteškoćama u razvoju“ mijenja se u „Učenik sa invaliditetom“.

U istom stavu ovog člana spominje se Kategorizacija kao postupak koji je u suprotnosti i sa inkluzivnim procesom i sa UN Konvencijom. Komisija koja vrši

ocjenu sposobnosti djeteta je ta koja odmah preporučuje dalju rehabilitaciju i osposobljavanje djeteta sa invaliditetom.

U istom stavu termin „djece sa poteškoćama u razvoju“ mijenjati u „djeca sa invaliditetom“.

... **U cijelom tekstu članova 47 i 48.** termine „obrazovanje djece sa posebnim potrebama“, „djece sa posebnim obrazovnim potrebama“, „djecom sa posebnim potrebama,, „učenika sa posebnim potrebama,, u cijelom tekstu mijenjati u „obrazovanje djece sa invaliditetom ili učenike sa invaliditetom“.

... **U članu 49. stav 1.** termin „djeca sa posebnim obrazovnim potrebama“ mijenjati u „djeca sa invaliditetom“.

... **U članu 50. stav 3 i 5.** termin „učenici sa posebnim obrazovnim potrebama“ mijenjati u „učenici sa invaliditetom“; U stavu 4. istog člana termin „posebnih programa osnovnog obrazovanja učenika sa posebnim obrazovnim potrebama“ mijenja se u „individualni nastavni program za djecu sa invaliditetom“

... **U članovima 51 i 52.** termine „djecu/učenici sa posebnim obrazovnim potrebama“ mijenjati u „djeca/učenici sa invaliditetom“.

... **U članu 70. stav 1.** iza riječi „spola“ dodati i „diskriminaciju po osnovu invaliditeta“.

100

[ZAKON O SREDNJEM OBRAZOVANJU I ODGOJU TK

Ovim zakonom uređuje se obavljanje djelatnosti srednjeg općeg obrazovanja, srednjeg stručnog obrazovanja, obuke i odgoja u srednjoj školi, osnivanje, organizacija i finansiranje rada srednje škole, prava i obaveze roditelja, autonomija srednje škole, uloga i obaveze srednje škole,

organizovanje i izvođenje obrazovno-odgojnog rada u srednjoj školi, osnovna pitanja nastavnih planova i programa, standardi ocjenjivanja i ispiti, način imenovanja i nadležnost organa srednje škole, status nastavnika, stručnih saradnika i saradnika, status učenika, obrazovanje i obuka odraslih i druga pitanja u vezi sa obavljanjem djelatnosti srednjeg obrazovanja i odgoja na području Tuzlanskog kantona (u daljem tekstu: Kanton).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je neusklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI (terminološki i sadržajno).

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 3.,5. 32.,65.,66.,74. i 158. i to:

- ... **U članu 3.** (opći ciljevi obrazovanja i odgoja), stav 2. pod b) termin „i ona sa posebnim potrebama“ zamjeniti sa „osobe sa invaliditetom“; pod e) poslje riječi „psihofizičke“ dodati „invaliditet“ nastavak rečenice ostaje isti.
- ... **U članu 5.** (definisanje pojmova) stav 5, termin „učenik sa posebnim obrazovnim potrebama“, zamjeniti sa terminom „učenik sa invaliditetom“; U stavu 7. istog člana termin „dijete sa posebnim obrazovnim potrebama“ zamjeniti sa terminom „dijete sa invaliditetom“.
- ... **U članu 32.** (Zabrana diskriminacije djece) stav 1. nakon „Konvencije o pravima djeteta“ dodati i UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom“, zatim termin „djeca sa posebnim potrebama“ zamijeniti sa“ djeca sa invaliditetom“.

... **U članovima 65, 66, 74, i 158** sve termine kao što su “sa posebnim potrebama” ili “sa posebnim obrazovnim potrebama” **zamijeniti sa terminom po UN Konvenciji, odnosno “sa Invaliditetom”.**

[**ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU TK**

Ovim zakonom uređuju se sistem, uslovi i način obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja, finansiranje, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje ove djelatnosti na području Tuzlanskog kantona (u daljem tekstu: Kanton).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 10.,98.,100. i 103. i to:

... **U članu 10.** (Pravo na Visoko obrazovanje) stav 1. u nabrojanju treba dodati “i po osnovu invaliditeta”.

... **U članu 98.** (Prava studenata) nakon „l“ dodati novu tačku „m) – na asistenta u nastavi za studente sa invaliditetom“ nekadašnji „m) „postaće „n)“ i tako redom.

... **U članu 100.** (Sadržaj Statuta u odnosu na studente) pod c) u nabrojanju dodati “i po osnovu invaliditeta”.

... **U članu 103.** (Osiguranje adekvatnih uslova osobama sa posebnim potrebama) termin „osoba sa posebnim potrebama“ u naslovu člana zamjeniti sa terminom „osoba sa invaliditetom“.

[USTAV UNSKO - SANSKOG KANTONA

U članu 11.b Odjeljak A. Poglavlje V. Ustava Unsko-sanskog Kantona u kome se precizira djelokrug rada Skupštine Kantona, navodi se da Skupština Kantona donosi Zakone koji su važni za kanton, a u članu 2. stav b. Poglavlja IV navodi se da je Kanton ovlašten, ako ovim Ustavom nije drugačije određeno. U Ustavu USK je navedeno i to uopšteno, da se Ustavom osiguravaju ljudska prava i slobode, a ne navodi se pravo na obrazovanje.

Što znači da Ustavom Unsko-sanskog Kantona pitanje obrazovanja nije regulisano, već Zakonima koje donosi Vlada odnosno nadležno ministarstvo koje se bavi pitanjem obrazovanja, a usvaja Skupština Kantona.

- * Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko – Sanskog Kantona *Pedagoški zavod Unsko-Sanskog Kantona
- * 7 Vrtića kao Javne ustanove i 2 vrtića kao PPU
- * 20 Osnovni škola i
- * 7 Fakulteta Univerzitete u Bihaću

Normativni akti i institucionalni okvir nisu u potpunosti usklađeni sa članom 24. UN Konvencije o pravima OSI.

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU USK

Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju Unsko – Sanskog kantona regulira se predškolski odgoj i obrazovanje djece od šest mjeseci do polaska u osnovnu školu.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 10. i 29.

- ... **U članu 10.** (Pravo na jezik) nakon riječi „Konvencija o pravima djeteta“ dodati „Konvencija o pravima OSI“.
- ... **U članu 29.** (Interventni, kompenzacioni i rehabilitacioni programi), stav 1. umjesto termina “djecu koja imaju razvojne teškoće“ staviti „djeca sa invaliditetom“.

[ZAKON O OSNOVNOM I OPĆEM SREDNJEM ODGOJU I OBRAZOVANJU (SLUŽBENI GLASNIK UNSKO-SANSKOG KANTONA BROJ: 05/04)

Ovim zakonom uređuju se principi osnovnog i općeg srednjeg odgoja i obrazovanja, obrazovanja odraslih i osnivanja i funkcioniranja osnovnih i općih srednjih škola u Unsko-sanskom kantonu.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 5., 8., 17., 51., 52. i 138. ovog Zakona, i to:

- ... **U članu 5. stav 2. alineja 5.** iza riječi “vjeroispovijest” dodati “invaliditet” kao nešto što ne bi trebalo da spriječava osiguranje jednakih mogućnosti u obrazovanju.

- ... **U članu 8.** nakon riječi potpisala dodati riječ i “ratifikovala”.
- ... **U članu 17. stav 7.** iza “raseljenim osobama i povratnicima” treba dopuniti i “djeca sa invaliditetom”.
- ... **U članu 51.** nakon riječi „degradiranje“ treba dodati “po osnovu invalidnosti”.
- ... **U članovima 23. 52. i 138.** promijeniti termin koji nije u skladu sa UN Konvencijom umjesto “djeca s posebnim obrazovnim potrebama i posebnim potrebama” ubaciti “djeca sa invaliditetom”.

[ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU (SLUŽBENI GLASNIK UNSKO-SANSKOG KANTONA BROJ: 05/04)

Ovim Zakonom uređuje se: obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja, pitanja osnivanja, organizacije i finansiranja ustanova visokog obrazovanja, upravljanje ustanovama visokog obrazovanja, djelatnost i uvjeti za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na teritoriji Unsko-sanskog kantona.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Ovaj zakon je djelimično usklađen sa UN Konvencijom o pravima OSI

Prijedlozi izmjena i dopuna

Potrebno je uraditi slijedeće ispravke u članu 10.,54. i 64. ovog Zakona, i to:

- ... **U članu 10.** (Pravo na jezik) nakon riječi nacionalnih manjina dodati i “UN Konvenciju o pravima OSI”.

... **U članu 54.** (Oblici provjere znanja) dodati stav (6)
Provjera znanja će se prilagoditi studentu/ici zavisno
od stepena i vrste invaliditeta.

*Obrazloženje: Slijepi i slabovide osobe kao i osobe sa
neuro mišićnom distrofijom imaju problem u pismenom
odgovaranju zbog prirode svog invaliditeta.*

... **U članu 64.** (Prava studenta/studentica), stavu 1.
ovog člana koji se odnosi na prava studenata dodati
novu alineju pod "g" koja glasi „Studenti sa
invaliditetom imaju pravo na asistenta u nastavi
tokom studiranja zavisno od vrste i stepena
invalidnosti.
U stavu 2. pod "c" dodati i „po osnovu invaliditeta“.

ZENIČKO – DOBOJSKI KANTON

[USTAVA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Ustavom Zeničko-dobojskog kantona garantira se primjena najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda utvrđenih u Aneksu i Ustavu entiteta Federacija BiH, shodno Ustavu, kantonalna vlast nadležna je za garantiranje i ostvarivanje ljudskih prava, dok u vršenju svojih nadležnosti svaka općina preuzima sve potrebne mjere s ciljem osiguranja zaštite prava i sloboda. **Članom 13.** Ustava ovog kantona svi sudovi, organi uprave i drugi organi kantonalne vlasti primjenjuju i poštuju prava i slobode predviđene u aktima navedenim u Aneksu Ustava Federacije i u skladu su s Ustavom FBiH, dok u ostvarivanju ljudskih prava Ustavom FBiH dat je prioritet međunarodnim instrumentima u odnosu na domaće zakonodavstvo, te se u slučaju „neslaganja međunarodnih ugovora ili sporazuma s federalnim zakonodavstvom, treba primijeniti ugovor ili sporazum“.

U Glavi III. Ustava FBiH utvrđena je podjela nadležnosti između federalne i kantonalne

vlasti, tako da je „utvrđivanje obrazovne politike, uključujući **donošenje propisa o obrazovanju i osiguranje obrazovanja, u nadležnosti kantona**“ što je ovim Ustavom Zeničko –Dobojskog kantona potvrđeno djelom IV - NADLEŽNOSTI KANTONALNE VLASTI i članovima 17.-23.; dok članom 18. definiše svoje nadležnost, pa tako i nadležnosti u području obrazovne politike, finansiranja obrazovanja, te shodno tomu i donošenja zakona u djelu predškolskog odgoja i obrazovanja.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Kantonalno ministarstvo obrazovanja ima ključnu nadležnost u području obrazovne politike, finansiranja obrazovanja, te donošenja zakona i u djelu predškolskog odgoja i obrazovanja.

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJ I OBRAZOVANJU U ZENIČKO-DOBOJSKOM KANTONU („SLUŽBENE NOVINE ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA 07/XV)

Predškolski odgoj i obrazovanje u Zeničko-Dobojskom kantonu

Pravo na predškolski odgoj i obrazovanje u Zeničko-Dobojskom kantonu, principi, ciljevi, standardi i normativi, vrste programa, upravljanje, rukovođenje, funkcije i nadzor, kao i druga pitanja u vezi s organizacijom i osnivanjem predškolskih ustanova uređeni su Zakonom o Predškolskom odgoju i obrazovanju u Zeničko-Dobojskom kantonu (u daljnjem tekstu: Zakon Zeničko-dobojskog kantona).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Okvirnim zakonom, a kao što je već detaljno opisano u prethodnom dijelu zakona o predškolskom obrazovanju u kantonu Zeničko-Dobojskom, utvrđen je i **princip nediskriminacije**, prema kojem svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljnjeg odgoja i obrazovanja.

Osim osnovnih principa i ciljeva, utvrđuju se i principi i ciljevi koji osiguravaju osnovna prava djece, koja uključuju: osiguranje najboljeg interesa djeteta, osiguranje vlastitih vrijednosti, osiguranje optimalnog razvoja djeteta, pravo na jezik i poštivanje vjerskih sloboda, **integracijski programi za djecu s posebnim potrebama i pravo roditelja i djece na izbor ustanove i odlučivanje. S tim što ostaje da terminološki nije usklađen pojam djece s posebnim potrebama sa onim koji je konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i definisano odnosno posebno čl.7 pa tako i čl.24.**

Princip osiguranja najboljeg interesa djeteta zasnovan je kako bi pravo djeteta na odgoj i obrazovanje i ispravnu brigu bilo uspostavljeno za dobrobit njegovog fizičkog i mentalnog zdravlja i sigurnosti, te ima prednost nad svim drugim pravima, a u slučaju sukoba prava, prednost se daje onom pravu, tumačenju ili djelovanju koje će najviše koristiti interesu djeteta.

Prema odredbama Okvirnog zakona, pa tako i dva kantonalna zakona, predškolsko obrazovanje treba da bude organizovano uz uvažavanje općih ciljeva odgoja i obrazovanja, koji proizlaze iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti demokratskog društva. Na ovaj

način osigurava se primjena principa vlastitih vrijednosti.

Predškolski odgoj i obrazovanje treba biti organizirano na način da osigura optimalne i jednake uslove kako bi se svako dijete, od rođenja do polaska u školu, razvijalo i ostvarivalo svoje pune potencijale i kompetencije kroz različite vidove kvalitetnog i profesionalno autonomnog institucionalnog i vaninstitucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja.

Zakonima u ova dva kantona je posebno posvećen prostor poštivanju jezika i kulture svih konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina koje žive u prostorima koja obuhvaćaju kantoni. Međutim i jezik i kulturu vezujući isključivo uz uvažavanje konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina ali i ne kako je to članom 24. Definirano jezik komunikacije kao sredstva, niti se bavi promoviranjem jezičkog identiteta zajednica gluhih osoba.

Zakonima kantonalnim, u skladu s Okvirnim, garantiraju se i integracijski programi za djecu s posebnim potrebama na način da se djeca s posebnim potrebama uključuju u predškolske ustanove prema programima koji su prilagođeni njihovim individualnim potrebama. Ovo znači da će se za svako dijete izraditi individualni program prilagođen njegovim mogućnostima i sposobnostima, a pripremaju se i provode i programi za integraciju. Što djelimično može biti u skladu s konvencijom ipak, kao što je u preambuli napomenuto integracija nije isto što i inkluzija te shodno tome nije jasno da li se radi na inkluziji i potpunom uključivanju djece s invaliditetom zajedno s ostalom djecom. Odnosno s obzirom na sam pojam integracija koja označava individualni ili medicinski model, koji determiniše model razvojne smetnje, tako da se dijete mora mijenjati ili biti

rehabilitovano da bi se uklopilo u školski sistem i društvo – što nije u skladu s konvencijom.

Odnosno da li integrisano obrazovanje može voditi inkluzivnom s obzirom da je integrisano obrazovanje često shvaćeno kao jedan korak ka inkluzivnom obrazovanju.

Ipak, glavno ograničenje integrisanog obrazovanja je to što dok god predškolski sistemi ostaje rigidan, samo djeca sa određenim smetnjama u razvoju mogu biti integrisana. Što nije u skladu s konvencijom o pravima OSI, niti s članom 24.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Izmjena/prilagodba /ili usklađivanje

(Pravo na jezik)

... Član 7. Zakona o predškolskom odgoju Zeničko-dobojskog kantona.

Da bi bili u skladu s članom 24. ovaj zakon bi trebao sadržati elemente koji se nalaze u članu 24. s obzirom da isti očekuje od države da će olakšati učenje znakovnog jezika i promoviranje jezičkog identiteta zajednice gluhih, a u skladu s već postojećim **Zakonom o upotrebi znakovnog jezika** u Bosni i Hercegovini.

... Član 9. Zakona o predškolskom odgoju Zeničko-dobojskog kantona koji govori o integracijskim programima uskladiti s čl. 24.

Terminološka neusklađenost Zakona je evidentna ne samo u odnosu na konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, već i unutar samih zakona koristi se više termina bez da postoji jasno određena definicija ili pojašnjenje koja se djeca obuhvataju terminom, npr. djeca s posebnim potrebama, potom djece s teškoćama u razvoju.

[ZAKON O OSNOVNOJ ŠKOLI ZDK

Osnovni odgoj i obrazovanje u Zeničko-Dobojskom kantonu

Pravo na osnovni odgoj i obrazovanje u Zeničko-Dobojskom kantonu, standardi i normativi, programa, upravljanje, rukovođenje, funkcije i nadzor, kao i druga pitanja u vezi s organizacijom i osnivanjem osnovnoškolskih ustanova uređeni su regulirani su Zakonom o osnovnoj školi, (u daljnjem tekstu: Zakon Zeničko-dobojskog kantona).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Terminologija unutar zakona nije usklađena, već je na momente izrazito u suprotnosti s konvencijom, a pojam djece s posebnim potrebama nije u skladu sa onim koji je konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i definisano odnosno posebno čl. 7 pa tako i čl. 24.

Član 24 UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji postavlja inkluzivno obrazovanje kao na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama u zajednicama u kojima žive nije ispoštovan jer Zakoni ne predviđaju inkluzivno već integrisano obrazovanje. Pored toga ***Razumno prilagođavanje*** individualnim potrebama

Zakon u Zeničko-Dobojskom kantonu predviđa da djeca s invaliditetom stižu obrazovanje u redovnim školama i prema programima prilagođenim individualnim potrebama. Individualni program, prilagođen mogućnostima i sposobnostima učenika/učenica bit će izrađeni za svakog učenika u procesu inkluzije ukoliko je to potrebno, uz određivanje defektološkog i logopedskog statusa.

Ovo je samo djelimično u skladu s konvencijom ipak, tokom izrade istih nije osiguran mehanizam niti instrumentarij koji bi omogućio kvalitetno i inkluzivno obrazovanje.

Odnosno s obzirom na sam pojam individualni ili medicinski model, koji determiniše model razvojne smetnje, tako da se dijete mora mijenjati ili biti rehabilitovano da bi se uklopilo u školski sistem i društvo – što nije u skladu s konvencijom.

Odnosno da li integrisano obrazovanje može voditi inkluzivnom s obzirom da je integrisano obrazovanje često shvaćeno kao jedan korak ka inkluzivnom obrazovanju.

Ipak, glavno ograničenje integrisanog obrazovanja je to što dok god školski sistemi ostaje rigidan, samo djeca sa određenim smetnjama u razvoju mogu biti integrisana. Što nije u skladu s UN Konvencijom o pravima OSI, niti s članom 24.

Zakonom u ova Zeničko-Dobojskom kantonu je posebno posvećen prostor poštivanju jezika i kulture svih konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina koje žive u prostorima koja obuhvaćaju kantoni. Međutim i jezik i kulturu vezujući isključivo uz uvažavanje konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina ali i ne kako je to članom 24. definirano jezik komunikacije kao sredstva, niti se bavi promoviranjem jezičkog identiteta zajednica gluhih osoba.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... OBAVEZNO TERMINOLOŠKO USKLAĐIVANJE SVA ZAKONA

... Postojeći Zakon je neophodno izmjeniti sveobuhvatno i uz uvažavanje principa inkluzivnog obrazovanja. Inkluzivno obrazovanje, pa tako i zakonodavni okvir

treba da razumije da su sva djeca različita i da škola i obrazovni sistem treba da se promijene kako bi odgovorili potrebama svih učenika – kako onih koji imaju razvojne teškoće tako i onih koji ih nemaju. Zakonodavni okvir treba da omogući inkluziju koja ne znači asimilovanje – ili isto očekivanje od svakog. Ključni činilac je fleksibilnost – priznavanje činjenice da djeca uče različitom dinamikom i da su ***nastavnicima potrebne vještine*** da bi pružili podršku njihovom učenju na fleksibilan način.

U većini slučajeva djeci treba dobra i jasna nastava, kojoj imaju pristup. ***Ovo uključuje korišćenje različitih metoda da bi se odgovorilo različitim potrebama djece, njihovim različitim kapacitetima i dinamikama razvoja.***

... Posebno je važna uloga specijalnih škola u sistemu inkluzivnog obrazovanju kao i razlučivanje šta je rehabilitacija a šta obrazovanje koje pripada obrazovnim institucijama a koji dio rehabilitacijsko - zdravstvenim ustanovama.

[ZAKON O SREDNJOJ ŠKOLI (OBJAVLJEN U „SLUŽBENIM NOVINAMA ZDK-A“ BROJ: 05/04, 20/07 I 19/09)

Obrazovanje u srednjim školama u Zeničko-Dobojskom kantonu

Pravo na obrazovanje u srednjim školama Zeničko-Dobojskom kantonu, standardi i normativi, programa, upravljanje, rukovođenje, funkcije i nadzor, kao i druga pitanja u vezi s organizacijom i osnivanjem srednjoškolskih ustanova regulisani su Zakonom o srednjoj školi, (u daljnjem tekstu: Zakon Zeničko-dobojskog kantona).

Ciljevi, zadaci, sadržaji i funkcije srednjoškolskog obrazovanja

Principi, ciljevi, zadaci i funkcije srednjoškolskog odgoja i obrazovanja utvrđeni u ovom Zakonu nisu jasno usaglašeni s principima i ciljevima utvrđenim Okvirnim zakonom Bosne i Hercegovine.

Okvirni nastavni plan i program donosi Ministarstvo te će u Kantonu osigurati i garantirati ostvarivanje općih ciljeva obrazovanja utvrđenih u članu 3. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH (u daljem tekstu: Okvirni zakon).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Princip nediskriminacije, prema kojem svako dijete bi trebalo da ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, koji se svodi na mogućnost upisa u redovne škole mada se i to može lako dovesti u pitanje s obzirom da pored toga što svaki od ovih zakona da tu mogućnost snažno podupire upis u posebne ustanove. Pri čemu nedostaju jasne smjernice očuvanja svih pomenutih bitnih elemenata posebno nivoa kvalitete obrazovanja kao osnova za razvoj budući svake individue.

U zakonu na kantonalnom nivou ostavljena je mogućnost organizovanja odnosno segregiranja djece na osnovu invaliditeta kroz organizovanje specijalnih (posebnih) odjeljenja unutar škola.

114

Dakle, iako ne možemo reći da se lokalna zajednica nije potrudila da ne isključi djecu s invaliditetom iz besplatnog obrazovanja vrlo malo ili gotovo nimalo truda dalje od toga nije uložila.

Imamo na snazi postojanje zakona koje još uvijek i prije svega zagovara medicinski model koji neminovno vodi

diskriminaciji i segregaciji po osnovu invaliditeta, jer i sami zakoni govore o važnosti rehabilitacije što bi trebalo nužno razdvojiti od obrazovanja i uvesti u Zdravstvo.

Posebna odjeljenja, specijalna odjeljenja, specijalne ustanove i slično govore o pristupu koji se prepoznaje unutar ovih zakona.

Dakle, kvalitetno obrazovanje s ciljem korištenja preostalih sposobnosti djece s invaliditetom nije predmet zalaganja unutar ovih zakona.

Niti u jednom zakonu nije uočen mehanizam zaštite principa osiguranja najboljeg interesa djeteta.

Terminologija unutar zakona nije usklađena, već je na momente izrazito u suprotnosti s konvencijom, a pojam djece s posebnim potrebama nije u skladu sa onim koji je konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i definisano odnosno posebno član 7., pa tako i član 24.

Član 24. UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji postavlja inkluzivno obrazovanje kao na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama u zajednicama u kojima žive nije ispoštovan. Niti jedan od tri posmatrana Zakona ne tretiraju pitanje prilagođavanja individualnim potrebama djece/mladih s invaliditetom.

Stoga nema jasno definiran način obezbjeđenja sredstava za troškove posebnog programa ili prilagođavanja školskog okruženja za prilagođeno fizičko okruženje potrebama učenika/učenica s različitom vrstom invaliditeta (slijepu i slabovidu djecu, gluhu i nagluhu djecu i djecu s fizičkim invaliditetom). Niti jedan zakon ne tretira pitanje tiflo tehnoloških pomagala bez kojih nije moguće kvalitetan obrazovno odgojni rad s djecom s invaliditetom.

Zakon u Zeničko – dobojskom kantonu predviđa da se u stručnoj školi mogu formirati odjeljenja za obrazovanje redovnih učenika sa smetnjama u psihičkom ili tjelesnom razvoju po programima specijalne srednje škole za odgovarajuće zanimanje.

Što nije u skladu s konvencijom i jasno je da su ovi Zakonu u suprotnosti s istom, osim u djelu davanja mogućnosti upisa. Tu je kraj usklađenosti ali zasigurno jedina odgovornost s tim u vezi na donosiocima ovog Zakona već i svima onim koji su odgovorni za praćenje i rad posebno Pedagoških standarda i planova i programa koji moraju biti inkluzivniji i više davati mogućnostima na razvoju osobnosti svakog djeteta posebno.

Zakon se nije potrudio osigurati mehanizam niti instrumentarij koji bi omogućio kvalitetno i inkluzivno obrazovanje. Dapače, svi su se daleko više potrudili dati prednost specijalnom ili medicinskom modelu odgoja djece/mladih s invaliditetom na uštrb obrazovanja. Okvirni Zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci čak niti tretira pitanje mladih s invaliditetom isključujući ih ponovno iz važne karike i preduslova da budu konkurentni mladi ljudi na tržištu rada.

Odnosno s obzirom na sam pojam individualni ili medicinski model, koji determiniše model razvojne smetnje, tako da se dijete mora mijenjati ili biti rehabilitovano da bi se uklopilo u školski sistem i društvo – što nije u skladu s konvencijom a što prevladava u ovom zakonu.

116

Prijedlozi izmjena i dopuna

... OBAVEZNO TERMINOLOŠKO USKLAĐIVANJE ZAKONA

- ... Postojeći Zakon je neophodno izmjeniti sveobuhvatno i uz uvažavanje principa inkluzivnog obrazovanja. Ponavljam i ovde da paradigma inkluzivnog

obrazovanja, mora biti shvaćena ne na način kako je sada prihvaćena već treba da se razumije da su sva djeca različita i da škola i obrazovni sistem treba da se promijene kako bi odgovorili potrebama svih učenika – kako onih koji imaju razvojne teškoće tako i onih koji ih nemaju.

Zakonodavni okvir treba da omogući inkluziju koja ne znači asimilovanje – ili isto očekivanje od svakog. Ključni činilac je fleksibilnost – priznavanje činjenice da djeca uče različitom dinamikom i da su ***nastavnicima potrebne vještine*** da bi pružili podršku njihovom učenju na fleksibilan način.

U većini slučajeva djeci treba dobra i jasna nastava, kojoj imaju pristup. **Ovo uključuje korišćenje različitih metoda da bi se odgovorilo različitim potrebama djece, njihovim različitim kapacitetima i dinamikama razvoja.**

- ... Pedagoški standardi moraju biti usklađeni s potrebama kvalitetnog obrazovanja prema različitostima i različitim mogućnostima učenika.
- ... Posebno je važna uloga specijalnih škola u sistemu inkluzivnog obrazovanju kao i razlučivanje šta je rehabilitacija a šta obrazovanje koje pripada obrazovnim institucijama a koji dio rehabilitacijsko - zdravstvenim ustanovama.

[**ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU („SLUŽBENE NOVINE ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA“ BROJ 6/09)**

Obrazovanje u visokoškolskim ustanovama u Zeničko-Dobojskom kantonu, standardi i normativi, programa, upravljanje, rukovođenje, funkcije i nadzor, kao i druga pitanja u vezi s organizacijom i osnivanjem ustanova u visokom obrazovanju regulisani su Zakonom o visokom

obrazovanju, (u daljnjem tekstu: Zakon Zeničko-dobojskog kantona).

Dakle, ovim zakonom uređuju se sistem, uvjeti i način obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja, finansiranje, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje ove djelatnosti na području Zeničko-dobojskog kantona.

Osnovni ciljevi visokog obrazovanja prema ovom Zakonu su ustanovljavati, razvijati, štiti i prenositi znanje i sposobnosti putem nastave i naučno-istraživačkom rada, i time doprinosti razvoju sposobnosti pojedinca i društva;

Pored ovog važno je istaći da je naglašeno ovim Zakonom da se želi pružiti mogućnost građanima da, u skladu s propisima, pod jednakim uvjetima uživaju korist visokog obrazovanja cijeli život; te da je cilj i razvijanje nauke i unapređivanja umjetničkog stvaralaštva.

Pravo na visoko obrazovanje

Prema ovom Zakonu, pravo na visoko obrazovanje imaju sva lica koja ispunjavaju uvjete stručne spreme propisane Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj: 59/07), bez obzira na rasu, boju kože, spol, seksualnu orijentaciju, etničko, nacionalno ili socijalno porijeklo, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, vezu s nekom nacionalnom zajednicom, status stečen rođenjem, fizički ili drugi nedostatak, imovinsko stanje, rođenje, starosnu dob ili neki drugi status.

118

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Prema zakonu o visokom obrazovanju (Okvirni Zakon o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 59/07), i Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 6/09), i koji je u skladu s Okvirnim Zakonom BiH,

visokoškolska institucija ne smije vršiti diskriminaciju, čak šta više mora raditi na zabrani svih oblika diskriminacije i diskriminacije po bilo kojoj osnovi, uključujući i zbog invaliditeta, te studenti imaju pravo na različitost i ne diskriminaciju uz uvažavanje ljudskih prava i građanskih sloboda.

Na visokoškolskoj ustanovi u smislu ovih Zakona ne može se ograničiti pristup visokom obrazovanju, direktno ili indirektno, prema bilo kojoj stvarnoj ili pretpostavljenoj osnovi suprotnoj ustavu, zakonima i međunarodnom pravu, kao što su spol, rasa, seksualna orijentacija, fizički ili drugi nedostatak, itd.

Na visokoškolskim ustanovama, predviđena je ravnopravnost u pogledu uvjeta studija i tretmana u visokoškolskoj ustanovi kao i na povlastice koje nosi status studenta, kao i uvažavanje evropskih humanističkih i demokratskih vrijednosti, te usklađivanju s evropskim sistemom visokog obrazovanja.

Kanton ima donesene Standarde visokog obrazovanja i normative, kojim je utvrđen optimum i minimum kojim bi se osiguralo učešće studenata s invaliditetom. Ovim se utvrđuje obaveza visokoškolskih ustanova u pogledu omogućavanja pristupa i komunikacije studenata s invaliditetom u prostoru ustanove. Definišući optimalne i minimalne uslove.

Pod optimalnim uslovima postoji jasna usuglašenost s Okvirnim Standardima entiteta u nadležnosti – FBiH, i koji podrazumjeva da je obaveza visokoškolske ustanove da omogući uvjete za samostalni pristup objektu, samostalnu komunikaciju u prostore neophodne za njihov studij odnosno rad (amfiteatre, učionice, laboratorije, biblioteke, čitaonicu, toalet i ostale prostore). Sve analizirano i predloženo jeste u skladu s Konvencijom, i može se reći da država smatra da visokoškolske ustanove imaju dužnost da ne tretiraju

studente s invaliditetom manje povoljno nego one bez invaliditeta, i imaju obavezu da preduzme razumne prilagodbe za sve studente, te da im osiguraju uslove kojima će se spriječiti njihov nepovoljan položaj u poređenju sa onima koji nemaju invaliditet. Međutim u isto vrijeme pod optimalnim uvjetima podrazumjeva minimum onog što konvencija o pravima osoba s invaliditetom preporučuje.

Osobe sa invaliditetom ne smiju biti isključene iz redovnog obrazovnog sistema. Redovno obrazovanje mora biti i sveobuhvatno i kvalitetno. Prema principima koje ovi zakoni zagovaraju ali uz građenje pretpostavki uključivanja studenata s invaliditetom iz optimalnim zahtjevima koje sada Standardi nalažu teško da možemo reći da država čini konkretne akcije na usklađivanju s Konvencijom-CRPD.

Svu potrebnu podršku moraju obezbijediti relevantni akteri tj. u ovom slučaju visokoškolske ustanove kako bi se osiguralo potpuno i djelotvorno uključivanje.

Član 24. propisuje da " Države potpisnice će osigurati inkluzivno obrazovanja na svim nivoima i cjeloživotnog učenja ... U ostvarivanju ovog prava, države članice ... će osigurati da ... Osobe sa invaliditetom dobijaju potrebnu podršku u okviru opšteg obrazovanja, kako bi se olakšalo njihovo efikasno obrazovanje; efektivna individualiziranih mjera podrške nalaze se u sredinama koje maksimiziraju akademski i društveni razvoj, u skladu sa ciljem pune uključenosti".

120

Stoga se pitamo u odnosu na studente s invaliditetom da li su metode ispitivanja koje se koriste dostupne osobama s različitim vrstama invaliditeta i da li alternativne metode ispitivanja pored pismenih i nude usmeni testovi. Pitanje se odnosi samo na " pristup ", a ne na "pravo na "alternativnih metoda ispitivanja. Postojanje podrške za studente s invaliditetom kroz

Urede za podršku jeste nastalo kao rezultat projekta na međunarodnom nivou ali nije ugrađeno u sistem, niti Standardi nalažu I prepoznaju kao važan preduvjet minimum izjednačavanja mogućnosti. (Tempus projekta „Jednake mogućnosti za studente s posebnim potrebama u visokom obrazovanju“ (EQOPP) (2011-2517), koji je finansiran od strane Evropske komisije.)

Terminologija tamo gdje se javlja pitanje studenata s invaliditetom nije usklađena s Konvencijom –CRPD.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Prijedlozi izmjena i dopuna određenih članova analiziranih zakona

- ... Optimalne i minimalne uslove prilagoditi stvarnoj potrebi, ugrađujući određena rješenja kojim će studentima biti omogućeno veće stvarno učešće u visokoškolske ustanove (pitanje slobode kretanja i komunikacije kao obavezu, ali i pitanja postojanja pomagala i opće dostupnosti asistivnih tehnologija, tehničke opremljenosti prostorija, alternativne metode ispitivanja.)
- ... Učiniti biblioteke visokoškolskih ustanova inkluzivnim za različite invalidnosti
- ... Podizanje nastavničkih kompetencija u radu sa osobama s invaliditetom
- ... Prilagođavanja curriculumu na svim visokoškolskim ustanovama s ciljem podizanja kompetencija u radu s osobama s invaliditetom budućeg nastavnog osoblja
- ... Ured za podršku studenata učiniti dio sistema a ne samo projektnom aktivnošću

Zaključak

Prava osoba sa invaliditetom u razvijenim zemljama postoje u mnogim zakonskim oblicima. Međutim, to nije slučaj i na Univerzitetima u našoj zemlji, gdje su specifična prava studenata sa invaliditetom priznata samo na nekim visokoškolskim institucijama, a ovo pak iz razloga što zakonodavni okvir ne postavlja određene kriterije za to. U skladu sa principima jednakih mogućnosti, visokoškolske ustanove u BiH imaju obavezu da preduzmu razumne prilagodbe za sve studente, te da im osiguraju uslove kojima će se spriječiti njihov nepovoljan položaj u poređenju sa onima koji nemaju fizičkih, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih oštećenja, kako na zakonskom tako i na praktičnom nivou.

KANTON SARAJEVO

[USTAV KANTONA SARAJEVO

Ustavom Kantona Sarajevo garantira se, također, primjena najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda utvrđenih u Aneksu i Ustavu entiteta Federacija BiH, shodno Ustavu, kantonalna vlast nadležna je za garantiranje i ostvarivanje ljudskih prava, dok u vršenju svojih nadležnosti svaka općina preduzima sve potrebne mjere s ciljem osiguranja zaštite prava i sloboda. **Članom 7.** Ustava ovog kantona i stoji da na području Kantona Sarajevo, obezbjeđuje se puna zaštita ljudskih prava i sloboda utvrđenih Ustavom Bosne i Hercegovine i Ustavom Federacije, kao i u instrumentima datim u Aneksu Ustava Federacije, dok u ostvarivanju ljudskih prava Ustavom FBiH dat je prioritet međunarodnim instrumentima u odnosu na domaće zakonodavstvo, te se u slučaju „neslaganja međunarodnih ugovora ili

sporazuma s federalnim zakonodavstvom, treba primijeniti ugovor ili sporazum“.

U Glavi III. Ustava FBiH utvrđena je podjela nadležnosti između federalne i kantonalne vlasti, tako da je „utvrđivanje obrazovne politike, uključujući **donošenje propisa o obrazovanju i osiguranje obrazovanja, u nadležnosti kantona**“ što je Ustavom Kantona Sarajevo potvrđeno djelom III - NADLEŽNOSTI KANTONA, dok članom 12. definiše isključive nadležnosti Sarajevskog Kantona, pa tako i nadležnosti u području obrazovne politike.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Kantonalno ministarstvo obrazovanja ima ključnu nadležnost u području obrazovne politike, finansiranja obrazovanja, te donošenja zakona i u djelu predškolskog odgoja i obrazovanja.

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJ I OBRAZOVANJU U KANTONU SARAJEVO („SLUŽBENE NOVINE KS“ BROJ: 26/08)

Predškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu Sarajevo

Pravo na predškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu Sarajevo, principi, ciljevi, standardi i normativi, vrste programa, upravljanje, rukovođenje, funkcije i nadzor, kao i druga pitanja u vezi s organizacijom i osnivanjem predškolskih ustanova uređeni su Zakonom o Predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo (u daljnjem tekstu: Zakon Kantona Sarajevo).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Okvirnim zakonom, a kao što je već detaljno opisano u prethodnom dijelu zakona o predškolskom obrazovanju u Kantonu Sarajevo, utvrđen je i **princip**

nediskriminacije, prema kojem svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljnjeg odgoja i obrazovanja.

Osim osnovnih principa i ciljeva, utvrđuju se i principi i ciljevi koji osiguravaju osnovna prava djece, koja uključuju: osiguranje najboljeg interesa djeteta, osiguranje vlastitih vrijednosti, osiguranje optimalnog razvoja djeteta, pravo na jezik i poštivanje vjerskih sloboda, **integracijski programi za djecu s posebnim potrebama i pravo roditelja i djece na izbor ustanove i odlučivanje. S tim što ostaje da terminološki nije usklađen pojam djece s posebnim potrebama sa onim koji je konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i definisano odnosno posebno čl.7 pa tako i čl.24.**

Princip osiguranja najboljeg interesa djeteta zasnovan je kako bi pravo djeteta na odgoj i obrazovanje i ispravnu brigu bilo uspostavljeno za dobrobit njegovog fizičkog i mentalnog zdravlja i sigurnosti, te ima prednost nad svim drugim pravima, a u slučaju sukoba prava, prednost se daje onom pravu, tumačenju ili djelovanju koje će najviše koristiti interesu djeteta.

Prema odredbama Okvirnog zakona, pa tako i dva kantonalna zakona, predškolsko obrazovanje treba da bude organizovano uz uvažavanje općih ciljeva odgoja i obrazovanja, koji proizlaze iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti demokratskog društva. Na ovaj način **osigurava se primjena principa vlastitih vrijednosti.**

Predškolski odgoj i obrazovanje treba biti organizirano na način da osigura optimalne i jednake uslove kako bi se

svako dijete, od rođenja do polaska u školu, razvijalo i ostvarivalo svoje pune potencijale i kompetencije kroz različite vidove kvalitetnog i profesionalno autonomnog institucionalnog i vaninstitucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja.

Zakonima u ova dva kantona je posebno posvećen prostor poštivanju jezika i kulture svih konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina koje žive u prostorima koja obuhvaćaju kantoni. Međutim i jezik i kulturu vezujući isključivo uz uvažavanje konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina ali i ne kako je to članom 24. Definirano jezik komunikacije kao sredstva, niti se bavi promoviranjem jezičkog identiteta zajednica gluhih osoba.

Zakonima kantonalnim, u skladu s Okvirnim, garantiraju se i integracijski programi za djecu s posebnim potrebama na način da se djeca s posebnim potrebama uključuju u predškolske ustanove prema programima koji su prilagođeni njihovim individualnim potrebama. Ovo znači da će se za svako dijete izraditi individualni program prilagođen njegovim mogućnostima i sposobnostima, a pripremaju se i provode i programi za integraciju. Što djelimično može biti u skladu s konvencijom ipak, kao što je u preambuli napomenuto integracija nije isto što i inkluzija te shodno tome nije jasno da li se radi na inkluzija i potpunom uključivanju djece s invaliditetom zajedno s ostalom djecom. Odnosno s obzirom na sam pojam integracija koja označava individualni ili medicinski model, koji determiniše model razvojne smetnje, tako da se dijete mora mijenjati ili biti rehabilitovano da bi se uklopilo u školski sistem i društvo – što nije u skladu s konvencijom.

Odnosno da li integrisano obrazovanje može voditi inkluzivnom s obzirom da je integrisano obrazovanje

često shvaćeno kao jedan korak ka inkluzivnom obrazovanju.

Ipak, glavno ograničenje integrisanog obrazovanja je to što dok god predškolski sistemi ostaje rigidan, samo djeca sa određenim smetnjama u razvoju mogu biti integrisana. Što nije u skladu s konvencijom o pravima OSI, niti s članom 24.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Izmjena/prilagodba/ili usklađivanje

(Pravo na jezik)

... Član 11. Zakona o predškolskom odgoju Kantona Sarajevo.

Da bi bio u skladu s članom 24. ovaj zakon bi trebao sadržati elemente koji se nalaze u članu 24. s obzirom da isti očekuje od države da će olakšati učenje znakovnog jezika i promoviranje jezičkog identiteta zajednice gluhih, a u skladu s već postojećim **Zakonom o upotrebi znakovnog jezika** u Bosni i Hercegovini.

... Čl. 23. Zakona o predškolskom odgoju Kantona

Sarajevo može predstavljati prepreku u uključivanje djece u inkluzivno, kvalitetno obrazovanje na ravnopravnoj osnovi, u skladu i s ciljem potpunog uključivanja. Stav 3. ovog člana predviđa smještaj i organizovanje i rad u ustanovama, pri tome nisu jasni niti kriteriji po kojima se djeca isključuju iz redovnog predškolskog odgoja (što je u suprotnosti s konvencijom) niti po kojim standardima i normativima se **RADI U TIM USTANOVAMA S DJECOM**, i da li se onda s djecom radi samo produženi stručni tretman u okviru kompenzacionih i rehabilitacionih razvojnih programa.

Terminološka neusklađenost Zakona je evidentna ne samo u odnosu na konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, već i unutar samih zakona koristi se više

termina bez da postoji jasno određena definicija ili pojašnjenje koja se djeca obuhvataju terminom, npr. djeca s posebnim potrebama, potom djece s teškoćama u razvoju (član 30. Zakona o predškolskom odgoju Kantona Sarajevo se koriste oba termina).

ZAKON O OSNOVNOM OBRAZOVANJU („SLUŽBENE NOVINE KS“ BROJ 10/04)

Osnovni odgoj i obrazovanje u Sarajevskom Kantonu

Pravom na osnovni odgoj i obrazovanje u kantonu Sarajevo regulisani su principi, ciljevi, standardi i normativi, vrste programa, upravljanje, rukovođenje, funkcije i nadzor, kao i druga pitanja u vezi s organizacijom i osnivanjem osnovnoškolskih ustanova uređeni su Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo-KS (u daljnjem tekstu: Zakon KS).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Terminologija unutar zakona nije usklađena, već je na momente izrazito u suprotnosti s konvencijom, a pojam djece s posebnim potrebama nije u skladu sa onim koji je konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i definisano odnosno posebno čl. 7 pa tako i čl. 24.

Čl. 24 konvencije o pravima osoba s invaliditetom

koji postavlja inkluzivno obrazovanje kao na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama u zajednicama u kojima žive nije ispoštovan jer Zakoni ne predviđaju inkluzivno već integrisano obrazovanje. Pored toga ***Razumno prilagođavanje*** individualnim potrebama Zakon o obrazovanju KS dakle iako predviđa i mogućnost postojanja posebnih budžetskih stavki, koje bi omogućilo ustanovama sredstva da bi se pokrili troškovi posebnog programa ili da bi školsko okruženje bilo prilagođeno

fizičkim potrebama učenika/učenica nije jasno ko je odgovoran za pokretanje budžetskih linija da li Vlada, Ministarstvo, škola? Dakle princip nije bez jasno definisanih procedura sprovediv.

Potrebna podrška u sistemu općeg obrazovanja kako bi se olakšalo obrazovanje svodi se na sljedeće:

Zakon u KS nalaže da se poštuju mogućnosti djece prilikom prilagođavanja individualnih planova i programa, kao i postojanje stručnog tima koji bi omogućio nastavnicima podršku prilikom izrade i praćenja istog.

Ovo je samo djelimično u skladu s konvencijom ipak, tokom izrade istih nije osiguran mehanizam niti instrumentarij koji bi omogućio kvalitetno i inkluzivno obrazovanje.

Odnosno s obzirom na sam pojam individualni ili medicinski model, koji determiniše model razvojne smetnje, tako da se dijete mora mijenjati ili biti rehabilitovano da bi se uklopilo u školski sistem i društvo – što nije u skladu s konvencijom.

Odnosno da li integrisano obrazovanje može voditi inkluzivnom s obzirom da je integrisano obrazovanje često shvaćeno kao jedan korak ka inkluzivnom obrazovanju.

Ipak, glavno ograničenje integrisanog obrazovanja je to što dok god školski sistemi ostaje rigidan, samo djeca sa određenim smetnjama u razvoju mogu biti integrisana. Što nije u skladu s konvencijom o pravima OSI, niti s članom 24.

Zakonima u ovom kantonu je posebno posvećen prostor poštivanju jezika i kulture svih konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina koje žive u prostorima koja obuhvaćaju kantoni. Međutim i jezik i kulturu vezujući

isključivo uz uvažavanje konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina ali i ne kako je to članom 24. definirano jezik komunikacije kao sredstva, niti se bavi promoviranjem jezičkog identiteta zajednica gluhih osoba.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **OBAVEZNO TERMINOLOŠKO USKLAĐIVANJE ZAKONA**

... Postojeći Zakon je neophodno izmjeniti sveobuhvatno i uz uvažavanje principa inkluzivnog obrazovanja. Inkluzivno obrazovanje, pa tako i zakonodavni okvir treba da razumije da su sva djeca različita i da škola i obrazovni sistem treba da se promijene kako bi odgovorili potrebama svih učenika – kako onih koji imaju razvojne teškoće tako i onih koji ih nemaju. Zakonodavni okvir treba da omogući inkluziju koja ne znači asimilovanje – ili isto očekivanje od svakog. Ključni činilac je fleksibilnost – priznavanje činjenice da djeca uče različitom dinamikom i da su **nastavnicima potrebne vještine** da bi pružili podršku njihovom učenju na fleksibilan način.

U većini slučajeva djeci treba dobra i jasna nastava, kojoj imaju pristup. ***Ovo uključuje korišćenje različitih metoda da bi se odgovorilo različitim potrebama djece, njihovim različitim kapacitetima i dinamikama razvoja.***

... Posebno je važna uloga specijalnih škola u sistemu inkluzivnog obrazovanju kao i razlučivanje šta je rehabilitacija a šta obrazovanje koje pripada obrazovnim institucijama a koji dio rehabilitacijsko - zdravstvenim ustanovama. (konkretno u Zakonu KS predviđa da značajnu ulogu u izradi individualnog plana za djecu s invaliditetom imaju specijalne škole što je u suprotnosti si principima inkluzivnog

obrazovanja, dakle s konvencijom; dalje isti Zakon predviđa prelazak djece iz redovne škole u specijalnu i obrnuto, pri tome Zakon predviđa da glavnu ulogu u odlučivanju ima specijalna škola pri tome nije jasan instrumentariji koji se koristi za ocjenu, ne uključuju se roditelji, odnosno tim iz škole in a koncu nešto što je najvažnije nema elemenata zaštite da se sve ovo radi u najboljem interesu djeteta- što opet nije u skladu s Konvencijom).

[**ZAKON O SREDNJEM OBRAZOVANJU (OBJAVLJEN U „SLUŽBENIM NOVINAMA KANTONA SARAJEVO“ BROJ: 23/10)**

Pravo na odgoj i obrazovanje u srednjim školama u kantonu Sarajevo, principi, ciljevi, standardi i normativi, vrste programa, upravljanje, rukovođenje, funkcije i nadzor, kao i druga pitanja u vezi s organizacijom i osnivanjem srednjoškolskih ustanova uređeni su Zakonom o srednjem obrazovanju u Kantonu Sarajevo-KS (u daljnjem tekstu: Zakon KS).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Princip nediskriminacije, prema kojem svako dijete bi trebalo da ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, koji se svodi na mogućnost upisa u redovne škole mada se i to može lako dovesti u pitanje s obzirom da pored toga što svaki od ovih zakona da tu mogućnost snažno podupire upis u posebne ustanove. Pri čemu nedostaju jasne smjernice očuvanja svih pomenutih bitnih elemenata posebno nivoa kvalitete obrazovanja kao osnova za razvoj budući svake individue.

U zakonu na kantonalnom nivou ostavljena je mogućnost organizovanja odnosno segregiranja djece na osnovu

invaliditeta kroz organizovanje specijalnih (posebnih) odjeljenja unutar škola.

Dakle, iako ne možemo reći da se lokalna zajednica nije potrudila da ne isključi djecu s invaliditetom iz besplatnog obrazovanja vrlo malo ili gotovo nimalo truda dalje od toga nije uložila.

Imamo na snazi postojanje zakona koje još uvijek i prije svega zagovara medicinski model koji neminovno vodi diskriminaciji i segregaciji po osnovu invaliditeta, jer i sami zakoni govore o važnosti rehabilitacije što bi trebalo nužno razdvojiti od obrazovanja i uvesti u Zdravstvo.

Posebna odjeljenja, specijalna odjeljenja, specijalne ustanove i slično govore o pristupu koji se prepoznaje unutar ovih zakona.

Dakle, kvalitetno obrazovanje s ciljem korištenja preostalih sposobnosti djece s invaliditetom nije predmet zalaganja unutar ovih zakona.

Niti u jednom zakonu nije uočen mehanizam zaštite principa osiguranja najboljeg interesa djeteta.

Terminologija unutar zakona nije usklađena, već je na momente izrazito u suprotnosti s konvencijom, a pojam djece s posebnim potrebama nije u skladu sa onim koji je konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i definisano odnosno posebno član 7., pa tako i član 24.

Član 24. UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji postavlja inkluzivno obrazovanje kao na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama u zajednicama u kojima žive nije ispoštovan. Niti jedan od tri posmatrana Zakona ne tretiraju pitanje prilagođavanja individualnim potrebama djece/mladih s invaliditetom.

Stoga nema jasno definiran način obezbijedena sredstava za troškove posebnog programa ili prilagođavanja školskog okruženja za prilagođeno fizičko okruženje potrebama učenika/učenica s različitim vrstom invaliditeta (slijepu i slabovidu djecu, gluhu i nagluhu djecu i djecu s fizičkim invaliditetom). Niti jedan zakon ne tretira pitanje tifo tehnoloških pomagala bez kojih nije moguće kvalitetan obrazovno odgojni rad s djecom s invaliditetom.

Zakon u Zeničko – Dobojskog kantonu predviđa da se u stručnoj školi mogu formirati odjeljenja za obrazovanje redovnih učenika sa smetnjama u psihičkom ili tjelesnom razvoju po programima specijalne srednje škole za odgovarajuće zanimanje.

Što nije u skladu s konvencijom i jasno je da su ovi Zakonu u suprotnosti s istom, osim u djelu davanja mogućnosti upisa. Tu je kraj usklađenosti ali zasigurno jedina odgovornost s tim u vezi na donosiocima ovog Zakona već i svima onim koji su odgovorni za praćenje i rad posebno Pedagoških standarda i planova i programa koji moraju biti inkluzivniji i više davati mogućnostima na razvoju osobnosti svakog djeteta posebno.

Zakon se nije potrudio osigurati mehanizam niti instrumentarij koji bi omogućio kvalitetno i inkluzivno obrazovanje. Dapače, svi su se daleko više potrudili dati prednost specijalnom ili medicinskom modelu odgoja djece/mladih s invaliditetom na uštrb obrazovanja. Okvirni Zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci čak niti tretira pitanje mladih s invaliditetom isključujući ih ponovno iz važne karike i preduslova da budu konkurentni mladi ljudi na tržištu rada.

Odnosno s obzirom na sam pojam individualni ili medicinski model, koji determiniše model razvojne smetnje, tako da se dijete mora mijenjati ili biti rehabilitovano da bi se uklopilo u školski sistem i

društvo – što nije u skladu s konvencijom a što prevladava u ovom zakonu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **OBAVEZNO TERMINOLOŠKO USKLAĐIVANJE ZAKONA**

... Postojeći Zakon je neophodno izmjeniti sveobuhvatno i uz uvažavanje principa inkluzivnog obrazovanja.

Ponavljam i ovde da paradigma inkluzivnog obrazovanja, mora biti shvaćena ne na način kako je sada prihvaćena već treba da se razumije da su sva djeca različita i da škola i obrazovni sistem treba da se promijene kako bi odgovorili potrebama svih učenika – kako onih koji imaju razvojne teškoće tako i onih koji ih nemaju.

Zakonodavni okvir treba da omogući inkluziju koja ne znači asimilovanje – ili isto očekivanje od svakog. Ključni činilac je fleksibilnost – priznavanje činjenice da djeca uče različitom dinamikom i da su ***nastavnicima potrebne vještine*** da bi pružili podršku njihovom učenju na fleksibilan način.

U većini slučajeva djeci treba dobra i jasna nastava, kojoj imaju pristup. ***Ovo uključuje korišćenje različitih metoda da bi se odgovorilo različitim potrebama djece, njihovim različitim kapacitetima i dinamikama razvoja.***

... Pedagoški standardi moraju biti usklađeni s potrebama kvalitetnog obrazovanja prema različitostima i različitim mogućnostima učenika.

... Posebno je važna uloga specijalnih škola u sistemu inkluzivnog obrazovanju kao i razlučivanje šta je rehabilitacija a šta obrazovanje koje pripada obrazovnim institucijama a koji dio rehabilitacijsko - zdravstvenim ustanovama.

[ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU – PREČIŠĆENI TEKST („SLUŽBENE NOVINE KS“ BROJ 22/10)

Obrazovanje u visokoškolskim ustanovama u Sarajevskom Kantonu regulisani su Zakonom o visokom obrazovanju, (u daljnjem tekstu: Zakon).

Ovim Zakonom uređuje se: obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja; opšta pitanja u vezi sa osnivanjem, organizacijom, finansiranjem, upravljanjem i rukovođenjem visokoškolskim ustanovama; djelatnost i uvjeti za obavljanje djelatnosti u oblasti visokog obrazovanja; prava i obaveze nadležnih organa u oblasti visokog obrazovanja; način osiguranja kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja; organizacija studija, prava i obaveze studenata, uvjeti za sticanje diploma i drugih javnih isprava; statusna pitanja akademskog osoblja, kao i naučni i umjetnički razvoj i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području Kantona Sarajevo.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Prema zakonu o visokom obrazovanju (Okvirni Zakon o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 59/07), i Zakonu o visokom obrazovanju - Prečišćeni tekst ('Službene novine KS' broj:22/10), koji je u skladu s Okvirnim Zakonom BiH, visokoškolska institucija ne smije vršiti diskriminaciju, čak šta više mora raditi na zabrani svih oblika diskriminacije i diskriminacije po bilo kojoj osnovi, uključujući i zbog invaliditeta, te studenti imaju pravo na različitost i ne diskriminaciju uz uvažavanje ljudskih prava i građanskih sloboda.

Na visokoškolskoj ustanovi u smislu ovih Zakona ne može se ograničiti pristup visokom obrazovanju, direktno ili indirektno, prema bilo kojoj stvarnoj ili pretpostavljenoj osnovi suprotnoj ustavu, zakonima i

međunarodnom pravu, kao što su spol, rasa, seksualna orijentacija, fizički ili drugi nedostatak, itd.

Na visokoškolskim ustanovama, predviđena je ravnopravnost u pogledu uvjeta studija i tretmana u visokoškolskoj ustanovi kao i na povlastice koje nosi status studenta, kao i uvažavanje evropskih humanističkih i demokratskih vrijednosti, te usklađivanju s evropskim sistemom visokog obrazovanja.

Kanton ima donesene Standarde visokog obrazovanja i normative, kojim je utvrđen optimum i minimum kojim bi se osiguralo učešće studenata s invaliditetom. Ovim se utvrđuje obaveza visokoškolskih ustanova u pogledu omogućavanja pristupa i komunikacije studenata s invaliditetom u prostora ustanove. Definiirajući optimalne i minimalne uslove.

Pod optimalnim uslovima postoji jasna usaglašenost s Okvirnim Standardima entiteta u nadležnosti – FBiH, i koji podrazumjeva da je obaveza visokoškolske ustanove da omogući uvjete za samostalni pristup objektu, samostalnu komunikaciju u prostore neophodne za njihov studij odnosno rad (amfiteatre, učionice, laboratorije, biblioteke, čitaonicu, toalet i ostale prostore). Sve analizirano i predloženo jeste u skladu s Konvencijom, i može se reći da država smatra da visokoškolske ustanove imaju dužnost da ne tretiraju studente s invaliditetom manje povoljno nego one bez invaliditeta, i imaju obavezu da preduzme razumne prilagodbe za sve studente, te da im osiguraju uslove kojima će se spriječiti njihov nepovoljan položaj u poređenju sa onima koji nemaju invaliditet. Međutim u isto vrijeme pod optimalnim uvjetima podrazumjeva minimum onog što konvencija o pravima osoba s invaliditetom preporučuje.

Osobe sa invaliditetom ne smiju biti isključen iz redovnog obrazovnog sistema. Redovno obrazovanje

mora biti i sveobuhvatno i kvalitetno. Prema principima koje ovi zakoni zagovaraju ali uz građenje pretpostavki uključivanja studenata s invaliditetom iz optimalnim zahtjevima koje sada Standardi nalažu teško da možemo reći da država čini konkretne akcije na usklađivanju s Konvencijom-CRPD.

Svu potrebnu podršku moraju obezbijediti relevantni akteri tj. u ovom slučaju visokoškolske ustanove kako bi se osiguralo potpuno i djelotvorno uključivanje.

Član 24. propisuje da " Države potpisnice će osigurati inkluzivno obrazovanja na svim nivoima i cjeloživotnog učenja ... U ostvarivanju ovog prava, države članice ... će osigurati da ... Osobe sa invaliditetom dobijaju potrebnu podršku u okviru opšteg obrazovanja, kako bi se olakšalo njihovo efikasno obrazovanje; efektivna individualiziranih mjera podrške nalaze se u sredinama koje maksimiziraju akademski i društveni razvoj, u skladu sa ciljem pune uključenosti".

Prava osoba sa invaliditetom u razvijenim zemljama postoje u mnogim zakonskim oblicima. Međutim, to nije slučaj i na Univerzitetima u našoj zemlji, gdje su specifična prava studenata sa invaliditetom priznata samo na nekim visokoškolskim institucijama, a ovo pak iz razloga što zakonodavni okvir ne postavlja određene kriterije za to. U skladu sa principima jednakih mogućnosti, visokoškolske ustanove u BiH imaju obavezu da preduzmu razumne prilagodbe za sve studente, te da im osiguraju uslove kojima će se spriječiti njihov nepovoljan položaj u poređenju sa onima koji nemaju fizičkih, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih oštećenja, kako na zakonskom tako i na praktičnom nivou.

136

Prijedlozi izmjena i dopuna

Prijedlozi izmjena i dopuna određenih članova analiziranih zakona

- ... Optimalne i minimalne uslove prilagoditi stvarnoj potrebi, ugrađujući određena rješenja kojim će studentima biti omogućeno veće stvarno učešće u visokoškolske ustanove (pitanje slobode kretanja i komunikacije kao obavezu, ali i pitanja postojanja pomagala i opće dostupnosti asistivnih tehnologija, tehničke opremljenosti prostorija, alternativne metode ispitivanja.)
- ... Učiniti biblioteke visokoškolskih ustanova inkluzivnim za različite invalidnosti
- ... Podizanje nastavničkih kompetencija u radu sa osobama s invaliditetom
- ... Prilagođavanja curriculumu na svim visokoškolskim ustanovama s ciljem podizanja kompetencija u radu s osobama s invaliditetom budućeg nastavnog osoblja
- ... Ured za podršku studenata učiniti dio sistema a ne samo projektnom aktivnošću

SREDNJO-BOSANSKI KANTON

[USTAVA SREDNJOBOSANSKOG KANTONA

Ustavom Srednjobosanskog kantona garantira se, također, primjena najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda utvrđenih u Aneksu i Ustavu entiteta Federacija BiH, shodno Ustavu, kantonalna vlast nadležna je za garantiranje i ostvarivanje ljudskih prava, dok u vršenju svojih nadležnosti svaka općina preduzima sve potrebne mjere s ciljem osiguranja zaštite prava i sloboda. **Članom 9.** Ustava ovog kantona i stoji da na području Srednjobosanskog kantona kanton

preduzima sve potrebne mjere zaštite ljudskih prava i sloboda utvrđenih u članovima II. A. 1. do 7. i predviđenih instrumentima u Aneksu Ustava Federacije, dok u ostvarivanju ljudskih prava Ustavom FBiH dat je prioritet međunarodnim instrumentima u odnosu na domaće zakonodavstvo, te se u slučaju „neslaganja međunarodnih ugovora ili sporazuma s federalnim zakonodavstvom, treba primijeniti ugovor ili sporazum“.

U Glavi III. Ustava FBiH utvrđena je podjela nadležnosti između federalne i kantonalne vlasti, tako da je „utvrđivanje obrazovne politike, uključujući **donošenje propisa o obrazovanju i osiguranje obrazovanja, u nadležnosti kantona**“ što je Ustavom Kantona Sarajevo potvrđeno djelom III - NADLEŽNOSTI KANTONA, dok članom 12. Definiše isključive nadležnosti Sarajevskog Kantona, pa tako i nadležnosti u području obrazovne politike.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Kantonalno ministarstvo obrazovanja ima ključnu nadležnost u području obrazovne politike, finansiranja obrazovanja, te donošenja zakona i u djelu predškolskog odgoja i obrazovanja.

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJ I OBRAZOVANJU SREDNJOBOSANSKOG KANTONA

Srednjobosanski kanton još nije usvojio zakon o predškolskom obrazovanju, jer u tom kantonu nema jedinstvenog programa niti pedagoškog zavoda. Povremeno rade u okviru projektnih aktivnosti i isključivo prema interesima djece.

U ovom Kantonu još uvijek je na snazi Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju koji je donesen 2001. godine (Sl. novine, broj:11/01). Novi kantonalni

zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju je u nacrtu i njegovo usvajanje se čeka.

Zakon koji je do sada na snazi je kritikovan i ocijenjen kao diskriminirajući i nepovoljan za djecu.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Prijedlozi izmjena i dopuna

Zakon u Srednjobosanskom kantonu treba donijeti i odmah ugraditi preporuke iz svih drugih kantona kako bi se osigurala usklađenost s članom 24.

[ZAKON O OSNOVNOJ ŠKOLI

Srednjobosanski kanton još jednom situacija vrlo slična kao sa zakonom o predškolskom obrazovanju, jer u tom kantonu nema jedinstvenog programa niti pedagoškog zavoda. Razlika u odnosu na problem s predškolskim obrazovanjem je u činjenici da postoji **Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnoj školi**, koju je Visoki predstavnik Paddy Ashdown, koristeći se ovlaštenjima koja su Visokom predstavniku data u članu V Aneksa 10. (Sporazum o implementaciji civilnog dijela Mirovnog ugovora) Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, i posebno uzevši u obzir član II 1. (d) istog Sporazuma prema kojem Visoki predstavnik “pomaže, kada ocijeni da je to neophodno, u rješavanju svih problema koji se pojave u vezi sa implementacijom civilnog dijela Mirovnog ugovora”; donio odluku o Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnoj školi.

Ovim Zakonom Visoki predstavnik je nastojao da u postojeći Zakon unese više demokratičnosti i usaglašenosti s Okvirnim zakonom Bosne i Hercegovine.

Ipak do danas nije donešen novi kantonalni zakon o osnovnoj školi već je na snazi još uvijek postojeće polovično rješenje.

Napominjemo da je najveći problem diskriminirajuće postojanje dvije škole pod jednim krovom i segregacija djece po osnovu nacionalnosti. Zakon koji je do sada na snazi je kritikovan i ocijenjen kao diskriminirajući i ne povoljan za djecu.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Opšti dojam je da su Zakoni na nivoima kantona prije svega dio prelaznog perioda i neophodno je studiozniji pristup u izradi zakona koji će osigurati kvalitetno obrazovanje djece, uz korištenje različitih metoda kao odgovor različitim potrebama djece.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Terminologija unutar zakona nije usklađena, već je na momente izrazito u suprotnosti s konvencijom, a pojam djece s posebnim potrebama nije u skladu sa onim koji je konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i definisano odnosno posebno čl. 7 pa tako i čl. 24.

Čl. 24 konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji postavlja inkluzivno obrazovanje kao na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama u zajednicama u kojima žive nije ispoštovan jer Zakon ne predviđaju inkluzivno već integrisano obrazovanje. Pored toga **Razumno prilagođavanje** individualnim potrebama Zakon o obrazovanju KS dakle iako predviđa i mogućnost postojanja posebnih budžetskih stavki, koje bi omogućilo ustanovama sredstva da bi se pokrili troškovi posebnog programa ili da bi školsko okruženje bilo prilagođeno fizičkim potrebama učenika/učenica nije jasno ko je odgovoran za pokretanje budžetskih linija da li Vlada,

Ministarstvo, škola? Dakle princip nije bez jasno definisanih procedura sprovediv.

Ipak, glavno ograničenje integrisanog obrazovanja je to što dok god školski sistemi ostaje rigidan, samo djeca sa određenim smetnjama u razvoju mogu biti integrisana. Što nije u skladu s konvencijom o pravima OSI, niti s članom 24.

Zakonima u ovom kantonu je posebno posvećen prostor poštivanju jezika i kulture svih konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina koje žive u prostorima koja obuhvaćaju kantoni. Međutim i jezik i kulturu vezujući isključivo uz uvažavanje konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina, ali i ne kako je to članom 24. definirano jezik komunikacije kao sredstva, niti se bavi promoviranjem jezičkog identiteta zajednica gluhih osoba.

[ZAKON O SREDNJEM ŠKOLSTVU

Obrazovanje u srednjim školama u Srednjobosanskom kantonu

Pravo na obrazovanje u srednjim školama Srednjobosanskog kantona, standardi i normativi, programa, upravljanje, rukovođenje, funkcije i nadzor, kao i druga pitanja u vezi s organizacijom i osnivanjem srednjoškolskih ustanova regulisani su Zakonom o srednjem školstvu, (u daljnjem tekstu: Zakon Srednjobosanskog kantona).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljeg obrazovanja.

Odgovarajuće obrazovanje podrazumijeva obrazovanje koje u skladu s utvrđenim standardima osigurava djetetu da na najbolji način razvije svoje urođene i potencijalne umne, fizičke i moralne sposobnosti, na svim nivoima obrazovanja.

Općim ciljevima je definisan između ostalog i značaj kvalitetnog obrazovanja kao i osiguranje jednakih mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora na svim nivoima obrazovanja, bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno porijeklo i status, porodični status, vjeroispovijest, psihofizičke i druge lične osobine.

Čini se da je sve ovo bilo lakše napisati nego potom ugraditi na niže nivo organizacijskih jedinica Bosne i Hercegovine, tj. tri analizirana kantona .

Princip nediskriminacije, prema kojem svako dijete bi trebalo da ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, koji se svodi na mogućnost upisa u redovne škole mada se u tri analizirana zakona i to može lako dovesti u pitanje s obzirom da pored toga što svaki od ovih zakona da tu mogućnost snažno podupire upis u posebne ustanove. Pri čemu ne dostaje jasne smjernice očuvanja svih pomenutih bitnih elemenata posebno nivoa kvalitete obrazovanja kao osnova za razvoj budući svake individue.

Dakle, iako ne možemo reći da se lokalna zajednica nije potrudila da ne isključi djecu s invaliditetom iz besplatnog obrazovanja vrlo malo ili gotovo nimalo truda dalje od toga nije uložila.

Imamo na snazi postojanje zakona koji još uvijek i prije svega zagovara medicinski model koji neminovno vodi diskriminaciji i segregaciji po osnovu invaliditeta, jer i sami zakoni govore o važnosti rehabilitacije što bi trebalo nužno razdvojiti od obrazovanja i uvesti u Zdravstvo.

Posebna odjeljenja, specijalna odjeljenja, specijalne ustanove i slično govore o pristupu koji se prepoznaje unutar ovih zakona.

Dakle, kvalitetno obrazovanje s ciljem korištenja preostalih sposobnosti djece s invaliditetom nije predmet zalaganja unutar ovih zakona.

Niti u jednom zakonu nije uočen mehanizam zaštite principa osiguranja najboljeg interesa djeteta.

Terminologija nije usklađena, već je na momente izrazito u suprotnosti s konvencijom, a pojam djece s posebnim potrebama nije u skladu sa onim koji je konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i definisano odnosno posebno čl.7 pa tako i čl.24.

Čl. 24 UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji postavlja inkluzivno obrazovanje kao na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama u zajednicama u kojima žive nije ispoštovan. Niti jedan od tri posmatrana Zakona ne tretiraju pitanje prilagođavanja individualnim potrebama djece/mladih s invaliditetom.

Stoga nema jasno definiran način obezbjeđenja sredstava za troškove posebnog programa ili prilagođavanja školskog okruženja za prilagođeno fizičko okruženje potrebama učenika/učenica s različitom vrstom invaliditeta (slijepu i slabovidu djecu, gluhu i nagluhu djecu i djecu s fizičkim invaliditetom). Niti jedan zakon ne tretira pitanje tiflo tehnoloških pomagala bez kojih nije moguće kvalitetan obrazovno odgojni rad s djecom s invaliditetom.

Zakon u Srednjobosanskom kantonu navodi da se u stručnoj školi mogu školovati i redovni učenici sa specijalnim potrebama po prilagođenim programima za odgovarajuća zanimanja i koja su prilagođena pojedinačnim potrebama.

Kako se ostvaruje odnosno kako nastaju ovi programi nije predmet ovo Zakona.

Što nije u skladu s konvencijom i jasno je da su ovi Zakonu u suprotnosti s istom, osim u djelu davanja mogućnosti upisa. Tu je kraj usklađenosti ali zasigurno jedina odgovornost s tim u vezi na donosiocima ovog Zakona već i svima onim koji su odgovorni za praćenje i rad posebno Pedagoških standarda i planova i programa koji moraju biti inkluzivniji i više davati mogućnostima na razvoju osobnosti svakog djeteta posebno.

Niti jedan zakon nije se potrudio osigurati mehanizam niti instrumentarij koji bi omogućio kvalitetno i inkluzivno obrazovanje. Dapače, svi su se daleko više potrudili dati prednost specijalnom ili medicinskom modelu odgoja djece/mladih s invaliditetom na uštrb obrazovanja. Okvirni Zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci čak niti tretira pitanje mladih s invaliditetom isključujući ih ponovno iz važne karike i preduslova da budu konkurentni mladi ljudi na tržištu rada.

Odnosno s obzirom na sam pojam individualni ili medicinski model, koji determiniše model razvojne smetnje, tako da se dijete mora mijenjati ili biti rehabilitovano da bi se uklopilo u školski sistem i društvo – što nije u skladu s konvencijom a što prevladava.

Sve do sada izrečeno u odnosu na analizu zakona u osnovnom obrazovanju vrijedi u potpunosti i na nivou

srednjih škola, uz isticanje jedne otvorene potajne segregacije direktno u Zakonu učenika s invaliditetom.

Nakon 10 godina od usvajanja Okvirnog Zakona potpuno je ne prihvatljivo a pogotovu nakon ratificiranje CRPD da postoje ovakvi Zakoni i da se mladim ljudima s invaliditetom i dalje uskraćuje mogućnost potpunog učešća u redovnom obrazovnom procesu.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... OBAVEZNO TERMINOLOŠKO USKLAĐIVANJE ZAKONA

... Postojeće Zakone je neophodno izmjeniti sveobuhvatno i uz uvažavanje principa inkluzivnog obrazovanja. Ponavljam i ovde da paradigma inkluzivnog obrazovanja, mora biti shvaćena ne na način kako je sada prihvaćena već treba da se razumije da su sva djeca različita i da škola i obrazovni sistem treba da se promijene kako bi odgovorili potrebama svih učenika – kako onih koji imaju razvojne teškoće tako i onih koji ih nemaju. Zakonodavni okvir treba da omogući inkluziju koja ne znači asimilovanje – ili isto očekivanje od svakog. Ključni činilac je fleksibilnost – priznavanje činjenice da djeca uče različitom dinamikom i da su ***nastavnicima potrebne vještine*** da bi pružili podršku njihovom učenju na fleksibilan način.

U većini slučajeva djeci treba dobra i jasna nastava, kojoj imaju pristup. ***Ovo uključuje korišćenje različitih metoda da bi se odgovorilo različitim potrebama djece, njihovim različitim kapacitetima i dinamikama razvoja.***

... Pedagoški standardi moraju biti usklađeni s potrebama kvalitetnog obrazovanja prema različitostima i različitim mogućnostima učenika.

... Posebno je važna uloga specijalnih škola u sistemu inkluzivnog obrazovanju kao i razlučivanje šta je rehabilitacija a šta obrazovanje koje pripada obrazovnim institucijama a koji dio rehabilitacijsko - zdravstvenim ustanovama.

[ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU („SLUŽBENE NOVINE SREDNJOBOSANSKOG KANTONA“ BROJ 4/13)

Obrazovanje u visokoškolskim ustanovama u Srednjobosanskog kantona regulisano je Zakonom o visokom obrazovanju.

Ovim zakonom uređuje se sistem, uvjeti i način obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja i finansiranje te se utvrđuje način osiguranja kvaliteta u području visokog obrazovanja, kao i ostala pitanja značajna za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području Srednjobosanskog kantona (SBK).

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Prema zakonu o visokom obrazovanju (Okvirni Zakon o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 59/07), i zakona koji je bio predmet analize Zakon o visokom obrazovanju ("Službene novine Srednjobosanskog kantona", broj 4/13) i koji je u skladu s Okvirnim Zakonom BiH, visokoškolska institucija ne smije vršiti diskriminaciju, čak šta više mora raditi na zabrani svih oblika diskriminacije i diskriminacije po bilo kojoj osnovi, uključujući i zbog invaliditeta, te studenti imaju pravo na različitost i ne diskriminaciju uz uvažavanje ljudskih prava i građanskih sloboda.

Na visokoškolskoj ustanovi u smislu ovih Zakona ne može se ograničiti pristup visokom obrazovanju, direktno ili indirektno, prema bilo kojoj stvarnoj ili

pretpostavljenoj osnovi suprotnoj ustavu, zakonima i međunarodnom pravu, kao što su spol, rasa, seksualna orijentacija, fizički ili drugi nedostatak, itd.

Na visokoškolskim ustanovama, predviđena je ravnopravnost u pogledu uvjeta studija i tretmana u visokoškolskoj ustanovi kao i na povlastice koje nosi status studenta, kao i uvažavanje evropskih humanističkih i demokratskih vrijednosti, te usklađivanju s evropskim sistemom visokog obrazovanja.

Kanton ima donesene Standarde visokog obrazovanja i normative, kojim je utvrđen optimum i minimum kojim bi se osiguralo učešće studenata s invaliditetom. Ovim se utvrđuje obaveza visokoškolskih ustanova u pogledu omogućavanja pristupa i komunikacije studenata s invaliditetom u prostora ustanove. Definiirajući optimalne i minimalne uslove.

Pod optimalnim uslovima postoji jasna usaglašenost s Okvirnim Standardima entiteta u nadležnosti – FBiH, i koji podrazumjeva da je obaveza visokoškolske ustanove da omogući uvjete za samostalni pristup objektu, samostalnu komunikaciju u prostore neophodne za njihov studij odnosno rad (amfiteatre, učionice, laboratorije, biblioteke, čitaonicu, toalet i ostale prostore). Dok pod minimalnim uslovima, postoji blago bolje postavljeno rješenje od strane SBK u kojem se podrazumjevaju obavezu visokoškolske ustanove da omogući samostalni ulazak u objekt i da se osiguraju *uvjeti za praćenje nastave odnosno za rad.*

Sve analizirano i predočeno jeste u skladu s Konvencijom, i može se reći da država smatra da visokoškolske ustanove imaju dužnost da ne tretiraju studente s invaliditetom manje povoljno nego one bez invaliditeta, i imaju obavezu da preduzme razumne prilagodbe za sve studente, te da im osiguraju uslove kojima će se spriječiti njihov nepovoljan položaj u

poređenju sa onima koji nemaju invaliditet. Međutim u isto vrijeme pod optimalnim uvjetima podrazumjeva minimum onog što konvencija o pravima osoba s invaliditetom preporučuje.

Osobe sa invaliditetom ne smiju biti isključen iz redovnog obrazovnog sistema. Redovno obrazovanje mora biti i sveobuhvatno i kvalitetno. Prema principima koje ovi zakoni zagovaraju ali uz građenje pretpostavki uključivanja studenata s invaliditetom iz optimalnim zahtjevima koje sada Standardi nalažu teško da možemo reći da država čini konkretne akcije na usklađivanju s Konvencijom-CRPD.

Svu potrebnu podršku moraju obezbijediti relevantni akteri tj. u ovom slučaju visokoškolske ustanove kako bi se osiguralo potpuno i djelotvorno uključivanje.

Član 24. propisuje da " Države potpisnice će osigurati inkluzivno obrazovanja na svim nivoima i cjeloživotnog učenja ... U ostvarivanju ovog prava, države članice ... će osigurati da ... Osobe sa invaliditetom dobijaju potrebnu podršku u okviru opšteg obrazovanja, kako bi se olakšalo njihovo efikasno obrazovanje; efektivna individualiziranih mjera podrške nalaze se u sredinama koje maksimiziraju akademski i društveni razvoj, u skladu sa ciljem pune uključenosti".

Stoga se pitamo u odnosu na studente s invaliditetom da li su metode ispitivanja koje se koriste dostupne osobama s različitim vrstama invaliditeta i da li alternativne metode ispitivanja pored pismenih i nude usmeni testovi. Pitanje se odnosi samo na " pristup ", a ne na "pravo na "alternativnih metoda ispitivanja. Postojanje podrške za studente s invaliditetom kroz Urede za podršku jeste nastalo kao rezultat projekta na međunarodnom nivou ali nije ugrađeno u sistem, niti Standardi nalažu I prepoznaju kao važan preduvjet minimum izjednačavanja mogućnosti. (Tempus projekta

„Jednake mogućnosti za studente s posebnim potrebama u visokom obrazovanju“ (EQOPP) (2011-2517), koji je finansiran od strane Evropske komisije.)

Terminologija tamo gdje se javlja pitanje studenata s invaliditetom nije usklađena s Konvencijom –CRPD.

Prijedlozi izmjena i dopuna

Prijedlozi izmjena i dopuna određenih članova analiziranih zakona

- ... Optimalne i minimalne uslove prilagoditi stvarnoj potrebi, ugrađujući određena rješenja kojim će studentima biti omogućeno veće stvarno učešće u visokoškolske ustanove (pitanje slobode kretanja i komunikacije kao obavezu, ali i pitanja postojanja pomagala i opće dostupnosti asistivnih tehnologija, tehničke opremljenosti prostorija, alternativne metode ispitivanja.)
- ... Učiniti biblioteke visokoškolskih ustanova inkluzivnim za različite invalidnosti
- ... Podizanje nastavničkih kompetencija u radu sa osobama s invaliditetom
- ... Prilagođavanja curriculumu na svim visokoškolskim ustanovama s ciljem podizanja kompetencija u radu s osobama s invaliditetom budućeg nastavnog osoblja
- ... Ured za podršku studenata učiniti dio sistema a ne samo projektnom aktivnošću

[ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU BPK-A GORAŽDE

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju BPK-a Goražde je donijela Skupština Bosansko- Podrinjskog kantona Goražde na osnovu člana 23. stav b. Ustava Bosansko – Podrinjskog kantona Goražde („Službene novine Bosansko- Podrinjskog kantona Goražde“, broj 8/98,10/00 i 5/03).

Ovim Zakonom uređuje se predškolski odgoj i obrazovanje na području Bosansko – Podrinjskog kantona Goražde (u daljem tekstu BPK Goražde), te se utvrđuju: principi, ciljevi, standardi i normativi za pripremu zajedničkih nastavnih jezgri, programa za obavljanje funkcije predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i upravljanje, rukovođenje, stručni standardi, vrste evidencija, finansiranje, nadzor i druga pitanja u vezi s organizacijom i osnivanjem predškolskih ustanova. Principi, ciljevi i standardi utvrđeni ovim Zakonom i na osnovu ovog Zakona ne mogu biti umanjeni drugim podzakonskim aktima.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju BPK-a Goražde sa dole predviđenim izmjenama, koje su većinom terminološke prirode, biće usklađen sa članom 24. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

150

... U **članu 3.** iza riječi „pod jednakim uslovima za svu djecu“ **dati** tekst **“uključujući i djecu sa invaliditetom“.**

- ... U členu 6. iza riječi „po bilo kojoj osnovi“, dodati **„uključujući i pravo na inkluzivno obrazovanje i različite potrebe djece sa invaliditetom“**.
- ... U členu 12. riječi “za djecu sa posebnim potrebama pripremaju se i provode programi za integraciju” mijenjaju se i sada glase **“za djecu sa invaliditetom pripremaju se i provode programi za integraciju koji će podrazumjevati trajno uklanjanje prepreka koje se tiču učešća djece sa invaliditetom u obrazovanju”**.
- ... U členu 35. mijenja se alineja “program podsticanja razvoja za djecu kod kojih je razvoj usporen” i glasi **“program podsticanja razvoja za djecu sa invaliditetom”**.
- ... U členu 37. riječi „sa djecom koja imaju smetnje u psihičkom i tjelesnom razvoju, traumatiziranom djecom“, se mijenjaju i glase **„sa djecom sa invaliditetom“**.
- ... U členu 38. stav 1 pod b) mijenja se
- „mjere zdravstvene zaštite za djecu sa posebnim potrebama“ u 'mjere zdravstvene zaštite za djecu sa invaliditetom', kao i stav 3. „odgoj i poticanje razvoja djece rođene sa faktorima rizika i rehabilitacija i integracija djece sa teškoćama u razvoju“ i briše se i glasi 'odgoj i poticanje razvoja, rehabilitacija i integracija djece sa invaliditetom'.*
- ... U členu 63. mijenja se „odjeljenja za djecu sa posebnim potrebama“ u **„odjeljenja za djecu sa invaliditetom“**.
- ... Član 65. mijenja se „djecu sa posebnim potrebama“ u **„djecu sa invaliditetom“**.

[ZAKON O OSNOVNOM ODGOJU I OBRAZOVANJU BPK-A

Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju Bosansko-podrinjskog kantona propisuje da je svrha obrazovanja da kroz optimalni intelektualni, fizički, moralni i društveni razvoj pojedinca, a u skladu s njegovim mogućnostima i sposobnostima, doprinese stvaranju društva zasnovanog na vladavini Zakona i poštivanju ljudskih prava, te doprinese njegovom ekonomskom razvoju koji će osigurati najbolji životni standard za sve građane.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Opšta načela člana 24. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u pogledu obrazovanja su zadovoljena sa dole predloženim izmjenama.

Svako dijete ima pravo na upis u obrazovnu ustanovu, koja je obavezna da im omogući jednake mogućnosti za obrazovanje i adekvatan nastavni kadar.

Ne postoji diskriminacija prema djeci sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U članu 2. stav 2. pod b) umjesto**

b) osiguravanje optimalnog razvoja za svaku osobu uključujući i one s posebnim potrebama, u skladu sa njihovim uzrastom, mogućnostima i mentalnim i fizičkim sposobnostima; treba da stoji „**osiguravanje optimalnog razvoja za svaku osobu uključujući i osobe s invaliditetom, u skladu sa njihovim uzrastom, mogućnostima i mentalnim i fizičkim sposobnostima**“;

... **Član 5.** mijenja se u dijelu „učenika sa poremećajima u psihičkom i tjelesnom razvoju“ i glasi „**učenika sa invaliditetom**“.

Zatim se dodaje novi stav koji glasi “**Osnovna škola je obavezna da ukloni sve prepreke i barijere koje onemogućuju jednaku mogućnost u obrazovanju svakoj osobi uključujući i osobe sa invaliditetom.**”

... **Član 28. mijenja se i glasi:**

„U redovnoj osnovnoj školi realizuje se nastavni plan i program za učenike sa Invaliditetom i posebno dodatni program za nadarene učenike, nastavni plan i program za odrasle, kao i nastavni plan i program za djecu i mlade sa invaliditetom”.

Obrazovanje odraslih organizuje se za određene predmete, te za njihov profesionalni i lični razvoj. Nastavni plan i program za odrasle sadržava ciljeve, zadatke i obrazovni sadržaj, sedmični i godišnji broj sati i druge oblike obrazovnog rada kao i način i oblik izvođenja.

Djeca i mladi sa invaliditetom stižu obrazovanje u redovnim školama prema programima prilagođenim njihovim individualnim potrebama. Individualni program, prilagođen njihovim mogućnostima i sposobnostima izradit će se za svakog učenika uz obavezno određivanje defektološkog i logopedskog statusa.

Zadovoljavanje posebnih obrazovnih potreba odgovornost je redovnog osoblja škole. Škola može dodatno zaposliti nastavnike i asistente za djecu sa invaliditetom, da pomognu u ovakvom radu.

Kategorije, postupak identifikacije, planiranje i način rada, profil, obuka i profesionalni razvoj stručnog kadra za rad sa djecom i mladima s invaliditetom i druga pitanja, uredit će se Pravilnikom o odgoju i obrazovanju djece s invaliditetom u osnovnoj školi. Pravilnik donosi ministar.

Djeca i mladi sa invaliditetom će se uključiti u redovni sistem obrazovanja radi integracije djece i stvaranja jednakih uslova za svu djecu.

Ukoliko je to praktično nemoguće, mogu se djelimično ili u cjelini obrazovati u specijalnim odgojno-obrazovnim ustanovama.

... **Član 29.** umjesto riječi „učenike sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju“ treba da stoji **“učenike sa invaliditetom”**.

... **Član 75.** iza riječi „psihologa“ dodati **„defektolog, nastavnike koji znaju znakovni jezik i/ili Brajevo pismo“**, a ostali dio teksta ostaje nepromijenjen.

[ZAKON O SREDNJEM OBRAZOVANJU I ODGOJU BPK-A GORAŽDE

Zakon o srednjem obrazovanju i odgoju BPK-a Goražde ima 183 člana.

Ovim Zakonom se uređuje obavljanje djelatnosti opšteg srednjeg obrazovanja i odgoja, srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, osnivanje, organizacija i finansiranje rada srednje škole, prava i obaveze roditelja, autonomija srednje škole, uloga i obaveze srednje škole, organizovanje i izvođenje obrazovno-odgojnog rada u srednjoj školi, osnovna pitanja nastavnih planova i programa, standardi ocjenjivanja i ispiti, način imenovanja i nadležnost organa srednje škole, status nastavnika, stručnih saradnika i saradnika, status učenika i druga pitanja u vezi sa obavljanjem djelatnosti srednjeg obrazovanja, obrazovanje odraslih i druga pitanja u oblasti srednjeg odgoja i obrazovanja.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Zakon o srednjem obrazovanju i odgoju, terminološki je neusklađen, ali s predloženim izmjenama i dopunama, biće u skladu sa članom 24. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Ne postoji diskriminacija prema djeci sa invaliditetom. Potrebno je donošenje podzakonski akata koji bi regulisali i u potpunosti zadovoljili osobe sa invaliditetom, i onda samo preostaje da se radi na dosljednoj primjeni zakonskih i podzakonskih akata.

Prijedlozi izmjena i dopuna

... **U članu 3.** stav 2. pod b) umjesto “uključujući i one sa posebnim potrebama, u skladu s njihovim uzrastom, mogućnostima i mentalnim i fizičkim sposobnostima”, treba da stoji „uključujući i osobe sa invaliditetom” ostali dio teksta se briše.

... **Član 4.** propisuje u stavu 4. pod b) da je srednja škola za stručno obrazovanje i obuku i to:

b) srednja škola za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama.

Treba da stoji „ **b) srednja škola za učenike sa invaliditetom**”.

... **U članu 6.** definisan je pojam **Inkluzije** - podrazumijeva sveobuhvatno uključivanje lica sa teškoćama u razvoju, teškoćama u učenju i uopšte teškoćama socijalne integracije, ne samo u odgojno-obrazovni sistem, već i u svakodnevni život i društvenu stvarnost.

Dodaje se novi stav koji glasi: “**Inkluzivno obrazovanje je proces zadovoljavanja i odgovaranja na različite potrebe sve djece putem povećanja učešća i smanjenje isključenosti**”.

... **U članu 33.** u stavu 2., iza riječi “rođenju” dodati „invaliditetu“, ostali dio teksta ostaje isti.

... **U članu 57.** pod e) umjesto „škola za učenike sa poteškoćama u razvoju“ treba da stoji “škola za učenike sa invaliditetom”.

... **Član 68.** reguliše obrazovanje učenika sa poteškoćama u razvoju i potrebno je terminološki ga promijeniti da glasi:

(1) *Djeca i mladi sa invaliditetom stižu obrazovanje u redovnim školama i prema programima prilagođenim njihovim mogućnostima i sposobnostima.*

(2) *U slučajevima kad je nemoguće pružiti odgovarajuće obrazovanje u redovnim školama, djeca i mladi sa najvećim procentom invaliditeta u razvoju mogu se, djelimično ili u cjelini, obrazovati u ustanovama namijenjenim za obrazovanje i odgoj lica sa poteškoćama u fizičkom i psihičkom razvoju.*

(3) *Obrazovanje djece i mladih sa invaliditetom je od prioritarnog javnog interesa i sastavni je dio jedinstvenog obrazovnog sistema.*

(4) *Bliži propis o odgoju i obrazovanju djece sa invaliditetom donosi Ministarstvo na prijedlog Pedagoškog zavoda.*

... **Član 77.** stav 4. riječi “djeca sa poteškoćama u razvoju” se mijenja “u djeca sa invaliditetom”.

... **Članom 128.** taksativno su određeni poslovi Pedagoškog zavoda u stavu 2. pod k) treba da stoji:

k) uvođenje inkluzivnog obrazovanja u školama kojim će se stvoriti jednake mogućnosti za obrazovanje i zadovoljiti sve potrebe djece sa invaliditetom;

[ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU BPK-A GORAŽDE

Ovim Zakonom uređuje se: obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja; opšta pitanja u vezi sa utemeljenjem, organizacijom, finansiranjem, upravljanjem i rukovođenjem visokoškolskim ustanovama; djelatnost i uslovi za obavljanje djelatnosti u oblasti visokog obrazovanja; prava i obaveze nadležnih tijela u oblasti visokog obrazovanja; način osiguranja kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja; organizacija studija, prava i obaveze studenata, uslovi za sticanje diploma i drugih javnih isprava; statusna pitanja akademskog osoblja, kao i znanstveni i umjetnički razvitak i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području Bosansko – Podrinjskog kantona Goražde.

Analiza usklađenosti sa UN Konvencijom

Saglasno analiziranom Zakonu, svaka osoba ima pravo na upis u visokoškolsku ustanovu, a ustanova je dužna da osigura jednake mogućnosti i prava osoba sa invaliditetom.

Zakon o visokom obrazovanju BPK-a Goražde sa dole predviđenim izmjenama, koje se odnose na jednake mogućnosti i interese osoba sa invaliditetom, usklađenost nastavnih planova i programa njihovim specifičnim potrebama, inkluzivno obrazovanje, kao i transparentnost i dostupnost istih osobama sa invaliditetom, će biti usklađen sa članom 24. UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna

- ... **U članu 10.** (Pravo na visoko obrazovanje) stav 1. umjesto riječi „fizički ili drugi nedostatak“ treba da stoji „osobe sa invaliditetom“, pa treba da glasi:

(1) Pravo na visoko obrazovanje imaju sve osobe koje ispunjavaju uvjete stručne spreme propisane Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj: 59/07), (u daljem tekstu: Okvirni zakon), bez obzira na rasu, boju kože, spol, seksualnu orijentaciju, etničko, nacionalno ili socijalno porijeklo, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, vezu s nekom nacionalnom zajednicom, status stečen rođenjem, osobe sa invaliditetom, imovinsko stanje, rođenje, starosnu dob ili neki drugi status.

... **U članu 24.** (Periodično utvrđivanje uvjeta za rad) stav 1. iza riječi „ovim Zakonom“, zarez a zatim dodati „a naročito uvjete u pogledu jednakih mogućnosti osoba sa invaliditetom“.

... **U članu 72.** (Direktor studentskog centra) stav 2. Iza posljednje alineje pod h) dodaje se alineja i) koja glasi „dužan je da studentu sa invaliditetom obezbijedi jednake mogućnosti u pogledu njegovog smještaja, učenja, pristupa ustanovi itd.

... **U članu 130.** (Donošenje nastavnih planova i programa) stav 2. se mijenja i glasi „Visokoškolska ustanova ce osigurati efikasnu dostupnost i transparentnost nastavnih planova i programa svim studentima, posebno osobama sa invaliditetom uključujući inkluzivno obrazovanje.

... **U članu 140.** (Sredstva za sprovođenje studijskih programa) stav 2. pod c) mijenja se i glasi:

c) oprema za rad koja treba da bude prilagođena i osobama sa invaliditetom i stvaranje jednakih uvjeta za studiranje svih studenata.

ZAKLJUČAK

Analizirajući zakone svih nivoa obrazovanja i njihovoj usklađenosti sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom može se reći da su zakoni djelimično usklađeni i da postoji intervencija u terminološkom smislu. Međutim kada se detaljnije uđe u analizu jasno se vidi da su Zakoni pro forme usklađeni. Naime zakon kao najvažniji dokument u radu bilo kojeg nivoa obrazovanja iz koje proizilaze svi drugi podzakonski akti kojima se reguliše rad bilo koje ustanove iz oblasti obrazovanja su neusklađeni sa UN Konvencijom. Niti u jednom članu/članku pomenutih zakona koji su analizirani nisu spomenute najbitnije princip UN Konvencije a riječ je o **PRISTUPAČNOSTI** član 9. UN Konvencije. Ako se priča o inkluzivnom procesu u obrazovanju nije dovoljno da se spomene da će praviti individualni program za svakog učenika OSI ili da će se angažovati tim stručnjaka ako u zakonu nije jasno navedeno da se obrazovna ustanova u potpunosti prilagodi da je pristupačna za djecu OSI. Nije dovoljno napraviti ulaznu rampu na ulazu u školu ili fakultet, potrebno je uraditi više kada je o pristupačnosti riječ. Naime pristupačnost se ne može odvojeno posmatrati kada se govori o obrazovanju jer bez pristupačnosti nema ni inkluzivnog procesa u obrazovanju. Jasno je da se ove stvari regulišu Uredbom o pedagoškim standardima i normativima ali ti isti standardi i normativi moraju biti u skladu sa Zakonom i zakonom se moraju predvidjeti i pristupačnost kao što je predviđeno koliko učenika treba biti u razredu koji nastavnički kadar treba da radi kolika je norma časova, kako se bira školski odbor, itd.

Kada je riječ o obrazovanju OSI sa senzornim invaliditetom ne postoji niti jedan član koji je u skladu sa tačkom 3.i 4. člana 24. UN konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Skraćenice

OSI	osobe sa invaliditetom
UN Konvencija	UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
UN	Ujedinjene nacije
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
BD	Brčko distrikt
KM	Konvertibilna marka
OOSI	organizacije osoba sa invaliditetom

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

341.2-056.24
364.694

УСКЛАЂЕНОСТ закона у БиХ

Usklađenost zakona u BiH sa UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom : glavni rezultati analize i preporuke / [uredio Mladen Protić]. - Banja Luka : Helsinški parlament građana, 2015 (Banja Luka : Grafid). - 1 knj. (razl. pag.) : ilustr. ; 24 cm

Komplet u zaštitnoj kutiji. - Tiraž 2.000. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Sadržaj: Zdravstvo ; Socijalna zaštita ; Zapošljavanje ; Kultura i sport ; Obrazovanje.

ISBN 978-99938-28-22-8
COBISS.RS-ID 5034264